MOSKOVADA BİR SOKAK

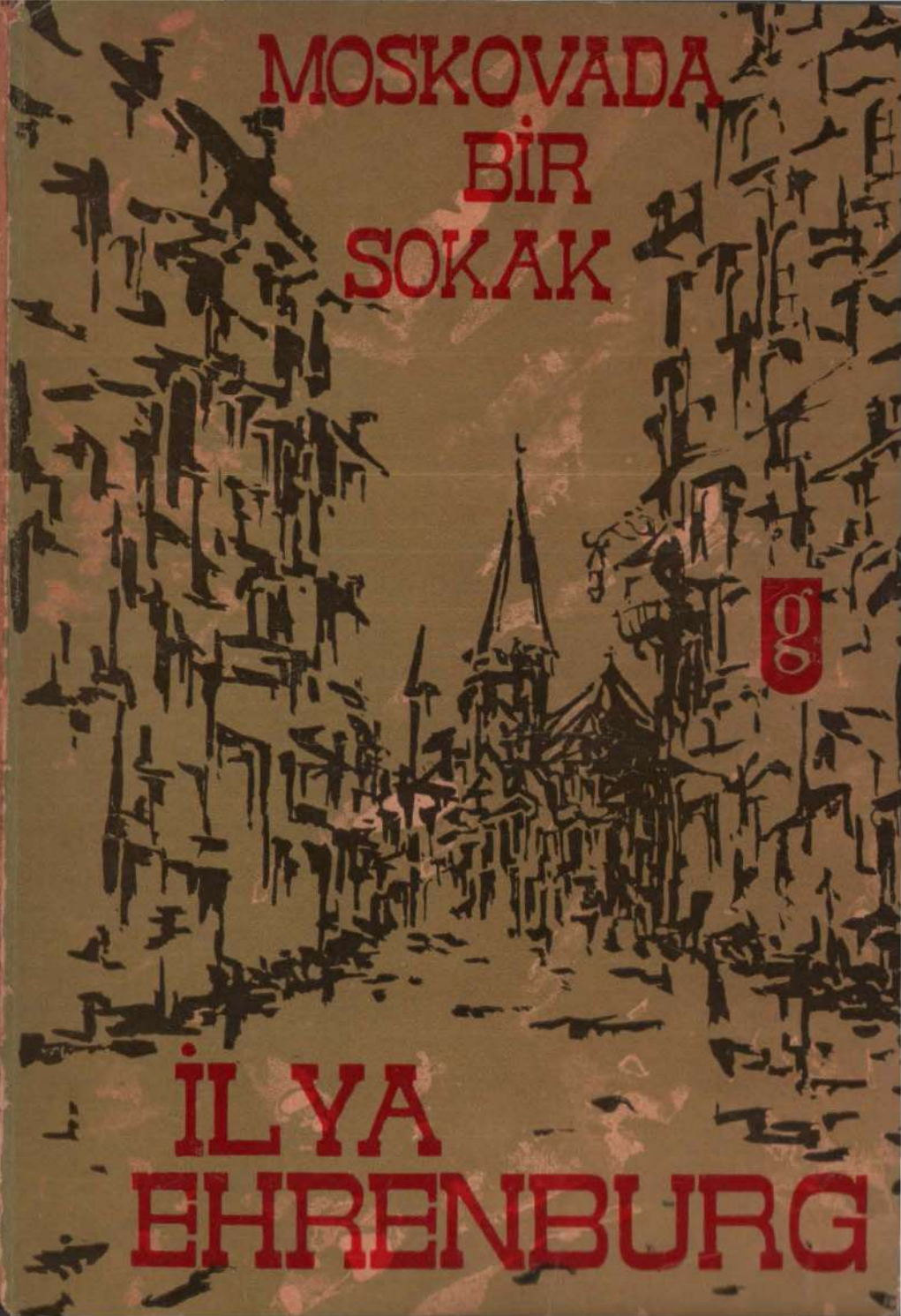

İLYA EHRENBURG

MOSKOVADA BİR SOKAK — İLYA EHRENBURG

MOSKOVADA BİR SOKAK

TAN GAZETESİ VE MATBAASI
İSTANBUL — 1966

İLYA
EHRENBURG

MOSKOVADA BİR SOKAK

Türkçesi:
SAMİH BERK

GÜN YAYINLARI

Istanbul — 1966

BİRİNCİ KISIM

KAYISI RENGİ EV

— Bana Bubiği verin!

Beş yaşındaki çocuk, avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Kekeleyerek esrarengiz bir "Bubik" istiyordu. Bu bir bebek miydi, yoksa bir kedimiydi?.. Biraz daha büyük bir kızcağız onun taklidini yapıyordu:

— Bu-bu-bik!.. Daha konuşmasını bile bilmiyorsun!

— Mahsustan öyle yapıyorum. Bana Bubiği ver!

Bir kadın pencereden sarktı. Yüzündeki yokluk çizgileri ve pudra yaşını tahmine imkân vermiyordu. Mutfak işlerinden bozulmuş olan ince elleri, bir lokanta holündeki hurma ağacının filizleri gibi güzel ve acınacak halde idi. Onları görünce içe akıtılan göz yaşları, çalı ateşi gibi parlak ve geçici asalet unvanı, moda atölyesi, çapkın koca, ve bu küçük kekeme Petka bir kelime ile dolu, fakat bir rüya gibi gerçek dışı hayatı anlaşılıyordu.

Oğlunun çığlıklarını işiten kadın öfkeyle:

— Yalan söyleme. Bubik diye birşey yok! dedi. Bütün bunları sen uyduruyorsun. Bu çocuk değil; bir afet. Pol'ün hakkı var, buna et vermemek lâzım. Noluyorsun? Haydi, söylesene? Bu Bubik te nereden çıktı?

Çocuk hemen ağlamayı kesti. Şimdi düşünmeye başlamıştı. Gözleri göğün belirsiz maviliğinde dolaşıyordu. Sonunda yağmur oluğunun ağzını gösterdi. Orada gök kuşağının renkleri gibi yanardöner bir parça kirli sudan başka bir şey yoktu.

— İşte orada, dedi.

Gülünç yaratık! Gerçekten büyüyünce ne olacaksın? Şair mi, yoksa kokmuş bir farfara mı? Ne çocukça bir yalan: bu küçük Protoçni sokağında Bubik'e yer yoktur. Bütün mahalleli bunu doğrulayabilir. Bu sokakta sefil evlerden ve sefil insanlardan başka şey yoktur. Ben kendim köşedeki evde yaşadım. Baharda orası nasıl kokar bilirim ve orada insanları nasıl tembelce ve ilgisizce döverler, bilirim. Başka sokaklarda, halılar ancak böyle dövülür.

Birgün penceremden bu çeşit bir sahneyi seyrediyordum.

Bir işçi karısını bir tuğla ile dövüyordu. Acale etmeden, muntazaman — hatta merhametle de denilebilir — tuğlayı kafasına vuruyordu. Ve etrafta bütün mahalleli toplanmış bakıyordu. Belliydi ki evvelâ kim yorulacak diye bekliyorlardı; işçinin kendisi mi yoksa karısı mı?

Tesadüfen beni ziyarete gelen bir dostum ilk defa bu manzarayı gördü ve beni kıskandı:

— Pencerenizden ne kadar göz kamaştırıcı manzaralar görünüyor.

Meşhur İvanovka burada en gerçek hırsızlarla, haydutlarla, hırsızlara yataklık yapanlarla birlikte yaşıyor-

du. Onların yanında şöyle böyle evlerde şöyle böyle insanlar yaşıyordu: çini satıcıları, Acemler, kontrplak tröstünde hademelik yapan birkaç aristokrat, veya Asurlar klübünün başkanı, akordeoncu, pehlivan, ayni zamanda ayakkabı boyacılığı yapanlar.. Bütün bunlar kaynaşır, kaşınır ve kokuşur. Sokak eski bir kedi ölüsü ve ter kokusu ile doludur.

Bazan oraya çingene sokak şarkıcıları gelir. O zaman pencerelerde hayalperest insanlar belirir ve sokağın yorgunluğundan canı çıkmış kadınlarla kurumak için asılmış donlar ortalıkta görülmez. Çingeneler özellikle aşk şarkıları söylerler, halbuki sokakta Bubik'ten başka aşk yoktur. Heyecanlı kadınlar yılların ve kepeklerin beyazlattığı başlarını sallarlar. Ve kapikler, göz yaşları gibi dökülür pencerelerden...

Çoğunlukla kadınlar, kendi kendine yavaştan uyarak şarkı söylerler veya gebe kadınların isteğine uyularak içli parçalar söylenir. Bu şarkılar, burada sanki insan hayatı notalara ayrılmış gibi, mutsuzca çınlar.

Pamfil sokağının köşesindeki çökmüş ev senelerce evvel çürümüştür. Sıkışanlar ihtiyaçlarını orada görürler. Serseri çocuklar orada kâğıt oynarlar. Asker kaçağı Karnavkof geçen bahar boğduğu baldızını oraya gömmüştü ve yazın gezici dondurmacılar, dondurma yapmak için lâzım olan karı, gelip onun mahzenlerinden çıkarırlar.

"Karım bu namussuzla kirişi kırdı!.. Yalan söylüyorsun, bu bir dokuzlu değil, as!.. İmdat!.. Katil var!.."

Bazan şafak saatlerinde sokak yağan kar altında kaygan ve sessizdir. Henüz daha yüz adım atmadan gürültü başlar. Bir ses ulur: "Defol!" Bir çelme. Ve bütün sokak sakinleri sanki çingeneleri dinlemek içinmiş gibi dışarı fırlar. İşte sokağımız!

Ve burada sahiplerinden başka önemli bir moda evini de barındıran Pankratof'un evinin bulunuşu boşuna değildir. Bu ev şimdiki Pankratof'un babası tarafından yaptırılmıştır iki kat, bir giriş, sandık odaları ve çini sobalar.. O ilk rengini muhafaza etmektedir. İzahı güç amma sokak pisleşip sefilleştikçe bu cins evler de renklerini muhafaza ederler. Sanki elma ağaçları orada çiçek açar ve sanki genç kızlar orada aşk rüyaları görürler. Gerçekte bir pencerenin pancuru açılsa Pankratof ya topal karısını döverken veya sakallı suratını kâsenin içine sokmuş çorba içerken görülecektir.

Bütün bunlar hakikaten bayram günleridir. Sokak bütün bayramları yapar, eskileri ve yenileri. Yortularda İvanovka çiçek gibidir, bütün çete saçlarını briyantinlemiştir, aşağıda anlaşan orospuların etekleri Moskova nehrinin rıhtımlarında kayın ağacının yaprakları gibi hafiften hışırdar. Papaz homurdanır ve herkes sanki misler gibi kokar. Fakat millî bayramlar.. asla onlar da unutulmazlar.. akordeon, içkiler ve ayni zamanda dans edilir, yani düzensiz şekilde meydanda tapişilir. Pankratof'da danseder, şarkı söyler, içer ve yüzü zevkten bir hoş olur. Bununla beraber bu muhitin adamı değil o, saygıdeğer bir vatandaş, pazar yerinde bir sergi sahibidir: sosisler, hıyar salataları ve kırmızı bonbonlar.. Sağlam bir kasası vardır ve hiçbir şeyden korkmaz.

Geçmişte kayısı rengi ev millileştirilmiştir: savaş vergisi olarak zaptedilmiştir. Bir kelimeyle Pantratof 'un gırtlağına sarılmak için ne lâzımsa yapılmıştır. Bunun için koca kulaklı bir bodur yahudinin onu sakalından yakalayıp sıcak yatağından çıkarmasını ve belediye vazifesi deyip kar küremeğe göndermesini hatırlamak yeter. Hiçbir şey yapmadı. Pankratof her şeye katlandı. Duru-

mu takdir etmek, adı geçen Yahudiye "hayran" gözlerle bakmak lâzımdı, öyle de yaptı. Ve sonunda evi kendisine iade edildi.

Koca kulaklı adamların araştırmasından kaçırılan bazı evrak derhal meydana çıkar. Ve pazardaki sergi oradan çok uzak sayılmaz. Pankratof afişleri okur "Erzak karnesi al" ve içinden küfreder. Metelik metelik para biriktiren köylünün gizli sağduyusu ile içinden ihtiyatlıca güler. Yakınları para istif etmenin ne olduğunu iyi bilirler, ama bu dayanıksız ve sessiz kâğıt parçaları, sarıkızın verdiği zevki vermekten uzaktırlar. Fakat işte yedinci deste de diğerlerini bekleyerek ve kalbini hoş hislerle doldurarak yatmaktadır. Masrafları çok azaltılmıştır: Bir parça votka, bayram günleri bir şişe madera şarabı, bazan kelepir perdeler ve senede bir pazar ayini. Karısı, herşeyi düzenler, onarır, savaş öncesinden kalma lime lime elbiseleri yamar, tornistan eder. Pankratof olayları filozofça karşılamasını bilir: "Görelim bakalım neymiş". Bayram günleri evi bayraklarla donatmak kolay, masrafsız.. fakat vergiye gelince dikkatli olmak lâzım. Gerçekten "Yahudi Yahudidir" fakat ne diye üzerinde durmalı. Ne olduğunu görürüz. Mühim olan paradır.

Daha ortalık aydınlanırken Pankratof ayaktadır. Şehrin ta öbür ucunda bir sandık kuru elma satıldığını duymuştur, ve hemen oraya koşar.

Karısı topal bacağı ile ondan geri kalmaz. Gerçekten evde kalıp ev işleri ile uğraşabilir, fakat o yalnız bununla yetinecek kadın değildir. Her akşam küçük kurabiyeler hazırlar ve sabahleyin bunları pazarda satar. Kendisinin de ödenecek vergisi vardır. Birkaç ruble daha fazla kazanmak hiç de fena değildir. Kocasının dayaklarına gelince, onlara katlanır. Başlangıçta bu yalnız bayram günle-

ri başına gelirdi. Böyle günlerde hayat çığırından çıkardı. Saksı içinde saklı küçük paket yavaş yavaş büyümektedir. Onu kocasına verecektir fakat bir türlü eli varmaz. Bazan içi mutlulukla dolu mutfağa gider ve kediyi süpürge ile kızdırır. Erkek kedi tıslar ve şimşek gibi atlar. Allah onlara çocuk vermemiştir, fakat böylesi daha iyi, diye düşünür. Çocuk olunca fazla para biriktirilmez ve daha sonra — kimbilir — çocuk evi terkedebilir, partiye yazılır ve hatta öz babasını öldürebilir. Böyle korkunç şeyler düşünürken bir taraftan da minnetle kısır karnını okşar. Kız kardeşi Pol kimseye yük olmamaktadır. Bir meslek sahibi olmak, bu büyük bir şeydir. Ona bir koca bulmak lâzım. Fakat Allahım bu ne kadar güç bir iş. Erkek onunla yattıktan sonra bavulunu alıp hemen boşanmaya koşacak.. geçimsizlik.. hepsi bu kadar. Halbuki şimdi Barones, Pol'e ayda 40 ruble veriyor.

Bakınız Pankratof'un yanakları nasıl pırıl pırıl kırmızı. Sakalı nasıl geniş ve kabarık, sanki yalnız yüzünü değil bütün dünyayı yutmağa hazırmış gibi... iyi geçmiş bir günün akşamı Protoçni sokağından inerken nasıl da şişman ve gösterişli bir hali vardır. Saygıdeğerin paracıkları cebinde, koltuğunun altında bir paket kendi kendine gülerek kârını hesaplar ve eğlenir: "Eh şimdi bügünkü kazancı ıslatmak için bir küçük şişe ister." Hırsız İvanovka ona dostça gülerek yol verir. Bu ilerleyen, kalın ve ağır varlık, mahallenin ruhudur.

Pankratof'un herşeyde şansı vardır. Kiracı hususunda da. Kiracılarla uğraşmak kolay bir iş değil, istenen bayrağı çekmek gibi veya bilmem hangi Çinli için para toplamak gibi ince bir diplomasi lâzım. Şayet bir evde alçak sesle konuşmak mecburiyeti varsa o ev artık ev değildir ve bu hayat artık hayat değildir. Sakarof'lar devrimden

az sonra Pankratof'un evine kiracı geldiler, bu bir şans oldu. Şimdi bunlar artık kiracı değil de aile dostudurlar. Pol'e iş veren de onlardır.

Ve dahası, ne zaman bir can sıkıcı iş olsa Sakarof hemen harekete geçer: bir sürü belge, resmî kâğıtlar, kararnameler elde eder, hatta sosyal fikirler üzerinde nutuklar çeker. Bir kelimeyle mahalle meclisindekiler şaşırır: "Görüyorsunuz, vatandaş, sinirlenmeyin; bu bir anlaşmamazlık, gerçekten." derler.

Pankratof Barones'e artık lüzumsuz hale gelen eski asalet unvanı için değil de iyi davranışları, yabancı memleketler üzerine yaptığı konuşmalar için saygı duymaktadır. Barones: "Mektuplar orada bir boru içinde kendi kendilerine giderler" diye anlatır. Baronesin hiçbir şeyden korkusu yoktur ve yetişme tarzı onu bambaşka şeylere hazırladığı halde o herkesi kurtarabilmiştir: kocasını, kendisini ve küçüğü!

Evet, Natalya Hanrikovna sevilmeyebilir, fakat ona saygı göstermek zorunludur. Günümüzde her şey küçülmüştür: etekler, kitaplar ve hatta yürekler bile! Bu değişen dünyanın artıklarıdır, orada milyonlar savrulur, orada bir oturuşta bütün bir kaz yenir, orada aşk bütün olanakları ile, zehirle, cinayetle, hapisle "ölünceye kadar" dır. Veya altın fiatına yasak aşk, panayırdan bir boyalı beygir satın alır gibi satın alınır.

Barones iri fakat biçimlidir; her şeyi yerli yerinde, ölçülü, güzeldir; herşeyi: kaşları, ince burnu, hatta iri göğüsleri bile..

Ellerinin güzelliği ve cildinin duruluğu, yeni pasaportunda üzeri çizilmiş olan asalet unvanının yerini tutabilir. Natalya Hanrikovna'nın ana ve babası gerçekten hiçbir zaman bir moda atelyesinde çalışmamışlardı.

Babası, Baron Von Meinort, saraya kabul edilmişti, eskrimi ve havyarı severdi, hiddetli, hisliydi ve bir nisan öğleden sonrası gibi tembeldi. Nijini-Novgorod'lu bir büyük tüccarın hakikaten bir Rus güzeli olan kızıyla evlendi, erkenden dul kaldı ve tam zamanında yani devrimden birkaç hafta evvel de öldü.

Kızı Natalya'yı erkekvari, ahmakça, delice heveslerle yetiştirdi: bazan bir İngiliz mürebbiyenin zalim terbiyesi altına koyar, bazan Paris'e götürür: "Yvette Guilbert'i dinlemesi lâzım" derdi. Nathalya Yvette'i ve daha başka şeyleri dinlerdi: öncü şairlerden mısralar, serbest aşk üzerine münakaşalar, sarhoş kavgaları, oda hizmetçisinin itirafları: "Beni seviyordu, fakat buna rağmen terketti." ve Neva kıyılarındaki malikânenin yüksek pencereleri altında uğuldayan Baltık rüzgârını..

O çağlarda denirdi ki, saf ve kuvvetli hislere sahip kızlar yoktur ve bu kuşak daha doğuştan çürümüştür. Bir eskrimcinin, gevşek ve aptal bir adamın kızı bu afetten nasıl kaçabilir? Müstakbel flörtü için bir çift yeni eldiven hazırlayan ve moda olan bir magazinden mısralar kopya eden gençler onu yüzüstü bırakırlar... "Bir ukalâ, bir üniversite talebesi, azizim; bir entelektüel..."

Natalya aşık oldu, eski usul, kıskanç, ard düşüncesi olmayan bir aşk: "Beni al!" Ve o güne kadar Néva kıyısındaki mâlikâne gibi soğuk, merasimli, içtenlikten uzak olan hayatını fedakârlıklar isteyen bir aşk dolduruverdi: alçak gönüllülük ve isteyen ve azap veren bir aşk... Baba Baron, Sakarof'u ilk defa gördüğünde, sanki şarap yerine hind yağı sunmuşlar gibi yüzünü buruşturdu ve kesinlikle bildirdi: "Bir uşak!.. Asla!"

Herzaman düşüncesiz, dengesiz olmasına rağmen bu defa olağanüstü sert davrandı. Ne göz yaşları, ne bir dok-

tor tarafından teşhis edilen kansızlık, ne de klâsik "kendimi öldürürüm" para etmedi. Gerçekte Sakarof'un davranışlarında Baron'u isyan ettiren bazı şeyler vardı. Acaba bunlar seyrek kıllı bıyıkları veya kurnaz bakışlı küçük gözleri veyahut lüks bir gazinoda âlem yapan hakiki bir uşağın küstah ve ayni zamanda bayağı tavırları mı idi? Kimbilir. Fakat bu nefreti, Natalya'nın tapınmağa kadar varan hislerinden daha kolay anlamak mümkündü. Sakarof temiz yüzlü ufak tefek bir sarışındı. Herşeyi yıkanmış, bir güzel ovulmuş gibiydi: gözleri, tebessümü ve hatta hisleri.. Onun hakkında söylenebilecekler bundan ibaretti. Tabii hiçbir zaman uşak değildi, Millî Bankada muhasebeciydi ve hiçbir ihtirası yoktu. Biliyordu ki hayatta herşey alın yazısına bağlıydı ve mücadele etmek boşunaydı. Böyle bir hayat ne kadar can sıkıcı olabilir, çok alçak gönüllü bir insan için bile... Fakat o yalnız Balalayka'yı ve aşağı tabakadan orospuları tanırdı. Sakarof bunlara, kendisinin bazan meşhur bir yazar, bazan da kırk tane petrol kuyusu sahibi olduğunu söylerdi.

Şimdi bir defa daha kadınların bizi niçin sevdiğini izah etmeye çalışın. Bin türlü izah yapılabilir: merhametten denlebileceği gibi kusurlarımız için de denilebilir; fakat bunun bir arzu gibi şıppadak olduğunu söylemek gerçeğe daha uygun olacaktır.

Baba ile mücadele uzun zaman devam etti, aşağı yukarı ölümüne kadar. Eğer Sakarof araya girmese idi Natalya çok daha ileri gidebilirdi, babasının bedduasını alabilir, sosyal durumunu kaybedebilirdi. Şüphesiz Nathalya'nın güzelliği ve hislerinin ateşliliği gururunu okşuyordu fakat parayı da hor göremiyordu. Nathalya gibi bir kadının soyluluğu ve davranışları, bu küçük adamın sefil-

liğini büsbütün meydana çıkarmaktan başka bir şeye yaramıyordu.

Aileden, bütçeden, çocuklardan konuşulduğunu işittikçe genç kız ciddi ciddi düşünceye dalıyordu.

Bu güne kadar bir çiçek gibi ince ve yumuşak olan hisleri yavaş yavaş sertleşmeğe başlıyordu. Aşk akıl istiyordu ve Nathalya şimdi aşk itirafları ile hesapları ve karışık projeleri birbirine karıştırıyordu: çehiz, geçim parası,, oturacak bir ev.

Bununla beraber Nathalya bu çağlarda henüz bir çocuktu, babasının dostlarından istifade edeceğinden bahsediyordu. Bu Allahın belâsı durumunu düşünmeden bütün bütün vaktini Vanya'sının sarı kahküllerini okşıyarak geçirmeyi ne kadar isterdi. Bu yaşlarda hâlâ bir odacık, bir parça ekmek ve bir buket menekşeye inanılır. Baron'un Sakarof için yaptığı alaylar günden güne daha dokunaklı hâle geliyordu. Nihayet kat'i hesaplaşma günü geldi:

— Benim için ikisi de müsavi baba! Ya Vanya ile evlenirim veya onunla kaçarım.

— Fakat sevgili kızım, böyle insanlarla evlenilmez! Eğer sen bu kadar kötüysen ben de onu uşak olarak eve alırım. Sana teklif edebileceğim bundan ibaret.

Bankadan döndüğünde Sakarof Nathalya'yı sefil pansiyon odasında küçük bir valizle buldu. İlk defa olarak nişanlısını baba muhitinin o lüks ve hayal dolu çerçevesinin dışında ve mâlikânenin mermer merdivenlerinin uzağında görüyordu. Herşeye rağmen genç ve gururluydu, boyun eğdi veya başka bir deyimle kendini verdi. Bu denk olmayan evlenme işte böyle tamamlandı.

Sekiz sene geçmişti. Bu yıllardan bahsetmek hiçbir şeye yaramaz. Düşünmekten başka şey yapamadığımız bütün şeyler, unutmak istediklerimizdir. Böylesine anılar

ne kadar zalim ve teselli edicidirler. Nathalya Hanrikovna'nın hayatı bir sabır modeli olarak kabul edilebilir: Resim sergilerini, mağazaları ve kaplıca şehirlerini, ağzı pis bir satıcıya, giyecek bir şey olsun diye eskileri yamamağa değişmek kolay değildir. Bütün bu olanlar analarımızın yüreğini sızlatır: "Bakınız, çocuklarım, aşk neymiş görün!" Fakat bizim için Nathalya Hanrikovna'nın ellerine bakıp kederle tebessüm etmekten başka yapacak bir şey kalmamıştır.

Evlenir evlenmez Sakarof işini terketti. Şımarık bir çocuk gibi sızlanıyordu: "Ne hayat"... O hakikaten mermer merdivenleri ve kendi icat ettiği petrol kuyularını istiyordu. Genç evliler dedikoduya mani olmak için Moskova'ya geldiler. Nathalya almancadan bir "Ziraatçı için mükemmel kılavuz" u tercüme etmeğe ve müzik dersleri vermeğe başladı. Sakarof'a gelince kendini bir divana atıp bütün gün aynı şeyi gevelemeğe başladı: "Baba Baron ölecek ve herşeyi tek kızı olan Nathalya'ya kalacak." O zaman hayat başlayacak: gece kulüpleri, kumar, bir kelimeyle gerçek hayat.

Şubat devriminden sonra önemli bir kişi olmayı arzu etti: durmadan bir şeyler gevelemeğe ve komşularına oy pusulaları dağıtarak boyuna: "Bana güveniniz" demeğe başladı. Ekim devrimi onu tekrar divan üzerine fırlattı. Daha sonra o da elinden gitti, hatta daha başka şeyler de..

İşte bundan sonra Nathalya Hanrikovna nelere gücü yettiğini gösterecektir. Neler yapabildi? Daha şafakta yavruları aç bekleyen bir dişi kurt gibi, soğuğa bakmadan yola çıkardı. Akla gelebilen her şeyin peşine düşerdi: İlâve erzak, para, beyaz ekmek — açlık yıllarının bu şiiri — ve gıda karnesi. Bir kilo pirinç için, saygılı bir şekilde

kıpırdanan askerlerin karşısında Degas ve Renoir'ı izah etmek için tam bir saat geçirirdi. Almanca dersleri verirdi; birkaç kilo yer elması ile eski bir sütyeni köylülerle (Allah adına küfreden ve münakaşa eden köylülerle) değiş tokuş etmek için vagonların damında civar köylere kadar giderdi; yürüyüşler yapar, sakarin satar ve bir kızağa koşularak eve odun taşırdı.

Sakarof'u hapse attıkları zaman hiç sızlanmadı. En açılmaz kapılar bile bu kadının inatçılığı karşısında açıldılar. Kimseye yalvarmadı. Soyluluğunu unutarak, sanki herşeyini kaybeden o değilmiş gibi isterdi. Vanya nihayet özgürlüğe kavuştu, tereyağlı ekmek dilimini yerken şöyle övünürdü: "Onlara ağızlarının payını verdim, ben..."

Nathalya odun keser, sobayı yakar, kuyudan su çekerdi. Vanya günden güne tembel ve kaprisli olmağa başlamıştı. Ruh halini ifade edebilecek bir balalayka dünya yüzünde yoktu. Karısına karşı çocukça bir nefret edası takınmıştı: "Oh, hâlâ püre! İstemiyorum!.. Yaklaşma, soğan kokuyorsun! Ben ki kadınların küçük kuşlar olduğunu zannederdim, halbuki sen lokomotif gibi soluyorsun. Defol yanımdan, canımı sıkıyorsun!"

Ne olursa olsun, hayal kırıklığına rağmen küçük Petka doğdu. Pankratof'un karısı, küçüğün tırnaksız parmaklarını görünce haç çıkardı ve "Yaşamıyacak!" dedi. Fakat o bir annenin evlâdına karşı olan aşkını ve imkânlarını hesaba katmamıştı.

Hemen sonra Nep devri geldi ve durum daha iyileşti. Pankratof'un, memnuniyetinden pazar ayinine gittiği söylendi. Senelerden beri ilk defa olarak Nathalya birkaç damla göz yaşı döktü. "Komilfo" moda atelyesi, derslerin ve sakarinin yerini aldı. Müşteriler eksik olmuyordu: "Barones becerir" deniyordu. Esnafın, zenginleşmiş olan kara-

borsacıların karıları, pozlar takınarak ve kumaşın kalitesine bakmak için elleyerek ilk defa şapka provası yapıyorlardı. Bu ilk aşk veya ilk balo gibi şiir dolu birşeydi.

Sakarof'un yeni işi, gerçeği söylemek lâzımsa tam bir ense işti: Bir reklâm müessesesinde iş sağlama memuruydu. Birçok defalar karısı onun yerine çeşitli müesseselerde iş takip etmişti. Zavallı.. romatizmalarından ıstırap çeken sanki o değildi. Tramvayların kalabalığından nefret eden sanki o değildi. Kibar kimseler gibi konuşuyordu. Memur kadınlara kur yapmağa başlamıştı (âşık olmamak ve masraf etmemek için seçerek şüphesiz), gazinoda fokstrot yapıyor ve ufak ufak kumar oynuyordu; hülâsa gamsız yaşıyordu. Evde: "Jirofle, Jirofla'da, Tra la la la... Tra la la... şarkısını söyleyeni biliyor musunuz?" diye anlatmağa başladığı zaman Pol kendinden geçerek, ağzı bir karış açık hayran ona bakardı. Ve Nathalya kederli başını öbür tarafa çevirirdi. Gerçekten sormak lâzımdı, acaba bu günlerdeki yeniliklerden, temsillerin ilk gecelerinden haberdar mıydı?

"Bütün ipek. Petka'yı temizlemek lâzım. Vanya'ya bir elbise satın almak için 150 ruble lâzım..."

Yaşıyoruz, ve niye yalan söylemeli, hayatı alçaklığa vardırıncaya kadar seviyoruz ve o, hayat, herşeyin ötesinde düşünemiyeceğimiz kadar kötüdür. Atelyede provalar için üç ayna vardı ve bu zavallı Natalya onlardan bir türlü kaçınamıyordu. Allahım ne kadar ihtiyarlamış ve çirkinleşmişti. Bir zamanlar "R" leri telâffuz edemeyen bir savcı vardı, acaba bu şişkolaşmış, hırpani, saçı başı karışık kadını görse bunun, bir zamanların erkeklere karşı zalim, onları kendine kul köle eden Nataşa olduğuna ihtimal verir miydi? Fakat mümkündür ki o genç savcı da onun

seviyesine inmiş, pazarda eskiler satmakta veya Paris'e giderek orada bir gece kulübunde bulaşık yıkamaktadır. Ama mesele burada değil. Yavaş yavaş gönül, günlük endişelerin sıkıntısından, komşuların küfürlerinden, yakınlarının anlayışsızlığından ve Protoçni sokağının devamlı görünüşünden tozlanmağa başlar. Başlangıçta gençlik rüyalarını örten bir ince tabakadır bu toz.. ve bir nefes onları havalandırmağa kâfidir zannedilir.

Fakat seneler geçer, renkler solar, toz tabakası kalınlaşır, artık hiç bir şey onu yerinden kaldıramaz. Ve hiç kimse artık moda atelyesinin patronunun eski güzelliğini tanıyamaz.

Sakarof işini yoluna koymuş ağlaşmaktan vazgeçmiştir. Eve şarkılar mırıldanak döner. Pol'e aptalca fıkralar anlatır ve alışılmış kokulara — mutfak, naftalin ve ilâç — rastgele devamlı metreslerinin ucuz farfömlerinin kokusu karışır. Hakiki bir kiracı!. Nathalya ne zaman Petka'nın uygunsuzluklarından veya müşterilerinin ihmalinden, şikâyete başlasa — "vergileri ödemek lâzım ve beş para yok" — Sakarof onun sözünü keser: "Bütün bunların beni alâkadar ettiğini mi zannediyorsun?" Zaten seninle konuşulmaz ki!" Ve yalan da söylemiyordu. Gerçekten eski Nathalya'yı unutmuştu. Mevcudiyeti onu tramvayların kalabalığı gibi sinirlendiriyordu. "Ne iğrençlik! Bırak beni!" Nathalya'nın aklı başından giderdi. Onu tehdit ederdi: "Sana artık para vermeyeceğim!" Fakat bundan çekineceğini iyi biliyordu. Kocasının hoşuna gitmek için teşebbüslerde bulunur, gömleklerine dantel dikmek için saatlerce uğraşır — o pembeyi severdi— yüzüne pudra sürer, saçlarını düzeltir ve eski tavırlarını hatırlardı. Bir koltuğa oturur, kibirli, birdenbire eski Nathalya'ya veya

daha ziyade merhum Baron'a benzerdi; elinde bir eskrim kılıcı eksikti.

Sakarof değişikliğin farkında bile olmazdı. Karısına hiçbir zaman bakmazdı ve Nathalya geçmişini ve gururunu unutarak bir güleryüz bir okşama dilenirdi. Bir şey elde edemeyince, omuzlarına bir şal atarak, üzerinde dekolte bir akşam elbisesi ile, gelecekten haber veren ve aşk iksirlerini bilen sokağın falcısına koşardı.

Güçlükle ölümden kurtulan Petka, eğer bu kadar esrarlı bir karakteri olmasa pekalâ onun için bir teselli olabilirdi. Petka devamlı bir titreme içinde idi ve kekeliyordu. (Doktor sinir hastalığından bahsediyordu.) "Yalancıdır" denemezdi. Kendini şimdiden Protoçni sokağında sıkışmış hisseden bir acaip çocuk, bir hayalperestti. Daha şimdiden kendisini paylayan ve babası ile tehdit eden annesine küstahça: "Babam hiçbir zaman olmadı! Onu uyduran sensin." Nathalya Hanrikovna hiddetlenmeyi ne kadar istiyordu. Fakat elinden gelmiyordu bir türlü. Niçindir bilinmez,, birdenbire geçmişi, imtihanları hatırladı. Tarih kitabı, aydınlık Petrograd geceleri!..

Ve birden — yorgunluğun, soluk ışıkların veya gençlik rüyalarının tesirinden midir nedir — herşey kolay, gerçek-dışı, ve önemsiz oluverir. Herşey peri masalına benzer: Babasının malikânesi ve Neva nehri kıyısındaki yazlık köşkü. Daha sonra hiçbir şey: ne imtihan, ne babası; büyük bir kederden başka hiçbir şey, fakat o kadar tatlı ki bu hayal... Sonunda Nathalya gülmeğe başlar.

Fakat biraz sonra hıçkırarak ağlamağa koyulur; şaşkına dönen bir müşterisi, sokağa çıkar çıkmaz en taze havadisi etrafına yaymağa başlar: "Biliyor musunuz, çocuğu Sakarof'tan değilmiş."

Nathalya acılarını kiminle paylaşabilir? İnsan işte böyledir: Acılar, kinler birikir ve bunlar taştığı zaman ilk önüne çıkanı durdurur ve "dinle!" der.

Nathalya'nın sır yoldaşı vardır. "mahkeme dosyası" gibi sağır. Pol, sayısız defalar onun gençlik dileklerini, yıkılmış ümitlerini, kahramanının alçakça ve zalimce hikâyesini — ki herşeye rağmen kahramanı olarak kalmıştı — dinlemişti. Zira Natalya için senelerin ıstırabını ve duygularını unutmak mümkün değildi. Pol, Nathalya'nın biraz gecikmiş bir arzusunu da biliyordu: Bir kız evlât.

Petka çoktanberi evi terketmek istiyordu. O anasının dizlerinden, Allahın belâsı bodruma veya daha uzak bir şeye, bir "bubik"e doğru çekip gitmişti. Zaten. Babası gibi o da artık bir yabancıydı. Bir kız olsaydı ona kalırdı, hatta sefalet içinde olsa bile... Fakat Sakarof bu bahsi dinlemek bile istemiyordu: "Annen Baron Von Meinort gibi bir budala daha!" (Sakarof karısının Alman aslından oluşuyla eğlenmeyi severdi.) Bütün bunları Pol biliyordu. Adetti, Nathalya'nın şikâyetlerine daima "Bu kadarı da olmaz" diye cevap verirdi. Fakat bu sonuncu sırrı da öğrenince, sırıttı, her zaman aptal bir ifadesi olan suratı bir soytarıya benzedi ve mırıldandı:

— Halbuki ben, ondan bir küçük çocuk, bir Vanyam olmasını isterdim!

Nathalya Pol'e iğne yastığını atarak bağırmağa başlar:

— Pis kız! Böyle konuşmağa nasıl cesaret edersin? Seni öldüreceğim! Pol. bir köşeye sıkışmış için için ağlar. Bir an sonra Nathalya Hanrikovna kendine gelir.

— Haydi, Haydi Pol, sakın bana gülme... Bu çok fena... Sana herşeyi anlatan benim!

Sonra, eli böğründe, hayattaki son desteğini hatırlayarak bağırmağa başlar:

— Petka! Petka! Buraya gel!

Aşağıdan Pankratof'un karısının boğuk sesi işitilir:

— Orada değil, aşağıda bodrumda. Bu sizinki çocuk değil, tam bir haydut.

İKİNCİ KISIM

BİR PARÇA JAMBON İÇİN

Kayısı rengi evin döşemeleri gıcırdıyor ve büfedeki kap kacak sinirli sinirli tıngırdıyordu. Herkes şaşırmıştı: Pankratof'un tepinmeleri, karısının hıçkırıkları, Pol'ün "Bu kadar da olmaz!" ları, Nathalya Hanrikovna'nın açıklamaları. Petka zırlıyordu. Bütün bu hayuhuy arasında o da tartaklanıyordu: "bir daha bu haydutlarla konuşmayacaksın!" Kedi bile sinirlenmişti: Dolabın üstünde kuyruğunu dikmiş bilinmeyen bir düşmanı tırmalamağa hazırlanıyordu. Ne kargaşalık! Ne hıçkırıklar! Ve bütün bunlar bir parça jambon için. Mübalağasız, on kiloluk güzel bir parçaydı. Geçen hafta satın almışlardı; fakat Pankratof'lar da işi çok uzatıyorlardı.. sanki bir evlât kaybetmiş gibi kederliydiler. Tartışıp duruyorlardı:

— Budala, jambonu böyle mi saklayacaktın?

— Sen daha konuş, onlar jambonu yok ettiler bile.

— Ben sana söylemiştim, onları polise bildirmek lâzım. Şimdi acınarak etin tadını, yağının kar gibi beyazlığını hatırlıyorlardı.. onu lâhana ile pişirebilirler yahut söğüş olarak yiyebilirlerdi. Bir müddet evvel Pankratof'un bütün gümüş takımlarını ve hatta kayısı renkli evini bile elinden almışlardı da bir tek kelime söylemeğe cesaret edememişti, şimdi ise bir parça jambon için bu kadar diş gıcırdatma!..

Aslında konuşma mevzuu jambondan çok, evin altındaki bodrumun bu işteki beklenmedik rolü idi.

Pankratof yorgun, bir köşeye oturdu, elleri ile sakalını sıvazladı ve bütün hiddetini bir kelime ile ifade etti:

— Juravka!

Derhal hepsi sustular. Bir aile meclisi kuruldu. Sakarof'u da davet ettiler. Pankratof içinden onu küçük görüyordu, bu düzenbaz, bu kepaze, ama ne olursa olsun çok tanıdığı olan bir adamdı. Sakarof gayet laübali, neşeli, sallanarak girdi. Tam bir züppe! Pankratof'un sakalını görünce derhal ağırlaştı: İş ciddiyeti icab ettiriyordu.

Eğer bir yolcu, bir seyirci, insan budalalıklarına meraklı biri pencereye yaklaşsa, nefesi ile camın buzunu eritikten sonra içeriye baksa garip bir manzara ile karşılaşacaktır: Masanın etrafına oturmuş insanlar; masanın üzeri bomboş; ne bir semaver ne de insanın yüreğini ısıtan votka var; lâmba kötü şekilde tütmekte, çünkü heyecandan fitilini kesmeği unutmuşlar, kedi sırtını kamburlaştırarak gözlerinden ateş saçıyor: Acaba civarda casuslar veya suikastçılar mı var? Fakat Pankratof'un pancurları sağlam, perdeleri kalın ve sımsıkı kapalıdır; meraklı bir göz boşuna vakit kaybeder.

Evvelâ Pankratof söz aldı. Kısa yoldan giderek dedi ki:

— Bu işi hemen halletmek lâzım.

Ne demek istiyordu? Geceleri sokak karanlıktır; ve onun ruhu sokaktan daha da karanlıktır. Oraya ininiz. Daha aşağıya. Petka size yolu gösterecektir. Korkmayınız; bunlar farelerdir. — Ya bunlar? — Bunlar? Bunlar insanlardır. Evet, bu izbede...

Burada da insanlar vardır. Denilebilir ki, çamura, horultulara, ağır ve kokulu havaya aldırmayan insanlar... Buradakiler ve yukardakiler.. durgunluk senelerinde ortaya çıkan, zehirli, kötü hayaletlerden başka bir şey değillerdir.

Bu geçitten girmek kolay değildir. Çok seneler var ki iç kapılar ve iki pencere Pankrotof tarafından tuğla ile ördürülmüştür. Bu beklenmeyen misafirler, izbedekilerin kazdığı bir geçitten yüzükoyun sürünerek geçebilirler. Geçit gitgide darlaşır. Petka geçebilir; Juravka da.. fakat eski lise lâtince öğretmeni, süslü ismiyle Osvald Sigmundoviç, sırtında altmış yaşın yüküyle buradan nasıl geçebilir?

Hayatında, yoldan geçenlerin kaba küfürlerinden, ağrılı kalçalarından başka bir şey kalmayan bir insanın, bu kokmuş havasına farelerin bile alışamadığı çukurda yaşaması anlaşılmaz bir şeydir. Ve bununla beraber Osvald, ağrılı ayaklarını bir çuval altında ısıtarak, tıpkı yukarda Pankratof'un yaptığı gibi sırıtır ve:

— Ne olacağını görürüz bakalım! der.

Bu yaş, yersiz yurtsuz, bir sıcak evi olmadan ve ona acıyan bir yürek bulunmadan, sokaklarda sürtecek bir yaş değildir. Ona bir soba ve bir kordonlu ropdöşambr lâzımdır; bir fincan ıhlamur, semaverin fokurdaması gibi bir sıcak aile havası ve sırtını ovmak için, yastığını düzeltmek için bir yaşlı kadın arkadaş lâzımdır.

Bir uyuz köpeğin yalnız hayatı!

— Bu kokmuş delikten bana mı bakıyorsun? Sefalet ve ölümü görmüş olan bana ha! burada gizleniyorum! Görürüz bakalım neymiş! İhtiyar köpek ne kabahat yapmış? Yeni biçimde havlamayı bilmiyormuymuş? Yahut dişlerini mi kaybetmiş? Veya nemli burunları ile toprağı kazan, sıçrayan havlayan yavru köpekler mi büyümüş?

Otuz sene boyunca Osvald Sigmondoviç ocuklara Latince gramer öğretti ve sonunda gramer'in de kendinin de lüzumsuz olduğu anlaşıldı.

Eski öğretmen çabucacık, hatta köşedeki evden de cabuk harap oldu. Emeklilik aylığını alıyor ve kaygısızca sulu kahvesini içiyordu. Hayata öyle kök salmışa benziyordu ki sanki onsuz ne yönetmelikler ne de bitki ve hayvan isimleri mevcut olabilirdi. Bununlabereber yönetmelikler kaldı, hayvanlar da.. Ve o, Osvald Sigmundoviç günlük kahvesini de kaybetti. Aslında o hiç te işe yarar bir şey bilmiyordu: Ne hayal kurmayı, ne de dalkavukluk etmeyi. Eskici, gösterişli üniformasını ve onunla beraber güvenliğini de götürdü. Birçok defalar genç ruhları titreten o el — Allahım, bir sıfır daha! — yoldan geçenlerin ayakları altında çıtırdayan kuru, kirli bir yaprak gibi durmadan sadaka için uzanmağa başlamıştı. O soğuk fiil çekimleri yerine, tramvayların gürültüsünden ve utançtan işitilmez hale gelen:

— "Allah rızası için, merhamet ediniz" sözleri dökülüyordu ağzından.

Pek az insan duraklıyordu: Merhamet insanlara pek pintice verilmiştir o kadar pintice ki, eğer insanlara, yakınlarına ve bir duygulu romana yetecek kadar verilmiş olsaydı hiç te fena olmayacaktı.

— Çalışmaya gidin, vatandaş!.. size verecek param yok.. Yardım teşkilâtına başvurun...

— Bir Türk kadar kuvvetli.. Ve utanmadan dileniyor... Defol karşımdan.

Vaktiyle yüzbaşı, mabeynci gibi rütbeleri olan bütün bu eski şöhretler, ölümün henüz alıp götüremediği bu insan kırıntıları, işte böyle kasvetli sokaklarda, kilitli kapılar, kapalı pancurlar önünde dolaşır dururlar. Ayakları altında çıtırdayan sadece kardır, memleketimizin ne kadar büyük ve zengin, fakir ve korkunç olduğunu hatırlatan kırların ve steplerin karı.

Osvald Sigmundoviç çocuklar gibi ve de köpekler gibi uyurdu, tortop. Dizlerini çenesine doğru çeker ve ellerini başının altına koyardı. Gecenin zalim yalnızlığını biraz olsun azaltan şey, kendi vücudunun zayıf sıcaklığı ve üzerine örttüğü çul ile ona bulaşan çamurun acı kokusuydu.

Sabahleyin, uyandığında mahzene giren güneş ışığına, Juravka'ya ve cömert talihinin ona hediye ettiği güne şefkatle gülümserdi. Hayranlıkla dolu bir gülüş! Böylesini orada, yukarda bulmanın imkânı yoktur, ne Pankratof'un kokuşmuş evinde, ne de insanların her sabah sevgili karılarını, ekmek ve tereyağını, dilediklerini, mektuplarını, dostlarını ve işlerini buldukları diğer huzurlu yerlerde..

Bu, herşeyini kaybeden, ileriyi düşünmeden yaşıyan ve kaybedecek hiçbir şeyi kalmayan; göğü, insanları, karı, çamuru, sigara izmaritlerini ve kedileri seyrederek yaşıyan insanda kalan tek iyi şeydir.

Osvald Sigmundoviç'in hayatı dümdüzdü ve sonuna yaklaşıyordu. Ve şimdi istekleri, arzuları çok azdı: sadece emeklilik maaşı tek arzusuydu. O, arzu tükenmişti. ha-

yır tam tersine, eskici, parlak yaldızlı üniformasını alıp götürdüğü gün artmıştı bile...

Belki çocuklar bütün bunları belli belirsiz hissediyorlardı. Bu bodrumda oturan, zalim ve üzgün yüzlü hırsız sarhoş çocuklar.. Bütün Pankratof'lar için bir yara olan, şehrimizin yüz karası çocuklar, herşeye rağmen bütün hayatları boyunca Noel ağacı görmemiş ve peri masalları dinlememiş olsalar bile gene de bir yanlarıle müşfik çocuklardı. Bunlar gerçekten hayalci ve garip çocuklardır. Onlar için Osvald Sigmundoviç, sızdırdıkları birkaç kapiğin dışında, masallardaki büyükbabadır ve bunun için onu bodrumlarına kabul etmişlerdir. Orada bulunduğundan Pankratof'ların bile haberi yoktur. Kendi elleri ile, bütün imkânları, taşları, tırnaklarını ve dişlerini kullanarak kazdıkları bu bodrumun giriş yeri bütün yabancılara kapalıdır. İvanovka'nın kovduğu haydut Şlepin bir gün oraya girmişti. Polis bile ondan korkuyordu, fakat ondört yaşından fazla olmayan Çup ondan çekinmiyordu. Camla bütün yüzünü kesti ve öylesine kesti ki Şlepin feryad ederek dışarıya fırladı. İşte Osvald Sigmundoviç'i yanlarına kabul eden, ona bir çuval verip "Al, uyu." diyenler böyle çocuklardı.

Üç kişiydiler: Pankratof'un düşmanı olan, uzun bacaklı Juravka'ydı Çup, haydut Şlepin'i yıldırandı ve Kiriyuşa, en küçükleri, bir yaz gecesi gibi kumral saçları olanıydı. Nereden gelmişlerdi? Hangi mucizeyle şimdiye kadar hayatta kalmışlardı? Kimbilebilir? Rus şehirlerinin sokaklarında onlar gibileri pek çoktur. Bazan tramvaylarda acıklı bir şarkı veya kötü bakışlı gözleri sayesinde birkaç kapik toplarlar; bazan dalgın bir kadının el çantasını aşırırlar; bazan da pazardan elma veya başka şeyler yürütürler.

Boş günler vardır. Böyle günlerde, Kiriyuşa kımıldamadan yatar ve hayal kurar: "Kaldırım üzerinde bir cüzdan, veya kızarmış bir kaz, veyahut da sinemada olduğu gibi her tarafta ışıklar.. Ve herkes danseder, hatta beygirler, evler ve sokak fareleri bile". Çup'a gelince o gözlerini kırpıştırır ve kasketini kemirir. İnsanlardan nefret eder: "Onlar merhametsizdirler, daha tramvaya girer girmez bağırmağa başlarlar:

— Defol dışarı, küçük haydut!

Bütün insanların kafasını kesmek lâzım.."

Bir gün pazarda gezinirken bir kızın ağlaştığını işitmişti:

— Küçük haydutlar kasten bize hastalık bulaştırmak için ısırdılar...

Neyi bulaştırmak? Anlıyamamıştı, ama bir fırsattan istifade ederek — Protoçni sokağında geceydi — "Defol!" diye bağıran tombulca bir vatandaşı ısırdı. Böylece o da başka birisine kinini, yalnızlığını, ve açlığını bulaştırmıştı:

— Bizim gibi yaşamağa çalış ta görürsün! dedi.

Bütün çeteyi kurtaran Juravka idi; o gerçekten düzenbazdı; Pankratof boşuna ondan nefret etmiyordu. Jambonu aşıran şüphesiz oydu ve yalnız jambonu değil, Pol'ün şalını, beş kilo şekeri ve lâstiklerini de beraber. Juravka bu işleri cür'etle yapardı. Birgün bulvar üzerindeki bir sütçünün önünden geçiyordu, göbekli bir adamın yoğurt yediğini gördü. Yoğurdun parası masanın üstünde duruyordu. Juravka parayı kaptığı gibi rüzgâr hızıle koşmağa başladı:

— Bu parayı terkedilmiş çocuklar menfaatine alıyorum, diye bağırdı.

Adam ne olduğunu anladığı zaman o çok uzaklardaydı. Eğlenceyi severdi, imkân bulduğu zamanlar panayıra gider nişan tahtalarına oyuncak tüfekle ateş eder, sigara, içki içerdi. Kadınlarla düşüp kalktığını söyleyerek öğünürdü; ama bu yalandı. Gitmek istiyordu, hatta İvanovka'nın ordan üstü başı liyme liyme bir kadın da seçmişti, fakat cesaret edemiyordu. "Ya bu işi beceremezsem?"

Gururluydu ve istiyordu ki kendisinden:

— "Güçlü, kudretli bir erkek" diye bahsedilsin.

Daima neşeliydi ve durmadan şarkı söylerdi. Çup'u bir türlü anlayamıyordu.

— Bütün gün söylenecek ne var?

Küçük Kiriyuşa'dan da şikâyetçiydi:

— Sana acıyorum, evlâdım, kız gibisin; eğer yakalanırsan hapı yutun, açlıktan ölürsün.

Fakat kendisi için Juravka hiç merak etmezdi. Öğünürdü:

— Bana bakmayın, başkalarını görelim bakalaım. Ben harbe gideceğim, elbette bir savaş olacaktır. Seni şu generallerden biri, bir Budiyeni yapacağım.

İşte eski lise öğretmeni bunlarla beraber oturuyordu. Bütün hayatı çocuklar arasında geçmiş olmasına rağmen o ilk defa çocukluğu anlıyordu. Fiil çekimlerinin ne olduğunu açıklamağa kalkmıyordu ve Çup'u imtihanlarda başarı gösteremediği için tehdit etmiyordu.

Bir gün yabancı bir gazeteciden dilendiği yirmi kapik ile küçük dostları için karamelâ satın aldı. (Çoğunlukla onlar öğretmene ya ekmek ya meyva ikram ederlerdi.) Osvald Sigmundoviç seyrek konuşur ve gülmeyi tercih ederdi. Dili hareketsizlikten yorulduğu zaman garip ve dile kolay gelmeyen fiilleri çekmeğe başlardı. Çocuklar susarlardı. Bir fare, aptallığından burnunu uzatırdı

— her halde yiyecek birşeyler vardı — bu insan sesinden korkarak sıvışırdı. Kiriyuşa bu kelimeleri severdi: anlaşılmaz ve ahenkli: —"Jerondif", "süpen"; bu gerçek bir peri masalıydı. Muhakkak, ihtiyar, Pankratof kurbağa, ve köşe taşları güzel birer prenses olsun diye herşeyi büyülemek istiyordu. Şüphesiz Kiriyuşa en genci ile evlenecekti. Juravka, o da coşuyordu. Trampetler, kurşunlar, savaş, haydutlar, yumruklar hayal ediyordu. Üzgün yüzlü Çup bile mırıldanırdı: "Büyük baba, ha, dua ediyor. Bu bir budala, ama iyi bir yüreği var." Osvald Sigmundoviç kımıldamadan önüne bakar ve devam ederdi: "Ablatif"

Seslerin ahengi, sebepsiz, bu kokmuş bodrumda antik çağların ezgisini esinliyor ve yüreğini tatlı duygularla dolduruyordu. O şairlerin sakin ve üstün mutluluğu içindeydi.

İlk defasında Petka'yı bir güzel ıslattılar, sonra bodruma gelmesine müsaade ettiler. Çocuklar onu himayelerine almışlardı. Petka oradan, yukardan gelmişti. Bu onların hoşuna gidiyordu. Juravka kaçağa ceviz veriyordu. ve onunla eğleniyordu: "Halâ tokat yiyormusun? Fakat, evlâdım anneni boğmaktan başka çaren yok." Petka ne cevizler ne de Juravka için geliyordu. O tehlikelerle dolu karanlıkları ve Kiriyuşa'yı seviyordu. Burada hayaller başıboş dolaşabilir. Kiriyuşa, o da Bubiğe inanıyordu.

— Nasıldır o? Ha? Tüylü mü?

— Tüylü.

— Ve uçuyor.

— Çok yükseklere kadar mı?

— Ta göklere kadar. Ve oradan elmalar atıyor.

— Elmalar mı?

— Evet elmalar, koltuğunun altından bir sürü dökülüyor.

Bir defasında Petka garip bir manzara gördü. Büyükbaba anlaşılmaz cümleler söylüyordu. O kadar kıvanç duydu ki her tarafı titremeğe başladı. İlk defa olarak anladı ki büyükler de bazı şeyler tahayyül edebilirler. Büyükbaba orada hareketsiz ve konuşuyor. Şayet onu görse annesi acaba ne düşünür? Fakat, hayır, tehlike yoktur. O ihtiyardır, annesinden daha ihtiyar, demek ki daha zeki. Ve bütün anlattıkları olmayan şeylerdir: o onları "hayalediyor." Petka artık kendini tutamaz, Osvald'ın önüne diz çöker ve o da anlaşılmaz kelimeler söylemeğe başlar: "Robobüs ipekokülma." İhtiyar öğretmenin yüreği o zaman sözle anlatılamaz bir sevinçle dolar, taşar: Çocuğu yoktur, artık talebeleri ve hiç kimsesi de yoktur. İlk defa olarak, başka birinin ruhuna antik seslerin büyüklüğünü üflemeyi başarmıştır.

Petka'yı kaldırır ve göstrrişli bir tarzda "Futurum" kelimesini telaffuz eder, sonra küçük çocuğun reçelden ve coşkunluktan kıpkırmızı olan yanaklarını öper ve:

"Hey, ne olacağını göreceğiz" der.

Fakat bu gece Petka orada değildir; bir köşeye saklanmış, kedi gibi öfkeli, aile meclisini seyretmektedir. Bu akşam artık "jenitif" ler yoktur. Aşağıda, yukarıda olduğu gibi günün kahramanı pembe jambondur. Yukarda ağlaşılmakta ve aşağıda tıkınılmaktadır. Ekmeksiz geçen beş günden sonra, jambon, Kiriyuşa'nın rüyaları kadar tatlı görünmektedir. Sessizce, en ufak bir parçasını bile düşürmekten korkarak ziyafet çekilmektedir. Kendini tutamayarak, Juravka haykırır.

— Acaba şimdi yukarda neler oluyor? Her halde zırlıyorlardır.

Fakat yukarıda bildiğimiz gibi herkes sâkindi, hatta çok sakin. Ağırbaşlılıkla, metodlu olarak, Pankratof pla-

nını anlattı: Gece bütün çete uyur ve sokak tenhadır. Bu iş çok kolaydır: Bodruma açılan dehliz karla tıkanacak ve sonra üzerine su dökülecek. Ve gecenin ayazında donacak. Sakarof itiraz etmeğe çalıştı.

— Polis komiserliğine şikâyet etmek belki daha iyi olacaktır; kim ne derse desin bu daha doğru bir hareket..

— Hayır, teşekkür ederim. Bu işe polisi karıştırmağa lüzum yok. Can sıkıcı işler sonra meydana çıkacak. Tahkikat ve daha kimbilir neler.. Ve artık elinizden hiçbir şey gelmeyecek. Söyleyin bakalım, siz hiç kendi rızası ile kurdu evine sokan birine rastladınız mı? Bu özel bir iştir. Siz, Nathalya Hanrikovna ile beraber gelip geçen varmı, ona bakarsanız daha iyi edersiniz.

Nathalya Hanrikovna kabul etti. Evet bu sadık kadın, zamanında Oliver Twist'e ağlayan, bir küçük kızı olmasını isteyen bu sevgi dolu anne, bu plâna katılmıştı. Kaç kişi idiler? Üç, beş, sekiz? Tam olarak bilinmiyor. Nathalya Hanrikovna'nın onlarla görülecek hesabı vardı: onlar Pankratof'tan bir jambon çaldılar fakat ondan, oğlu Petka'yı almışlardı. Eğer yok edilmezlerse, çocuk gidecek, kaybolacak, onlarla gidecek. Kendi gençliğini hatırlayarak: "Seni liseye vereceğim" diyen Nathalya Hanrikovna'ya:

— "Hayır, ben Kiriyuşa ile Kırım'a gideceğim." diye cevap vermemişmiydi? Cezanın ağırlığı onu durduramadı. Onlar herşeye lâyıktırlar. En ufak zaafımızda bizi yerler; acımaya lüzum yok. Kimse onlara merhamet etmesin! O Petka'yı ölümden kurtarmıştır, bu defa da onu bu haydutların elinden çekip kurtaracaktır. Doğru, onları kapamak lâzım.

Sakarof itiraz etmeği kesti, fakat nazikçe, bu işte vazife almağı reddetti.

— Affedersiniz, fakat benim acele bir randevum var! Siz bu işi bensiz de gayet iyi yaparsınız.

Ve gitti. Açık kapıdan Petka ile kedi de dışarı fırladılar. Her halde kâfi derecede bir köşede oturmuşlardı. Pol olup bitenleri anlayanların sonuncusu oldu. Pankratof kürekleri almak için çoktan aşağıya inmişti bile, Pol birden bire haykırdı:

— Hayır, bu olamaz, orada boğulurlar.

Pankratof ona küfretti.

— Sesini kes, jambon çalmanın ne demek olduğunu öğrensinler.

ÜÇÜNCÜ KISIM

BİR PARÇA DELİCE VE BİR PARÇA KOMİK

Kayısı rengi evin yanında, Protoçni ve Orogonni sokaklarının birleştiği yerde, avluya bakan bir evde, şayet civardaki komşulara inanmak lâzım gelirse, şüpheli insanlar yaşıyordu. Bunların kabahati neydi? Sık sık mı yıkanıyorlardı? Pravda mı okuyorlardı? Yoksa mahallenin kodamanları ile ve özellikle Pankratof'la kâfi derecede görüşmüyorlar mıydı? Evin sahibi, Löter isminde bir ustra bileycisi.. o da kiracıları ile ayni kaba konuyordu. Pankratof: "Onun Gepö'ya dahil olduğuna kalıbımı basarım" diyordu; diğerleri olsa olsa parti azasıydılar. İvanovka'nın takımı onlara ters ters bakıyordu: "ispiyonlar". İnsanların bu çeşit şeyleri nasıl düşünebildikleri sorulabilir. Başkalarından bir parça farklı aksırsan kâfi, hemen seni ya bir dolandırıcı, ya da bir gizli polis yerine koyarlar. Löter'den başka, bu evde bir hükümet memuru olan Tanya

Evdokimovna, Akşam gazetesinin röportaj muharriri Praşof ve bir sinemada keman çalan dostum Yusik oturuyordu.; bir kelimeyle yeteneksiz, parlak olmayan alelâde insanlar.

Çok gençken, duygulu ve olağanüstü hisleri olan kahramanlar çok hoşuma giderdi. Onların kusurları, davranışları ve serüvenleri beni ilgilendirirdi. Bugün ne hayal oyunları ne karakter gücü, ne de kahramanlık gösterileri beni hayrete düşürmüyor. Kafkasların göz kamaştırıcı güzelliği ve okyanusun ululuğu önünde canım sıkılıyor.

Sadece bizim kurşuni renkli tabiatımız, uzaktaki küçük ormanlar, bir yetim gibi hüzünlü gök ve alçak gönüllü, isimleri bilinmeyen insanlar yüreğimi duygulandırabilir.

Yusik! Nerdesin şimdi, benim küçük, masum kamburum? Halâ Elektra sinemasında o sonsuz valsi çalıyor musun? Yahut, işten çıktıktan sonra, kutup gecelerinin soluk yıldızlarını halâ seyrediyor musun? Biliyorum. Sen şeytansın, gökte bazı şeyler okumak istiyorsun, fakat gök uzak ve biz burada, dünya üzerinde, bu kayıp sokakta yaşamak zorundayız. Yusik'in vazifesi herkesle meşgul olmaktı, herkese, bütün sokak halkına tavsiyede bulunmak, teselli etmek göreviydi. Sadece ona — gazetelere yazı yazdığı halde Praşof'a değil — nefes nefese Löter'in karısı gelirdi.

— Biliyor musunuz bize ne kadar vergi koydular? Söyleyin bana şimdi, siz bu devrimi niye yaptınız, ha?

Yusik düşünmeğe koyulurdu. Hiçbir zaman hemen cevap vermezdi:

— Ben yapmadım, devrimi. O zamanlar ben Homel'de oturuyordum ve bir lokantada keman çalıyordum. Ama ben de "yaşa" diye bağırdım. Fakat olup bitenler hakkın-

da gerçek bir fikrim yoktu, bir kamburdan başka birşey değildim ve ben de bağırıyordum. Düşünüyorum ki devrimi o zamanlar herkes yapmıştı. Siz de, siz de yapmıştınız Bayan Löter. Tahsildar da yapmıştı devrimi. Niçin yapmıştık? Hiçbir şey bilmiyorum. Niçin çocuk yapılır? Belki insanların çok küçük bir kafası ve çok büyük bir yürekleri olduğu için.

Yusik'in felsefesi kimsenin hoşuna gitmezdi: çok fazla taşra ve utangaçlık kokardı. Moskovada insanlar başarı elde etmeği severler! Bayan Löter küskün bağırırdı:

— Budalaca şeyler söylüyorsunuz, Yusik. Bu çok garip! Bana 160 ruble vergi koymuşlar, siz beni böyle düşüncelerle mi teselli edeceksiniz?

Onu Yusik diye küçük ismi ile çağırıyordu, halbuki akrabası falan da değildi, sadece alışkanlık: Praşof, Tanya Evdokimova, Elektra'nın kapıcısı da böyle çağırıyorlardı. Sokak çocukları zavallı kamburla eğlenmek için ismi bilinmeyen biri tarafından bestelenmiş bir şarkı söylerlerdi: "Yusik, Yahudicik, kıçına bir tekme yedi, öyle bir tekme ki canı çıktı gitti.." Yusik onlara hiçbir şey söylemezdi. Gülümser ve mırıldanırdı: "Gerçekten canı çıktı gitti!.."

Kendine acındırmazdı bu gudubet. O kamburunu, vaktile müneccimlerin külâhlarını taşıdıkları gibi, gurur ve haşmetle taşımasını bilirdi. "Gerçeğe uygun düşünce" leri olmadığı iddia edilse de, o gene mahallenin filozofudur. Yalnız o keşfetmiştir ki, darmadağınık yüzlere ve sefil uğultulara rağmen, küçük görülen bu sokak, ilgi çekmeyecek yer değildir ve orada oturan, bir kemanın telleri gibi kara ve kuru insanlardan bütün valsler, gözyaşları ve kâinatın bütün sesleri çıkartılabilir.

Geleli beş yıl olmuştur; arkasında, Homel'de akranları Havrayı boş bırakarak bilya oynarken, bir köşeye çekilip ağlayan sefil bir sakatın çocukluğu kalmıştır. "Dua etmek neye yarar, diyordu ihtiyar yahudiler, kovanlardan bal ve bizden neşe yok edildikten sonra..." Diğer çocukların oyunu ve onun kamburu vardı. Annesi yerine onu mezarlıktaki ısırganlar okşuyordu. Kötü bir insan olabilirdi. Gelirken, sokağa, eski kemanını, iki gömlek ve öyle bir şefkat getirdi ki onu gören Praşof donup kaldı ve sigarasını yere atarak, hiddetle Löter'e: "Bunu niye Darülacezeye kapamıyorlar"? dedi.

Çoğu öyle düşünmüştü ama hiçbiri onun zaruri hizmetlerini geri çevirmiyordu. Tanya ona koşuyordu:

— Yusik, şu anda yapacak bir işiniz yok değil mi? Kütüphaneye gidiniz! İşte kitaplar. Buharin'in Ekonomisini, Seyfulina'dan birkaç şey ve yeni çıkanlarından bir iki kitap alacaksınız; en çok aranan kitapları orada kendiniz de göreceksiniz. Benim, o kadar işim var ki, oraya gitmem imkânsız.

Elektra'da Lusik geceleri çalardı. Gündüzleri düşünmekten başka hiç bir şey yapmazdı, fakat bu da bir meşguliyet sayılmazdı ki.. Bunun için insanı tımarhaneye kaparlar. Kütüphaneden dönüşte eline ilk gelen kitabı açtı. İlk cümleden sonra düşünceye dalmıştı bile. İşte bunun için şimdiye kadar hiçbir kitabı sonuna kadar okuyamamıştı.

Tanya onu azarladı:

— Size okuduğum bir kitabı vermişler, Yusik!

Şu üçüncü kitap beni alâkadar etmiyor.

Yusik, utangaç sırıtırdı.

— Belki onu bir defa daha okursunuz, Tanya. İkinci defa okumak daha enteresan oluyor. Bende bir kitap

var, her gece onu okurum. Kitabı kimin yazdığını bilmiyorum, belki Buharin, veya Seyfulina.. ben hiç okula gitmedim. Sonra kitabın kapağı da kaybolmuş. Bu olağanüstü bir kitaptır. Onu okudukça ağlar, deli gibi gülerim. Onu yazan adama. "Siz çok zekisiniz, herşeyi görmüş, herşeyi anlamışsınız. Ben de bazı filozoflar tanıdım. Bizde, Homelde, bir haham filozofla, gene filozof olan bir parti sekreteri vardı. Fakat siz, siz yalnız filozof değil ayni zamanda bir azizsiniz. Anlaşılıyor ki siz de bizim bu sokakta yaşadığımız gibi, kötü bir hayat sürmüşsünüz, fakat şikâyet etmemişsiniz, küfretmemişsiniz, sadece bir kitap yazmışsınız, öyle bir kitap ki, ben, budala Yusik, onu okuyor, gülüyor ve ağlıyorum." demek istiyorum. Dinleyiniz, Tanya, dün şunları okudum;: "Bu hor görülen hayattan alınmış bir tablo çizmek ve saf bir elmas yapmak için çok zengin bir ruh lâzımdır." (*) Ne düşündüğünü ve ne yapmak istediğini anladınız mı?

Tanya yüzünü buruşturdu, alçak gönüllülükle:

— Bu okuduğunuz budalaca yazılmış kitaplardan, Yusik. Bu gün artık kim "Bir saf elmas" diyor? Bu bir kuyumcu, yazar değil. Metodoloji öğrenmeniz lâzım.

Metodoloji ne demektir, Yusik hiç bilmiyordu. Bu herhalde Tanya ile konuşurken kullanılması lâzım gelen bir özel dildi. Fakat nasıl yapmalı? Yusik gerekli kelimeleri bilmiyordu ki. Şayet Tanya "saf elmas" ı sevmiyorsa hangi kelimeleri icad etmeliydi? Başka Yahudiler konuşmayı bilirler. İhtiyarlar hâlâ Süleyman mabedi gibi muhteşem yıldız ve karanfil kokan kelimeler dünyasındalar, ve gençler de konuşurlar: Onlar "program", "direktif" den bahsederler. Yusik'in de kemanı vardır.

(*) Gogol, Çiçikof veya Ölü Ruhlar.

Belki de Tanya'ya hiçbir şey söylememek daha iyi olacaktır. Belki de ona delice bir parça çalmak lâzımdır, hani şu, perdedeki insanlar mutsuz olduğu zaman, gerçek güzellikler önünde duygulandıkları ve Yusik gibi ifade edecek kelime bulamayıp ağladıkları zaman Yusik'in sinemada çaldığı delice parça.

Fakat Yusik hiçbir zaman Tanya'ya bu parçayı çalmadı. Bir genç kızı hayale daldırmak için kâfi derecede kederli olan bir valsten başka... Güldürmek için de moda olan bir fokstrot'u çalardı.

Tanya onu dinler ve gülerdi. Sadık bir köpeğin ki gibi iyi olan kara gözlerine bakardı. Mutsuz kamburu görür ve "Yusik herkese karşı iyi" derdi. Nasıl bilebilirdi ki bu kara gözlerin ve bu manasız kamburun arkasında neler vardır? Yalnız, Yusik'in tercih ettiği yazar, hakir görülen bu hayattan "bir saf elmas" yapmağı biliyordu ve Tanya bir yazar değildi. O, moda olan konferansları, fokstrotları, Mayakovski'nin mısralarını ve parlak kırmızı dudak boyasını seviyordu. Çağına uygun birkaç sade fikir ve gençlik teşkilâtının kasketini almış olmakla beraber, yüreğinin derinliklerinde, millet için kendini feda eden, severken her şeyi unutan, küreğe, hapse giden, ve bir kahraman gibi ölen büyük annelerimizin ateşini taşıyordu. Kısacası, Nathaliya Hanrikovna'nın zamanında olduğu gibi alelâde bir Rus kızı idi. Ama hayalperest bir kamburun ruhu Tanya için anlaşılamaz birşeydi.

Yusik daima şafakta yatardı. Az uyur, sık sık uyanır, terliklerini garip bir tarzda sürükleyerek odanın içinde koşardı. Yüzü, o zaman mutluluktan adeta komik bir hal alırdı. Kafasındaki herşey; rüyaların yoğunluğu, pancurların arasından sızan gün ışıklarının utangaçlığı

ve uzun aynanın düşündürdüğü, kanatlı bir hayvanın gölgesi birbirine karışırdı. Bazan keman kutusunu açar ve bir tel ihtizaz ettirirdi. Keman, acıklı bir iniltiyle cevap verir ve Yüsik'in komşusu Praşof ara bölmeyi yumruklardı:

— Delilik etmeyin yoksa kendinizi kapı önünde bulursunuz!

Rüyasında ne zaman Tanya ile konuşsa, bu iş Yusik'in başına gelirdi. O, Tanya'ya duygularından, memleketi Homelden, ırmaktan, çocukluğunun kırlarından, kovandan tamamen çıkarılamayan baldan ve içindeki yaşama sevincinden bahsederdi. Tanya başka birini seviyor olmalıydı! Çünkü Yusik kamburdu, onu sevmek imkânsızdı! O, Elektra sinemasının perdesinde görülenlerden biriyle, soylu ve yakışıklı bir kahramanla evlenmeliydi. Tanya'nın mes'ut olmasını diliyordu. Kendisi için hiçbir şey istemiyordu. Onu görebilmek Yusik'i memnun etmeğe yetiniyordu. Bunu, hiç kimse — gülünç bir mahlûk bile olsa — elinden alamazdı. Hayatına bu lânet sokağın sefaletinden başka bir şey daha girmişti. Homel'deki iki filozofun felsefesinden ve o ismini bilemediği yazarın harikulâde sözlerinden başka bir şeydi bu: O, Tanya'yı tanımıştı.

Ruyasında cesaretle, tereddütsüz, utanmadan konuşuyordu. Kullandığı kelimeler soylu ve güçlüydü: "Saf elmas", "Ey benim körpe sevgilim", "İlham ateşi" Ve Tanya bunlara gülmüyordu. Şefkatle, sırtındaki biçimsiz çıkıntıyı okşayınca kamburu kaybolurdu. Yerinde iki büyük kanat çarpardı. Yusik havalanırdı. Göklerde uçar ve sevinçten ağlardı. Tanya'nın, sokağın, uyuyanların ve uyanıkların üstünde uçar ağlardı. Sonra düşer, uyanır,

terliklerini ayağına geçirir bir köşeden öbürüne koşardı. Yusik'in aşkları ve geceleri böyle akıp gidiyordu işte...

Kemanın iniltilerini sık sık işiten Praşof bile neler olduğunu keşfedemezdi. Praşof'un zaten keşfedecek vakti de yoktu: Çalıştığı gazeteye hergün 150 satır çırpıştırmak, "Kadınlar" gazetesine modeller düşünmek, "Fotoğraf" dergisine yeni objektifler, yahut "Avcı" dergisine yeni köpek yetiştirme usulleri hakkında yazılar hazırlamak zorundaydı; halbuki ne adeseler, ne krepdöşin, ne de İspanyol köpeklerinin kulakları hakkında bir fikri vardı. Bu adam yaşamak, akşam yemeklerini "Kültür Dostları" klübünde yemek, iyi giyinmek ve bazan at yarışlarına gitmek istiyordu. Tanıdığı güzel bir kadınla tiyatrodan dönerken: "Araba tutmak için acaba param yeter mi?" diye düşünüp titremek istemiyordu. Çiçekçilerin soğuktan kırçıllaşmış vitrinlerinde pırıldayan koyu kırmızı renkli gül büketlerinden kadın arkadaşlarına hediye edebilmek yeteneğinde olmayı istiyordu. Bütün bunlar inanılamaz şeylermiş gibi görünür. Bununla beraber, eğer Moskova'da kadınlar ve güller varsa, onun gibi düşüncesiz ve gamsız bir adam, vitrinlerde soğuktan muhafaza edilmiş bir buketi niye hayal etmesin? Fakat köpeklerle ve geri kalanlarla daha uzağa gidilemez. Gece yarısından sonra bile Praşof hâlâ yazardı. Harfler Hiyeroglifler gibi bilmece haline gelince ve kendisi de onlardaki gizli manayı yakalayamayınca, bu defa yazmadıklarını okumaya başlardı: bir sene içinde Boris Praşof Moskovanın bir numaralı gazete yazarı olacaktır. Bir sayfası için ona 20 çernovetz ödeyecekler, Kırıma, İrana ve Parise gidecek, bütün artistler gönlünü ona kaptıracaklar. Gerçekten onların samimi itiraflarını geri çevirmeyecek, fakat herşeyden evvel "onu" görmeğe gidecek. Kimdir "o"?

Bu bir artist değildir. Ona erguvan rengi güller sunulmaz, fotografları bulvarlardaki vitrinlere konulmaz. Bu basit bir devlet memurudur. O daktilodur: "Bu mektubumuzla, aldığımızı bildirdiğimiz..." O... Anladın mı Yusik?

Yusik, Praşof'un hayallerini biliyordu. Fakat düşüncesizliğini anlayamıyordu. Orada, Tanya'nın yakınında olduğu halde nasıl olur da odasının duvarlarını artist resimleriyle süsler ve gecelerini "Kadın Postası" gazetesinin sekreteri olan kızla geçirirdi? Praşof homurdanırdı: "Onun yanına yaklaşılmaz."

Ne yapıyordu bu adam? Beklemekten başka çare yok. O Yusik değildir, onun kamburu yoktur. Praşof iri yarı, yakışıklıdır, iyi bir koca olabilir. Yusik, Praşof'un aşkına da inanamıyordu: böyle bir aşk ancak artistlere yarar, diyordu. Böyle bir aşk Tanya'yı öldürebilir. Gelip geçerken nasıl sevilebilir? Sigara satın alırken, ufak tefek bir kadına göz kırpılır. "Bu gözler, kızım! Beni yıldırım çarpmışa çevirdiler!" Sonra gazetesini açar: "Bugün hangi yarış atları gelmiş? Ve sinema, ve vezneden bir miktar avans almak, ve Manya'ya bir şişe taklit Origan parfömü vermek. Bir aile ocağına hasretken burada halâ aşk arıyor..." Ve işte şimdi de istediği Tanya, Yusik'in rüyasında görmeğe bile cür'et edemediği Tanya. İsmini bilmediği yazar iyi yazmış. Proşof'a gelince, o, bazan kadınların kısa kombinezon giydiklerini, bazen üretimi arttırmak lâzım geldiğini, bazan da tilki avı için İrlanda köpekleri kullanmak icabettiğini yazar ve içinden bütün bunlara şaşardı. Hayır, Praşof Tanya'yı sevmiyor!

Komşuları iyi geçiniyorlar ve hattâ aralarında dostça ilişkiler bile kuruyorlardı. Yusik herkesin yardımına koşuyordu, hatta Praşof'un bile: gazeteye koşmak, bir maka-

leyi kopya etmek, porsuk avı üzerine, eski bir dergide yazılmış bir yazıyı bulmak. Bu, evin adetlerindendi. Löter'ler: "Yusik, Ossenka için süt aramağa gider misiniz?" "Yusik, lâmbayı tamir eder misiniz?" "Yusik, Raya'yla, beraber kalır mısınız, ben pazara gitmek zorundayım!" dan başka birşey bilmezlerdi.

Praşof'a gelince Yusik ona acırdı: "eğer parası olsaydı, tazılar hakkında yazı yazmak hoşuna gider miydi? Artistlerinden bahseder ve mutlu olurdu. Evet, insanlar mutlu oldukları zaman, eğlendikleri zaman; evlenirler, iyi şeyler yerler, birbirlerine iltifatlar ederler, herkes birbirini sevdiği, neş'e etraflarını bir halka halinde çevirdiği zaman, "Avcılık" dergisindeki İspanyol Köpekleri bile gülerler. Vatandaşlar, vatandaşlar, bizim sokakta eksik olan bir parçacık mutluluktur! Eğer Yusik piyangodan 100.000 lira kazansaydı, hepsini Praşof'a verirdi. O, herkesin ne arzu ettiğini bilirdi. Löter'lere büyük bir daire.. burada sıkışık durumdalar; Tanya'ya Amerikan filimlerinden çıkma bir kahraman; Praşof'a para. Ya Yusik? Yusik, herkesin arzu ettiğine sahip olmasını ister. Evet, para, eline geçse Yusik onu Praşof'a verirdi, fakat Tanya'ya değil. İşte farklılıkları buradan başlıyordu. Praşof ağlaşırdı:

"Allahım, onu elde etmenin imkânı yok! Güzel, sevimli bir kadıncağız ve hiçbir işe yaramıyor."

— Nasıl olur da böyle budalaca düşünebiliyorsunuz, vatandaş Praşof! Tanya bir artist değil ki. Arzularınıza göre yaşamak istiyorsanız öyle yapın! Fakat niçin Tanya'nın ağlamasını istiyorsunuz? Onu seviniz, amma artistleri sevdiğiniz gibi değil, yanıp tutuşarak, işte o zaman gerekli kelimeleri bulabilirsiniz. Onun elinden tutar ve yan yana bütün hayatınızca yürürsünüz. O zaman diyeceğim

ki: "Doğru, vatandaş Praşof gerçekten Tanya'yı seviyormuş."

— Yusik, geri kafalısınız! Ahlâk anlayışınız büyük babanızınkine benziyor.

— Buna dair hiçbir şey bilmiyorum. Büyük babamı hiç görmedim. Fakat eleştirmeniz beni güldürüyor. Siz, devrimin bir zavallı kızı ağlatabilmek için mi yapıldığını zannediyorsunuz? beni ne kadar geri kafalı kabul ederseniz ediniz, size gene de böyle yaşanamayacağını söyleyeceğim. Düşünmek lâzım. Bu yazı yazmağa benzemez. Ağlatmak, onu herkes yapabilir, siz onu güldürün!

— Anlaşıldı Yusik, kadınları tanımadığınız iyice anlaşılıyor! "Aşk" mı? Gerçekte herşey son derece basit. Başlangıçta güzel sözler söylenir, sonra beraber yatılır ve daha sonra borç ödenir. Ödeme şeklinin önemi yoktur. Eğer evlenirse ne alâ. Aksi halde bir hediye, bir yüzük veya bunun gibi birşey. Benim fazla şefkat gösterecek zamanım yok, fazla param da yok. Sonuna bir nokta, hepsi bukadar. Şayet at yarışlarında kazanırsam, o başka. Zannediyor musunuz ki erkeksizlik onun hoşuna gidiyor? Bir takım gülünç hareketler yapıyor ve hepsi o kadar.

Burada artık Yusik'in sabrı tükenmişti. Atlarınkine benzeyen küçük ayakları ile garip bir şekilde tepinmeye başladı. Sırtındaki kanbur uğursuz bir yük gibi sallanıyordu. Sesi cırlaklaşmıştı. Praşof, kemanın geceleyin çıkardığı iniltileri hatırladı.

— Susun! Pis bir herifsiniz ve herkesi de öyle zannediyorsunuz! Kağıdı kirletiyorsunuz, herşeyi kirletiyorsunuz. Paranın orada ne işi var? Sigara satın alınabilir. Evet bunu anlıyorum. Bu kötü, fakat böyle. Ama mutluluk satın alınamaz. O satılık değildir, vatandaş Praşof. Güzel

artistlerinize gidin ve beni rahat bırakın! Yeni program için komik bir parçaya çalışmam lâzım.

Praşof gitti: "Ne tuhaf adam! Onu böyle sinirlendiren acaba nedir?" Yusik'e gelince, o kemanını eline alarak Şen Dul'dan bir potpuri çalmağa başladı. Fakat o kadar hüzünlü çalıyordu ki Löter'in karısı bağırdı:

— Yusik, kes artık! Müziğin gönlümü bulandırıyor, halbuki Raya'nın çamaşırlarını yıkamam lâzım.

DÖRDÜNCÜ KISIM

ŞEYTANİ BİR RUHUN ARZUSU İLE

Burada, Moskovada, kar yığınları üst üste yığılır ve donarken ve insan burnunu bile dışarı çıkaramazken. Yaltada güller açar; herhangi bir kimse bir hastane yatağında ölürken bir başkası eğlenir, içer ve kadınları öper; bunları düşünmek bile insana garip gelir. Burada da bu gece böyle geçiyordu. Pankratof, olanca gücüle nefret ettiği haydut yatağının ağzına kar yığarken, Löter'lerin evi normal hayatını yaşıyordu. Vatandaş Löter, Osenka'ya alınacak bir çift potinden şikâyet ediyordu: "Ne! onbeş gün dayanmayan bir çift potin için üç çernovetz para ödemek!" Osenka, o, tasasız uyuyor ve rüyasında filler, Sonya halasını ve ceviz helvası görüyordu. Praşof tembel tembel kâğıtları karalıyordu, Ona, serseri çocuklar üzerine yüz satırlık bir yazı ısmarlamışlardı. Belki birinci defadır ki tekrar ediyordu: *Serseriler bilirler ki...* ne bilir-

lerdi acaba? Ve Praşof acaba serseri çocuklar hakkında ne biliyordu? Onlar, tramvayda cüzdanı ile atkısını çalmışlardı.

Yusik, tatil olan pazartesi akşamını sevgili kitabını okuyarak geçiriyordu. Bu akşam yazar Yusik'e korku veriyordu; Tanya kadar güzel bir kadından bahsediyordu: "O, hayatın ahengini bozmak isteyen şeytani bir ruhun arzusuna uyarak, kahkahalar arasında kendini bu korkunç uçurumdan aşağı attı.." Heyecanla, Yusik pencereye koştu. Kar yığınları içinde ve yıldızlarda bir koruyucu bulmak istiyor gibiydi. Biliyordu ki "Şeytani ruh" burada, Protoçni sokağında da mevcuttu. Kadınları geceleri inlemeğe zorlayan odur. Bıçakları çektiren odur. Bu lânetli paraları hükümetin toplaması onun yüzündendir. Geçen yaz, yandaki evde oturan kadın terzi, Moskova nehrinde boğulmuştu. Yusik, aşıkının haberi aldığı zaman nasıl güldüğünü hatırlıyor. Fakat belki de gülen o değildi de şu ayni "şeytani ruh" tu. Şimdi nerededir? Kime pusu kurmuştur? Düşünceler gibi ağır kar yığınları git gide beyazlaşıyordu. Öbür köşede Pankratof kürek sallıyordu. Fakat Yusik onu göremiyordu.

Komşu odada, "şeytani ruhu" düşünmeden Tanya yeni bir elbiseyi prova ediyordu: "Acaba bana gidiyor mu, gitmiyor mu?" Çok heyecanlıydı, yerinde duramıyordu, bazan bir kitap açıyordu, — fakat harfler yusyuvarlak dönüyor ve onun gibi titriyorlardı, — bazan saatine bakıyordu, sonra aynaya koşuyordu: "Acaba bana gidiyor mu, gitmiyor mu?" Bazan sebepsiz kahkahalarla gülüyor, bazan o kadar hüzünle içini çekiyordu ki, sanki ifade edilemez bir felâket ona malûm olmuştu. Buna hayret etmemek lâzım. Tanya bir erkek bekliyordu ve onun ziyareti hayatında herşeyi değiştirebilirdi, kendisini seven adamın

evli olduğunu bildiği halde, böyle geç saatlerde gelmesine izin vermişti. Tanya onu seviyor muydu? Bunu söylemek güçtü. Aşkta tecrübesi yoktu, zihni karmakarışık olmuştu, kendi kendine; "evet, çok nazik.." diyordu. Fakat "nazik" erkek pek çoktu. Geçerken kendisini öptüğü için Praşof'u kovmamış mıydı? Onu nasıl anlatmalıydı? Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, öbürü Tanyayı ilk defa gördüğü zaman, utangaç gülümsemişti. Aşka dair manasız şeylerden değil, ciddi olarak, kitaplardan, tiyatrodan bahsetmişti. Onu sinemaya "Potemkin" i görmeğe götürmüştü. Elini bile tutamamıştı. Heyecanla Tanya'ya: "İnsanların denize atılışı ne kadar etkili" demişti. Bir karısı vardı. İşte bu bir dramdı. O halde bu gerçek hisleriydi. Hayır, söz konusu Potemkin değildi, kadın da değildi, ama neydi?

Bahriyeli kıyafetinde bir çocuk ona sürpriz kartlarını uzattı. "Çekiniz". Gözlerini kapadı, şaka etmeğe çalıştı. "Belki mutluluğu bulurum". Fakat elleri titriyordu ve uzun zaman kartına bakamadı. Sonunda rakkamları farketti. Acaba saadet de böyle miydi? Etraftan arkadaşları takılıyorlardı: "Bir küçük horoz kazandınız, Tanya." Ve küçük çocuk elindeki horoza benzetilmiş boruyu manasızca öttürüyordu. "Horoz istemiyorum." Başka bir bilet çekmenin imkânı da yoktu. Tanya ağlıyordu. Fakat ne oluyordu ona? Uyuyacaktı! Ne ayıp! O, neredeyse gelir. Esas olan bir defa karar vermekti. Bunsuz serbestlik yoktu. Durmadan düşünülür. Artık aşkı düşünmemek için sevmek lâzım, kendi kendini zorlayarak bile olsa.. Büroya, konferanslara gitmek, güzel kitaplar okumak, bütün bu yakıcı kelimeler olmadan, bu karmakarışık bir zihinle uyanışlar ve bitip tükenmeyen "evet", "hayır" lar olmadan bir erkek gibi yaşamak.. Bütün arkadaşları bu prob-

lemi çoktan halletmişlerdi. Onlar, dans edercesine kolaylıkla bir erkeğe bağlanır ve ayrılırlardı, hiç üzüntüsüz, belki birkaç damla gözyaşı yahut sevinç ve herşey hallolunur. Demekki, bu okadar feci bir şey değil. Konferanslarda bundan o kadar soğuk bir tarzda bahsedilirdi ki sanki yemek hakkında konuşuluyordu: şu kadar idrokarbür ve şu kadar albümin. Ve aşkın acıları, insanı yiyip bitiren ateşi, kelimelerden, değişen bir devirden artakalan, ikonların altını gibi muhteşem ve ölü birşeyden başka nedir ki?.. Tanya iyice anlamıştı ki bütün bunlar dekadansdır. Bir dinleyicisine bakarak ilâve etmişti: "Böylesine hisler bizim gayretlerimizi azaltmaktan başka bir şeye yaramaz." Gerçeği söylüyordu. Çalışmak lâzım. Kafa ile yaşamak lâzım. Bunun için de karar vermeli..

O neredeyse gelecek. Oturacak, konuşacak. Acaba nasıl bir yüzü var? Tanya birden korkuya kapıldı: Bir türlü yüzünü hatırlayamıyordu. "Gözleri, zannedersem maviydi. Küçük bıyıkları vardı." Bütün özel alâmetlerini sıralıyor, fakat onu bir türlü göremiyordu. Gözünün önünde şahsiyetsiz alelâde şekiller dönüp duruyordu: saat kadranları, fotograflar, berber mankenleri, gösteri yapan kalabalıklar. "Bak kalabalık içinde onu tanıyamıyorum..." Ve yeniden Tanya kendini hayretle sorguya çekiyordu. Niye o? Niye bürodaki şefi değil? Niye Praşof değil? Niye sokaktaki bütün bu sefiller ve haytalar değil?

Sonra, kendikendine gülünçleştirmeye başladığı hayallerine boyun eğdi. Utanarak sordu: "Onu seviyorum belki?" Ve bu kelimeler ruhunun sesini değiştirmişe benziyordu. Konferansçının sözleri yerine, mısralar hatırlamağa başladı: "Bayağı olanlara neş'e, duygululara keder..." Ne kadar güzel söylenmiş! İşte bir kamburu olan Yusik. Ve

Tanya neşe istemiyordu. O, müşfik ve sakin olmak hayatta kaybetmek, varlığını hissettirmeden teselli ederek, okşıyarak ateşli bir aşkla sevmek istiyordu; ve hernekadar doğru değilse de, altın sarısı tarlalarda dolaşan serserileri sevindiren budala peygamber çiçekleri gibi, rastgeldiği birine mutluluk vermeği arzu ediyordu.

Praşof'un, başına kaktığı gibi, tamamen eski tarzda yaşamak istemiyordu. Modern kitapları yutarcasına okuyor, özene bezene çalışıyor ve dersleri takip ediyordu. Uzak, gözden ırak bir yerde öğretmen olmak istiyordu. Sefil kulübelerde, karlar içinde, değişik iklimlerde, tanınmamış insanlar memleketimizi yeni baştan kuruyorlardı. Bazan Meyerhold veya Tayrof üzerinde münakaşa etmeği, dansetmeği, veya üzerinde ışıklı reklâmlar, otomobiller ve kalabalığın uğultusu bulunan bulvarlarda gezinmeği arzuluyorsa da, Tanya'nın arzusu o yeniden kuran insanların talihine sahip olmaktır. Tanya tamamen yeni kuşakla beraberdir. Fakat bu gizli hislerini değiştirmez ve bunun için şimdi bu mısraları tekrarlamaktadır: "Duygululara keder..."

Tanya sinirli bir şekilde sıçradı: "fakat bu ölümdür; böyle yaşamak mümkün değil ve bunu söyleyen de ölmüştür (*)" O, loş bir otel odasında öldü ve otel kâtibi sadece ismini müşteriler listesinden sildi. Çocukların oynadığı ve serserilerin öldüğü şehir parkının otları gibi anlayışsız bir heyecen içindeki yüzünü hayal meyal gördü. Tanya da birgün ölecek miydi?

Pencerenin önüne geldi. Pankratof taranıyordu. Arakçılar ganimetlerini paylaşıyorlardı. Bitişikteki pence-

(*) Serge Essénine

rede Yusik şeytani ruhun korkusu ile titriyordu. Fakat Tanya kardan, kadife gibi güzel kardan başka bir şey görmüyordu. Çocukluğundaki gibi neşeli, çok neşeli olmuştu. Kim demişti onu, İtalya'da palmiyeler altında yaşamak lâzımmış v.s... diye? Tanya sokaktaki kar yığınlarını bu palmiyelerle değişmezdi. Burada neşe, temiz hava kadar — kızaklar, sığırcıklar, kibirli bir yürek de vardır. "Ne kadar soğuk!" Evet, bunlar palmiyeler değil, bizim Moskovanın saf kışıdır, Tanya'nın yüreği gibi saf.

Fakat neş'e uzun zaman devam etmiyor. Niçin o gelmiyor. Saat onbir oldu bile. Çok geç kaldı. Muhakkak meşguldür. Günümüzde herkes meşgul, aceleci: Büro, toplanlantılar, raporlar. Böylesi belki de daha iyi. Bu kadar dolu bir hayatta boş şeylerle kaybedecek zaman yoktur. Değişik düşüncelere kapılmak utandırıcı birşey. Yaşamak lâzım. Fakat yaşamak hayal kurmaktan daha güç. Ve Tanya yaşamağı bilmiyor.

Küçük bir kızken, Tanya, günlerini çıkartma yapmakla geçirirdi. Küçük kâğıt parçasını dikkatle yerinden çıkarıp ta, birdenbire güzel güller, alacalı askerler veya uzun otlar fışkırıncaya kadar herşey esrarlı ve meçhuldür. Ya sonra? Hep ayni askerlere bakmak sıkıcıdır: 5 kapik koparmak için annenin kafasını şişirip yeni çıkartmalar satın almak lâzımdır. Ne budalalık! Herşey budalalıktır: çıkartma ve mısralar, ve donmuş bir pencere önünde beklemek. Sosyal psikoloji derslerine devam etmek lâzım. Kültür Komisyonundaki toplantılara gitmek lâzım, yeni arkadaşlıklar kurmak lâzım. Fakat niçin artık yaşamak istemiyor? Ve Tanya çok ciddi düşünür: Bu ihtiyarlıktandır: Aynaya yaklaşır ve istemeden gülümser: "On dokuz yaşında ihtiyarlık." Fakat hayır!.. Kendini beğendirmeye çalışmadan hayır. Kısa kesilmiş saçlarını düzelterek

ve azıcık sıkıntılı: "Fakat bu elbiseyi onun için yapmıştım. Niçin bu kadar geç kaldı. Belki de onun hoşuna gitmiyorum? Bununla beraber ben..." diye söylendi. Tanya kuşku ile öbür Tanyayı, aynadakini inceledi: "Hoşa gidebilirim..."

İri yarı, dar omuzlu, bacakları biraz fazlaca uzun bir genç kız gördü. Vücut hatları düzensiz, burun biraz kalkık, ağız belki biraz küçük. Gözler büyük ve siyah saçlarla zıt renkte, açık mavi ve hepsinin üstünde bir nevi sis. Bizim, kuzeyde, baharın başlangıcında, buzlar çözülürken böyle günlerimiz olur, bir hafif sis, renkli renksiz bir gök, ne neşeli, ne kederli, şaşırmış gibi. Çiçeklerin açılışı başlamıştır bile. Hafif bir soğuk rüzgâr hâlâ eser ve tabiat halâ uykulu uykulu konuşur, ve insanlar da ona ayni tarzda cevap verirler. Tanya gülümsemeğe devam eder, fakat gülüşü can sıkıntısı ile doludur. Sevilmiyor. O gelmedi. Birden kapının zili işitilir.

Yusik, odasının kapısını açar açmaz, birden herşeyi anladı!

Evet, işte Sakarof; Yusik'i nazikçe selâmladı; ve gizlice dar koridor boyunca ilerledi, Tanya'nın odasına doğru yöneldi. Orada, titiz bir nezaketle taburenin kenarına oturdu.

"Geciktiğimden dolayı özür dilerim. İşler! envanter, bilânço. Bununla beraber bir insanın yaşamak için başka şeylere de ihtiyacı var. "Bir ayının evlenmesi"ni gördünüz mü? Orada bazı şeyler var..."

Elile belirsiz bir hareket yaparak, Sakarof ayağa kalktı, bir an yerinde kımıldandı, saatine baktı; onbir buçuk, sonra kapıya döndü: sımsıkı kapalı. Ve ustalıkla Tanya'yı kollarının arasına aldı.

Yusik odasına dönmedi. Doğrudan doğruya, hâlâ makalesi üzerinde terleyen Praşof'un odasına gitti.

— Dinleyiniz, vatandaş Praşof, bu tüyler ürpertici bir şey. "şeytani ruh" un ne olduğunu biraz evvel anlamış bulunuyorum.

Praşof hiddetlendi: ilham bir türlü gelmiyordu ve bu Spinoza kambur da gelmiş kafasını garip fikirlerile karıştırıyordu. Birden bağırdı:

— Siz çıldırmışsınız!

— Herşeyi anladım ve deli de değilim. Zannediyorsunuz ki boynuzları olmadığı için bu ruh mevcut değildir. Eğer bıyıkları varsa boynuzları olmasına lüzum yoktur. O kahkahalarla gülmez, fakat sessizce işine gider...

— Başım ağrıyor, Yusik, bütün bu boş lâfları bırakalım.

— Ya benim, kalbim ağrıyor. O orada yan tarafta. Anlıyor musunuz, o Tanya'nın odasında. Onu tanıyorum, Pankratof'larda oturuyor. Adı, sakarof. Bu sokağın en aşağılık adamıdır. Bayramdan evvel benden bir bedava bilet istemişti. Kendisine verdim. Fakat kemanımı çalmak için kendimi keyifsiz hissediyordum. Yanlış çalıyordum. Kemanımdan utanıyordum. Böyle adi bir insanın önünde ondan samimi olmasını nasıl isteyebilirdim? Tanya'nın odasındaki işte bu Sakarof'tur.."

Praşof acıyan gözlerini kırpıştırdı, önündeki kâğıdı buruşturdu ve kaba kaba küfretmeğe başladı. Görülüyordu ki komşu kız gerçekten hoşuna gidiyordu.

— Kim haklıymış, Yusik? Bu Sakarof'un ne özelliği var? Parası var, bu belli. Ve siz hani o kadar hiddetlenmiştiniz? Şimdi ne buyuruyorsunuz, Ha?

— Diyorum ki Praşof arkadaş, insan bazan güçlü olmalıdır.. Ve size benimle beraber sokağa çıkmağı teklif

ediyorum. Evde kalmak elimde değil. Birkaç adım yürürüz.

— Gecenin karanlığında? Bu soğukta mı? Peki, sonra benim makaleyi kim yazacak? Çocuklar hakkında yüz satır.

— Bir gece gezintisi çok hoş olur. Size serseri çocukları göstereceğim. Bu sokaktakilerin hepsini tanıyorum. Ve bin satırlık malzeme cebinizde hazır olur. Fakat çok rica ederim, hemen buradan gidelim!

— Pekalâ. Makaleyi yazmak için kolaylık olur.

Sokağa çıktılar. Kar ayakları altında çıtırdıyor ve buz gibi gece yanaklarını yakıyordu. Kış geceleri Moskova sokaklarında gezen orijinal kişileri severim. Samimi konuşmalar ve masum itiraflar için hiç te müsait değildir, bu geceler.. Dört yol ağızlarında, kızaklar bütün gece şüpheli müşteriler beklerler. Atlar, ümit edilen müşteriler gibi tatlı tatlı uyurlar. Kırağı ve rüya'dan kızakçıların bıyıkları yıldızlar gibi pırıl pırıldır. Bir köpek havlar ve yeniden sessizlik çöker. Avlu kapılarında, gece bekçileri, kafaları taş devrinin insanları gibi keçi derisinden goçuklarına gömülmüş, horlarlar. Şayet uyandırılırlarsa, donmuş eldivenleri ile bahşişi alarak kapıyı açarlar mı, yahut kafanızı mı koparırlar?

Herkese benzemeyen insanlar gezer, konuşur ve jestler yaparlar. Yukarda fikir işçilerinin veya bir sefihin penceresi aydınlıktır. Hangisi kimbilir? Çift camlı pencerelerin ardından ne kalemlerin cızırtısı ne de kadehlerin tokuşması işitilir. Sokaklar yılan gibi uzar ve birbirine karışırlar; yolcular şaşırır. Fakat orijinal kişilerin acelesi yoktur. İnsan içindekileri hiçbir zaman tamamen boşaltamaz. Yollar ne kadar ıssız! Tiyatrodan dönen yalnız bir yolcu, yürürken karları çıtırdatır, burnu donmuştur,

kürklü yakasının köşelerinde kırağıdan garip çiçekler açmıştır ve kulaklarında bir sesler kaosu uğuldamaktadır, üvertür, arya, alkışlar... Herşey sessizdir, sessiz.

Aşıklar boş bir nöbetçi kulübesine yerleşmişlerdir. Dudaklarının etrafında buhardan iki bulutçuk. Soğukta aşk, acı ve saftır. Genç kız, kürkünün içinde, tüylü çizmeleri ve şalı ile biraz beceriksiz, iri yarı bir hayvana benzemektedir. Ama sıcak odasına girer girmez herşeyi çıkarıp atacak ve incecik, dansetmeğe koyulacak..." O bana dedi.." Ne dedi, bilinmez. Ama herkes, gece karla kaplı bir sokakta aşıkların birbirine neler söyleyebileceğini bilir!

Orijinal kişiler, onlar dolaşmağa devam ederler: bir Rus yüreği için çok değerli olan kar yığınlarından ayrılmak onlara zor gelir.

Bununla beraber bizim dostların başına bu gece gelen böylesine bir gezinti değildi. Bu gece gezintileri bazı hallerde karamsar, uzun ve merhametsiz olmayı da bilirler. Tanya'nın hayali onları takib ediyordu. Kar yığınları onları neşelendirmiyordu. Bu soğukta dolaşmayı da kim icad etmişti? Praşof, canına tak demiş, büzülmekte ve homurdanmakta. Neredeydi bu serseri çocuklar? Dışarı çıktıysa, bu sadece makalesi içindir!

Yusik, Juravka ve Kiryuşa'yı tanımaktadır. Birkaç defa onları gizlice "Elektra" ya götürmüştür. Praşof'u sevindirmek için dosdoğru yürür: "İşte burada. Ben onları çağırır çağırmaz hemen çıkarlar." Fakat bodrumun geçidi karla dolu etraf çok sesiz ve Pankratof'un pencereleri susuyordu: çalışmayla geçen bir günden sonra herkes uyuyordu. Yusik Praşof'u kolundan tuttu.

— Gidelim, rica ederim, sokaktan çıkalım. Belki onları pazar yerinde buluruz. Daha düne kadar burada uyuyorlardı, geçerken onları görmüştüm. Muhakkak, Pank-

ratof geçidi gündüzden tıkadı. Serserilerin yakınında yaşamasını istemiyor. Ve bugün hava da o kadar soğuk... Anlıyorsunuz, vatandaş Praşof, bunlar insan değil, gerçekten şeytani bir ruh.

Fakat Praşof ruhlara inanmıyordu. Serseriler için de en ufak bir merhameti yoktu. Sadece üşüyordu. Başı sersem gibiydi: Sakarof Tanya'nın odasında, makale ise hâlâ yazılmadı. Bir gece daha kayboldu. Seneler geçiyor. Erişmek için kuvvet lâzım ve onlar sönüp gidiyorlar. Praşof 30 yaşına gelmişti bile. Çocuklar, toy delikanlılar onu çoktan geçtiler. Balolar, göz kamaştırıcı ışıklar, entrikalar, maceralar, çiçekler olmayınca hayat ne kadar can sıkıcıdır. Borçtan, öküz eti haşlamasından ve "Kadın Postası" dergisinin sekreterinin biçimsiz sütyeninden başka hiçbir şey yok.

— Haydi, Yusik düş önüme, doğru eve! Ruhları rahat bırak, yoksa seni bir tımarhaneye kaparlar. Bunlar artık günümüzde mevcut değildirler. Ve günümüzün ahlâkı da şöyledir: "Ya al, yahut başka biri alacaktır." Küçük kız, eh, pekalâ! Ben onu kaçırdım elden. Serseriler için de aynı şey. Pankratof pis herifin biri, muhakkak, fakat hayatın kanunu budur. Onları fareler gibi öldürdü. Bakın, benim de atkımı çalmışlardı. Yalnız siz, Yusik başkaları için öfkeleniyorsunuz. Bakınız, meselâ, bu kızcağız sizi ne diye alâkadar ediyor? Haydi, haydi bana masal okumayın! Niçin bukadar cömert ve iyisiniz, biliyormusunuz? Çünkü kambursunuz da ondan...

Yusik hiç cevap vermedi. Sadece gözlerini kapadı. Praşof, kararlı, dönüş yolunu tuttu. Bununla beraber Yusik, eşikten içeriye adımını atmağa karar verememişti.

İri ve hafif bir kar yağmağa başlamıştı ve herşey birden bembeyaz kesildi. Yusik ufak ve genişmiş gibi görü-

nüyordu; artık bir insana değil de kar yığınları arasında, bir fakir evine benziyordu. Yukarda, yüzü yastıkların arasında Tanya ağlıyordu. Bütün gece için için ağlayacak ve duvar saati bütün çeyrekleri vurdukça, musluk damla, damla su akıttıkça, ev soğuktan çatırdadıkça, uzun, uzun bir kış gecesinin ne olduğunu anlayacaktır. İnsana asla bir daha hava aydınlanmayacak ve sabah olmayacakmış gibi gelir.

BEŞİNCİ KISIM

TANYA'NIN HATIRA DEFTERİ

Konsol'un en üst gözünde kalın bir defter vardır. Tanya onu çok zaman evvel, İngilizce öğrenmeye başladığı zaman almıştır, ve birinci sayfasında: I am, he is... he comes back... The pisture — resim, the School — okul yazılıdır. Başka sayfalarında çeşitli notlar vardır: Romanof'un broşürünü oku (N. B. — "Arılardaki sosyal içgüdü" Tolstoy..) "Mesleki eğitim kaç yaşında başlar?" "Boyahane Tel. 5616" "Sevgili Şura, canım sıkılıyor ve sana akşam dersinde yazıyorum. Bugün.." "Yaz sağnağına benzeyen çılgın göz yaşları hiçbir şeyi halletmez." Hatıralara gelince, Tanya onlara az zaman evvel tesadüfen başlamış ve boşluklarla devam etmiştir. Beş haftada, geniş yazısı ile sadece beş küçük sayfa karalamıştır.

18 Nisan.

Bir aynanın önünde çıplakmışım gibi, yazmaktan utanıyorum. Artık susmak elimden gelmiyor. Yusik, onun

şansı var: Kemanı. Şayet mısralar yazmayı bilseydim. Ama bu budalalık, mısralar bir tuzaktan başka bir şey değildir. Gerçek, bu korkunç ve tamamen başkadır. Dün o tekrar geldi. Ben istemedim. Hiddetlendi. Kül tablasını kırdı. Saygısızca bir davranışı var ve ona bakmak insana acıma hissi veriyor. Razı oldum. Ve on dakika sonra mahsus saatime bakıyorum sâkin sigarasını yakıyor ve sıvışmak için bir bahane arıyor. Kendiliğimden ona: "Git, herhalde acele bir işin vardır!" diyorum. Çok memnun oluyor ve elimi öpüyor. Konuşmağa hevesli görünmüyor. Ve ben, benim bütün bunlara ihtiyacım yok. Şimdi kendi kendime soruyorum: daima bu böylemidir, yoksa sadece bizim aramızda mı? Şayet daima böyle ise, bütün bu romanlar şiirler neye yarar? Ben biraz hayasız oldum. Köpekler gibi. Moskovanın bütün evlerinde aynı şeyin olduğunu düşünmek korkunç bir şey... Ve sigara da... Ben bir istisna, bedbaht bir istisna olmayı tercih ederdim.

4 Mart.

Hiçbir şey düşünmemeği deniyorum. Dersler sonbaharda başlıyor. Yıllık tatilimi temmuzda alacağım ve Şura'lara gideceğim. Orada dinleneceğim. Yorgunum. Herşey o kadar manasız, o kadar sıkıntılı. Belki böylesi daha iyi. Küçükken komşularla domino oynardım. İnsan kazanmak istediği zaman sinirlenir ve bu hoş değildir. Fakat başka bir oyuncuya yaranmak istendiği zaman, hile yapılır. Diğeri için utanacak birşey yoktur, bakılır ve onun oyunu bitirmesine yarayacak taşlar oynanır. O halde memnunum. O halde? ne budalalık. 19 yaşındayım. Şimdiden bile aile kurmak budalalık. Çağımız başka şeyler istiyor. Ve çocuksuz, bütün bunlar önemsiz. Herşey açık ve ağlıyorum. Ne ahmaklık...

8 Mart.

Müsamere, şarkı. Bende katılıyorum. Alışkanlık mı? Ve bununla beraber, daha sakinim. P.... beni takip ediyor, bu son günlerde tahammül edilmez oldu. Bu ne demek oluyor? Şimdi herkesi, her önüne geleni kabul edecek bir hâlim mi var? Ne bayağılık! P... fena insan değil. Aslında o, S... den daha iyi. Konuşma bakımından, daha kaba, fakat gerçekte çok daha temiz. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, onu sonuna kadar bilmek imkânsız, yani sigaraya kadar... (Ne kadar düştüm.) S... artık evime adım atmayacak. Kütüphaneden Babel'in eserlerini aldım: herkes şimdi onu okuyor.

10 Mart.

Babel'de herşey basit ve anlaşılmaz ve aşk, ve cinayet bile. Bu korkunç bir kitap. P... bunun mizah olduğunu söylüyor. O, zeki fakat düşüncesiz. Herşey ona aydınlık görünüyor ve başkalarına da öyle. Evlenilir, kabul. Sarhoş olunur, bu da kabul. Ve sonra? Bazan bu kadar genç oluşumdan korkuyorum. Herkes etrafımda basitçe, sade olarak düşünüyor. Bu Babel yaşlı bir adam olmalı, başkalarından gayet rahatça bahsediyor. Ve kendisi acaba nasıl yaşıyor? Eğer adresini bilsem sormak için evine giderdim. Hayır gitmiyeceğim utanıyorum. Ve bununla beraber sırlarımı anlatacak kimsem yok. Yusik, o daima felsefe yapıyor veya sanki dişi ağrıyormuş gibi yüzünü buruşturuyor. Ona S... den bahsettim ve o cevep yerine: "Sobanızı tamir etmeğe gidiyorum" dedi. Sonra kemanını eline aldı. Aklı yerinde olmadığı belki de doğrudur. P..., o, daima eğlenir. Kelime oyunları. Bütün erkekler bu kadar münzevi midirler? Herhalde. O zaman kendi kendilerini

asarlar. Bütün bunlar sonderece feci şeyler ne manası, ne de zevki var.

17 Mart.

Bugün dikkate değer bir gün. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse hiçbir şey olmadı. Düşünüyorum da, her halde bahardan, diyorum. Mevsimlerin bizim üzerimizde vahşilerin üzerinde olduğu gibi tesirler yapması olağanüstü bir şey. Bütün öğleden evveli nehir kenarında geçirdim. Buzlar çözülüyordu. Yüzüm yanıyor ve güldüğümü hissediyordum. Burada durmak can sıkıcıydı, fakat başka bir şey yapamıyordum. Bir haylaz çocuk benimle eğlendi: "Niye ağlıyorsunuz? Babanız mı boğuldu?" Bir budala gibi gülmeğe başladım. Nehir güldürüyordu ve benim kalbim de! Dönerken S... e rastladım. Bir kapı içine saklandım. Beni farketmedi. Akşam Praşof geldi, güya kibrit istemeğe. Bana gözlerini dikerek baktı: "Ne oluyor, bugün doğum gününüz mü?" "Bugün ilkbahar!" "İlkbahar mı? Doğrusunu söylemek lâzımsa bahar aslında berbat birşeydir." Bunun üzerine çekip gitti. Ona acıyordum. Talihsiz bir adamdı. Partiden atılmıştı. Kumar oynuyordu. Gırtlağına kadar borç içindeydi. Durmadan yazıyordu. Ve herşeyi arzu ediyordu. Bir defa onu bir kuyumcunun vitrini önünde görmüştüm. Bir süs iğnesine neden ihtiyacı vardı? Evet, gözleri arzudan parlıyordu. Ben, hiçbir şey istemiyorum, ne mücevher, ne aşk. Bahardan başka bir şey arzu etmiyorum. Yusik gibi gülünç oluyorum.

18 Mart, saat sabahın ikisi.

S... şimdi gitti. Onu içeri sokmamağa yemin etmiştim. Ve gene de istediğini yapmasına müsaade ettim. Alâkayı kesmek, başlangıçtan daha güç görünüyor. Buna ne ihti-

yacı var? Sanki benim kadar budala değilmiş gibi.. Bana olan aşkından bahsetti, fakat biliyorum ki ben onun için bir hiçim. Bir çeyrek saat için ve hepsi bu kadar. Ne utanılacak hal! Ne kadar edepsizleştim. Ve artık kendimi kurtarmak elimden gelmiyor. Eğer S... ile alâkamı kessem, bu defa P.... veya bir başkası ile başlayacak. Cadde üzerindeki bir sıra gibi. Umursamıyorum. Sarhoş olmayı öğrenmek istiyorum.

22 Mart.

Evvelki gün P... bana içki ikram etti. Üç bardak içtim ve kederim daha fazla arttı. Fakat gülüyordum. Beni öpmeğe başladı ve onu kovmadım. Benim için farkı yoktu. S... veya o. Şimdi artık herşey belli gerçekten ben bir orospuyum.

Tarihsiz.

Eğer S... ile alâkayı kesersem kucaktan kucağa dolaşacağım. Onunla mı devam etmek lâzım? O evli. Bunu anlayamıyorum. Niye bu kadını veya beni tutuyor? Bu adilik! Onu hiç görmedim. S... onu görmemi menetti.

— "O çirkin ve cadalozdur". dedi.

Kıskanıyorum zannediyor. Ve ben sadece o kadına ve kendime acıyorum.

26 Mart.

Ya filozoflar ya da genç gızlar hatıralarını yazarlar. Ya ben? Dün, P... ile bir araba gezintisi yaptım. Yusik ile ebediyen bozuştum: yeminleri sevmiyorum. Herkes benden nefret ediyor ve S... ve P... Allaha ısmarladık gençliğim!"

Defterde başka birşey yoktu.

ALTINCI KISIM

BUZLAR ÇÖZÜLDÜ

Büyük kar yığınları erimişti. Çamur, memurların ayakları altında neşeyle sıçrıyor ve memurlar memnuniyetten dillerini şapırdatıyorlardı. Kamyonlar artık karın örtmediği taşlara çarparak gümbürdüyorlardı. Avlularda yankı yapan keskin sesler işitiliyordu. Eskici, boğazını yırtarcasına bağırarak eski elbiseler arıyordu. Sabırsız insanlar tarafından açılmış pencerelerden ekordeon sesleri ve aksırıklar akıyordu. Natalya Hanrikovna, fötr veya küçük kenarsız şapkalarını en neşeli hasır şapkalarla değiştirmek isteyen mahallenin şık kadınlarının baskınına uğramıştı.

Sokak çamurdan taşıyordu; fakat ona hoşgörü, hatta biraz aşkla bakılıyordu; kaşınılıyor, bağırılıyordu, insanlar tomurcuklar gibi açılıyorlardı. Aşıkların ortadan kaybolma, ağız burun kırma, kır meyhaneleri, ve kedile-

rin mevsimi gerçekten başlamıştı. Bir kelime ile sahici bahar mevsimi.

İnsanlar açık havaya çıkarlar ve birçok şeyler aşikar hâle gelir. Böylece Löter'in karısı acaip şekilde şişmiş bir karınla ortaya çıktı. Yusik, bu namuslu Löter'i votka ve incille teselli etmeğe mecbur kaldı. İki kadehten sonra Löter sarhoş oldu. Gökte ürkmüş bir koyun sürüsü gibi koşan büyük bulutlara bakıyor ve kederle, bir küvetin içine kusuyordu.

— Beni Sağlık Komisyonuna götürün.

Osenka ile Raya ve küçük İlik, onu görünce kaçışıyorlardı. Veya, bu anormal bulutlar gibi kaçan belki bizdik. Löter votka içtiği zamanlar sıfırı tüketmiş demektir.; o zaman onu içmeğe bırakmak lâzımdır, yoksa bir yatak gibi, hazır bir mezarın içine yatmak isteyecektir. Serseri çocuklar yattıkları yerlerden dışarı çıkarlar. Acemler bütün kış hamam böcekleri gibi çoğalmışlardır; hepsi birden meydana çıkarlar ve mırıldanmağa başlarlar. Petka bütün gün kayıptır. Akşama, her tarafı çürük içinde, pantalonu yırtık ve tamamen çıldırmış gibi eve döner. Bu sebepten ve bir diğerinden — bir yeni keder — Natalya Hanrikovna daha da çirkinleşmiştir. Sanki karlar eriyince bozuk yollar, yıkıntılar meydana çıkmıştır. Pudra bile artık kâfi gelmiyordu. Sakarof'u artık gitgide daha az görüyordu: iş, acele bir iş, komisyonlar, denetlemeler. İlk bahar ona yeniden enerji vermişti. Şimdi, sokak gibi pırılpırıldı: biryantinli, şımarık ve şişman. Pol, şefkatle içini çekiyordu. Göğsü sıkışan Natalya Hanrikovna yakasını çözüyordu. Falcıdan artık aşk iksiri istemiyor, fakat onu para ile teşvik ederek daha korkunç bir şey istiyordu. Dişsiz falcı, açgözlülükten ve korkudan pelte gibi titriyordu. Bayramlar yaklaşıyordu. Kadınlar kapı önlerin-

deki malta taşlarını yıkıyor ve genç serseriler çıplak baldırlarına bakarak ağza alınmaz şeyler söylüyorlardı. Paskalya çörekleri, mumlar, bayraklar ve bilhassa votka, sokağın bu büyük tesellisi ve hamam böceklerinin tek avcısı hissedilmeğe başlar. İçmeğe gidelim, dostlar! Hem de nasıl!

Pankratof iyi satıyordu: herşey isteniyordu — şeker, ceviz, sucuk, som balığı. Bazan yüksek adamlar geliyordu — havyar satılıyor ve hattâ limon bile.. Hergece Pankratof kenara birşeyler koyuyordu. Baharı gönül rahatlığı ile karşılamıştı: yedinci desteyi bitirmiş ve sekizinciye başlamıştı. Vücudunda çıkan bir takım siyah lekeler sağlığı bakımından onu endişelendirmişti, fakat Pankratof derhal bir küçük fıçı en iyi kalite havyarla onun önünü aldı. Eski mutlu günler geriye gelmişti: bütün belgeleri muntazamdı, hırsızlar defedilmişti. Küçük sermayesi büyüyordu. Topuz gibi bir adamdı; şüphesiz altmışına yaklaşmıştı, fakat dinçti, dört kişilik yemek yiyor ve kadınlara genç bir horoz gibi bakıyordu. İkinci gençliği başlamıştı ve skandal, kadınlar, kepazelikler yapmayı istiyordu; polis komiserine gidip, nanik yaparak: ne o, Pankratof'a bir şey yapamadınız değil mi? memur parçaları!.. demek istiyordu. Tabii bu bir hayalden başka bir şey değildi. Herşeye rağmen de bu "piliç" lerden biri ile gezmeğe gitmeğe korkuyordu, masraf olurdu, ve sonra polisin taramaları vardı, ve bütün bunların sonuçları.. bütün dünyalığını kaybetmekten başka bir işe yaramazdı. Bununla beraber bahar, onu ılık havası, sığırcıkları ve şu Allahın belâsı kızların geçerken yaptıkları göz süzmelerile uyandırmıştı. Göz ucu ile insanın koca göbeğine bakıyorlar, kaltaklar! Topal karısını dövmekle yetinemezdi. Bu işi yeteri kadar yapmıştı.

Birgün karısı bir şal satın almak için dışarı çıkmıştı, Pankratof Pol'ü bileğinden yakaladı:

— İmkânı yok! Ya ablam?

— Kes sesini!

Kız başka şeyler hayal ediyordu. Körpe hisleri, inceliği ile şöhret yapmış küçük bıyıklar arzu ediyordu. Acıdan ve korkudan ağzını sonuna kadar açmıştı. Kız şaşkın bir vaziyette hâlâ yatarken, Pankratof dükkânına geçmek üzere hazırlanmıştı bile..

— Ağzını kapa, budala! Al bunu ve sesini kes!

Pol sesini çıkarmadı: anlamıştı ki bu iş böyleydi, başka türlü değil, hayat buydu işte... Üç ruble ile kendine gizlice yürek şeklinde bir gümüş madalya satın aldı ve kendi kendine hediye etti: "Alınız, Pol, bu benim sizin için yanan kalbimin sembulüdür" (Bunları Vanya'nın ağzından söylüyordu). Yüreği boynuna takıp yüzükoyun yatağına uzandı ve keyfinden kumru gibi sesler çıkarmağa başladı; fakat birden Pankratof'un sakalını hatırlayarak: "Bu olamaz diye bağırdı, sonra kendi kendine acıyarak ağlamağa başladı.

Pankratof'a gelince, memnuniyetinden, böğrünü kaşıyordu, ve sonra bütün hikâyeyi unuttu.

Acaba budalalar menekşeler ve kardelen çiçekleri için ne düşünürler? Bu çiçekler hiçbir zaman Protoçni sokağında görünmezler ve aslına bakarsanız alımlı da değildirler: ne güzellik ne de parlaklıkları vardır. Sokağın gerçek çiçeği Pankratof'tur pırıl pırıl ve mis gibidir; bütün sokağı güzelleştiren odur. Eğer bir kimse tesadüfen sokağa gelse, muhakkak, arzu ile düşünerek sarı evin önünde duracaktır: "Demek hâlâ konforlu yaşayan, perdeleri, bir kedisi olan insanlar varmış... Burası bizim ev gibi değil: beş odanın içinde yirmi kişi. Hayat burada muhakkak

sakin, içe dönük ve kayısı rengidir." Ve gerçekten evin güzel, sakin ve düzenli bir havası vardır. Pankratof, memnunlukla siyah deliğe bakarak: "Artık çıkamayacaklar haydutlar". Der. Bazan bir fare veya su sesi olmasa, evde ve bodrumda herşey sakin ve yolunda olacaktır.

Pankratof, bütün cuma âyinini ve gece mes'ini kilisede geçirirdi; hatta kilisede yalnız o vardı denilebilir. Ondan vazgeçilebilir miydi? O olmasa Paskalya da yapılamazdı. O halde papazın, Pankratof'un harika sakalına kutsal birşeymiş gibi bakmasında şaşılacak ne vardır?

Sakal, cevap olarak sallanırdı: Amin!

Sekizinci para demeti gerçekten ağırlığını almağa başlamıştır.

Akşam yemeği göz kamaştırıcıydı: ne kucaklaşmalar, ne votka, ne de reçel ve süt domuzu eksikti. Süt domuzu, nar gibi kızarmış, genç kızların rüyası gibi duru, kâğıt güllerle süslü uzatılmıştı ve Pankratof'un açgözlülükten ağzının suyu akıyordu. Yemek yenildi. Allahım, ama nasıl yendi? Küçük süt domuzunun daha misafirler gelmeden kendi aralarında yenip bitirildiğini söylemek yeterli gelecektir. Yalnız Pankratof votka içti; kadınlar, onlar zararsız Madera şarabından yudumladılar. Sonra, Pankratof Barones'i ziyarete gitti: "İyi bayramlar. Bu vesileyle sizi öpmeme müsaade eder misiniz? Bu sizi öpmek için tek fırsat!"

Dışarda, bütün sokak bağırıyor ve içiyordu. Tâ şafak sökünceye kadar. Gerçekten Devlet kazanıyor ve insanlar neşeleniyordu. Fakat sarhoş olanlar çoktu, bağırışıyorlar, dövüşüyorlar, ve camları kırıyorlardı. İki kadın kapışmış, kan içinde kalıncaya kadar birbirlerini tırmalamışlardı. Muhasebeciler de, küçük çocuğun üzerine kaynar suyu devirmişlerdi. Bıçaklar bile meydana çıkmıştı. Sokağın

köşesinde, ayakkabıcı Fedorenko'nun kulağını, feryatlarına bakmadan külhanbeyleri uçuruvermişlerdi. Onu işiten yoktu, herkes adeta uluyordu. Pankratof evvelâ iyiydi, eğleniyordu, sonra birden neşesini kaybetti. Acaba bu, kendini hissettiren yaştan mı, yoksa içilen küçük şişelerin sayısından mıydı? Bunların sayısı bir on taneden eksik değildi ve Pankratof'lardaki küçük şişeler hayli boyluydu. İşte böyle, Allaha şükredilmiş, güzelce yenilip içilmişti, şimdi de yatağa girmenin zamanıydı. Topal karısı, çoktan yatmış horlamağa başlamıştı. Acaba hâlâ arzu edilebilir tarafı kalmışmıydı? Pankratof bu kadar çabuk ve kolay uyuyamazdı. Sokaktakiler durmadan bağırıyorlardı. Kafası garip düşüncelerle doluydu: "Çikolatayı pahalıya aldım, gümrüğe 7 ruble fazla verdim. Müfettişe erik kurusu yerine komposto göndermek lâzım; böylesi daha iyi olur... Pol'ü götürecek bir yer bulmam lâzım gelecek... Bütün süt domuzunu yediler, budalalar, sanki bedavaymış gibi... Pekalâ haşlama da atıştırabilirlerdi."

Pankratof geyirdi, bira içti, tükürdü. "Bu kadar bağırışacak ne var? Başka türlü eğlenemezler mi, budalalar?.. Ve bu gece hepsinden fazla". Haç çıkardı.

Nihayet — saat aşağı yukarı altı olmuştu — uyumağa başladı.

"Hayırdır inşallah" diye aklından geçirmeğe ancak vakit bulabilmişti ve korkudan titreyerek karyolasından aşağı atladı. Kalbi hızlı hızlı atıyordu. Ne oluyordu? Evin altından vurma, gezinme sürünme sesleri geliyordu. Alkol buharı Pankratof'un odasını doldurmuştu ve tanıdık eşyaları bile seçemiyordu; idare lâmbası patlak bir göze, konsol bir sırta benziyordu. Küçük şişelerin kokusu işte oradan geliyordu. Fakat göz, bu hiçbir şey değildi; yeraltından gelen gürültü devam ediyordu. Birden Pankratof

herşeyi anladı. Karısına sarılarak, ümitsizce haykırmağa başladı:

— Onlar! Onlardan başkası olamaz!

Uyku sersemi, kadın bağırdı:

— İmdat! Katil var!

Fakat Pankratof bir yastıkla onun ağzını kapadı.

— Sesini kes! Bunların kim olduğunu anlamadın mı? Buzlar çözüldü ve onlar buraya geldiler. Şu köşeye bak, birşeyler kımıldıyor... Bizi boğazlıyacaklar.

— Ne oluyorsun, neyin var? Hasta mısın? Yatağına yat! Sana çay yapmağa gidiyorum. Ateşin var. Ölülerin kımıldadığının görüldüğünü hiç işittin mi? Onlar havasızlıktan öldüler. Kendine gel, haydi!

Bunları söylerken kadının dişleri birbirine çarpıyordu. O hiçbir şey içmemişti, fakat böyle sözlere karşı kim duygusuz kalabilirdi, bilhassa gecenin bu saatinde? Kim bilir, belki de doğruydu! Elinde bir şamdan, korkuyla her köşeye bakarak merdiven başına çıktı: Çayı o yapsın diye Pol'ü uyandırmak istiyordu. Fakat kapıyı açar açmaz elinden şamdanı düşürdü ve korkunç bir çığlık attı: bu kediydi, çok kızgın, sağa sola atlıyordu. Karısının çığlığını işiten Pankratof haykırmağa başladı: "Juravka" ve olduğu gibi kıçında donla yerde dört ayak sürünmeğe başladı. Boğulmuş, dili bir karış ağzından dışarı sarkmış Juravka'nın kendisini bir köşeden öbür köşeye kovaladığını görüyordu. Onu arıyor, baldırlarını çimdikliyor, karnını kemiriyor ve uzun siyah dili ile — iğrenç şey — boynunu yalıyordu: bütün kanını içmek istiyordu. Pankratof ancak büyük saksıya kadar sürünebildi ve ona bütün vücudu ile sarılarak: "Şimdi kanımı iç" dedi. Karısı ve Pol onu yatağına taşıyıncaya kadar dünyanın zahmetini çektiler; kafasını sallıyor, dişlerini gıcırdatıyor ve korkuy-

la köşeye bakıyordu. Sokak susmuştu en güçlü kuvvetliler bile yatağa serilmişti. Bekçi düdükleri, bir ambülans. Çanlar ve nihayet Pankratof uyudu.

Uzun süre uyudu, uyandığı zaman hava çoktan kararmıştı, gerindi, homurdandı: "Nedir bu incir çekirdeği doldurmayan lâflar?" ve kalkmadan evvel saksının içine baktı. Bütün para demetleri ellenmemiş duruyordu. Karısı, endişeli ona baktı.

— Bugün belki de yatakta kalacaksın.

— Çok aptalsın! Böyle bir bayram günü! Bana votka sürahisini ver.

Sofra kuruldu. Paskalya yumurtaları kırmızı, yeşil, sarı parlıyorlardı; böylesi rüyalarda bile görülemezdi.

Çiçekler de konmuştu, lâleler, seçkin Sakarof'un hediyesi. Sakarof, pudralanmış ve kokular sürünmüş olarak, iyi bir bayram dilemek için kendisi de gelmişti. Pankratof, onu öperken yüzünü buruşturdu: — "Bu da adam değil, damızlık bir aygır". Fakat memnuniyetinden sürdüğü pudrayı da hoş gördü.

— Eh! nasılsınız, bakalım? Onları iyi kapadık, ha? Şimdi karlar eriyor, herhalde çıkmayı deneyeceklerdir; istedikleri kadar uğraşsınlar! Çıkamayacaklardır!

Sakarof burnunu kıvırdı, acele işi olduğunu söyledi ve giderken dişlerinin arasından:

— Bu sizin işiniz. Ben, o akşam evde bile değildim.

YEDİNCİ KISIM

SEVMEK, SEVMEMEK, ÖLMEK

Natalya Hanrikovna da bayram yapıyordu. Sakarof son derece sıkıntıya düşmüştü: bir takım baharlık yeni elbise ile bir kahverengi pardesü ısmarlamıştı ve bunlar 20 çernovetz tutuyordu. Bu bir parça fazla paraydı ve sadece bir ümidi vardı: Barones von Meinort. Bu vesile ile bir fedakârlığa katlanmağa karar verdi.

— Nataşa, sevgilim (evet, onu Nataşa diye çağırmağa kadar vardırmıştı işi), biliyormusun... Bu akşam benim serbest olduğum akşam. Tiyatroya gidermiyiz? Ten zilâtlı tarifeden iki biletim var.

Natalya Hanrikovna'nın bu dünyada pek az eğlencesi vardı ve bu kelimeleri işitince mutluluktan güller gibi açıldı. Sakarof bir sihirbazdı! Sokağımızın kadınları falcı yerine ona danışmalıydılar. O istemiş ve Natalya bir on sene gençleşivermişti. Onu Nataşa diye çağırmış ve o

da derhal eski Nataşa oluvermişti, yalnız biraz daha yaşlıydı. Herşey unutulmuştu: artık atelyesi yoktu, kavgalar, dedikodular ve solgun yanaklar kaybolmuştu. Aynanın önünde bir sahici genç kız saçlarını kıvırıyor ve Vanya'sına, mobilyalı pansiyon zamanında olduğu gibi, ona, hayatını ve valizini getirdiği zamanki gibi gülümsüyordu.

Çok zaman vardı ki Natalya tiyatroya gitmemişti. Seneleri saymaktan da korkuyordu. Pekalâ sekiz sene olmuştu. Çocukluğunu hatırladı. Operanın çocuk matineleri. Altın ve kırmızı kadifeler. Avizelerin uçuşan ışıkları. Parterde genç kızlar.. insana korku verecek kadar narin, beyaz boyunlar, fısıldaşmalar: "Sevgilim, sana tapıyorum". Daha yukarda biryantinli ve ciddi talebeler. Bunlardan biri programının üzerine şöyle yazmıştı: "Bu kalabalık, kalplerimizin gizli anlaşmasını hor görebilir", ve bu yazı Nataşa içindi. Nataşa on üç yaşındaydı, o da aynı yaştaydı (Ondört olduğuna yemin ediyordu). Fuvayede Nataşanın yanına yaklaşacaktır, o sırada kalabalık büfenin önünde toplanmıştır: oyuncular gibi parlayan kiraz elmaları, şerbet, ceviz helvası: "Yarım paten alanında olacağım. Bir kulüp kuruyoruz Siz de girersiniz tabii. Ama bu gizli, değil mi?" Çıkışta Nataşa, kürk ve çizmelerini tutan hizmetçiler, mürebbiyeler arasından başını yukarı kaldırdığı zaman çocuk ona acemice gülümsemişti. Sonra kar ve ışıklı reklâmlar. Arabacılar eldivenli ellerini kalçalarına vuruyorlardı. Bir üniversite talebesi Nataşa'ya alçak gönüllülükle gülümsedi." "Sevimli bir yüz". Koca budala! Natalya daha şimdiden büyük bir kişi. O bir kulübe katılıyor. O yarın paten alanına gidecek. O "kalabalığın hor görmesine" karşı ilgisizdir. O mutludur.

— Hazır mısınız?

Utangaç, Natalya Hanrikovna Vanya'nın kıravatını düzeltiyordu. Tiyatro! Sanki burada mühim olan buydu. Natalya evde de kalmaya razı olurdu, yeter ki onunla beraber olsun.

Vanya acaba değişmişmiydi? Natalya Hanrikovna şimdiye kadar böyle bir teslimiyet hatırlamıyordu. Bütün bunlar diğeri yüzündendi. Gerçekten bu ilk defa değildi, fakat her zaman çapkın olan Vanya bu defa iyi tutulmuştu. Her akşam iş bahanesiyle Löter'lere sıvışıyordu. Diğer kadın acaba ne ile onu elinde tutuyor? Fena kız değil. Ama onun gibisi pek çok. Onu Natalya'yla bir tutmak, şairlerle, en iyi dansörlerle, ve en ünlü şarkıcılarla flört eden eski Natalya'yla bir tutmak olur mu? O her halde ahlâksızın biri olacak.

la Vanya'yı elde etti! Ve nasıl da elinde tutuyor: Artık Petka'nın bile yüzüne bakmak istemiyor! İşte üç aydanberi bu böyle sürüp gidiyor! Natalya birçok defalar bu işe son vermeği düşündü: öbürünü zehirlemek veya kendini nehire atarak boğulmak (Vanya için böyle şeyleri hatırından bile geçiremezdi). Ve işte birdenbire, sebepsiz, kötü romanlarda olduğu gibi bu gece geliverdi. Acaba Vanya düzeldi mi? Belki de öbürü için kendisinin bir geçici hevesten başka bir şey olmadığını anladı (her gece bir diğeri), halbuki Natalya için, Vanya bütün bir hayattı. Onun hiçbir isteğini şimdiye kadar reddetmişmiydi? İşte o şimdi orada duruyordu, sıska, ve niye saklamalı, biraz iğrenç, fakat herşeye rağmen o kadar kıymetli, o kadar sevimli...

Şefkatle onun koluna girdi, arkalarından bir toz bulutu gibi komşuların dedikodularını bırakarak, bu garip çift tramvay durağına doğru yürüdüler: Sakarof'ları be-

Kadınlar hep böyle, şimdi. Zamanın icabı. İşte bunun-

raber hiç bir zaman görmemişlerdi, Tanya ile olan hikâyeyi falcıdan biliyorlardı, Pankratof'tan da bahsediliyordu, ve şimdi çamurlu su birikintileri ve bahar kokuları arasında, bu yeniliğe hayret ediliyordu.

Sakarof, küçük adımlarla, kolunu çekmeden yürüyordu: herşeye tahamül ediyordu. Ne yapabilirdi? Başka hiçbir yerden lâzım olan parayı bulamazdı. Herşey yolunda gidiyordu ve eğer bir tesadüf, çok kötü bir tesadüf araya girmeseydi, iddia edilebilirdi ki bu oyun karı kocanın arasını tamamen düzeltecekti, hiç olmazsa bir zaman için. Gerçekten, ayni sokakta yaşayınca rastlaşmak kolaydır; fakat Natalya, eğer kravat düzeltmek için durmasaydı hiç bir şey olmayacaktı, halbuki şimdi tenzilâtlı seans biletleri elden gitti.

Hiçbiri bu karşılaşmayı istemezdi ve üçünün de ilk düşüncesi kaçmak oldu. Sokağın köşesinde Tanya kendini Sakarof'la burun buruna buldu. Bu birden bire karşılaşmadan şaşırmıştı. Bir kelime ağzından çıkmadan olduğu yerde çivilenmiş gibi kaldı. Sakarof'un kravatı hafif hafif titriyordu, bıyıkları diken gibi dikilmişti. Evvelâ o kendini toparladı.

— Sizi tanıştırayım, Karım, iş arkadaşlarımdan, Evdokimova. Kadınlar duraksayarak, sanki kaynayan bir tencereyi tutacaklarmış gibi ellerini birbirlerine uzattılar ve iki eldiven birbirlerine dokunur dokunmaz ellerini çektiler. Sıkıntılı bir hava devam ediyordu. Sakarof, bir defa daha bir lâf yağmuru ile herşeyi yoluna koymağı denedi:

— Bu yaman bir daktilodur, Nataşa. Saatte sekiz sayfa yazar. Bu kadar çabuk kimse dikte ettiremez. Bu kadar çabuk yazmayı nerede öğrendiniz?

Tanya, Nataşa'nın kendisini gözleri ile delik deşik ettiğini hissediyordu. Ne bir kelime söyleyebiliyor, ne de

düşünebiliyor ve kımıldayabiliyordu. Göz yaşları boğazını ıslatıyordu. Sakarof, o devam ediyordu:

— Hangi şeytan sizi buralara, bizim mahalleye attı? Bu mahallede dostlarınız mı var?

Makine gibi, anlamadan, Tanya cevap verdi:

— Evet, dostlarım var.

Orada, Natalya Hanrikovna kendisi ile eğlenildiğini zannetti. Tanya'nın üzerine saldırdı. Dokunaklı ve acınacak bir hâli vardı, şapkası çarpılmış, saçları karmakarışıktı; alaycı olmak isteyen tebessümü, bir yüz buruşturmadan başka bir şey değildi, sakin zannettiği sesi keskindi:

— Siz, sevgili kızım, bunu unutmayın. Zannediyorsunuz ki ben hiç bir şeyi bilmiyorum. Peki, kendinizi aldatırsınız. Kocam bana herşeyi anlattı. Onun benden gizli hiçbir şeyi yoktur. Namuslu bir kadın olarak belki kıskanırdım ama, sizin gibi bir kadın için, buna değmez. Bir fahişe, nikâhlı karının yerini tutamaz, anladın mı? Şimdi defol, bu gece için bir başka müşteri bulursun. Haydi, Vanya, gel gidelim, geç kalacağız.

Ferahlamıştı, gayet canlı kocasını sürüklüyordu. Her ikisi de susuyorlardı. Natalya güçlükle nefes almağa başladı. Bu sondu. Gece çok güzel başlamıştı, yüreği hatıralarla ne kadar duygulanmıştı! Haykırmak istiyordu. Sakarof uslu bir tavırla onu takip ediyordu. Artık nereye gittiklerini anlayamıyordu. Ne kadar fena! Tanışmıyormuş gibi yapmaktan başka çare yoktu. Şimdi kim zarara uğrayacaktı? Sadece o. Bütün bunlar hiç olmazsa bir hafta sonra olsaydı. Yeni elbisesi de terzide hazırdı? Ya Tanya ?Onu tekrar görmeğe nasıl gidebilirdi? Bu işler olmadan bile onu kovmamış mıydı? Ah bu kadınlar, ne mahlûklar! İşin kötüsü şu ki Tanya gerçekten hoşuna gidiyor-

du: ondan zevk alıyordu. Belki onu tekrar ele geçirebilirdi. Fakat şimdi, bu kepazelikten sonra, hava alırdı! "Niçin beni savunmadınız?" derse. Tam komedi! Sakarof üzülüyordu. Nihayet Natalya'ya sormağa karar verdi:

— Nereye gidiyorsun? Sağ tarafa gidilecek.

— Artık tiyatroya gitmek istemiyorum!

Geriye döndüler. Yirmi çernovetz'i düşünmek, Sakarof'un öfkesini biraz teskin ediyordu.

Pol, onların tiyatrodan bu kadar çabuk döndüklerini görünce — suratları bir cenazeden dönülüyormuş gibi uzamıştı — içini çekti: "imkânı yok." Sakarof boğazını sıkan kravatını çözdü ve yatıştırıcı bir tonla:

— Sokakta böyle hareket etmekle iyi etmedin.., dedikodu yapacaklar.

— Ayni şeyleri her yerde söyleyeceğim: sizin büroya gidip bağırıp çağıracağım. Böyle mahlûklara nasıl oluyor da orada iş veriyorlar? Böylelerine lâzım olan kaldırımlardır, yazı makinesi değil. Ne zannediyorsun? Senin karın olduğum için beni umursamayabileceğini mi?

Yalnız paraya ihtiyacın olduğu zamanlar seni görebiliyorum!

Bana para vermeyecek, Sakarof hemen heyecanlandı.

Namuzsuzum bana para vermeyecek. Adeta çıldırmış. Bununla beraber, ne kadar ıstırap çektiğini göstermek için, mendilile alnını sildi ve alçak gönüllülükle:

— Bu meselede paranın ne yeri var? O sadece bir teferruat.

— Teferruat mı? Pekalâ, git te bu teferruatı ondan iste. Benim çalışmaktan gözlerim kan çanağına dönüyor, sen ona hediyeler alasın diye mi? Bu kadarı yeter! Git te onun pezevengi ol, o benden daha fazla para kazanabilir.

Daha fazla filozof tahammülü göstermek lüzumsuzdu. Elbise gerçekten elden gitmişti. Sakarof ayıplamağa koyuldu:

— Sinirlenmeyiniz, von Meinort ana, kulaklarım baroneslerin lisanına alışık değildir. Artık seni görmek istemiyorum. Bunu iyi bil, son defa söylüyorum. Gönlümü bulandırıyorsun. Elime biraz para geçer geçmez buradan başka yere taşınacağım. Burada kal ve tek başına baronesliğinin tadını çıkar. Pankratof'la güzel anlaşırsın, güzel bi rçift olursunuz. Benim için herşey bitti.

O zaman Natalya ayağa kalktı, kocasına yaklaşarak ellerini onun omuzlarına koydu ve karanlık gözlerini gözlerine dikerek, çıldırmış gibi, soğuk bir ifadeyle konuştu:

— Vanya, beni kötü hareketlere itiyorsun, seni asla bırakmayacağım. Zannediyor musun ki bağırıp çağırmakla bu işe katlanacağım? Hayır, gidip o kadını öldüreceğim. Petka'nın başı üzerine yemin ederim. Ve hiç bir şey beni bundan alıkoyamaz. Allaha inanmıyorum; insanları sevmiyorum. Onlar bana çok acı çektirdiler. Evvelâ babam, sonra da sen. Beni hapse atsalar bile bu beni korkutmayacak. Sana bütün hayatımı feda ettim ve asla seni bırakmayacağım. Söylediklerimi duydun mu, Vanya?

Eğer omuzlarında Natalya'nın elleri olmasa, Sakarof çoktan tüymüş olacaktı. Bütün vücudu titriyordu. Natalya'nın sözlerini iyi anlamıyordu, sesi, gözleri onu allak bullak etmişti. Kendini kurtarmayı denedi. Natalya Hanrikovna önüne diz çöktü.

— Vanya, bana acı. Benim, ben Nataşa'yım. Artık Petersburg'u hatırlamıyor musun?

O hiç bir şey hatırlamıyordu artık. Omuzundaki eller kurtulunca kapıya doğru geriledi.

— Ya, demek tehdit ediyorsun! Bu şantajdır. Polis çağıracağım! Seni hapse attıracağım.

Ve kapı eşiğinde, muzaffer, sözlerini bitirdi:

— İyi geceler, barones!

Merdiveni inerken Sakarof'u bir endişe aldı. Nereye gidebilirdi? Bara mı Parası yoktu. Tanya'ya mı? Onu kapı dışarı ederdi. Birden Pol'ün mırıltısını işitti.

— Neyiniz var, İvan İgnatyeviç? Her'halde soğuk aldınız.

Pol'ün küçük odası zemin katta, mutfağın yanındaydı. Pankratof'lar uyuyordu. Sakarof oraya girdi. Bir anda, bir ikon, kâğıttan yapma çiçekler, ve birçok yastıklar, gümüşlü, yürek şeklindeki madalyasını gördü. Yüzünü buruşturdu. Fakat nereye gideceğini bilmiyordu ve bu beklenmedik macera ona garip göründü. Orada kaldı. Sadece, yüreğini sızlatan, Pol'ün o gülümseyişini görmemek için ışığı söndürdü.

Tanya eve dönmedi. Her tarafı ıstıraptan titriyordu. Ona öyle geliyordu ki birisi parmağı ile dokunsa çığlıklar atmağa başlayacaktır. Kitapları ve yatağı ile o kadar alışkın olduğu odasında kalmaktan korkuyordu. Onu kirlettiler. Niçin? Bu iş nasıl oldu? Çok zaman geçmedi, daha bu kış, kendini o kadar özgür, o kadar hafif ve saf, hayallerle dolu hissediyordu ki. Ve birden her şey değişmişti. Yalnız vücudu değil, fakat ruhu da; onu, haykırılan, dayak atılan, adam öldürülen bir Protoçni sokağında başkalaştırmışlardı.

Sokaklarda dolaşıyordu. Sokaklardaki küçük evlerin yerini çoktanberi bulvarlar, meydanlar, parklar almıştı. Bahar akşamları Moskova uğuldar, ve insan kalabalıkları, bir sokak fenerinin etrafında uçuşan sineklere ben-

zer. Bir sineğin kışın uyuması gibi, uzun aylar boyunca uyuyan insan ruhu, bu mevsimde uyanmağa başlar. Gençler bira içer ve mısralar yazarlar. Kimse meydanlarda kalmaz. Sıcaktan ve geceden canlanan insanlar ağır ağır kaldırımlar boyunca kayar giderler. Başlangıçta konuşulur, şaka edilir, hayat pahalılığından şikâyet edilir: "Yünlü kumaşlar ateş pahasına. Allahım ne ağır vergiler!" Züppeler kompliman yapar ve içlerini çekerler: "Ne güzel gece!" yahut sadece "O halde gel!" Yüzlerin ve kelimelerin tabii bir manası vardır. Bir yan kaldırımda bir muhasip çeneleri ve yıldızları sayar. Fakat vakit ilerledikçe kalabalık ta kaynaşmağa başlar; ışıklı reklâmları, sinemaları, vitrinleri daha fazla seyreder, bahar havasını içine çeken hayalperest burunlar git gide şaşılaşır. Karanlıklar, bahar baygınlıkları, hayal ve uçurum. Gezinenler susar. Çılgın yıldızlar bulutların arkasına ve gece bekçileri sokak kapılarına saklanırlar. Artık hiç kimse ne nereye gideceğini, ne de ne istediğini bilmez.

Herkes aşktan, hava civadan, intihardan bahsederken, kumaş fiatları ile nasıl alâkadar olunur? Sigara yerine, muhasip bir buket inci çiçeği aldı, limonata içti; bir kelime ile delilikler yaptı. Bundan daha iyi ne yapılabilir di ki... Entrikası bol Çin piyeslerinden mi konuşmalı? Artık burada insanlar yoktur. Bunlar söylediğim gibi, hayaletlerden başka bir şey değildirler.

Gece yarısına kadar zaman böyle geçer. Sonra bulvarlar boşalır, gece bekçileri meydana çıkar, zira sarhoşlarla uğraşmak daha kolaydır. Bir sarhoş, tutulup karakola götürülebilir. Sonra sarhoşlar da kaybolur. Serseriler sokak kanepeleri üzerinde uyurlar. İntihar edenin cesedi morgda soğur veya orada değilse, kendisini küçük

düşürenlerin evlerini dolaşmaktadır. Bulvarlarda artık yapacak bir şey yoktur. Sonra ışıklar bile söner.

Fakat artık şafak sökmektedir, ve Tanya oraya gecenin başlangıcında gelmiştir. Hayır, oraya kendisi gelmemiş; insan akıntısı onu oraya kadar taşımıştır. Issız bir caddeye gelince, kuvvetini toparlamaya çalışır.

Nasıl da gururunu yaralamışlardır! bu kadın ne kadar da kötüymüş! Kabahat Tanya'da mıdır? Ne iğrenç kadın. Fakat o zaman Tanya, Natalya'nın ıstıraplı fakat güzel yüzünü hatırlar: ne sefalet, ne ihtiras, bu melânkolik güzeliği silememiştir.

Muhitinin adiliği tekrar gözünün önüne gelir: boğuk sesler, karmakarışık saçlar, sokağın sefil evleri. Ve Tanya oradan nefret etmeğe değil, acımağa başlar. Tanya, kendisini birkaç haftanın içinde kirleten ve kırıp geçiren bu sokağa bütün ömrü boyunca tahammüle mecburdur. Gitgide Natalya'ya acımağa başlar. Bir çocuğu vardır. Ve Sakarof'a, deniz ortasında bir tahtaya tutunmuş gibi yapışmıştır. Tanya herşeyi kırmak istemiştir. Fakat, hayır, Tanya bunu istememiştir. O sadece herkesin yaptığını yapmıştır. Şayet Sakarof'u sevseydi, o zaman başka türlü olurdu. Natalya Hanrikovna'ya acımazdı. O zaman onun gibi bağırırdı: "O benimdir!". Bu bir felâket olurdu. Fakat şimdi? Şimdi, bu bir bataklıktan başka bir şey değil. Demek ki o suçludur? Evet, muhakkak, âşık olmadığı için. Kendi kendine karşı gerçek bir nefret duydu. Eğer kendi kendinden kaçabilse, burada, bu caddede vücudunu bıraksa, hiç kimse ilgilenmeden, ismini değiştirse ve herşeyi unutsa! Önünde bir fahişe, hafif, uçar gibi yürüyordu: yorgunluktan veya kokainden. Yalnız bir yolcuya rastladığı zaman, tesadüfenmiş gibi şarkı söylüyordu: "Çift gezmek, bu ne kadar iyidir." Ben, ben de bunun gi-

biyim, diye Tanya düşündü. Sokakta adamlara yanaşmağa cür'et edemiyorum, tek farkımız bu. Bu korkunç bir şey. Natalya Hanrikovna'nın hakkı var: ben bir orospuyum. Niçin Sakarof'la yatmış ve Praşof onu öpmüştür? O bir sokaktır ve herkes oradan geçebilir. Ne berbat şey! Herkes yalan söylüyor: konferansçılar, arkadaşlar: herşey bu kadar basit değil; aşksız, bu bir cinayet gibi: kederli düşüncelerden, pişmanlıklardan, utançtan, hiç bir yerde saklanmak mümkün değil. Natalya Hanrikovna gelip onu tokatlayabilir, buna tahammül edecektir: bunu hakketmiştir.

Bununla beraber o kötü olarak doğmamıştır. Büsbütün başka şeyler hayal ediyordu. Rüyaları, bir organtin elbise gibi, ne kadar saf ve basitti, evet basit fakat iyi. Şimdi herşeyi hatırlıyordu: "Üreme fonksiyonları"; "Halâ peşin hükümleri muhafaza ediyorsunuz" v.s. Şimdi o, sarhoş olabilirdi. Şimdi kiminle olursa olsun bir otele gidip bir saat kalabilirdi. Onun için farkı yoktur. Hayatta br defadan fazla ölür insan..." Hangi şeytanın bucağında bir tabanca bulmalı?

Birden, Tanya Praşof'u gördü. Bir şeyler mırıldanarak yürüyor ve elinde bir kamış bastonu sallıyordu. Herhalde satırları sayıyordu ve Tanya'yı görmemişti. Beraber bir araba gezintisi yaptıkları, Tanya'nın kalbi, atların koşması ve ilkbahar havası yüzünden, daha hızlı, daha hafif attığı zaman kendisine söylediklerini hatırladı: "Eğer olaylar daha iyi analize tabi tutulursa, aşkın mevcut olmadığı görülür; sadece döl verme içgüdüsü ve onun etrafında buna yarayan temel vardır". Ruhunu çaldılar onun.. Sakarof, konferanslar, arkadaşlar, sokak, sanki hep-

si, onu kirletmek, gülünç hâle düşürmek, masumiyetinin güzellik ve aydınlığını çiğnemek için, söz birliği etmişlerdi.

Tanya, kendini kaybederek:

— Niçin ruhumu çaldınız? diye bağırdı.

Önünde yürüyen kadın korku ile geriye döndü ve daha hızlı yürümeğe başladı. Etrafında hiç kimse yoktu ve şayet Praşof bunları işitseydi, bu garip sitemleri muhakkak anlayamıyacaktı. Onun satırlardan başka bildiği şeyler usanç ve başkalarının şansı idi. Ya uğuldayan kalabalık? Issız yollarda geçen dramlar onu alâkadar etmez. Hayaletlerin ne kulağı, ne de yüreği vardır. En çok yapabilecekleri şey terlemek ve sonra da limonata içmektir.

SEKİZİNCİ KISIM

YÜZÜK

— Şansı var haydudun! Dördüncü defadır ki ortadaki parayı silip süpürüyor!

Oyuncular, arzu ile kazananın kıllı ensesine bakıyorlardı. Boş inançlarla yer değiştiriyor ve münakaşa ediyorlardı.

Protoçni sokağı, şehrimizin öğüneceği tek yer değildir. Ucuz göz yaşları ve hayvanca gülüşler için kurulduğu söylenen diğer yerler de vardır. Alınız, meselâ "Gazino" yu. Ne olduğu pek bilinmez: Saf insanların yüzdüğü, şekerli su dolu sinek tuzağı mı, yoksa kapıcısı, statüsü ve cilâlı parkesi ile sayın bir müessese mi? Mutluluk ve felâket anları hayatta pek nadirdir ve ekseriya sefil yemekler, yağmur ve çakırkeyif günlerin hafif kederi ile karışmıştır. Burada herşey yeni ve amerikanvaridir. Vakit kaybetmeden, yarım saatin içinde insan Kudüs mabedine

veya cehenneme gider. Servet veya mahkeme onu bekler. kendini sıkı tutmaktan başka çare yok.

Herhangi bir memur içeri girer, bir numaraya saygıdeğer pardesüsünü ve bütün erdemini koyar; evvelâ koyduklarını kazanır ve sonra hepsi gidince devlet parasını kumara sürer. O zaman artık bitmiştir.

Pardesü, besbelli, ona iade edilecektir. Fakat onu giydikten sonra, gerçekten, nereye gideceğini bilemeyecektir. Boğulmak için, pardesü sıkıntıdır, ve hapiste ise bir başkasını nasıl olsa vereceklerdir.

Gerçekten, burada herkesle eğlenenler vardır. Sabah kazanılan, akşam kaybedilir. İşte hayat bu. Parayı hâkime vermek veya kaybetmek, aşağı yukarı ayni şey. İlk defa gazinoya parasını israf etmeğe gelenleri görünce insanın yüreği sızlar. Fakat ekseriya gelenler borç içinde yüzenler veya bir miktar fazla parası olup şansını denemek isteyenlerdir. — Kimbilir neye?

— Gene o! Sana, bunun şansı var, dedim!

Gerçekten, Praşof'un işitilmemiş bir şansı vardı. beş ruble ile içeri girmişti; şimdi dört yüzden fazlası elindeydi. Allah için bunları müsvedde haline getirseler, kimbilir kaç satır tutardı! Bir defa daha! Bu boşa gitti, fakat ne zararı var. Tekrar... Gazino kapanmasa bu iş nasıl sona erecek, kim bilir! Kapanma zamanı gelmiştir artık. Belki de meteliksiz dışarı çıkacak, ve kayıplarını kapatmak için ne kadar satır yazması lâzım geldiğini hesaplayarak sokağa yaya dönecektir, — veya tam tersine, olağanüstü bir şeyler olacaktır. Piyangodan yüzbin ruble kazanan insanlar vardır ve hiç kimse onlara bir şey demez. O halde? Dağıtılmadan evvel kâğıtların değerini kim bilebilir? Ne olursa olsun, Praşof gazinodan çıktı ve muzaffer bir tavırla önündeki arabacıya seslendi:

— Çabuk kabareye!

Hadiseler o kadar hızlı gelişmiş ve zafere ulaşmıştı ki arabacının kamçıladığı lâgar at bile ona hızlı gidiyormuş gibi geliyordu. Nihayet şansı vardı. Belliydi ki talih artık ona ıstırap çektirmekten vazgeçmişti. Praşof oturduğu yerde kımıldadı ve mırıldandı: "Dekor değişikliği". Arabacı da bazı şeyler mırıldanıyordu, fakat özel şeyler, yulaf, bu pis hayat ve baş ağrısından konuşuyordu.

Praşof'un hayatı gerçekten az arzu edilir bir hayattı. Bütün şehir onu tanıyor ve pazarda çalınmış dolma kalem veya arabacılara gözlük satan eski imparatorluk savcısı gibi merak çekici bir şey olarak taşralılara bile gösteriyorlardı. Bu, o kadar sefilâne yaşadığı için değildir; çok daha kötü yaşayan insanlar vardır, fakat o, bu bayağı hayatı için yaptığı mücadelede çok yapışkan ve acınacak bir tiptir. Bütün gün, şehirde, bir mülâkat veya belirsiz dedikoduları dinlemek için, siparişler aramak, kendini pedagog olarak, kılavuz veya sinema aktörü olarak satmak için koşar durur; nihayet, o herşeyi yapmağa hazırdır yeter ki kabul edilsin.

Biraz titiz insanlar ondan kaçarlardı, fakat ilâve edeyim ki, haksız yere. Nice gecelerini şarkı söylemekle geçirmiştir ve hep boş yere! Onun ne kayısı rengi evi, ne de uzun zamandanberi hayalini kurduğu bir İngiliz piposu vardı. Onu gazete idarehanelerinde, ancak sarhoş olduğu zaman kabul edilebilen bir ihtiyar aşağılık herif gibi karşılarlardı. Ve eğer ona bir yarım ruble verilmişse, bu verenlerin çok cömert olduklarındandır. Bu eskiden böyle değildi. Yedi veya sekiz sene evvel, Praşof'u memleketinde aşağı yukarı bir dahi olarak kabul ediyorlardı. O zamanlar politika yapıyor, Çek lejyonlarına karşı çarpışıyor, günlük emirler yazıyor, devrime karşı olanları hapse

koyuyordu. Bir kelime ile o, kendi neslinin bütün ihtiraslarını, atılışlarını ve ıstıraplarını tanıdı.

Sonra bir kaza başına geldi. Gayretli mi idi, yoksa içinde bulunduğu ânın imkânlarına kendini bırakıyor muydu? Gerçekten, bir hapis albayın karısına gönlünü kaptırdı ve muhakkak ki tarihin büyük sahnesini terkederek alelâde bir hayata alçalmağa mecbur kaldı. Fakat orada dahi bir deha gibi meydana çıktı. Şiirler yazmağa koyuldu. Bunda olağanüstü birşey yoktur, bu zamanlar bütün Ruslar, ordu kumandanından seyis erine kadar hepsi yazıyorlardı. Taşralı genç kızların heyecanına fazla bir mana vermemek lâzımdır. Praşof'un yaşadığı küçük Atkarsk şehri çok güzeldi ama şairleri yoktu. Bu yüzden bütün kocalara boynuz taktırmak mümkündü.

Praşof'un gençlik eserlerinde ne taşra övünmelerinin, ne bayağı fikirlerin, ne de zevk eksiklikliğinin yok edemediği bir istidadın damgası vardı. O, herşeyi yepyeni bir tarzda görüyordu ve söyleyişi ile onların kişisel karakterine dokunuyordu. Bu, belirsiz hislerle dolu bir adamın tereddütlü ve fakir diliydi. Genç yazarın önünde alaylar, sefalet, mücadele ve keder dolu bir alın yazısı açılıyordu. İlk darbede, hiç beklemeden başarmağa veya yenilmeğe, iç harp senelerinin hafifliklerine ve taşra kızlarının kırıtmalarına alışmış olan Praşof, önünde ciltler dolusu eser, salonlar dolusu dinleyici ve diğer yazarları yok olmuş olarak hayal ediyordu.

Ve işte şimdi Moskova'da idi. Bu onun son şansıydı. Zamanın edebiyat modası zâlimdi ve Praşof'un sanat anlayışına karşıttı. Büyük şehre çok geç gelmişti. Artık Moskova'da hiç kimse şiirle alâkadar olmuyordu. Umumi bir bıkkınlık vardı, şiirden bahsedildiğini bile işitmek is-

temiyorlardı ve eski şairleri nezaketen kabul ediyorlarsa da, yenileri açık bir öfkeyle karşılıyorlardı.

Praşof bütün gazete idarehanelerini dolaştı. Bunların birinde ona derhal: Şiir istemiyoruz! dendi. Bu, "Vakit nakittir" yazılı yaftalar kadar kuru bir cevaptı; diğerlerinde nezaketen, cevap vermeği daha sonraya bıraktılar ve Praşof'un aşk şiirleri ile dolu kâğıtlar çekmecelerin içine uyumak üzere konuldu. Bir iki ay sonra, onları çekmeceden çıkararak: "İki sene yetecek kadar elimizde müsvedde var" diyorlardı. Vicdan sahibi bir münekkit onları okudu. O kendisine getirilenlerin hepsini okurdu. Bu sebepten veya doğuştan hassasiyet eksikliğinden, herkesin çoktan anladığını o yeni yeni anlardı. Praşof'a:

"Bu eski bir tarz, Mayakovskivari. Yeni cemiyetin ihtiyaçlarını yakalamağa bilhassa çalışınız." dedi.

Praşof, ne yazılarına yer ve ne de para bulabiliyordu. Belki kazara yazısını basarlar diye halâ gidip geldiği bir gazete idarehanesinden, ona kiliseye karşı yapılan mücadele üzerine yazılar yazması teklif edildi. "Yazı başına bir çernovetz alırsın" dendi.

Praşof evvelâ nefretle reddetmeyi düşündü sonra: "Yaşamak lâzım" diye karar verdi. Ve kabul etti. Kilise hakkındaki bu ilk yazısı, cemiyetin beslenmesi, sinema, çocuk düşürme ve neticeleri, bir Avusturya ticaret heyetinin gelişi hakkında yazılmış diğerleri takib etti.

İlk zamanlarda yazmakta güçlük çekiyordu. Yazı bir türlü yürümüyordu. Fikir ve duygularını ifade edemiyordu. İstidadı onu sıkıyordu, bildiği kelimeleri işinin acele oluşundan kullanamıyordu. Soyluluk ve namusluluğu ortadan kaldırmak, yüzdeki kırmızı lekeleri silmekten daha kolaydı. Anlamıştı ki olayları kendi görüş açısından görmek, duygularını konuşturmak, ve de düşünmek zorunlu-

luğunda değildi. Konularının sayısı gitgide artıyordu: moda, köpekler, buz dolapları ve sinema. Artık şiirler yazmıyordu, birgün bavulunun dibinde bulduğu tozlu bir şiir defterini hor görerek sobaya attı: "Budalaca şeyler!" Şair olmak şimdi ona eski devrin üniformaları gibi demode görünüyordu. O şimdi başarılı cinaslar, bir stenoya ilgisizlikle dikte ettirilmiş makaleler, olağanüstü ücretler, ingiliz kumaşından bir kat elbise ve yalnız para sahibi bir azınlığa mahsus olan, büyük şehrin bütün zevklerini hayal ediyordu. Size söylediğim gibi, Praşof mübalağa ediyordu: aslında herşey kötü gidiyordu. Bu, gazinoda olduğu gibi bir şans işiydi. Diğerleri, onun kadar zeki ve istidatlı olmadıkları halde, çok para kazanırlar, mevki elde ederler, araba sahibi olur ve memleket dışında vazife alırlar ve Praşof'sa yerinde sayardı: daima Protoçni sokağı, yamalı ceketler ve intizamsız bir çalışma.

Fakat şimdi 400 ruble kazanmış olmak ne büyük bir zevkti. Ölçü üzerine bir kat elbise, bu bir. Kafayı çekmek, bu iki. Tanya, bu üç! Çabuk ol beygir, eğlenceli hayat başlıyor!

Bununla beraber, Arbat kapısı yakınlarında beygir apansız durakladı. İşsiz güçsüz takımından bir gurup yolu kapatmıştı. Praşof'tan evvel davranıp iyice kafayı çekmeğe vakit bulmuş iki kişi dövüşüyordu. Arabacı oturduğu yerden arkasına döndü:

— Bunlar aklını kaçırmış! Bütün insancıl duygularını kaybetmişler!

Praşof alaylı bir gülüşle cevap verdi:

— Sen de yoksa şair misin?

Fakat arabacı, dönmeden kederli bir şekilde mırıldandı:

— Ücretime yirmi kapik daha ilâve etmeniz lâzım.

Ondan sonra, budalaca bir rüyaya benzeyen, günler birbiri ardından geldi: fazla votkadan başı ağrıyordu ,terzisi ona bir gabardin dikmişti, ve yazarlar kulübünde, dün onunla alay edenler, anafordan gelmiş paranın kokusunu alınca, Praşof'un makalelerini göklere çıkarıyorlar ve şarapla meyva suyu karışımı, sadece içki adını verdikleri bir şeyi içip duruyorlardı. "Kadın Gazetesi" nin sekreteri kıskançlıktan kuduruyor ce yeni bir çanta istiyordu. Arabacılar küfrediyor ve kaberede her şey, hergün yeniden başlıyordu. Praşof âlem yapıyordu.

Hayatında sadece güzel komşusu eksikti. Hernekadar Tanya ile bir araba gezintisi yaptıysa da, işler orada kalmıştı, ilerlemiyordu. Tanya, izzeti nefsine dokunduğu, veya utandığı için, mukavemet ediyordu. Praşof, bir vodvil kahramanı gibi, psikolojik anlarda daima aşağıdan alıyordu. Herşeyi para ile ölçmeğe alışmıştı ve bunun da bir para işi olduğuna inanıyordu: Gezintiden sonra kabareye gitmek, küçük bir hediye almak, parlak bir kıravat ve kabarık bir cüzdanla gösteriş yapmak lâzımdır zannediyordu. Bunlar gerçekten yanlış ve budalaca hareketlerdi, fakat Praşof gibi bir adamdan, insan hislerinin ayrıntılarını farketmesini nasıl isteyebilirsiniz?

Mısralar.. çok zaman evvel onları unutmuş ve yok etmişti. İnsanın ateşten, aşktan yanabileceğini, göz yaşı dökebileceğini artık hatırlayamıyordu. Kafasında sadece bir fikir vardı: para vermeden sadece kurbağalar öter. Tanya'nın Sakarof'u sevebileceğini hiç düşünmüyordu. Herzaman şöyle söylüyordu: Acaba Sakarof ona ne kadar para veriyor?

Kazancı, hayatının akışını değiştirmişti ve bu hayhuy, içki âlemleri, gezintiler, elbise provaları arasında, Praşof eski dostlarından birine, bir kuyumcuya uğramayı

da unutmadı, ve oradan küçük taşlarla süslü — iki sarı ve bir yeşil yakut — yonca şeklinde bir yüzük aldı. Şimdi artık bu işten iyi bir netice alacağından emindi

Tanya, Natalya Hanrikovna ile geçen hadiseden sonra hâlâ zihnî bir bitkinlik içindeydi. O, herkesin bulabileceği, kaybolmuş bir altın parçası gibiydi ve Praşof şu kadarcık konuşmak zahmetine girmiyordu:

— Müzikli bir gazinoya gidelim mi?

Burada, Sakarof'un her an girebileceği, karanlık bir odada yatmakla, Praşof'la beraber yapma çiçekler ve bir domuz pirzolası önünde oturmanın ne farkı vardı, ayni şey değilmiydi?

Praşof, olduğundan yüksek görünmeğe ve kazancının kalanını da israf etmeğe karar verdi. Tanya'yı kibar bir gece kulübüne götürdü: "Çatı".

Kadeh gürültüleri, kitara sesleri, çene çatırtıları, gülüşmeler ve dumanla dolu salona girer girmez, Tanya, darağacını gören bir idam mahkûmu gibi bir an sendeledi, fakat sonra kaybedecek hiçbir şeyi kalmadığını hatırlayınca, yumuşak başlılıkla Praşof'un uzattığı sandalyeye oturdu. Birkaç kadeh votka içti ve yemek yemeği reddetti. Praşof, aç kurt gibi tıkınıyordu. Tanya bir kelime bile konuşmuyordu. Yüzü son derece sakindi, hattâ bundan da fazla olarak öyle bir alâkasızlık ifade ediyordu ki, sanki bilinmeyen biri, yağlı tabaklar arasına konmuş olan gül buketi misali, balmumundan yapılmış bu yüzü oraya koymuştu. Ruhu uzaklarda, başka bir dünyada, gerçek olmayan, büyülü, parlak çiçekler ve güzel çimenler dünyasında uçuyordu. Bu dünyaya ait şeyler karşısında bu ilgisizlik ifadesi Praşof'u son derece şaşırtıyordu. Tanya'nın bu yeni dünyasında paranın hiçbir şey yapamıyacağını hissediyordu. Bütün inancı altüst olmuştu. üzerinde, iki ihtiyar

ve kuvvetli yahudinin kısa elbiselerle, yorgun ve bezgin bir halde sıçradıkları sahneyi göstererek:

— Bunlar da ne kadar sıkıcı... dedi.

Tanya, uzun süren bir uykudan uyanmış gibi irkildi.

— Ah! Farkında değilim. Oh! Biliyormusunuz, Praşof, devamlı canım sıkılıyor.

Praşof'ta bir şeyler çözüldü, sanki bu bayağı, değersiz, kendini beğenmiş ama ateşli, hızlı, ve hayat dolu taşra çocuğu uyanmıştı. "Şaşırtıcı birkaç şey söylemek lâzım" dedi. Fakat burada, bu gece kulübünde bu imkânsızdı. Evvelce onu o kadar cezbeden salona iç sıkıntısı ile baktı.

Bütün etrafa Pankratoflar oturmuştu, bir sürü Pankratof ayni sakal, ayni yağlı enseler. Kemerlerini gevşettiyorlar, kaşınıyorlar ve şaşkın, dansözlerin baldırlarına bakarak şakalaşıyorlardı: "Eteklikleri biraz fazla kısa, ha, ne dersin vatandaş?" Paraları ile onlara sahip olmak istiyorlardı. Bazıları, şapkalarını garip şekilde giymiş olan karılarıyla beraberdiler. Aç gözlülükle, yarı yarıya yenmiş tabakları veya kadehleri söz dinler karılarının elinden çekiyorlardı. Diğerleri beraberlerinde kaldırım piliçleri getirmişlerdi ve onları masanın altından ekmek içi gibi yoğuruyorlardı. "Şüphesiz burası duygulu şeyler söylenecek bir yer değil, dedi Praşof: yemek ve içmekten başka birşey elden gelmez". Tanya'nın bardağını bir defa daha doldurdu.

— İçiniz, bu kederinizi dağıtır.

Bu gece de ne kadar gamlıydı. İki yahudiyi şarkıcılar takip etti. Birbiri arkasından tok müşteriler gitmeğe başladılar. Fazla içmiş olan bazıları da zorla götürüldüler. Tanya ile Praşof, tren gelmeden evvel, bekleme salonun-

da oturan yolcular gibi karşı karşıya oturmağa devam ettiler. Birbirlerine bakmıyorlar ve susuyorlardı.

Kalktıklarında gün ağarmağa başlamıştı ve aşağıya inmeden evvel balkona çıktılar. Moskova ayaklar altındaydı, uçsuz bucaksız ve esrarlı: evler, bahçeler.. bazıları üst üste yığılmış, bazıları dağınık.

Bir şehir değil bir kaos. Moskovayı yukardan gördünüz mu bilmiyorum: bu insanın ruhunu gurur ve ümitsizlikle dolduran olağanüstü bir manzaradır. İnsan vecde gelebilir: Ne harika, göz kamaştırıcı, cömert şehir! Onda herşey vardır; ilham damgası ile markalanmıştır. Orada dümdüz avenüler ve o gamlı monotonluk yoktur. Bir ev diğer bir eve benzemez; fakirlik bile burada tatlı ve samimidir. Fakat insan ağlayabilir de: bu geniş manzara, Rus insanının ve yazarının zalim alınyazısını hatırlatmıyor mu? Bu bir şehir mi? Hayır, bir şehir değil, yorgun bir yolcuyu hayat yolu üzerinde tutan tek aşkı asla vermeyen, bir çeşitli hayaller yığınağıdır. Ne irade, ne kahramanca savaş, ne sağduyu. Bir rüyadaymış gibi, gözlerinin önünden bazan kubbeler, bazan sefil bir baraka, bazan son moda bir gök tırmalayan, bazan bir villâ, bazan bir pazar yeri, bazan da belirsiz bir arsa geçer. Herşey o kadar belirsiz, o kadar hayal gibidir ki insanın bağırası gelir: Dostlarım, bizim büyük şehrimiz bu mudur?

Ne Tanya ve ne de Praşof'da bu kadar yüce ve bukadar boş düşünceler yoktu.

Bununla beraber bu şehrin güçsüz gösterişi Tanya ve Praşof'un yüreklerine dokundu. Votka ve belki de Tanya ile yanyana bulunmak Praşof'u şaşırtmıştı. Son senelerin bütün prensiplerine artık ihanet ediyordu. Tanya'ya, herkes gibi olmadığını, cinsi fonksiyonların ve paranın ötesinde, başka şeyler düşündüğünü, gerçek duygulara ve

karakter derinliğine sahip olduğunu izah etmek istiyordu, fakat nasıl yapacağını bilemiyordu. İstediği kelimeleri bulamıyordu.. aklına gelenler, müsveddelerinden alınmış eski, kullanılmış, pis kelimelerdi.

— Biliyor musunuz, bir zamanlar ben şiirler yazardım, ve Allah için fena da değillerdi.

Tanya susuyordu. Praşof endişelendi: her halde söylediklerine inanmıyordu. Kaşlarını çattı, elini kaldırdı, eserlerinden birini hatırlamaya çalıştı, fakat aklına son makalelerinden başka şey gelmedi: "Kitlelerdeki organik vetireler işte böyle doğar" Sonunda hiddetle konuştu:

— İşte, meselâ şiirlerimden birinin başlangıcı: "Onu o kadar seviyorum", "Kabaca yapılmış şakalar gibi"... gibi... Daha fazlasını hatırlayamıyorum..

Eğer Praşof yanındaki gri gölgeye baksaydı, Tanya'nın yanaklarındaki göz yaşlarını görecekti, fakat o öbür tarafa bakıyordu ve artık sabrı kalmamıştı. Karar vermek lâzımdı: evet veya hayır. Bu kadar hikâyeye lüzum yoktu.

Protoçni sokağına doğru hareket ettiler. Dönüş yolu boyunca bir kelime bile konuşmadılar. Araba yol üzerinde sekiyordu. Araba sektikçe, ikisinin de önlerine eğik başları ileri-geri hopluyordu ve onların gece kulübünden dönen iki âşık olduklarına güç inanılırdı. Eğer birisi morga götürülen iki kadavra olduklarını söyleseydi, herhalde haklı olurdu.

Praşof, Tanya'nın odasına geçti. Sebebini bilmeden, uyumak veya bir çocuk gibi ağlamak istiyordu. Fakat bir düşünce asla aklından çıkmıyordu: Bu gece.. veya hiçbir zaman.

Duyduğu heyecan, üzerinde derin izler bırakmadan geçmemişti. Yüzeyde kalan hayasızlığı, zaman zaman şefkate dönüyordu. Tanya'ya gelince, o, yalnızlığın verdiği yorgunluktan başka birşey duymuyor gibiydi. Fakat Prafoş giderken gözlerinden şefkatle öpünce, ona minnetle baktı.

"Eğer bu kadar yorgun, bu kadar bayağılaşmış olmasaydım, eğer hâlâ sevebilseydim, eminim ki onu severdim" diye düşündü. "Fakat onun hiç şüphesi yok. Zannediyor ki onunla Sakarof'la olduğum gibiyim... Ne kadar iğrenç!

Bu düşünceler uyku arasında, bir şefkat dalgası içinde, aşkı karakterize etmeseler bile, kalbinin derinliklerinde bir yerde onun doğuşunu gösteriyorlardı. Fakat birden Praşof'un neşeli bir gürültüsü ile yarıda kesildiler. Praşof'un hatırına hediyesi gelmişti! Evet, bu gecenin o kadar tesiri altında kalmıştı ki, yüzük tamamen hatırından çıkmıştı. halbuki, dün, yüzük ona başarının tek teminatı gibi görünüyordu. Hatırlayınca, samimi olarak memnun oldu. Tanya'nın bütün kederini hissediyordu. Bilinmeyen bir hastalıktan korkar gibi bu kederden korkuyordu. Yüzük her halde onu neşelendirecek, karanlık düşüncelerini yok edecekti. Onu Tanya'nın parmağına taktı:

— Tastamam parmağına uydu...

Tanya, ne olduğunu hemen anlayamadı.

— Küçük bir hediye. Onu dün satın aldım...

Tanya kahkahalarla gülmeğe başladı, kötü, insanın içine sıkıntı veren kahkahalar... Sonra, bilmiyorum hangi apansız düşünce onu kalkmağa ve Praşof'a, içinde tecrübeli bir kulağın bir parça ümit olduğunu farkedebileceği bir sual sormağa mecbur etmişti:

— Nedir bu? Kaba bir alay mı?

Praşof sıkıldığını hissetti.

— Haydi, haydi... Bütün bunlardan sonra size bir hatıra veremez miyim?

Tanya sıçradı, yüzüğü yere fırlattı ve kaba bir şekilde Praşof'a bağırmağa başladı:

— Bütün bunlar yapmacık! Doğrudan doğruya bana para verseydiniz daha iyi olurdu!

DOKUZUNCU KISIM

ALLAHAISMARLADIK, RUHUM

Tanya, düşünmeden, hatırlamadan yatıyordu; gözleri açık uyuyor, gerçek hayattan git gide uzaklaşıyordu. Praşof'la geçen gece onu yıkmıştı; gecenin kendisi değil, fakat, gerçek hislere dönüşebilecek, hiç olmazsa insanların kabalığı altında ezilen benliğini kurtarabilecek olan, gecenin sonundaki o beklenmedik, kendiliğinden şefkat gösterisi onu yıkmıştı. Şimdi ölmüş olan bu şefkat, geceyle birlikte çürüyordu.. ömrün on dokuz yılı.. hamleler, güneşi, çiçekleri ve insan sesini sevmek...

Bölmenin arkasında herşey, hergünkü gibi geçiyordu. Löter çay yapıyor, Yusik yeni bir parçaya çalışırken kemanını gıcırdatıyordu. Praşof, bir hayvan gibi yatıyordu. Tanya'nın yaptığı çıkıştan dolayı olan kızgınlığı hâlâ geçmemişti. "İşte minnettarlığı böyle!" diye düşünüyordu. Pencereler altında sokak çocukları bağırışıyorlardı: Köpek yavrularını nehirde boğmağa hazırlanıyorlardı. An-

ne köpek ölesiye havlıyordu. Her sabahki gibi, yataktan kalkılıyor, geçmiş zevklerden temizlenircesine, ağız yıkanıyordu; sonra kahvaltı ediliyor ve her zaman dendiği gibi, zincirlerini sürüklemeğe başlıyorlardı.

Fakat Tanya'nın odası sakindi; Tanya orada olduğu halde boştu; o nefes alarak gözlerini açtı. Yerde, kapının yanında, kuyumcunun Praşof'a dediği gibi, son moda yüzük duruyordu. Tanya artık hiçbir şey hatırlamıyordu. Herşeye karşı ilgisizdi. Genç bir insan can çekişiyor denilebilirdi. Halbuki orada ne ıstırap ve ne de göz yaşı vardı, sadece çırpınmalar sözler ve ağır ağır yürüyen ölüm.

Kapı korka korka açıldı ve aralıktan iyimser bıyıklar göründü. Sakarof uzun zaman tereddüt etti: korkuyordu. Tanya belki onu kovar, rezalet çıkarır, bağırırdı ve bu Löter'lerin apartmanındaki şüpheli kiracıların ortaya çıkarak müdahale etmelerine sebep olabilirdi. Bununla beraber, "İnsan yüreği taştan değildir". Gerçekten kendisine aşık olan Pol eğlenceliydi, fakat Sakarof, böyle gelip geçici heveslerle yetinemezdi. Yeni bir metres mi bulmalıydı? Bu iş yorgunluğa ve masraflara yol açardı. Ve para, hiç yoktu. Natalya çok sıkı direniyordu. Elbiseden, o kadar arzu ettiği o kahverengi takımdan bahsettiği zaman ona uzun masallar okuyarak cevap veriyordu. Hay aksi şeytan! Bu aile hayatının sonu demekti! Herşey Sakarof için kötü gidiyordu ve, mübalağasız denebilirdi ki bıyıkları bile acınacak haldeydi. Kapıyı vurdu. Tanya cevap vermedi. Girmeğe karar verdi, her adımda duraklayarak, şayet çığlık atarsa rezalet çıkmadan nasıl sıvışacağını düşünerek yatağa yaklaşmağa başladı. Ne hikâye! Tanya onu kovmadı, cevap bile vermedi; sanki Sakarof gelmemiş gibi, orada gözler açık, kımıldamadan yatıyordu.

— Bana dönüp bakmak bile istemediğine göre çok kızgın olmalı, dedi Sakarof kendi kendine. Diplomasi yapmadan hiçbir şey elde edilemez. Acıklı bir sesle konuşmağa başladı:

— Beni istiyorsun... Ve benim elimden artık hiçbir şey gelmiyor. Kendimi öldüreceğim. İnanmıyormusun? İnandığın zaman artık iş işten geçmiş olacak. Nasıl bir kadınla yaşadığımı artık gördün. O seni birkaç dakikanın içinde perişan etti ve ben on senedir ona tahammül ediyorum, değil mi? Bekle, bekle, herşeyi sana anlatacağım...

Sakarof, Tanya'nın kendisine sitemde bulunacağından korkarak, ellerini çırparak sallanıp duruyordu, halbuki o, uzanmış, kımıldamadan yatıyordu.

— Hâlâ öfkeli misin? Çok saçma. Seni ben kurtardım, biliyormusun bu kadın neler yapabilir? Kötü sözler, zannediyorsun değil mi? Hayır söz değil. Cinayet, anladın mı? Eğer ben bir kelime cevap vermeğe kalksaydım, hemen oracıkta ikimizi de öldürürdü. Seni seviyorum, benim küçük Tanya'm... Bunu hissetmiyor musun? Haydi, müsaade ette, seni öpeyim...

Praşof eğildi. Telâşsızca, boğuk bir sesle Tanya:

— Eğer bana dokunursanız, bağırırırm. Herkes başımıza toplanır, Buna lüzum yok. dedi.

Sakarof, şaşkın, geriye doğru bir adım attı:

— Ne lâflar! Ben hiçbir zaman kuvvetimi kötüye kullanmadım, zannederim. Nasıl isterseniz öyle olsun. Sana sadece bunları açıklamak istedim. Bu benim hakkımdır. Kendi kendine düşün: niçin ben onunla beraber yaşıyorum? Sadece çocuk için. Bunun ne olduğunu henüz bilemezsin. Bu benim elimi kolumu bağlıyor. Bu kadın isterikten de beter, bir anormal mahlûk. Onu tımarhaneye kapamak lâzım... Biliyor musun geçen akşam bana ne

dedi? "Eğer onunla alâkanı kesmezsen, onu öldüreceğim." Ve o bunu yapmağa muktedirdir de. Çok zaman olmadı, — gazetelerde okumuştum — Leningradta, bunun gibi bir cadaloz, bir genç kızı öldürmüş ve Neva nehrine atmıştı. O, beni de öldürebilir. Ben seni koruyorum. Bu sahici bir facia. Ve sen, budalaca şeyler için, bağırmak istiyorsun. Bu çok ayıp doğrusu!

— Pekalâ, pekalâ, hepsini anlıyorum. Öfkeli değilim. Fakat buradan git, rica ederim hemen. Başım ağırıyor ve gevezelik edecek hâlim yok.

— Baş ağrısı, mühim bir şey değil. Sadece asprin içmek kâfi. Gözlerin parlıyor, her halde soğuk alğınlığına yakalandın. Sana ne diyeceğimi biliyor musun? Bir plân kurdum. Böyle devamlı tehdit altında yaşanmaz. Yüz çernovetz temin eder etmez borçlarımı ödeyeceğim, Petka'nın bir senelik ihtiyacını temin ettikten sonra ikimiz buradan kaçarız. Güzel bir mahallede bir oda temin ettim bile, bana inanabilirsin, burası bizim sokak gibi değil. Durumu bir darbede kesip atmak lâzım. Hemen şimdi değil. Tam kriz zamanındayız. Üç aydan beri, bazı yüksek politik sebeplerden dolayı maaşımı alamıyorum. Sabahtan akşama kadar yirmi çernovetz bulmak için koşup duruyorum. Bu bir namus borcu, anlıyor musun? Gayet nazik bir vaziyet...

Sakarof'un sesi titriyordu. Zannedilirdi ki birkaç saniye içinde bıyıkları ateş gibi göz yaşlarıyla sırıl sıklam olacaktır.

— Bak, oralarda bir yerlerde, döşemenin üstünde bir yüzük olacak. Al onu. Kaç para eder, bilmiyorum, fakat onu satabilirsin.

Sakarof uzun zaman diz üstü yerde süründü, nihayet yüzüğü buldu ve erbap bir tavırla, bir gözü kapalı inceledi:

— Hakiki gibi görünüyor, sonra üzerinde iyi bir işçilik var... Fakat onu senden almak elimden gelmez. Daha sonra verdiğine pişman olursun...

— Hayır, onu al. Nasıl olsa onu hiçbir zaman takmayacağım.

— O halde teşekkür ederim. Fakat seni öpmeden gitmek te çok budalaca bir şey.

— Hayır, hayır, yaklaşma. Başım ağırıyor. Yüzüğü al ve git. Sakarof, sinirli bir şekilde bıyığını oynatarak, sanki alelâde bir tramvay biletiymiş gibi, yüzüğü yapmacık bir alâkasızlıkla yeleğinin cebine koydu. Tanya'nın kaprislerine saygı gösterdiğine inandırmak istiyor gibiydi.

— Allahaısramladık. Ümidederim ki gelecek defa beni daha iyi karşılarsın...

Bunun üzerine, bir şey Tanya'yı uyanmağa zorladı. Yattığı yerden doğrularak gözlerini Sakarof'a dikti. Herhalde onun, masumiyetini feda ettiği, utangaçlığını ve gözyaşlarını gören adam olduğunu hatırlamıştı. Sakarof'u kapıda durdurdu:

— Bekle. Sana bazı şeyler söylemeğe mecburum. Bu yüzük bana nereden geldi biliyor musun? Onu bana bir adam verdi. Geceyi onunla geçirmiştim. Anladın mı? Para yerine...

Öfkeden Sakarof'un sesi bile kısılmıştı:

— Ya! demek böyle! Demek şimdiye kadar yaptıkların yapmacıktı, bu senin için gerçek aşk değildi ve bu arada başka şeyler yapıyordun... Ve ben, budala, zannediyordum ki..

Tanya güldü:

— Niye sinirleniyorsun? Ben sana hiç masraf ettirmedim. Üstelik bir de yüzük alıyorsun. Şikâyet etmemen lâzım.

— Hakaret mi ediyorsun? Demek bunların senin için bir kıymeti yok. Senin için bir keşiş gibi yaşadım. Bunu kolay mı zannediyorsun? Ama hiçbir şey söylemedim. Ve sen bu arada...

Tanya onun sözünü kesti:

— Yeter artık. Fazla gevezelik ettin, gidebilirsin. Yüzüğe gelince, ona ne istersen yapabilirsin.

Bu sözler üzerine Sakarof şaşırdı. Bu sıkıntılı durumdan nasıl kurtulmalıydı? Tanya, o artık kendisi için kaybolmuştu, bu iş bitmişti. Fakat yüzük? Gerçi 20 çernovetz etmezdi, ama, hiç olmazsa 5 ederdi, ve bu da allah için fena para değildi. Buna karşılık izzeti nefis... Bu kadar hikâyeden sonra, sanki yüzük cebinde değilmiş gibi, sessiz sadasız çekip gitmek te olmazdı.

Hediye yüzüğü geriye verme mecburiyetinden kendisini kurtaracak bir şeyler bulabilmek için zihnini yorarak odayı adımlamağa başladı. Sonunda hiçbir şey bulamadı, daha büyük, daha saygıdeğer görünmek için dikildi ve özgür bir tavırla, ölü baron von Meinort gibi dişlerinin arasından konuştu:

— Onu bir hakaret alâmeti olarak alıyorum... Elveda.

Sakarof çıktı. Tanya, zalim ve sinirli bir gülüşle gülmeğe başladı. Odasının içinde koşuyor, kâğıtları yırtıyor, sonra parçalarını topluyor ve gülüyor, gülüyordu. Yüzünün adeleleri ihtilâçla geriliyor, gözleri, boş bir evin pencereleri gibi, manasız bir şekilde bakıyordu. Sonra koridora çıktı:

— Yusik! Yusik! buraya gelin. Size garip bir hikâye anlatacağım.

Yusik, kemanı elinde, hemen koştu. Çok memnundu. İki haftadan beri Tanya artık onunla konuşmuyordu. Son defa onu vaız kitabını okumak için odasına çağırmıştı. Yusik odada Praşof'un getirdiği şampanya şişesini görünce: "İstemez, Tanya. Kırlara gezmeğe gidin, hava o kadar güzel ki..." demişti. İki hafta Yusik Löter'lere, gözleri yaşla doluyken ,komik parçalar çalarak ıstırap çekti. Ve şimdi işte Tanya onu çağırıyordu. Baharda bir akdiken demeti gibi yumuşak ve sevinçli, koştu. Fakat Tanya'nın gözlerini görünce derhal içi kederle doldu:

— Sizi böyle ne korkuttu, Yusik? Ben sadece çok neşeliyim. Görmüyor musunuz? Sizi de güldüreceğim, istiyor musunuz? Hayat çok garip bir şey. Beni dinleyin. Ben kötü bir kadınım. Fakat mesele bu değil.

Bu gece Praşof benim odamda yattı ve bunun için bana bir yüzük verdi. Ne incelik, anlıyorsunuz değil mi? O bir şair, anlaşıldığına göre mısralar yazıyormuş. Peki, ne kadar garip değil mi? Niçin gülmüyor sunuz, Yusik? Bekleyiniz, en komik tarafı daha sonra gelecek. Bu yüzüğü Sakarof'a verdim ve herşeyi anlattım. Evet, bunun üzerine o ne yaptı biliyor musunuz Yusik? Onu aldı. Gülsenize, Yusik, ne kadar garip!

Kambur gülmüyordu. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, ağlıyordu, her ne kadar bir erkeğe yakışmazsa da o, sahici göz yaşlarıyla ağlıyordu. Fakat Tanya ona bakmıyordu. Coşkunluğu git gide artıyordu:

— Yusik, ben dansetmek istiyorum! Bana bir şeyler çalın. Bir fokstrot! Haydi!

— Şu anda çalmak elimden gelmiyor. Büyük bir sanatkâr olsaydım, size dünyanın en güzel şeyini çalardım.

Herkesi sizin önünüzde ağlayarak diz çöktürecek bir şey çalardım. Evet, evet, bütün bu insanlar zavallıdır: Madam Löter ve sokağın bütün evleri. Çalacağım ve hayat gözlerinizde yeniden doğacak. Ben büyük bir artist değilim, fakat insanlar perdeye bakarken ve işitmezken çalabilen zavallı bir şeytanım. Ama şimdi müzikten nasıl bahsedilebilir? Ben sakin bir adamım, fakat bu adi Praşof'u öldürebilirim. Tanya buradan gidiniz. Sizi temin ederim ki bir başka hayat vardır size yemin ederim. Gerçek bir hayat vardır. Siz gidince çok ıstırap çekeceğim, fakat mutlu olacağım. Sizin gururunuzu kırdılar. Çocukları daima kırarlar. Ben küçükken bütün şehir kamburuma gülerdi. İyi olan, başka erkekler bulabilirsiniz. Bir kızkardeşiniz olduğunu bana bir defa söylemiştiniz. Onun yanına gidiniz. Gidiniz yoksa ben, Yusik, hayata lânet edeceğim!

O konuşurken, Tanya, başı önünde, bir köşede oturmuş kalmıştı. Sinirli neşe nöbeti geçmişti. Gördüğü karşılık onu kuvvetsiz bırakmıştı. Yusik ondan ne istiyordu, pek iyi anlayamıyordu. Makine gibi tekrar ediyordu:

— Evet,.. bir kızkardeş...

Bir an sonra, gözleri gözlerinde, kesin bir ifade ile:

— Yusik, bana morfin bulabilir misiniz? dedi.

Bu sözleri işitince, Yusik ayaklarına kapandı. Saçı başı karmakarışık, dişleri gıcırdayarak, vahşi bir hayvan gibi homurdanıyor, kendi kendine söyleniyordu:

— Tanya, benim küçük Tanya'm! Böyle korkunç şeylerden bahsetmeyin. Ölmemeniz lâzım. Buna müsaade etmeyeceğim. Soylu bir erkek bulacaksınız. İstermisiniz, , sizi bir çoban köpeği gibi koruyayım, size hiç kimse, parmağının ucu ile bile dokunmağa cesaret edemesin? Eğer elimde olsa, bu mel'un morfin yerine, dünyanın bütün çi-

çeklerini, bütün yıldızları, bütün neşeyi ve bütün sevinçleri getirirdim. Ama benim gülünç kamburumdan başka ka size verecek neyim var ki? Size zehir veremiyeceğim. Ölmenize müsaade etmeyeceğim... Peşinizi bırakmayacağim...

Tanya'nın bakışlarını yakalamağa çalışıyor, kıvranıyordu. Tanya'yı bir korku aldı. Bu garip mahlûk niçin haykırıyor, ağlıyor ve yalvarıyordu, bir türlü anlıyamadı. Cenaze töreninde çiçeklerin kokusu nasıl farkedilmezse, o da ıstırabı arasında ayni şekilde Yusik'in aşkını farkedemiyordu. Kamburun göz yaşları yüreğine kadar erişemiyordu. Bir tek ve karanlık düşüncenin kurbanı olarak, Yusik'in kendisine doğru uzanmış ellerini şuursuz bir hareketle itti. Ne istiyordu? Görmüyor muydu ki Tanya ölmüştü, önünde nefes alan ve konuşan bir insan değil, fakat gözlerin, saçların ve sözlerin tesadüfen bir araya gelmesidir. Yusik'in çırpınmaları boş ve hatta can sıkıcı olmağa başlamıştır. Praşof sefil bir adamdır, fakat Yusik'e Homel Başpiskoposu adını takarken ne kadar haklıymış.. İşte bu böyle, hayat.. Eğer bir insan, iyi şefkatli, merhametli ise bir yanıyla da gülünç bir mahlûk olması lâzımdır. Yusik'i teskin edip odasına göndermeli.

— Bütün söylediklerim şakaydı, Yusik. Sakın korkmayın, herşey düzelecek. İstermisiniz, yarın kitaplarımı değiştirmek için kütüphaneye gidin? Olur mu?

Yusik ona inanmayan gözlerle baktı, kaşlarını çattı ve sustu. Anlamıştı ki, bütün söyledikleri boşa gitmiş, Tanya'ya erişememişti. Kötü bir anekdot kadar acaip, belki de iğrençti ve Tanya'ya hayat vermek onun gücü dışındaydı. Öyle görünüyordu ki, ilk defa, utançla, hattâ dehşetle sakatlığını düşünmeğe başladı. Eğer ince, uzun boylu olsaydı, yalvarmalarının ve yeminlerinin başka bir

gücü olurdu. Dayanılmaz bir kederle — hassas olmayan bir kulak için bile olsa — şöyle konuştu:

— Gidiyorum. Kitaplarınızı götürüp değiştireceğim. Artık budalaca sözlerimle sizi tedirgin etmeyeceğim. Fakat siz,... siz...

Tanya heyecanlı, elini onun omuzuna koydu:

— Ben, neyim? Artık benden geriye ne kaldı, Yusik?

O, kesinlikle cevap verdi:

— Neş'e ve hayat, Tanya! Evet! Eğer neş'e olmazsa artık yaşanmıyor demektir. Kendi kendime: "Sen bir ucube ve bir budalasın." diyorum, şimdi. Evet, bu düşünce insanı öldürebilir. Ama ben yaşamağa devam ediyorum ve mutluyum, sevinçliyim, çünkü sizi görüyorum, benim küçük Tanya'm...

Gerçekten, yüzü katıksız bir mutluluk ifade ediyordu. Gösterdiği şefkat tam bir özveri hâline dönüşüyordu. Fakat Tanya ona bakmıyordu. Pencereye, yağmurlu ve kurşuni, renksiz derinliği olmayan göğe bakıyordu. Gözleri soğuk, ümitsiz, ayrılış anında, son defa öpüşürken: "Elveda dostum, elveda ruhum." demekten başka yapacak bir şeyi olmayan bir yolcununki gibiydi.

ONUNCU KISIM

CEHENNEM KIRALİÇESİNİN GÜLÜŞÜ

Gün boyunca, birkaç defa Yusik komşusunun kapısını dinlemeğe geldi. Hafif bir ayak sesi veya buruşturulan bir kâğıt hışırtısı duyunca (Tanya durmadan yazıyor ve sonra sayfaları yırtıyordu) biraz sakinleşiyordu. Sinemaya çalışmağa bile gitmemişti. Löter'e, civardaki bir meyhaneden telefon ederek gripten yattığını söylemişti. Elektra sinemasının müşterileri yalnız piyano ile yetinmişlerdi. Madam Löter endişeli bir tavırla kocasına:

— Yusik'te bir müzik hazımsızlığı var. İnsan durmadan dinlenmeden içini boşaltamaz. Onun gribi yok. O sadece delidir.

Akşamın saat onbirine doğru Yusik, Tanya'nın kapısını dinledi ve artık hiçbir şey işitmedi. Utanarak kapıyı tıkırdattı. Cevap alamadı. O zaman anahtar deliğinden bakmağa karar verdi. Tanya sakin, uyuyordu. Yor-

ganı muntazam bir şekilde, göğsü üzerinde inip çıkıyordu. Bütün olup bitenler demek ki Tanya'nın dediği gibi şakaymış. Yusik'in ne göz yaşlarını ne de duygularını anlamadığı belliydi. Tanya'nın: "kitapları değiştirirmisiniz" dediğini hatırladı ve sinirlendi. Biraz gidip gezinsem, diye düşündü. Kalabalık içinde gezinerek, başkalarının kurum sattığını, güldüğünü, kucaklaştığını görmek teselli-siydi; bazan semaverin fokurdadığı, hafif çilli bir kadın elinin bir fincan çayla kaybolduğu ve gece sohbetlerinin başladığı pencereler altında biraz yüreği burkulurdu; bir serserinin eline birkaç parça şeker sıkıştırmayı veya bir dilenci ile, kamburu, hiç olmazsa koltuk değnekleri olmayan bir dilenci ile biraz hasbıhal etmeği severdi.

Yusik'in işleri birkaç zamandır kötü gidiyordu. Aslında onun gibi bir tabiat garibesi büyük şeyler ümid edemezdi, bununla beraber herşey aksi gitmekte devam ediyordu.

Geçen hafta Elekra'nın müdürü: "O kadar kötü çalıyorsunuz ki seyirci bile farkına varıyor. Kendinize başka bir iş arayınız" demişti. Söylemesi dile kolay: Yusik, başka bir iş nerede bulabilirdi? Yazın ortasıydı ve geçim sıkıntısı artmıştı. Kimsenin müziğe ihtiyacı yoktu. Parası olan Kırım'a gidiyordu; olmayan evinde kalıp ölümü bekliyordu. Ayakkabıları sandal gibi olmuştu; ayak parmakları görünüyordu ve bu sandalların tabanı da aşağı yukarı hiç kalmamıştı. Pianist Şvartz'a 9 çernovetz ödünç vermişti, fakat pianistin yeğeni hastalanmış ve paralar da uçup gitmişti. Evelce sinemaya gitmek için tramvaya binerdi, şimdi yaya dolaşıyordu. Bu yürüyüşleri bir gezinti olarak kabul etmek mümkündü. Hatta hoş bile olurdu, fakat işin kötü tarafı insanlar kederli ve soğuk bir hâl almışlardı. Niçin Elektra'nın müdürü birden bire Yusik'in

kötü çaldığına karar vermişti? Kardeşini hapse atmışlar. Müdür de birden bire herkesten nefret etmeğe başlamış, traş olmayı bırakmış ve bedava bilet vermez olmuştu. Löter'lerle de artık konuşulmuyordu. Bu hiç te garip değildi, bir dördüncü "misafir" bekliyorlar ve sadece bir odada oturuyorlardı. Herkes ağlaşıyordu. Aylıklar ödenmiyor, işten çıkarılmalar artıyor, ayakkabı yok, müşteri yok, artık tatil yapmak bile kimsenin hatırına gelmiyordu. Hiç kimse, parasız ve ayakkabısız da olsa, eski iyi günleri, yeşil bulvarları tekrar görebileceğinden emin değildir. Üzüntüler Yusik'in de üzerine çökmüştür ve onu oradan hiçbir şey, ne Homel'deki filozofların sözleri, ne de meçhul yazarın göz kamaştırıcı sayıklamaları kaldırabilir.

Ve her şeyin üstünde bir de Tanya. Bu kızın hâli ne olacak? Bu anda odasında uyuyor. Fakat yarın? Yarın Sakarof veya Praşof yahut da bir başka adi insan gelecek; kızı ağlatacak, acı acı güldürecek, morfinden bahsedecek hâle getirecek ve hayata ölümün gözleriyle baktıracaklar. Bunlar Tanya'yı öldürüyorlar. Pankratof'un bodrumdaki çocukları yerlerinden atması gibi, onu hayatında tedirgin ediyorlarlar. Yusik kayısı rengi evin önünden geçiyordu. O kış gecesini, kar yığınlarını ve giriş yeri kapanmış bodrumu hatırladı. Serseri çocuklar acaba nereye gitmişlerdi? Belki de sıcak bir kovuk bulamayarak soğuktan ölmüşlerdi? O geceden sonra Yusik onları bir daha görmemişti. Kambur aydınlık pencerenin altında durdu ve cılız, çocuksu yumruğunu sallıyarak bağırdı:

— Kötü insanlar! Adi İnsanlar!

Pankratof'un karısı bu sırada pencereden bakıyordu ve beklemediği bu manzara karşısında donup kaldı.

— Buraya bak, küçük yahudi delirmiş... işaretler yapıyor...

Pankratof öfkeyle yere tükürdü:

— Sokak bu hayvan soylu mahlûktan bir türlü kurtulamadı, yaşamanın imkânı yok.

Yusik kaçtı. Böylelerinden uzak durmak lâzım. Fakat tedirgin edici hayaletlerden kurtulmak ta kolay değil... Henüz köşeyi dönmüştü ki arabayla eve dönen Praşof'u gördü, yanında kafayı çekmiş bir hizmetçi kadın vardı; çok sarhoş olduğu halde neşeli değildi. Paralar suyunu çekmiş ve onunla beraber, cümbüşler, müşfik duygular da kaybolmuştu. Yarından itibaren tekrar yazı taslakları hazırlamağa başlaması lâzımdı. Yusik arabaya doğru atıldı:

— Durunuz! Ona ne yaptınız?

Praşof küplere bindi:

— Ne diyorsun sen kambur herif, beni rahat bırak. Ona ne yaptınız! Ona, o işi, benden evvel yapmışlar. Tecrübe etmeyen bir sen kaldın. Haydi arabacı, çek, durma. Kaybedecek vaktim yok...

Arabacının kamçısı şakladı ve Praşof sanki oradan hiç geçmemiş gibi kayboldu. Sokakta oturanlar Yusik'le eğleniyorlardı. Sokağın ortasında, hakaret görmüş ve horlanmış bir vaziyette donup kalmıştı. Şu Praşof, Tanya'nın kanına girmiş ve sanki hiç bir şey olmamış gibi, artistlerle eğlenmeğe gidiyordu. Ve filozofların hayat dedikleri şey bu muydu? Eğer buysa, herşeyin Allah belâsını versin. Morfine ihtiyacı olan Tanya değil, kendisi, Yusikti. "Saf elmas" tan bahsetmişti. Halbuki yüzükleri ve mücevherleri olan Sakarof'tu. Kimin tebessüme ihtiyacı vardı ve yanıbaşınızda cinayet işlenirken nasıl insan gülebilirdi?

Uzun zaman, tehditler savurarak, öfkelenerek, kapalı panjurlara, ışıklı reklâmlara, havagazı fenerlerine dert

yanarak, sokaklarda dolaştı. Kendi kendine ateşli nutuklar çekiyor, parklardaki heykelleri yıkıyor, çimenleri çiğniyordu. Fakat yanından geçenler gözlerinin vahşi ışığından başka birşey farketmiyorlardı.

Biraz hava almak için çıkmıştı, fakat iğrenerek nefes alıp, ıstırapla onu dışarı veren asık yüzlü bir vatandaşın yanına oturmağa çalıştı: bu adam onu anlayacaktır!

Yusik daha başlar başlamaz karşısındaki onu kuşkuyla süzdü:

— Ben, hemşerim, hiçbir zaman hiçbir şeyi tenkid etmem. Bu çeşit eleştirmeler için, insan kolayca Sibirya'nın yolunu tutabilir.

Sonunda Yusik sokaktan tanıdığı bir dilenci buldu. Parasını saydı: bir buçuk ruble. Bir rubleyi dilenciye verdi ve kalanıyla, onunla birlikte bir meyhaneye girip biraz gevezelik etmeğe karar verdi. Dilenci uzun boyluydu ve durumuna rağmen saygıdeğer bir hâli vardı, sanki dilenmek için değil de, kanun maddeleri yazmak veya emir vermek için elini uzatıyordu. Yusik biraz korkmuştu, bile. Utanarak, ona teklif etti:

— Cebimde bir yarım ruble kaldı. Eğer isterseniz şuraya girelim. Size açıkça söyliyeyim, benim gibi bir korkuluk bile zaman zaman bir mübadeleyi efkârdan vazgeçmiyor.

— Nasıl isterseniz. Müsaade ederseniz kendimi tanıtayım: Osvald Yansek, klâsik lise eski lâtince öğretmeni.

Meyhane yarı yarıya boştu. Patron iki arkadaşın kıyafetlerini görünce, parayı peşin istedi. Sanki ziyaretteymiş gibi, yapmacıklı bir tavırla, cakalı, karşı karşıya oturdular. Boş şeylerden konuşmak için ikisinin de arzusu yoktu ve aralarındaki buzlar bir türlü çözülmedi. Bir keli-

me konuşmadan şişelerini bitirdiler. Yusik'in kendisine verdiği rubleyi çıkararak, Osvald Sigmündoviç birer şişe daha ısmarladı. Bira, Yusik'in kalbini dolduran acılığı arttırmaktan başka bir şey yapmadı. Sonunda kendini tutamadı.

— Siz, eski bir lâtince öğretmenisiniz. Demek ki birçok şeyler biliyorsunuz. Ben, lâtince öğrenmedim. Daha doğrusu, hiçbir şey öğrenmedim. Sadece keman çalmağı biliyorum, gerçekte, onu da gıcırdatmaktan başka birşey yapmıyorum. Sinemanın perdesinden utanıyorum. Oradan geçen resimlerin belki kulakları vardır. Seyirciler.. onların ne kulağı, ne de yüreği vardır. Kimler sinemaya gider? Siz mi? Hayır, fakat, Sakarof, Pankratof, Praşof gibi insanlar. Soylu bir Çinlinin bir genç kızı kurtarmasını seyrederler, alkışlarlar ve sonra sâkin evlerine döner, çay içer ve sükûnetle bir genç kızın kanına girerler. Şu halde niçin iyi çalacak mışım? Beethoven'e ne lüzum var? Siz lâtince biliyorsunuz. Bu herhalde göz kamaştırıcı bir sonat kadar güzeldir. Madem ki bir zamanlar o kadar zekiydiniz, bana anlatır mısınız, benim yüreğim bana bu kadar azap verirken, onlar nasıl oluyor da rahatça uyuyabiliyorlar?

Osvald Sigmündoviç, kürsüye çıkmadan evvel yaptığı gibi, öksürdü:

— Hım! Hım! Size nasıl anlatmalı? Meselâ, kaideye uymayan fiiller vardır. Siz, onlar gibi, umumi kuralların dışındasınız. Siz kalabalık önünde bir dilenci ile beraber görünmekten korkmuyorsunuz. Yüreğiniz size acı çektiriyor. Siz Çiçeron gibi gösterişli, bir çocuk gibi gülerek konuşuyorsunuz. Ben de bir zamanlar, hata yapmamak lâzımdır diye düşünmüştüm. Yanlış yapan çocuklara fena not vermiştim. Şimdi görüyorum ki, sadece ruh yüceliğin-

den dolayı aldananların hakkı vardır. En güzel hayat hikâyeleri, yüceliklerle dolu hatalar üzerine kurulmamışlar mıdır? Horas Övsün diye bir ilâhın kızı ölümlü dünyaya inmiştir. Ben, bu bâkire kurbanın tebessümünü temsil ediyorum, korkunun ve vecdin tebessümünü..

Yusik kımıldandı:

— Güzel konuşuyorsunuz, fakat yüreğim bana ıstırap çektirmekte devam ediyor. Bana söyleyebilir misiniz, niçin gülmek, keman çalmak ve nihayet yaşamak lâzımdır. Eğer orada, etrafımızda her şey bayağılıksa, eğer bu meyhanenin patronu menfaatini düşünüyor ve muhtemelen çocukları zehirliyorsa, eğer herkes kötüyse, alçaksa, zarar vermekten başka birşey düşünmüyorsa ve dünyada gerçeğin zerresi bile yoksa?

— Genç adam, bana boş sualler soruyorsunuz. Zamanında, genç kişiler bana niçin lâtince öğrenmek lâzım olduğunu sormuşlardı. Onlara tabii olarak, lise diplomasını almak için, ileri derecede hukuk etüd etmek için veya tabiat bilgisi etüdü için lüzumlu olduğunu söyleyebilirdim. Fakat ben, onlara şöyle diyordum: bu ölü dil, hayatın kendisi gibi muhteşem ve lüzumludur. O zamandan beri çok seneler geçip gitti. Artık ben öğretmen değil fakat bir dilenciyim ve bununla beraber görüyorum ki aldanmamışım.

— O halde sizi, lâtince öğretmeni, niçin sokağa attılar? Adalet nerede? İki şeyden biri: ya siz haklısınız veya onlar...

— Ben haklıydım; Bu geçmişteydi. Onlar haklıdır; Bu şimdiki zamandır. Ve çocuklar, onlar da haklı olacaklardır, bu gelecek zaman olacaktır.. futurum... Beni, sizin tabirinizle, kapı dışarı ettiler, çünkü benim zamanım geçmişti. Kimseyi kabahatli bulmuyorum. Memnuniyetle

onların bayraklarına, alaylarına, arzularına bakıyorum. Yanaklarının rengini veren, gözlerinde bir özveri ateşi yakan kan çok güzel birşey. Onların arasında benim eski talebelerimden pek çoğu var. Onlar bana gülebilirler, fakat bu mitolojik tebessümü de severler. Onların kendi öz lâtince öğretmenleri vardır. Ben onlara derim ki: "yaşayınız, hareket ediniz, hatalar yapınız. Benim artık eski üniformama ihtiyacım yok. Sizi selâmlarım ve size yaşadığınız için tekrar teşekkür ederim, bana gelince, ben Osvald Sigmündoviç Yensek, artık yaşıyamıyorum."

Bu son sözleri ihtiyar büyük bir güçle söylemişti. Sonra ayağa kalktı. Bir Romalı hatip heykeli gibi ihtişamlıydı. Fakat meyhane patronu onun heyecanını paylaşmıyordu.

— Bu kadar yeter, değil mi! İçtiniz, buradan tüymekten başka yapacak işiniz kalmadı. Dışardaki hava size iyi gelir.

Konuşmacılar sokağa çıktılar. Kısa gece sona eriyordu. Serin ve sakin, uçuk renkli sokaklar ayaklarına istikamet veriyor, onları korkutuyor ve yüreklerini sızlatıyordu. Ne güzellik! Bunu yalnız kediler tanır, çünkü şafak vakti sokaklarda yalnız onlar dolaşırlar. Onların kendilerine mahsus bir hayatları vardır. Duraklarlar, sırtlarını kabartırlar, deli ve boş gözleriyle bakar ve zevkle miyavlarlar. Kedilerin zevkine itimad ediniz. Bu, gezinme, konuşma, kaldırımlar arasında bir parçacık saadet arama veya hiçbir şey aramama.. sadece göğü, damları, kubbeleri ve rüzgârla sallanan senin deli saçlarını kucaklayan kocaman ve kıpkırmızı şafağa gülümseme saatidir. Ey benim dostum Moskova!

— Ben Rus değilim. Doğduğum şehri, belediyenin eski saatini, kahvehaneleri ve askeri bandonun müziğini

şöyle böyle hatırlıyorum. Bu memlekete alıştım. Onu seviyorum. Sevgili delikanlı, siz de artık burada kendi memleketinizde sayılmazsınız. Fakat inanınız bana, daha iyi memleket yoktur. Burada nehirler sonsuz, onun alınyazısı meçhuldür. Cömert bir memlekettir. Burada ne bizim mekteplerimizi, ne belediye reislerimizi, ne de namuslu postacılarımızı bulabilirsiniz. İlk bakışta, hırsızlar, sarhoşlar ve katillerden başka birşey farkedilmez. Fakat o kadar asalet ve hoşgörüyü, o kadar sadakati, bu sefil evlerden başka nerede bulabilirsiniz?

Geniş bir kol hareketi ile, manzarayı, saatleri, bir kiliseyi, bir saatçinin ışıklı tabelâsını ve daha aşağıda gölgeler ve bizim kül kedisi Moskova nehrini göstererek durakladı. Protoçni sokağının köşesine gelmişlerdi. Yusik öfkelendi:

— Böyle söylemeyiniz. İnanınız bana, burada sizin anlattıklarınıza lâyık olmayan insanlar da oturuyor!

— Kim bilebilir? Belki de tam tersine, ben konuşmağa değmez bir insanımdır. Ya gülümseme? Burada tebessüm edildiğini görmediniz mi?

— Durunuz. Zihnimi tamamen alt üst ettiniz. Burada oturan insanların neler yapabileceğini bir bilseniz! Hakikat yok! O zaman hiçbir yerde yok. Hatta sizin belediye reislerinizde ve postacılarınızda da yok. Size küçük bir hikâye anlatacağım. Onu küçücük bir çocukken dinlemiştim. Çok severim onu. Bana bu hikâyeyi ihtiyar bir havra hizmetçisi anlatmıştı. Adı İzok'tu. Bu İzok o kadar korkunç bir şekilde konuşurdu ki, bütün köpekler korkularından kuyruklarını bacakları arasına sıkıştırırlardı. O doksan yaşında ölmüştü. Ölmeden evvel, şehrin bütün iyi yahudilerini yanına çağırtmış ve utanmadan, gülerek öyle şeyler söylemişti ki, Kohen'lerin büyüğü ka-

çarken şemsiyesini unutmuştu. Biliyor musunuz onlara neler demişti?

— "Her sene büyük perhiz gününde ben bezelyeli domuz pirzolası yedim. Bu bir. Simonoviç'in dul karısının elmaslı iğnesini ben çaldım. Bu iki. Madam Zibel'in yeğenine kötülük edenin Moyşa olduğunu zannediyorsanız aldanıyorsunuz, o bendim. Bu üç. Havrada, pes perdeden uygunsuz şarkılar mırıldanırdım ve Riva ile yaptığım kötü işlerde her defa dua örtüsünü üzerimize örttüm. Bu dört, bu beş, bu altı ve bu on! Benim iyi bir yahudi olduğuma inanıyorsunuz, bu doğru değildir, ve biliniz ki ben doksan yaşındayım, sakin bir şekilde ölüyorum ve hepiniz budalasınız!"

Şehirde İzok'tan bahsedenler, acayip şeyler söylüyorlardı. Fakat düşünceme göre, hiç de fena bir adam değilmiş. O herhalde Kohen'lerin büyüğünü ve diğer dindarları korkutmak için bütün bu günahları uydurmuştu. Belki de sakin, dikkati çekmeden ölmek istemiyordu. İşte bana o fevkalâde hikâyeyi, Kotzk hahamının hikâyesini, ölmeden evvel bu İzok anlatmıştı.

Kotzk şehrinde bir haham yaşıyordu. Evvelâ size bütün dikkati çekici şeyleri takdim edeyim: güzellik, zekâ, zenginlik, çok güzel genç bir kadın. Bütün bunlara Kotzk hahamı sahipti. Kendisi de gençti. Diyelim ki, benim gibi yirmi beş yaşındaydı. Fakat unutmayınız ki kambur yerine, resim gibi narin bir sırtı vardı ve Elektra yerine öyle bir zekâya sahipti ki on vilâyetten filozoflar ona akıl sormağa gelirlerdi. İyi bir yahudinin bilmesi lâzım gelen bütün kitapları tanırdı. Eğer lâtince bilmiyorsa, muhakkak onun gibi anlaşılmaz başka şeyler biliyordu. İyi veya kötü, bu hayatın tadını çıkaracak durumdaydı. Etrafa neşe saçabilirdi. Ve işte birden bire,

kalkarken, herşeyin kötü gittiğini hissetti, genç karısının güzelliği artık ona birşey ifade etmiyordu, on vilâyetten gelen akıl danışanların iç çekmeleri artık onu memnun etmiyordu, ve kitaplar bile onu teselli edemiyordu. Hissetti ki bu durum ona acı veriyor.. buraya, kalbine, tıpkı benim gibi. O zaman karısına: "Elveda, karım!" Yahudilere: "Elveda yahudiler!" dedi. Fakat bir yere gitmedi. Odasına kapandı. Ne yapmak için? Kotzk hahamı hakikati bulmak için insanları görmemeğe karar vermişti. Adaleti nerede bulabileceğini anlamak için yirmi beş sene kapalı kalmak istiyordu. Ve tastamam yirmi beş sene odasında kapalı kaldı. Yemeği, hakikati bulmadan ölmesin diye bir delikten veriliyordu. Bütün yahudiler, hakikati arayan Kotzk hahamını konuşmaktan başka şey yapmıyorlardı.

— Yirmi beş yıl! Bunun ne demek olduğunu anlıyor musunuz? Yirmibeş senenin sonunda, kendilerine en sonunda bu hakikati nerede bulduğunu söylesin diye bütün yahudiler hahamın evinde toplandılar. Paskalya akşamıydı. Şamdanlar yanıyordu. Sofra lezzetli yemekler ve şarapla donatılmıştı. Herkes gelmesini bekliyordu. Beklediler. Beklediler ve o gelmedi. Başlangıçta gülümsemeğe çalıştılar. Hoş şeyler anlattılar. Sonra onları bir korku aldı. Niçin gelmiyordu? Hangi hakikati keşfetmişti? Şamdanlardaki mumlar dibine kadar yanmış ve son bir mum dibinin alevi boğazlanmış bir tavuk gibi sıçrıyordu. İşte o zaman kapı açıldı ve içeri girdi. Şamdanlar söndüğüne göre içerisi demek ki karanlıktı. Bir tek mum dibinin ışığında insan ne görebilir? Bekleyenler sadece uzun kırçıl bir sakal görebildiler. Yirmi beş sene, şaka değil. Hahamın saçları bembeyaz olmuştu. Sonuncu şamdana doğru ilerledi ve ne yaptı, tahmin edersiniz? Avucu ile

onu söndürdü, Allahım, bunun ne demek olduğunu anlıyor musunuz? En kötü bir yahudi bile, böyle bir gecede bir mumu söndürmekten utanç duyar, halbuki bunu yapan bir hahamdı ve hem de bütün dindarların önünde... Bütün yahudiler korkudan titrediler. Karanlıkta artık hiçbir şey görmüyorlardı. O zaman kederli ve insanın yüreğine sıkıntı veren sesini yükseltti; bütün yahudilere: "Ne hakikat vardır, ne adalet, ve ne de hâkim". dedi.

— Söyler misiniz, öğretmenim, bu hikâye hoşunuza gitti mi? ilk defadır ki bu hikâyeyi hatırlıyorum. İnsanın sırtı güzel bir kamburla süslenmişse, böyle şeyleri nasil hatırlayabilir? Fakat bugün ben kendi gözlerimle, Kotzk hahamının gördüklerini gördüm ve anladım, bunun için yirmi beş sene düşünmeğe de ihtiyacım yok. Bir genç kızın odasına girer girmez bunu derhal gördüm. Ben de şamdanı söndürdüm ve aklımı kaybettim. Artık gülmekten bahsedilmesini dinlemek istemiyorum!

Osvald Sigmündoviç gösterişli bir tavırla duruyordu.

— Kotzk hahamı aldanıyor. O genel bir kanun bulmak istemiş. Onu bulmuş ve hemen sonra bunun hiçbir şeyi halletmeyeceğini farketmiş. Hayat, genç dostum, istisnalardan yapılmıştır. Buna inanmak istemiyor musun? Cehennem Kraliçesi Prozerpi'nin gülüşünden şüphe mi ediyorsunuz? Pekalâ size artık eski olaylardan bahsetmeyeceğim. Roma tarihini ve Virjil'in mısralarını unuttum. Size çok daha aktüel birkaç şey anlatacağım ve benim haklı olduğumu anlayacaksınız. Fakat, bekleyiniz,.. Kimse bizi dinleyebilir mi? Sizden başka birinin beni dinlemesini istemiyorum. Anlatacağım hadise geçen kış geçti. O zamanlar ben serseri çocuklarla beraber bir bodrumda yaşıyordum. Buranın nerede olduğunu bana

sormayın. Hiç kimseden intikam almak istemiyorum. Şu önünde durduğum ev gibi bir evi gözünüzün önüne getiriniz. Evet... bu evin sahibi, bir gece, biz sakin sakin uyurken...

Yusik bir çığlık attı.

ONBİRİNCİ KISIM

ARDINA KADAR AÇIK KAPI

Olay, görmüş geçirmiş Protoçni sokağını bile heyecanlandırdı. Halbuki filozofik noktai nazardan olaya bakarsak hiç bir şey olmamıştır diyebiliriz. Bu bir odanın boş bulunmasından başka bir şey değildir. Fakat herşeyi sırası ile anlatmak lâzım. Dostlarımız, kar yığınlarından, gerçekten ve hatta mitolojiden, bıkkınlık verinceye kadar herşeyden konuştuktan sonra nihayet ayrıldıklarında sabahın altısı olmuştu. Yusik ayaklarının ucuna basarak koridorda yürümeğe başladı. O zaman Tanya'nın kapısının ardına kadar açık olduğunu farketti. Tanya odasında değildi. Yusik, sıkıntıdan içini çekerek, her köşeye koştu, nihayet, dayanamayarak, Löter'leri uyandırdı.

— O, kendini suya attı! Eminim ki kendini suya attı! İlk anda, bunun Yusik'in kuruntusu olduğu sanıldı.

O sadece çıldırmıştı. Niye kendini suya atsın? Niye bir dostuna gitmiş olmasın? Niçin yazlığa gitmiş olmasın? Yusik Tanya'nın odasını karıştırıyordu, fakat herhalde o herşeyi yakmıştı, defter ve kâğıt parçaları (size yemin ederim ki o yazıyordu!) ve bilinen şeylerden başka hiçbir şey bulamadı: Sakarof için yaptığı elbise, kitaplar, dudak boyası bir kelime ile, ayrılmağa mahkûm, seven bir kalbi parça parça edecek ne varsa... Yusik o kadar kendinden geçmişti ki, Moskova nehrinin kıyılarında bağırarak koşmağa başladı: "Tanya, benim küçük Tanya'm, sakın yapma!.." Akşam olunca, Löter'ler de endişe etmeğe başladılar. Tahminler yapılmağa başlandı. Niçin bu kadar genç bir kız kendini öldürsün? Sıhhati yerindeydi, tahammül edilir bir işi ve iyi bir karakteri vardı. Bu işin nasıl bir bilinmeyen tarafı vardı acaba? Yusik'ten bir şey öğrenmeğe imkân yoktu. Karanlık bir köşede oturmuş, kendi kendine konuşuyor, sayıklıyordu: "Lâtince öğretmeni, beni niçin aldattınız?"

Löter onu konuşturmağa çalıştı:

— Yusik, sakın onu öldürmüş olmasınlar?

— Evet, onu öldürdüler.

— Neler söylüyorsunuz? Kim onu öldürdü?

— Hiçbir şey bilmiyorum. Herkes. Bütün sokak.

Uykulu uykulu içeri giren Praşof'u farkedince onu dinlemeyi kestiler.

— Şuna bakınız. Onu öldüren işte budur!

Yusik gözlerini o kadar korkunç bir şekilde yuvarlıyor ve o kadar kötü homurdanıyordu ki Löter'lerin içine bir şüphe düştü: bu hikâyenin gerçekten esrarlı bir tarafı var mıydı? Praşof istifini bozmadı. Doğrudan doğruya Yusik'le konuşmadı, fakat Löter'e, bunun yeri tımarhanede olan bir delinin saçmalaması olduğunu, kendisinin ge-

ceyi bir dostunun, "Kadın Postası dergisi" nin sekreterinin evinde geçirdiğini, çok geç, saat beşe doğru döndüğünü ve bu saatte kapının açık olduğunu gördüğünü izah etti. Fakat bunu kötüye yormayarak yatmıştı. Bütün bunlar mutlak olarak Yusik üzerinde hiç bir tesir yapmamıştı, o hiddetle tekrar etti:

— Onu öldüren sizsiniz..

Bu sözler üzerine, Löter'ler de Yusik'in deli olduğunu anladılar. Ertesi sabaha kadar beklemeğe karar verdiler. Yusik geceyi inlemek, ağlamak ve sızlamakla geçirdi.

Praşof, o da uyuyamadı. İki yüz satır yazacak yazısı olduğu halde masaya yaklaşmadı. Bir gözlemciye bu durum şüpheli görülebilir: aksi şeytan başına ne işler açmıştı. Küçükle eğlenmişti, evet kabul. Fakat bu kızın ilk macerası değildi ki! Odanın bir ucundan öbürüne yürüyor, güçlükle nefes alıyor, bardaklar dolusu su içiyor ve gecenin yarısında, sanki Praşof değilmiş te şu deli Yusik'miş gibi kendi kendisiyle konuşuyordu: "Benim bu hikâyede ne günahım var?." Bir kelimeyle o, geceyi başka yerde geçirdiğine dair şahitleri olduğu halde, vicdan azabına kapılarak kendini bir canî gibi mahkûm etmeğe başlamıştı bile. Vicdaniyle baş başa kalınca birden bire, ne yapacağını bilmez bir halde, başladı korkudan titremeğe.

Fakat hiç kimse Praşof'u gözetlemiyordu. Şafak sökerken, biraz toparlanmış, sakinlemişti. Yıkandı ve gazete idarehanesine giderken lâzım gelen şeyleri yapacağını, komşusunun kaybolduğunu haber vereceğini, sakin bir tavırla söyledi.

Sokak kaynaşıyordu. Herkes bu bilmecenin anahtarını arıyor ve fikrini söylüyordu. Ve sokak sâkinlerinin yaşadıkları yerin hayatını ne dereceye kadar tanıdıkları

görülüyordu. Baronesten başka kimseden bahsedilmiyordu. Falcıyı sık sık ziyaret edişleri, Sakarof'un Löter'lerin apartmanına kaçak gidişleri, Natalya Hanrikovna'nın rakibini herkesin önünde tehdit edişi ve bu yüzden çıkan skandal hatıra geliyordu. Başka türlü konuşanlar da vardı: "Bu herhalde kambur yahudinin bir oyunu olacak." "Aklını kaçırdığı söyleniyor". "Kızcağız belki de boğulmuştur." "Belki de gizli polis hiçbir şey söylemeden kurşuna dizmiştir."

Fakat bütün bunlar pek az inandırıcı görünüyordu: kamburun kuvveti bu işe yetişmezdi, hiç kimse kendini zevk için suya atmazdı, — eğer başkası attıysa, bu başka bir hikâyedir — ve gizli polis meselesi gerçekten saçmadır, çünkü herşey onun kendi kendine evi terkederek gittiğini göstermektedir. Herşey apaydınlıkken niçin başka sebepler aramalı: bunu yapan muhakkak Barones'tir.

Sokak, Natalya Hanrikovna'yı kınamıyordu. O memnundu. Bu karanlık iş, biraz da onun gizli arzularının ifadesiydi. Birçok defalar sokakta kan dökülmüştü. Dalaşmalar insanı sinirlendirmekten başka bir işe yaramaz. Fakat sokak güzel ve ciddi bir cinayeti hâlâ beklemektedir. Kayısı rengi eve biraz dehşetle, fakat daha ziyade aşkla bakıyorlardı. En cesaretlileri, sözüm ona sipariş vermek için içeriye bir göz atıyorlardı. Atelye, sanki oradakiler hadiseden habersizmiş gibi, yolundaydı: Şapkalar, Pol'un açık ağzı ve son modeller. Geveze kadınlar çıkar çıkmaz hızlarını kaybediyorlardı: "Barones açık vermiyor."

Yalnız Sakarof meydanlarda görünmüyordu. Neredeydi? Ne yapıyordu? Bununla beraber onunla meşgul olan yoktu. Herkes anlıyordu ki onun hiç ehemmiyeti yoktur ve bu iş onunla alâkalı değildir.

Bütün gün böyle geçti. Mahalle karakolu raporunu ad-

li polise verdi ve ertesi sabah yeni bir rapor daha düzenlenecekti. Löter'ler boşalacak olan odayı ele geçirmek için bir plân düzmüşlerdi bile. Tanya'nın bürodaki arkadaşları kaybolduğunu öğrenince evvelâ içlerini çektiler, sonra boşalan yere büro şefinin hangi yeğenini yerleştireceğini münakaşaya başladılar.

Akşam, birkaç kişi eve geldi. Löter, Yusik ve Praşof'u sorguya çektiler, sonra Tanya'nın odasına girdiler. Adamlardan biri bir kitap arasında bulduğu kağıdı okudu ve güldü: "Bayağı olanlara neşe, duygululara keder..." Praşof odasına kapanmıştı: Sözüm ona acele bir işi vardı...

Gece, herkes sakinleşti. İnsanların artık söyleyecek şeyleri kalmamıştı, memnun ve yorgundular. Halbuki yaz geceleri sinirleri gerer, sabah istenmez ve geçen her saat uykuyu yok eder. Sokak yavaş yavaş uyumağa başlıyordu.

Gerçekten, herkes geceyi güç arttırıcı, onarıcı bulmuyordu. Koridorda Yusik, hareketsiz, başı dizleri üstünde, yere oturmuştu, kamburu, altına gözlerinin parıltısı ve nefesi bastırılmış kocaman bir gece külahına benziyordu. Bu gecenin onun için ne saatleri, ne grubu ve gün ağarması, ne yorgunluk, ne de ümidi vardı.O sadece bir tek şeyi görüyordu; ardına kadar açık kapı, gidiş, ölüm değil (Tanya tifüsten ölebilirdi), daha korkunç birşeyler, hayatı reddetme sokağın ve kendi kendinin kınaması ve bütün dünyanın tüm sokaklarını kınaması. Nereye gitmişti? Gülümseme ne ifade ediyordu, Tanya'nınki değil de, eski öğretmenin o kadar güzel anlattığı mitolojik gülümseme? Açık kapıdan gelen hava akımı, güçsüz ruhunu sarsıyormuş gibi Yusik titriyordu. Zavallı kambur, hikâyedeki haham gibi, hakikatin nerede olduğunu anlamak istiyor, fa-

kat sadece ağlamak ve sızlanmaktan başka bir şey elinden gelmiyordu. "Kitaplarını değiştirmemi istediği zaman ona kızan ben...". Tanya'nın bastığı döşeme tahtalarını öpüyordu. Onun çılgın gülüşünü tekrar hatırlıyordu: "Bana başka yapacak ne kaldı ki?" Yusik, atalarının hareket ve sözlerini elinde olmadan tekrarlayarak aşkını gömüyordu. Homel'de yahudileri böyle gömerlerdi: ağlayarak, inleyerek, ileri geri sallanarak, ne geçmiş hayatın ve ne de geleceğin sevinçlerine inanmadan,, ve sadece bir teselli tanıyarak. Kotzk veya başka bir yerin alelâde bir filozofunun icad ettiği budala gerçek.

Sorgu hâkiminin bulduğu kâğıt parçasını dudaklarına bastırarak, kendi kendisini biraz unuttuğu zaman çoktan sabah olmuştu: "Bayağı olanlara neşe..." Çılgın insanların bahsettiği bu neşe neydi acaba? Neşe yoktur. Sadece boş bir oda, kitaplar, dudak boyası, ardına kadar açık bir kapı ve onun önünde, bulunamaz bir gerçeğin ve kaybolan bir mutluluğun peşinde koşan insanlardan uzak bir kambur.

Fakat bayağılara da yok artık, neşe her zaman verilmez: Praşof'tan daha bayağı kim var, ve bununla beraber neşeli olmaktan ne kadar uzak... Bir gayret göstermiş olmak için kâğıtlarını önüne koydu. Şimdi çalışma zamanı değil miydi? Bütün gece ne yapmıştı? Orada, eski, modası geçmiş bir kelime kullanmak zorunluluğu var, çünkü yalnız o kelime gazetecinin hâlini tastamam anlatabilir: İç sıkıntısının zebunuydu. Bu korktuğundan değildi. Onun aleyhine pek çok şey söylenebilirdi, fakat korkaklık asla. Hemşerilerine sorunuz, size Praşof'un kendisini çeviren asilere karşı nasıl savunduğunu, bir fedailer müfrezesi ile nasıl geri çekilmeğe engel olduğunu ve ateşe karşı yürüdüğünü anlatacaklardır. Ve sonra, artık korka-

bileceği ne kalmıştır? Komşusunun kayboluşunda onun hiçbir sorumluluğu yoktur. Vicdanı rahattır. Ve eğer kız intihar ettiyse, onun bunda ne suçu vardır? Ona karşı daima nazik ve ince hareket etmiş, hatta bir de hediye vermişti. Bu sadece, genç kuşağı saran bir intihar salgını, bir düşkünleşme dalgasıdır... aşk şarkıları, gitarlar ve Essenin'in uğursuz tesiri. Böylece Praşof ilgi çekici olmayan yazılarını bu defa kendi kendine tekrarlıyordu. Fakat bu da ona rahatlık vermiyordu.

İkinci gece ilkinden daha da korkunç geçti. Yusik'in alıkça çıkışları onda rahat, huzur bırakmamıştı. Niçin ona katil olduğunu söylemişti? Bir insan böyle mi öldürülürdü? Bir kurşunla, hiç olmazsa can yakarak, zulümle, işkenceyle öldürülürdü. Fakat Praşof hiçbir kadınla Tanya'yla olduğu kadar şefkatle, içtenlikle konuşmamıştı. Kim, bu güzel yüzüğü tabanca yerine koyabilirdi? Bu allahın belâsı kamburu tımarhaneye kapamak lâzım. Kendine gelmek lâzım. Gerçekten Tanya'ya açıyordu. İyi bir kızdı. Eğer ona daha evvel, Atkarsk'ta rastlasaydı herşey başka türlü olurdu. İnsanlar vardır ki evlenir ve yaşarlar, mutluya benzerler. Şimdi artık çok geç. Bu umumi bir psikoz. Zayıflar yok olurlar. Praşof artakaldı, şu halde, yaşamağa, çalışmağa, para kazanmağa ve yazı yazmağa devam etmek zorunluluğundadır. Kalemi eline almağa kendini zorladı ve uzun zaman hiddetle mürekkep hokkasını karıştırdı durdu. Ama bir makale yerine, anlaşılmaz çizgiler ve manasız kelimeler ortaya çıktı: "Kuyumcu Guneviç", "intihar salgını", "benim bu işte ne günahım var?" Kuşku ile kapıya baktı. Huzurunu yok edenin kambur olduğunu biliyordu. Ne kâbus! Demek ki birine katilsin demek, onun katil olması için kâfi geliyordu? Ne kadar saçma şey! Ve sonra kambur, onu yok etmeli. Kötü bir si-

neği ezer gibi onu da ezmek kolaydır. Hemen odadan dışarı çıkıp, sesi çıkmasın diye onu bir paltoyla sarıp, artık kötü şeyler söylemesin diye boğmalı. O zaman herşey bitecek ve Praşof artık katil olmaktan kurtulacaktır. Yeniden, yaşıyabilecek, çalışacak, gazinoda kumar oynayacak ve sekreterin evine gidebilecek.

Bu manasız düşünceye boyun eğerek, Praşof kapıyı açtı. Yusik, saçları darmadağınık başı dizleri üzerinde, koridorda çömelmiş oturuyordu. O hiçbir şey görmüyordu. Haydi, Praşof, oraya git! Fakat kamburun yüzüne daha yakından bakınca, orada çocukça, daha doğrusu hayvanca bir tebessüm gördü: Yusik uyuyordu. Ne rüya görüyordu? Tanya'yı, kütüphanede değiştirilen kitapları mı? Küçücük bir sevinç, doğru, fakat kamburun yüreği uyurken bile paramparçaydı... Bu tebessüm Praşof'u altüst etti. Elleri iki yanına düştüler. Kendi kendine mırıldanmağa başladı:

— Yusik, niçin benim? Ben değilim. Söyle, benim katil olmadığımı söyle... Orada, "Çatı" da... ona ne kadar iyi davranmıştım. Ya yüzük... mısralarda olduğu gibi... "kaba şakalar kadar..."

Fakat Yusik bu sözleri işitmedi. Gözlerini yarı açarak Praşof'a baktı. Bu bakış uzaklardaydı, halâ rüya gören bir insanın alışılmış hayretinden başka birşey ifade etmiyordu. Boş inançlara bağlı bir korku Praşof'u sarstı. Dışarıya, fırladı, sokağa.. bu boş gözlerden ve açık kapıdan mümkün olduğu kadar uzağa... Koşuyordu ve başına hücum eden kan beynini çekiçliyordu: "Bu benim, ben, ben!.."

ONİKİNCİ KISIM

ACIYINIZ...

Bütün bu olayların devamınca Sakarof'la pek az meşgul olunduysa, bu onun olup bitenlerle olan ilgisinin azlığından değildir. Tanya'nın ilk üzüntüsünün sebebi Sakarof'un ta kendisidir. Bir bakıma olayın kahramanı olan kişinin yüreğinden geçenleri bilmeden, Löter'ler gibi bir yığın insandan bahsetmek boşunadır.

Ah! bu yürekten bahsetmemek elden gelse! Pamfil sokağının köşesindeki çirkef yığınlarının üzerinden atlar gibi ondan da sakınmak mümkün olsa! Fakat elden ne gelir, insan her zaman hayatını kendi seçemez ki. Ben de bu sokağın maceralı hayatına karıştım ve şimdi yakamı kurtaramıyorum. Sakarof bir kenara atılamaz. Acımamayı nasıl istersiniz benden? Hepimiz, hayatımızda son derece kötü insanlara rastlar, onlarla konuşur, bazan da onlara bağlanırız. Ekseri insanların evlerine dönünce ellerini

yıkayıp, alâka çekici bir roman açarak bu kötü karşılaşmaları hemen unuttuklarını görüyorum. Onlar bunu, bu hatıraları, sokağın tozunu elbiselerinin üzerinden fırçayla süpürür gibi, bir kenara atmayı biliyorlar. Fakat ben, kendimi bunlardan kurtaramıyorum. Odamın sessizliğinde bile, bütün bu Pankratof'lar, Sakarof'lar bana musallat oluyor, kendilerini anlamamı ve hatta acımamı istiyorlar. Şeytan götürsün sizi, her gece kafama takılan sabit fikirler! Daha ne kadar zaman sizinle beraber yaşamağa mecbur kalacağım? Tanya'ya henüz rastlamış, onu gülümsemeğe, eski ve modası geçmiş te olsa yürekten birkaç kelime söylemeğe henüz vaktim olmuştu ki, o ortalıktan koyboluverdi Kayısı rengi eve yaklaşanlar neşeli bıyıklar oldu. Başka yapacak ne kaldı bana? Yusik gibi, ben de açık kapının önünde: "O gelecek" diyorum.

Sakarof, Tanya'nın kayboluşunu herkesten sonra öğrendi: bütün gün ortalıkta yoktu, yüzüğün satışı ile meşguldu. Çok az fiyat vermişlerdi. Haydutlar! Merdivende, korkudan ödü patlamış Pol onu durdurdu.

— Şimdi ne olacak, İvan İgnatyeviç?

— Nasıl, ne olacak? Hiçbir şey. Beni rahat bırak, haydi!

— Kendimden bahsetmiyorum. Hiçbir şeyden haberiniz yok demek ki. Sizin küçük kayboldu.

Sakarof aldırmazlıkla cevap verdi:

— Ah! bahsettiğin sadece bu mu? Peki.

Sakarof'un aklında başka şey vardı: Natalya ile arayı nasıl düzeltmeliydi! Onsuz, gerekli olan parayı bulmanın yolu yoktu. Tanya kaybolmuş muydu? Onu ne alâkadar ederdi. Son karşılaşmalarından beri Sakarof artık onu düşünmüyordu bile: huysuz, küstah, anlaşma imkânı olmayan bir kızdı.

— E sonra, kayboldu ne demek? Herhalde kendine bir erkek arkadaş buldu, biryerlerde âlem yapıyordur.

Sakarof'un soğuk kanlılığı Pol'ü teskin edememişti. Titremesi devam ediyordu. Tavanı parmağıyla göstererek alçak sesle mırıldandı:

— Bu işi yapan sakın bu olmasın...

Sakarof irkildi. Budala! Eğer bu doğruysa, al sana bir hikâye daha!. Bir rezalet! Hapishane, herşeyin sonu!. Pol'e sövmeğe başladı:

— Böyle budalaca şeyler söylemesen olmaz mı? Sen delisin, aptal şey!

Fakat Nataşa'nın odasına girerken sendeliyordu. Oraya istemeyerek, sanki Tanya'nın ölüsünü bulacakmış gibi girdi. Karısının sâkin tebessümünü görünce tamamen sarsıldı. Bu ne demek olabilirdi? Her an tevkif için polisin gelmesi beklenebilirken o, oturmuş, sakin, dikiş dikiyordu. Katiyen Nataşa olamazdı. Pol'ün anlattıkları budalaca şeylerdi. İnsan buna nasıl inanabilir?

Yavaş, yavaş Sakarof sakinleşti; bir sigara yakmış ve para meselesine nasıl yanaşacağını düşünmeğe başlamıştı ki birden bire Natalya Hanrikovna boynuna atıldı ve sinirli bir şekilde kahkahalarla gülmeğe başladı.

Sakarof onu itti. Şimdiye kadar Natalya'yı bu vaziyette hiç görmemişti.

— Vanya, şimdi sakin bir hayat yaşayabiliriz, sevgilim! Ve şımarık bir çocukmuş gibi onu memnun etmek için söz verdi:

— Biliyor musun, bugün iki müşteriden para aldım; terziden yeni kostümünü alabileceksin. Ne kadar yakışıklı olacaksın, Vanya'cığım!..

Bir çeyrek saat evvel bu kelimeler Sakarof'un içini mutlulukla doldurabilirdi. Fakat şimdi... Natalya'nın her kelimesi, Pol'ün tahminlerini doğrulamaktan başka bir şey yapmıyordu. Niçin öyle gülmüştü? Niçin o kadar memnundu? Niçin birden bire bu kadar cömertleşmişti? Bütün bunlar şüpheli şeylerdi. Her halde dün sabah onun Tanya'ya gittiğini haber almıştı, ve sözünü tuttu. Muhtemelen Tanya'yı bir köşeye çekmiş ve orada... bir balta vurmuştur. Moskova nehri hiç te uzak değil.

Herhalde bunu yapan Nataşa'dır! İşte o zaman herşeyin sonu geldi. Eğer bu aptal Pol bunu anladıysa, bütün dünya öğrendi demektir. Sakarof'u da bu işe karıştırırlar. Suçsuzluğunu ispat etmen lâzım! Allahım, aşağıda kapı çalınmaya başladı bile...

Sakarof hiçbir şey söylemeden koşarak evden çıktı. Korka korka sokağı inceledi. Hiç kimse yok denebilirdi. Kaçmak lâzım! Fakat sonra birden bire caydı, görebilirlerdi. Tam tersine, tasasız, geziyormuş gibi bir tavır almalıydı. Gülümseyerek, ıslık çalarak gitti. Düşünceleri korkak, mutsuz koşup gidiyordu. Bütün bunlar dün akşam mı olup bitti? O saatlerde acaba o neredeydi? Öğleden sonra büroda! daha sonra? Ah evet, sinemada. Bunu ispat etmek kolay! Evet, fakat, beşten yediye dakar arada bir boşluk vardı... Caddelerde gezinmişti. Ya Tanya bu saatlerde kaybolduysa? O zaman suçsuzluğunu göstermenin imkânı yoktu! Gerçekten her zaman şöyle söylemek mümkündü: "Bunu yapan Nataşa'dır, kıskançlıktan; bana gelince, ben bu işte bir kurbanım, onu çok seviyordum!"

Birden bire Sakarof yüzüğü hatırladı! Ne tüyler ürpertici bir delil! Kendisini hâlâ tutuklamamış olmaları ne kadar garip. Ne felâket!

Artık gülmüyor, ıslık çalmıyordu. Diz üstü çöküp yal-

varmağa hazırdı: "Beni yakalayınız, fakat bana artık işkence etmeyin!" Bir dakika sonra aklı başına geldi. Yüzüğü atmak? Fakat nasıl? Atarken suç üstü yakalayabilirlerdi. Kimbilir, belki orada arkasında bir pencereden onu gözetleyen bir adam vardı. Bu çeşit hayvanlıklar hiç te eksik değildir. Birden bire bağırsa: "Hey vatandaş! birşey düşürdünüz...", daha kötüsü, ya adam çıkar da yüzüğü yerden alıp doğru karakola götürürse...

Sokağın köşesinde bir dilenci uyuyordu. Yanında yere konmuş, içi boş bir kasket vardı. Kim kalkıp ta birşeyler verecek, gece vakti, bilhassa dilenci uyur ve sadaka istemezken... Merhamet ediniz! Yüzüğü yerdeki kasketin içine koyuverse? İhtiyar uyuyor. Ve zannedilir ki bu sadece bir iyilik hareketidir. Ve Sakarof öylece yaptı. Son moda yüzük için yeni bir alınyazısı başlamıştı.

Bu tehlikeli delilden kurtulunca Sakarof'a biraz cesaret geldi, ıslak alnını sildi, bıyıklarını yaladı ve göz kırptı: "İhtiyar uyuyor. Ne güzel bir uyanış onu bekliyor değil mi? Bu yaptığım zavallı bir bedbahta açmaktan başka nedir ki..."

ONÜÇÜNCÜ KISIM

KATİL

Yusik'in sorgusundan sonra, sorgu hâkimi daha ziyade intihar ihtimaline eğilim göstermeğe başlamıştı. Fakat Löter'ler Barones'ten bahsedince Sakarof'ları çağırttı. Evvelâ Natalya Hanrikovna ifade verdi ve sade, inandırıcı bir şekilde konuştu: "Evet, kıskanıyordum ve onu ölümle tehdit ettim. Doğrudur. Bütün kadınlar öfkeli olunca bunu söylerler. Kimbilir, belki bunu yapabilirdim de. Fakat kader başka türlü istedi: bana acımıştı. Bütün söylenenler dedikodudan ibarettir.". Hatırlarda kalan o karşılaşmadan sonra, genç kızı bir daha görmemişti. Kaybolduğu gece acele siparişleri yetiştirmek için gecenin ikisine kadar Pol'le beraber çalışmış ve sonra yatmıştı. Natalya Hanrikovna'nın sesi sammiydi, hafif heyecanı da kolayca zah edilebilirdi; mahkemenin havası ve özel hayatını ve duygularını bir yabancının önünde anlatmak mecburi-

yeti... Coşkunlukla ve yanıp kül olmuş bir kalbin acılığı ile söylenmiş "Bunu yapabilirdim de" sözleri bilhassa tesir yaptı. Hâkim merhametle, homurdandı: "Bunun soruşturma ile bir alâkası görülemedi".

Natalya Hanrikovna sorguya çekilirken, Sakarof, bekleme salonunda gerçekten ıstırap çekiyordu. Suç üstü yakalanmış acemi bir hırsız gibi hareket etmişti; savunma plânını hazırlamış, hatta kaçmayı bile düşünmüştü.

Girer girmez, hâkime:

— Benim hiçbir ilgim yok. Ben bir kurbanım. Eğer karım böyle kötü bir iş yapmışsa, ıstırabını ben niye çekeyim? Ondan boşanabilirim.

Hâkim dikkat kesilmişti, fakat Sakarof ona hiçbir ip ucu vermedi. Ve bununla beraber, eğer Natalya Hanrikovna'yı Pol ve Yusik'i üç defa daha sorguya çektilerse; eğer Protoçni sokağı olayı yayıldıysa, bütün bunlar Sakarof'un hatası yüzündendir. Sözlerinden, karısının suçluluğundan hiç şüphe etmediği hissediliyordu. Öfkesinden dolayı böyle konuşmuyordu: Natalya Hanrikovna ile uzlaşmıştı ve yeni elbisesi içinde gayet yakışıklıydı, sadece kendisini bütün tehlikelerden korumak istiyordu.

Soruşturmalar hiçbir netice vermedi. Tahkikatın devam ettiği üç hafta sonunda olayın dosyasını ve Tanya'nın hatırasını tozlar kaplamaya başlamıştı bile. O şimdi başka olaylar sokağı rahatsız ediyordu. — Meselâ gün ortasında Sidurçik'lere giren hırsız — yepyeni bir kat elbise ve bir saat. Barones'ten ara sıra ve gururla bahsediliyordu: "Sapına kadar kadın, işin içinden nasıl da çıktı". Sakarof aynen onlar gibi düşünüyordu: "Ne şeytan kadın, her zaman işin içinden çıkar!" Sakarof karısının suçluluğundan emindi. Doğrusu işi iyi becermişti! Bazan meraktan çatlardı: cesedi nereye saklamış olabilirdi? Göm-

müş müydü? Nehire mi atmıştı? Bu meseleden bahsetmeye cesaret edemiyordu. İtiraf eder de, istemeden onun suç ortağı durumuna düşer diye korkuyordu. Kim bilir — cesedi nehirde bulurlar veya gecikmiş bir şahit ortaya çıkardı. En iyisi susmaktı, ne birşey sormalı, ne bir şey öğrenmeli.

Korku Sakarof'un yaşama tarzını tamamen değiştirmişti. Bütün canlılığı kaybolmuş gitmişti. Bu belki yaşın belki de tembelliğin tesiriydi, fakat gerçek şuydu ki Tanya'nın onun hayatındaki yeri boş kalmıştı. Zaman zaman Pol'ün küçük odasına daldığı doğrudur, fakat bu sadece bir alışkanlıktır, ve sonra bu kadar yakında olunca niçin girmemeli? Aşağı yukarı bir ev adamı olmuştu. Çayını içtikten sonra sokaklarda rastgele dolaşacağı yerde, pencereye oturur, koşuşan köpekleri veya Barones'in müşterilerini, bir kelimeyle tatlı tatlı akan hayatı seyrederdi. Bazan geçmişi hatırlayarak balalaykasını alır, sokağa acıklı nağmeler serperdi: "Gençliğime doymadan ölüyorum..."

Natalya Hanrikovna memnun olmalıydı: Rakibi kaybolmuş ve Vanya'yı tekrar ele geçirmişti. Görünüşte bunlar da diğerleri gibi meselâ Pankratof'lar kadar iyi bir aileydi. Fakat Nataşa'nın yüzü kederliydi. Susuyordu.. hakaret görmüş gibi, sabrının sonuna gelmiş gibi dudaklarını ısırarak, ellerini sinirden birbirine kenetleyerek, susuyordu.

Sakarof'u o kadar korkutan neşe nöbetleri çabuk geçmişti; bu nöbetler, bizi mezara kadar bırakmayan düşüncesizliğimizden, çocukluğumuzdan gelir. Bu günlerde cinayetten bahsediliyor, herkes parmakla onu birbirine gösteriyordu. Ve Natalya Hanrikovna Pol'ün mırıltısını dinleyerek: "O kayboldu", bunun bir mucize olduğunu,

sihirli bir baston darbesiyle, bütün üzüntülerinin bir daha gelmemek üzere kaybolduğunu düşünüyordu. O ne kan, ne de ölüm görmüştü. Zannediyordu ki, diğerleri onun gözyaşlarını görerek utanmış ve çekip gitmişti. Şüphesiz kötü değil, fakat hafif bir kızdı. Daha gençti, önünde daha bütün bir hayat vardı, başkasından çalınmış yeni bir mutluluk bulabilirdi, halbuki Natalya, ne kaybolabilir, ne de Vanya'yla ve sokakla ilgilenmeden yapabilirdi.

Evet, ilk gün Natalya memnundu. Kader nihayet onu kendisine geri vermiş gibi Sakarof'u heyecanla karşılamış ve ona ruh hâlini anlatmağa çalışmıştı. Fakat onun küçük şaşkın gözlerini görünce, içinde birşeyler kırılmıştı. O zaman bu tahammül edilemez sessizlik başlamıştı ve hiçbir şey, ne bir öksürük gibi inatçı ve sert olan kıskançlığının sonu, ne de kocasının gülümseyişleri artık onu neşelendirmiyordu. Sakarof, ötekine gitse bundan iyiydi!

Nihayet, Natalya Hanrikovna bu noktada kalamayarak, bir izah yolu aradı. Kendini tutarak, yavaşça sordu:

— Vanya, onu düşünüyorsun değil mi?

Sakarof kulak kabarttı. Rahatlığını yok etmek istiyorlardı.

— Niye hâlâ... Sanki dünyada bir sürü kız yokmuş gibi... Alt tarafı orospunun biriydi. Rastgele biriyle gitmiştir. Fakat bütün bunlar geçti gitti. Artık bunlardan bahsetmek bile istemiyorum. Bak işte, Pankratof bir hindi getiriyor. Herhalde bir yıldönümü içindir.

— Hayır, Vanya, bana cevap ver... sen... benim katil olduğumu düşünüyorsun...

Sakarof sıçradı ve bağırmağa başladı.

— Susarmısın! Hiçbir şey bilmek istemiyorum. Se-

nin hakkında hüküm veremem. İzahata ihtiyacım yok. Eğer bana olanları anlatırsan, seni boşarım, anladın mı?

Ve cevap beklemeden odadan çıktı. Bütün geceyi dışarda geçirdi. Kederden bira içti. Şafak sökerken eve döndüğünde, ilk geceki gibi derhal kaçmağa hazır, kuşkuyla karısına baktı. Fakat Natalya, o acıklı konuşmaya tekrar girişmedi. Gülümseyerek:

— Hakkın varmış, yarın Pankratof'un doğum günü. dedi.

Artık hiç şüphesi kalmamıştı: kocası onu bir katil olarak görüyordu. Ondan korkuyordu. Herşey evvelce söylendiği gibi geçmişti: "Onu öldüreceğim, fakat seni da asla kimseyė bırakmayacağım!" Kız ölmüş ve Vanya onunla beraber kalmıştı. Bu masum bir tesadüften başka bir şey değildi ve Sakarof tesadüflere inanmazdı. Hâkime pekalâ: "Onu öldürebilirdim" demişti. O halde? Niçin Sakarof'un şüpheleri ona tahammül edilemez geliyordu? Niçin kıskançlık, hakaretler, yalnızlık bu kanla değil, fakat hayali bir cinayetin düşüncesi ile ödenmiş aile saadetine üstündür?

Natalya Hanrikovna bu sorulara cevap bulamıyordu. Kendi kendini anlayamıyordu. Hayretle ve ümitsizlikle hissediyordu ki Vanya artık onun için eski Vanya dedeğildir. O zaman kendini oğluna doğru atıyordu. Fakat Petka son derece tahammül edilmez hâle gelmişti. Bütün gün nerelere kayboluyordu? Artık annesine "Bubik" ten bile bahsetmiyordu. Natalya onu cezalandırmağa, sandık odasına kapamağa veya kulaklarını çekmeğe kalktı, fakat o bir hayvan gibi bağırıyor, bakışları kötü ve vahşi bir hal alıyordu. Bir defasında annesinin elini bile ısırmıştı. Serbest kalınca da kaçıp gidiyordu. Her'halde onu annesine karşı çıkaran arkadaşları vardı etrafında. "Artık oğlum

yok, Petka benden nefret ediyor". Kız çocuğuna gelince, artık ona sahip olamayacaktı, çünkü Sakarof evde olduğu zamanlar eline balakaykasını alıyor ve Tanya'nın gölgesi aralarına giriyordu.

Bu temmuz akşamı boğucuydu, erkekler şikâyet ediyorlardı: Bari biraz rüzgâr esse! Yapacak hiçbir şey yok, içlerindeki ateşi söndürmek, tozu ve pis kokuyu yok etmek mümkün değil. Mutlular, onlar sayfiyede. Fakat böyle bir akşamı orada, Protoçni sokağında geçirmeyi tecrübe ediniz. Evde kalmak imkânsız. Sanki fırın. Ve sokak da daha iyi değil. Herkes yarı çıplak, pijama veya donla. Tembel tembel gezinirler. İnsanlarda küfredecek kuvvet bile yoktur. Tükürmekten başka birşey elden gelmez. Gerçekten, serinletici içkiler satanlar için bu bulunmaz bir akşam. Herşey satılır: Vanilyalı dondurma, ananas şurubu, limonata ve Allah bilir daha neler.

Sakarof penceresinde sıkılıyordu. Gezmeye mi gitmeli? Tembelliği üzerindeydi. Pol'ün odasına? Hiç alâka çekici değil! İnsanı korkutan bir ağzı var. Sanki insanı yutacakmış gibi. Bunları düşünürken gözü Natalya'ya ilişti. Uzun zamandan beri varlığını hissetmez olmuştu. Onunla niçin olmasın, nihayet bir kadın değil miydi? Bu fikir Sakarof'u neşelendirdi. Kalktı, uzandı ve Natalya'yı, birdenbire, saygısızca, tam bir çapkın gibi kolları arasına aldı. Başlangıçta Natalya, kendisi ile eğleniyor sanmıştı, sanki o karısı değil de, baştan çıkarılacak bir kızmış gibi, açık saçık şakalara ve komplimanlara başlamıştı. Natalya, çoktan beri sevişme itiyadını kaybetmişti, bunlar onun nefesini kesiyor, söyleyecek tek kelime bulamıyordu. Fakat, Sakarof diğer gönül okşayıcı kelimeler arasında (şekerim, nonoşum) kulağına "benim küçük Nataşacığım" diye fısıldayınca onu itti ve öfkeyle:

— O ben değilim, anlıyor musun, ben değilim. Söyle, dediklerin doğru değil mi?

Nasıl oldu da Sakarof tabanları yağlamadı? Herhalde oynadığı oyunun hayaliyle fazlaca coşmuştu da ondan... Natalya'nın sorusuna cevap vermeği bile düşünmedi ve onu omuzlarından yakalamağa çalışarak sadece "gel" dedi. Fakat kadın boyun eğmedi. Masanın öbür ucuna kaçarak:

— Bana inanmıyor musun? Eğer benim katil olduğuma inanıyorsan, artık senin karın değilim, anladın mı?

Sakarof, heyecanlı ve şaşkın, onun neden bahsettiğini güçlükle anlamıştı. Ah! evet, mesele anlaşıldı. Kendisini kibar ve iyi olduğu bir zamanda ebediyen bağlamak istiyordu. Hırsından onu tokatlamak istedi, fakat sendeleyerek yere düştü.

Mayıs böceği gibi yerde kıvranıyordu. Ve canı acıyınca bağırmağa başladı:

— Kaltak!. Niye böyle numaralar yapıyorsun... Doğrusu dürüst konuş, onu öldürdün mü, yoksa suya mı attın?...

Fakat derhal aklı başına geldi, neler söylüyordu? Acele adımlarda kapıyı çarparak çıktı. Natalya, kollarını göğsünde kavuşturmuş, bir köşede hareketsiz, yalnız kaldı. Sakarof çoktan kendini caddeye atmıştı ve kadınlar için olan tutkusuna küfrederek acı ve ılık bir birayı yutmağa çalışıyordu. Natalya hâlâ ne kımıldayabilmiş ve ne de düşüncelerini toparlayabilmişti. Donup kalmıştı. Duygularının öldüğünü ve senelerden beri onu ayakta tutan, kocası için duyduğu bu aşkın artık yok olduğunu anlayabilmişti. Hayat artık manasız, lüzumsuzdu. Kocası onu kollarına almak istemişti de o bundan utanmıştı. Eğer onun katil olduğuna inanıyorsa, bunu nasıl yapabilmişti?

Madem ki böyle, artık nasıl şapka yapılır — işkence, kurşuna dizilme, belki de hapis, belki zalim bir mutluluk — hepsini kabul ediyorum, ama "Nonoşum" gibi sözler olmasın.

Pencereye yaklaştı; kaldırımlar pisti, insanlar da ve hayat ta... Sıcaktan burnu kanamağa başladı. Elbisesi üzerinde bir kan lekesi görünce sanki sokak kana bulanmış gibi titremeğe başladı. "Gitmiş olması ne kadar iyi!" diye düşündü. İlk defa olarak Sakarof'u yanında görmemekten memnuniyet duydu. Şimdi yabancı, korkunç ve anlaşılamaz bir adamdı sanki. Bütün bunlar pencereden görülüyor gibiydi... Burnuna soğuk bir kompres yapmalıydı. Ne sıcak! Herkes, onu benim öldürdüğümü düşünüyor. Beni kan içinde boğmak istiyorlar. Ne yapmak için bu lânet sokağa girdim? Niçin hayatımı bu kadar adi bir insanla birleştirdim? Beni küçük Nataşacığım diye çağırmağa cür'et ediyor! Herhalde Neva kıyılarındaki köşkü hatırlıyor. Fakat acaba, o zamanlar Küçük Nataşa'cığım diye çağırdığı genç kızın rüyalarını hâlâ hatırlıyor mu? Niçin acaba romanlarda hayat başka türlüdür, hatta ıstırap bile? Aşk, büyük aşk, zından, manastır, barikatlar, fedakârlıklar, kahramanlık... Ve ona, Nataşa'ya, ateş gibi bir yüreği olduğu halde,tatsız küçük bıyıklar ve bir moda atelyesinden başka verilen nedir ki? Cevap veriniz? Bundan sonra hiç bir şeyin önemi yoktur, yalnız bütün romanlar okunmakla kalmadı, hayatın kendisi de bitti. Yeniden başlamak için artık çok geç. Pencereye abanan ihtiyar ve yalnız bir kadındır. Hava sıcak. Yaz çok kurak geçiyor ve işte uzun zamandanberi bir damla bile yağmur düşmedi. Ne kadar kötü, yatmağa gitmek lâzım. Yarın, yeniden atelyeye... Ya yürek? Yürek... ölmüştür.

Birden Petka'yı hatırladı. Çabuk onu kalbinin üzerinde sık, onu gör ve "anne" deyişini işit.

Çocuk derin bir uykudaydı. Natalya onu uyandırdı. Deli gibi onu öpücüklere boğdu. Mırıldanıyordu: "Petka'cığım, beni kovma... Yalnız sen kaldın bana..." Yarı uykulu, Petka çırpındı, tepindi, ağladı ve sonunda uyandı, kötü bir şekilde bağırdı!

— Defol!

— Petka! Acı bana! Buradan gideceğiz...

— Seninle gitmek istemiyorum. Seni sevmiyorum...

— Ne dedin, Petka... Ben senin annenim, görmüyor musun?

— Annem değilsin, sen...

Petka tereddüt etti: kararlaştırılmış bir kelimeyi unuttuğu görülüyordu. Bir mahkeme ilâmı gibi, Nataşa, yüzü avuçları içinde saklı, yanakları ateş gibi yanarak bu kelimeyi bekledi; sık sık nefes alışı işitiliyordu.

— Evet, sen benim annem değilsin. Senin ne olduğunu biliyorum. Sen bir "katilsin!"

Petka bu anlaşılmaz ve feci kelimeyi söyledikten sonra hıçkırıklarla ağlamağa başladı. Natalya, o ağlamıyordu: kocaman, cansız gözlerle önüne bakıyordu. İlk defa olarak, sanki döşeme açılmış gibi, ağızlarını sonuna kadar açmış çocuk yüzleri, boğulma, can çekişme ve ölümü gördü. Evet, o bir katildi! Petka'nın hakkı var. Sakarof ve herkesin de sakkı var. Elleri kana bulanmıştır. Onu yalnız bırakınız! Çocuklar geliyor, yaklaşıyor, onu çekiyorlar..

Kendini kaybederek döşemenin üzerine düştü.

ONDÖRDÜNCÜ KISIM

MUTLULUK VERİLİR Mİ, YOKSA KAZANILIR MI?

Praşof yavaş yavaş sakinleşti. Artık bağırmıyor ve Yusik'i yok etmeği düşünmüyordu. Anlaşmışlar ve hatta dost olmuşlardı. Yusik, Praşof'un ıstırap çektiğini ve "son moda" yüzük hikâyesinin onu üzdüğünü anlamıştı. Dikkatsizlik yüzünden bir fincan kırar gibi, bir hayata kıyan bu zavallı adamı affetmesini bilmişti. Geçmişten hiç bahsetmiyorlardı, fakat kambur muhakkak biriyle meşgul olmak alışkanlığında olduğundan bu defa da Praşof'la meşgul oluyordu: onu düşünceleriyle oyalıyor, küçük parçalar çalıyor ve çay hazırlıyordu. Bu adamın da neler yapabileceğini kim bilebilir? Kapı çoktan açılmıştı, onun da çıkıp gitmeyeceğinden kim emin olabilirdi?

İkisi beraber cimrice bir hayat sürüyorlardı: Yusik Elektra sinemasındaki yerini kaybetmişti.. Ve şimdi yardımcı olarak ara sıra çalıyordu. Praşof aşağı yukarı hiç-

bir şey kazanmıyordu. Odasını boşaltmış ve Yusik'in odasına taşınmıştı.

Praşof hayatını düzenlemeyi denemişti. Onu gazete idarehanelerinde gördüler. Bir defa da yazarlar kulübüne gitmişti. Fakat istemeye istemeye, alışkanlıkla yapıyordu. Korku kaybolmuştu, pişmanlıklar da.. fakat bu acı duygular hayatın zevkini yok etmişti.

Gerçekten, bu artık eski Praşof değildi. Artık bir çervonetz bulmak için bütün gün dolaşmıyordu, artık arzulu gözlerle ne bulvarlarda dolaşan şıklara, ne de "Stüdyo" daki artistlere bakmıyordu, artık ne zafer ne de başka birşey istemiyordu. Gerçekten, o artık eski Praşof değildi. Artık onu taşralılara büyük şehrin alâka çekici şeylerinden biri diye göstermek mümkün değildi. Eski dostları onu anlayamıyorlardı — her halde hasta olmalıydı! — Bazıları selâmı kesmişlerdi. Praşof gitgide alelâde bir adama benzedikçe, herkes hakarete başlamıştı. Olağanüstü insan çirkin bile olsa çekicidir, ve onsuz hayat can sıkıcıdır. Çok defa Praşof bu düşüncelere kıymet vermiyordu. Gazete idarehanelerine gitgide daha seyrek uğrar olmuştu. Odayı kâğıt yığınları ile doldurmuştu, fakat bunlar hiçbir şeye yaramıyordu. Bir hastalığın nüksetmesi gibi, şiir tutkusu onda yeniden uyanmıştı. Ne duygularına, ne de kelimelerine güvenemeyerek, güçlükle, ıstırapla yazıyordu; mısraları ağır, âhenksiz, donuk ve dilsizdi. Kötü yazdığını, Atkars'takinden daha kötü yazdığını hissediyordu ve birini bitirmeden başka bir şiire başlıyordu. Yazdıklarını kimseye göstermiyor, fakat dayanılmaz duruma gelince Yusik'e okumağa başlıyordu. Yusik bunları kaşlarını çatarak dinliyordu: ne kelimeleri ne de sesleri anlıyordu.. Praşof'u teselli etmek için hiç olmazsa şöyle diyordu:

— İyi yazıyorsunuz, Boris. Bunlar makalelerinizden çok daha iyi. Onlardan birşey anlamıyorum, ama bu benim kabahatim. Eğer mısralarınızı ihtiyar lâtince öğretmenine okusanız, o muhakkak anlayacaktır. Her zaman şiir yazınız. Ben yakında bir sinemada iş bulacağım ve beraber gayet güzel yaşıyacağız. Fakat artık o Allahın cezası yazılarınızı yazmayınız. Bir insanın, herhangi bir Sakarof'un anlıyacağından fazla anlaşılmaması daha iyidir.

Praşof niçin yazıyordu? Her halde başka şeyler düşünmemek için. Mısralar, bulunmadığı zaman içkinin yerini tutuyordu. Şimdi artık zalimce, ölçüsüz içiyordu. Tanya'yı çok seyrek düşünüyordu, hatıralardan korkuyor ve onların geleceğini hissedince — birdenbire gelen keder, etrafa ilgisizlik, parmakların donması ve asabi esnemeler — bir ruble tedarik etmenin yolunu bulur ve ölesiye sarhoş olurdu.

Onun içini kemiren, ne kan, ne budalaca bir cinayet korkusu, ne de vicdan azabı idi; sadece pişmanlıktı. Yeni doğmuş, narin aşkının kendi elleriyle yok edilişini tekrar ediyordu: "Nedir bu? Kaba bir şaka mı?" Nasıl olmuş ta o zaman anlıyamamıştı? Nasıl olmuş ta, bütün o gecenin, bütün düşüncelerinin, tatsız teklifinin, "Çatı" nın ve yüzüğün "kaba şakalar" dan başka bir şey olmadıklarını anlayamamıştı. Çünkü onu seviyordu, evet aşkla seviyordu.

Ve artık ümit yok. Bir ay geçmişti. O ölmüştü. İnanıyordu. "O ölmüştü!" Fakat bu hal onu kandırmıyordu. Evvelâ inanmayarak, sonra dehşetle, bu yetim tutkunun yüreğinde açıldığını duyardı. Saçma hisler! Gülünç dulluk! Tanya yanıbaşında yaşadığı zamanlar, o, sessiz sadasız "Kadın Postası" nın sekreterine giderdi, ve ona kur yapar, sonra başarıp başaramadığını görmek için ora-

dan geçerdi. Daha sonra da pirzola yemeğe giderdi. Ne güzel hayat! Parayı öder, eğlenir, ona sekiz çervonetz değer biçer: sonra sessiz uyumağa giderdi. Ve şimdi artık Tanya yok, ne mavi gözleri, ne küçük kalkık burnu, ne heyecan veren sesi artık yok, bütün bunlar tuzlu suda çürürken, o, konuşmaktan, orta karar mısralar yazmaktan ve bir şehir harabelerinde dolaşır gibi, kısa bir gecenin bayağı hatıraları arasında gezinmekten başka birşey yapmıyor. Ve her an o tekrar bir gölgeye, bir isme, bir hiçe aşık oluyor.

Sakarof'larda büyük kavganın olduğu akşam — veya başka bir akşam — boğucu bir sıcak vardı — sıkıcı ve ateş gibi bir gece — Praşof eve sarhoş ve ümitsiz döndü. Yolda bir şişe daha satın almıştı. Tanya'dan kaçamayacağını hissettiğinden, geceden korkuyordu. Bu bir nevi sayıklamaydı, genç kız hâlâ yaşıyormuş ve köşeyi dönünce onu görecekmiş zannediyordu. Bu durumda ne yapmalı, içmekten başka?

Praşof evde beklenmedik bir misafir buldu. Bir ihtiyar sessiz oturuyor ve okuyordu. Bu Osvald Sigmündoviç'ti. O unutulmaz geceden sonra, Yusik'in odasına gelip gidiyor, beraberce felsefe yapıyorlardı, ve bazan Löter'lerin şikâyetlerine rağmen bile onu görmeğe geliyordu; şu sefil Yusik, bütün bu hırsızlara yolu gösteriyordu! Praşof ihtiyara ilk defa rastlıyordu.

— Doğrusunu söylemek lâzımsa vatandaş, burada ne yaptığınızı sorabilir miyim?

— Arkadaşınızı bekliyorum. Onu ilâve bir iş için çağırdılar da. Eğer sizi rahatsız ediyorsam, buradan çıkabilirim.

Praşof asık suratla, homurdandı:

— Zarar yok. Rahatsız olmayın. Oturunuz. Madem ki Sokrat'a benziyorsunuz, bir küçük kadeh içersiniz, değil mi? Kim Sokratın içmediğini söylemiş? Hayır, hayır ihtiyar, bana öyle yukardan bakmayın, şunu içiniz daha iyi. Bütün ineklerin sıhhatine!

Osvald Sigmündoviç gösterişli bir şekilde teşekkür etti ve kadehi başına dikti.

— Teşekkür ederim. Yaşım daha fazla içmeğe müsaade etmiyor.

— Yaş mı? Bu hiç te mühim değil! Ben otuzundan fazla değilim, fakat sizden iki misli fazla yaşadım. Siz de yaşadınız mı, siz? Sizin zamanınızda hayat güllük gülistanlıktı. Ben bugün sarhoş olmakla iyi etmişim, herşeyi anlıyorum, biliyor musunuz? Benim bir yaşım sizinkinin on tanesine bedel. Devrim, bu keçi boku değil, anlıyormusunuz? Meselâ sizin mesleğiniz neydi? Haa.. malûm! Ya patırtıdan evvel? Lâtince öğretmeni! Ah, evet, çocuklara işkence yapıyordunuz, anlıyorum. Pekalâ. Şimdi bana söyler misiniz, Allaha inanıyor musunuz?

Osvald Sigmündoviç, Praşof'un kendisine antipatik görünmesine rağmen ciddi ciddi cevap verdi:

— Hayır. Ben Olimp'in güzelliğine inanıyorum.

— Peki. Şimdi size sormama müsaade eder misiniz, makineli tüfekler üzerinize geldiği zaman ne yapmıştınız? Herhalde flüt çalmıştınız! Niçin Olimpinizi müdafaa etmediniz ha? Ve sonra avuç açıyorsunuz: "Bir zavallıya merhamet ediniz", bana böyle istihfafla bakmaktan sizi menederim, anladınız mı? İçin ve sesinizi kesin.

O daima böyleydi. hüzünlü bir sarhoşluğu vardı, öfkesini kim olursa olsun birinden alırdı ve herkese çatmak isterdi. Osvald Sigmündoviç gelip geçenlerin hakaretlerine

alışıktı. Telâşsızca biraz daha uzağa oturdu ve okumağa başladı. Bu hareketi Praşof'u daha hiddetlendirdi. "Burayı ne zannettiniz, okuma salonu mu? Bir de kalkmış poz yapıyor, Sokrat." Sonra onunla eğlenmeğe başladı:

— Okuyorsunuz, ha? Şöyle düşünüyorsunuzdur: İşte benim, antik güzelliklerin hayranı olan benim başımı şişiren bir sarhoş tip. Ona kulak asmamaktan başka ne yapabilirim! Öyle değil mi? Mesleğinizden utanmıyor musunuz? İtiraf ediniz ki utanıyorsunuz! Niçin yabancı memleketlere gitmiyorsunuz. Memleketiniz Prag, değil mi? Sizin orada her şey yolunda. Bu pis votka yerine, orada kokulu içkiler içiliyor. Meselâ Benediktin. Tekrar öğretmen olurdunuz. Bu el uzatmaktan daha iyi. Rica ederim, bana samimi olarak cevap verin: Nasıl oluyor da böyle yaşayabiliyorsunuz? Söyleyin?

Osvald Sigmündoviç omuz silkti ve kederle gülümsedi:

— Size cevap vermemek elimde. Herşeyden evvel, siz sarhoşsunuz. Fakat bunun önemi yok. Aç karnına, soyluluktan tamamen mahrum olmalısınız. Gözleriniz kaçıyor gibi. Buraya arkadaşınız için geldim ve sizi tanımıyorum. Ama ben geri zekâlı ve küstah çocuklarla konuşmağa alışkınım... Cevap yerine size bu kitaptan bir bölüm okuyacağım. Bu ne bir lâtince gramer, ne de Sokrat'ın hayatıdır. Bu fransızcadan tercüme bir kitaptır. Herhangi bir Rahip Düklo Orta Afrika'ya yaptığı seyahatleri anlatıyor. Bu eski bir kitap; onu kaldırımda buldum, ve doğrusunu söylemek lâzım gelirse, yeteri kadar aptalca yazılmış. Fakat şimdilerde okumak fırsatını nadiren bulabiliyorum, onun için her satır dikkatimi çekti. Siz gelmeden evvel şurasını okuyordum:

"Nehrin öbür kıyısındaki diyarda uygarlığın hayırsever tesirlerinin henüz dokunmadığı insanlar yaşıyordu. Oradaki bâtıl inanışlar uygar bir okuyucuyu güldürürdü. Meselâ, bir adamın iflâs etmesinin aslında zenginleşmek olduğunu söylemek, hayvanlarını kırıp geçiren bir salgın yılını mesut bir sene olarak kabul etmek, ve yangın felâketine uğrayanları, kader tarafından mükâfatlandırılmış kişiler olarak mutlu bulmak adetleriydi.

Osvald Sigmündoviç, ağır ağır ukalâca okuyordu, ve bitirince, lisede olduğu gibi sert bir şekilde sordu:

— Anladınız mı?

Praşof tamamen şaşırmıştı.

— Zannederim ki siz.. siz bir anabaptistsiniz, o halde.

— Size evvelce de söylemiştim, ben bir dilenciyim, en adisinden bir dilenci. Fakat size okuduğumu, öyle görüyorum ki anlamadınız. Çok sarhoş veya çok gençsiniz.

Praşof kendini hakârete uğramış hissetti:

— Yani, nasıl? Ne dediniz anlamadım. Zaten anlayacak bir şey de yok. Gevezelik. Ve sonra kendinize küçük bir Sokrat veya küçük bir Tolstoy pozu veriyorsunuz. Hiç kıymeti yok. Kont gerçekten iyi yazmış. Fakat bunlar eskidi. Ve sonra Tolstoy rolü oynamak için sakalınız kâfi derece uzun değil! Size açıkça söyleyeyim, böyle budalaca şeyler dinlemek beni iğrendiriyor. Size hakaret ettimse kusura bakmayın. Bunu yapan ben değilim, votkadır. Fakat ciddi konuşalım; bütün insanlar mutlu olmak için mücadele ederler, başarırlar veya yenilirler, halbuki siz, homurdanmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz. Ben kötü bir insan değilim, bunu Yusik'e de sorabilirsiniz, fakat şu soğuk kanlılığınız beni çileden çıkarıyor...

— Siz benden özür dilemeyin, diye uzlaştırıcı bir tonla cevap verdi ihtiyar, sizin hakkınızda hüküm vermek istemiyorum. Ben sadece ihtiyarım ve siz beni anlayamazsınız. Eğer sizi sakinleştirecekse, bir kadeh daha içerim. Mutlu olmağa gelince, müsaade edin de buna inanmayayım. Oraya buraya koşuyor ve mutluluk hemen elinizin altındayken onu başka yerde arıyorsunuz. Mutluluk bazan verilir, fakat asla fethedilemez.

Osvald Sigmündoviç bilmeden tam da meselenin üzerine düşmüştü, İnan olsun, sanki Tanya'dan bahsediyordu... Praşof pencereden dışarı eğildi. Sanki cehennem!... "Elinizin altında!" Gecenin solukluğu içinden Tanya'nın yüzü göründü, acılı ve müşfik: Yüzükten bahsettiği zaman Praşof'a işte gene böyle görünmüştü.

Sokakta insanlar kaynaşıyordu. İnsanlar garip bir şekilde bu havayı teneffüs ediyorlardı. İnsan değil sanki balıktılar ve gözleri küçük, gamlıydı, burası artık sokak değil bir canlı balık havuzudur. Praşof ter içinde, şaşkın, odanın bir köşesine kendini bıraktı. Ne sıcak! İnsanlara karşı acıma, merhamet duymak istiyordu. Artık hücum etmiyor, fakat ağlaşıyordu:

— Benim için yapacak ne kaldı artık? Sizin şansınız var, ihtiyarsınız. Ama ben, benim yaşamam lâzım. Oraya buraya dalaşıyorum. Gazinoda kumar oynadım. Kazandım ve âlem yaptım. Kimse farkına bile varmadı. Ne can sıkıntısı!.. Hoşuma giden bir kadın vardı. Utanacak hiçbir şeyim yoktu, iğdiş değildim. Sonra ne oldu? Onu kaçırdım. Bir diğeri ona sahip oldu. Aklım başıma geldiğinde, artık çok geç olmuştu. Ve bununla beraber onun için tekrar şiire dönmüştüm! O gitti. Bu gün gib aşikâr. İşte şimdi durmadan içiyorum. Ve siz bana mutluluktan bahsediyorsu-

nuz. Mutluluk yok, anladınız mı? Bu sadece lügatlerde bulunan ve bütün küçük çocuklara mahsus bir kelimedir.

— Size acıyorum, genç adam. Sizinle münakaşaya giremiyeceğim. Bunun bir hikâye olmadığından emin misiniz? Pekalâ size bir hikâye anlatayım: "Gecedir. Yersiz yurtsuz bir ihtiyar sokakta uyumaktadır. Ekmek satın almak için ona iki kapik bile vermemişlerdir. Karnı açtır ve kederlidir. İnsan yüreğinden şüphelenmeğe hazırdır. Uyur ve rüyasında iç karartıcı şeyler görür: hakaretler, polisler, hapis, yalnızlık, ani ve hoyrat ölüm. Bu sırada genç bir kadın geçmektedir. Durur. Dilenci uyumaktadır. Merhamet, genç kadının gözlerinde yıldızlı bir gece gibi titremektedir. Çantasını karıştırır ve hiç bir şey bulamaz. O hiç te zengin değildir. O zaman parmağından bir yüzük çıkarır, annesinin hatırası veya sevgilisinin hediyesidir. Yavaşça dilencinin kasketine bırakır ve uyandırmaktan korkarak gider. İhtiyar hiçbir zaman ismini bilemeyecek ve yüzünün bir çizgisini bile hatırlamayacaktır. Uyandığında bu beklenmedik hazineyi bulur. Açtır. Bu yüzüğü satabilir ve pekçok ekmek satın alabilir. Fakat o bu yüzükten ayrılmak istemez. Onu seyreder ve artık ne açlık, ne güçsüzlük, ne de yalnızlık hisseder. İnsan yüreğine güvendiği için aldanmamış olduğunu bilmektedir." İşte genç adam, sokağın karanlığında ihtiyar dilencilerin başına gelen şeyler. Sevdiğiniz genç kız sizi terketti. Mutluluğu elde etmeyi bilemediniz. Bağırıyor ve dünyaya lânet ediyorsunuz. Kimbilir, belki de ihtiyar dilenciye son sevinci veren odur!

Praşof alay etti:

— Tastamam Tolstoy pozunda, namussuzum, ben de sizi Sokrat'sınız zannediyordum. Fakat, bana söyler mi-

siniz, iyi yürekli bakireleri ve nazik dilencileri nerede gördünüz?

Osvald Sigmündoviç hiç cevap vermedi. Hafif bir tereddütten sonra cebinden küçük bir yüzük çıkardı ve Praşof'a uzattı. Sahne sessiz, ikisi için de beklenmeyen trajik bir hal aldı. Praşof'un bu meş'um yüzüğü tanımamak elinde değildi. Donmuş kalmıştı. Tanya'yı kendisine: "Bu nedir, bu?" derken görüyordu. Ona insanı ezen bir şahit gösteriyorlardı. Bir an sonra kendisine geldi. Sarhoşluğu tamamen geçmişti. Kaçmadan korkarak,, ihtiyarın elini sıkıca tuttu:

— ! Böyle ha! Onu öldürdükten sonra yüzüğü çaldın! Doğruyu söyle, onu öldürdün mü?

Osvald Sigmündoviç, gri ve kederli gözleriyle, tek kelime söylemeden, sakin ona bakıyordu. Praşof bekliyordu. Hiddetine rağmen bir ferahlık hissetti. Tanya'nın bir dilenci tarafından öldürülmüş olması fikri ona hoş geldi. Bu onu suçluluktan kurtarıyordu, ve hakikatte son ümidini de yok ediyordu: "Kimbilir, belki de yaşıyordur?" fakat ne olursa olsun bu durum bir aydır içinde bulunduğu sıkıntıya da bir son veriyordu.

— O halde katilsin!

Osvald Sigmündoviç birden bire ayağa kalktı, elini Praşof'un avucundan kurtardı ve gururla konuştu:

— Sizinle tartışmak istemiyorum. Polis çağırıp beni tevkif ettirebilirsiniz; beni hemen burada öldürebilirsiniz, ama artık sizinle konuşmak istemiyorum. Bu şekilde bir şüpheye kafasında yer verebilen insan alçak bir mahlûktur ve insan sesi dinlemeğe lâyık değildir. Gözlerinizi gördüğüm zaman yanılmamışım. Sadece canilerin böyle gözleri vardır.

Praşof kendini bir sandalye üzerine koyverdi. İhtiyar gözlerinden bahsederken, elinde olmayarak onları avuçları ile kapatmıştı. Osvald Sigmündoviç'in sesinin bu adam üzerinde anlaşılmaz bir kudreti mi vardı, yoksa yeniden öbür sesi, vicdanının sesini mi duymuştu? bilmiyorum? Bir söz söylemeden, kımıldamadan, sefil, cansız, oturup kalmıştı. Osvald Sigmündoviç bekliyordu.

— O halde, niçin polis çağırmıyor sunuz?

Bunun üzerine Praşof ihtiyara bakmaya cesaret edebildi: derin bir utanç duymuştu. Suçlaması ne kadar manasızdı! Katil niçin yüzüğü saklasın ve ilk konuştuğu kimseye göstersindi? Bir hikâye dediği şey demek ki aslında gerçeğin kendisiydi. Tanya, intihara kararlı olarak gece evi terketmişti. Ve yaptığı son hareket, yüzüğü dilenciye hediye etmek olmuştu. Veda gülümsemesi.

— Praşof, korkarak, kekeleyerek:

— Evet, size bunu veren Tanya'dır... ölmeden evvel... Onu öldüren benim!

Osvald Sigmündoviç polis çağırmadı. Praşof'u bileğinden yakalamadı. Tabii bir hareket olan, nefretle başını bile çevirmedi. Hayır, hafifçe buğulanan gözlerini silerek konuştu:

— Hayatımda ilk defa olarak, kasketimde bu yüzüğü görünce, bu hareketin kadınca bir şefkatten başka bir şey olmadığını anladım. Onu alınız. Bir genç kızın yüzünü ve bu yüzüğü taşıyan elini hatırlarsınız. Daha yaşıyacak uzun yıllarınız var, benimse günlerim sayılı: onu saklayınız.

Ve yüzüğü Praşof'un avucuna koyarak, Osvald Sigmündoviç yavaşça odadan çıktı.

ONBEŞİNCİ KISIM

GECE MOSKOVA NEHRİ KIYISINDA

Protoçni sokağı bir yamaçtadır. Yukarda, pazar, yeri, manav sergileri, meyhaneler, çerçiler, polisler, nihayet hayat ve aşağıda Moskova nehri vardır. Yani serinlik, rahatlık, sükûnet. Gerçekte, bu nehir öyle büyük bir şey değildir, yabancılar gülerek: "Ne deniz.. sahilleri görünmüyor!" derler. Ve yazın suları o kadar azalır ki, çocukların onu pantalonlarını kıvırmadan geçtikleri doğrudur. Bununla beraber sokak için o herşeydir: güzellik, huzur ve günümüzde çok söylenen bir kelimeyle, sağlık koruyucusu. Sağlık koruma, insanları burada çileden çıkarır: Üst üste yaşanır, kokudan geçilmez, Noelden Paskalyaya kadar çamaşır değişilmez; gömlekler durduğu yerde kendi kendine hareket eder! Fakat bunlara rağmen Sağlık Bilime saygı duyulur. Koca bir tencerede artıkların piştiği, karışık votka içilen, sessizce, kan dökünceye kadar dövü-

şülen şüpheli pis yerler bile, kendi kendilerine gururla "Sıhhi yer" derler.

Pazarları bütün sokak, Moskova nehrine doğru bir iniş yapar. Muhasebeci, hertarafını, koltuk altlarına varıncaya kadar yakmağa çalışarak güneş banyosu yapar ve Pankratof, haç çıkararak, törenle suya girer, dalar, tükürür ve sırtını kaşır; orada uzun zaman, kırmızı, kocaman, parlak bakır bir heykel gibi durur. Etrafında, Acemler inci balığı gibi döner dururlar; Löter'in karısı çocuklarını katı yumurta ile besler; hırsız çetesi, yelpaze gibi yayılıp kâğıt oynarlar, hile yapar, küfrederler, fakat meltemle serinleyerek sonunda seslerini keserler.

Ne saadet! Bu manzarayı görünce şöyle söylenebilir: Niçin gülüyorsunuz, dostum? Niçin bu sakin manzara Kırım'dakinden daha az güzel olsun? Gerçekten burada ne güller, ne mimozalar ve ne de kilise bahçelerinde yetişen ve çocuklar tarafından toplanan yabani hindiba vardır, fakat unutmayınız ki burası Protoçni sokağıdır, plâjı gururudur. Esas olan kırların güzelliği değil, fakat duygulardır...! Nihayet, bu düşüncelerin sonunu beklemeden suya dalınır: çocuklar neşeyle çırpınırlar!

Bu günler şenlik günleridir! Diğer günler, herşey sakindir. Salcı küfreder (Ona çarlık zamanına ait bir parayı sürmüşlerdir: Kartal kuş olarak güzeldir, ama artık uçamaz). Çocuklar koşar, banyo yapar ve pazara doğru acele sıvışırlar. Bu çok keyiflidir. Bir sarhoş vatandaş, evinin yolunu bulamamıştır, burada uyur. Bu ölüm, bu kederdir. Salcının işleri kötüdür: Çok seyrek olarak sala binilir, ekseriya köprüden dolaşılır, "ekonomi yapmak lâzım." Gece yarısına doğru ortalık tamamen tenhalaşır. İvanovka korkaktır, kendi kendinden ürker, her ne kadar kaybedecek eski donundan başka bir şeyi yoksa da,

köşeler o kadar kasvetlidir ki sizi pek âlâ orada öldürebilirler. Aysız gecelerde sokak o kadar karanlık olur ki sanki Moskova'da değil de çöldeymişsiniz gibidir. Sadece ihtiraslar, bazan korkudan da kuvvetlidir. Orospular müşterilerini oraya getirirler ve daha rahat bir yer olmadığı için nehire bakan yamaca yerleşirler. Bu ucuz bir alışveriştir. Müşteriler beklemek istemez, kadınlar da, yarım rubleyi alınca, yukarıya meyhanelere içmeğe gitmek için acele ederler. Bunlar Moskova gecelerine hayranlık duymayanlardır. Ve ne kadar da yazık ederler, zira bu iş zahmete değer!

Gece ne hayal oyunları ortaya çıkarır! Uyuyan su pırıldar ve Moskova geniş, derin ve uçsuz bucaksız bir nehirmiş gibi görünür. Karşı kıyının ateşleri esrarlı bir şekilde pırıldar. Burası artık tozlu, içinde bir birahane, ayakkabıcılar, ve bir mezarlık bulunan kaybulmuş bir mahalle değil de, belki hayatla, ışık ve müzikle dolu, meçhul ve büyük bir şehirdir. Fakat burada su ve yıldızlardan başka bir şey yoktur. Her gürültü insanı şaşırtır ve yüreğine dokunur: gecikmiş bir yolcunun adımları: "Sen de, ey bir yatacak yeri ve mutluluğu olmayan, sen de gecenin gelişiyle şaşırdın." Rüzgârın getirdiği bir akordeon sesi sizi göz yaşlarına boğar. Fakat herşeyden fazla sessizlik insanı heyecanlandırır. Her defa buraya geldiğimde, kederlerimi, iç yaralarımı, çok yaklaşan ithiyarlığımı, komşularımı, sokaktaki hayatımı, herşeyi unuturum. Sadece bir gerçeği duyarım: yeryüzünde yaşamak iyi bir şey, bütün bunlar iyi tasarlanmış: Moskova nehri, ateşler ve nefes alabilmek.

Fakat bahsetmek istediğim kendi duygularım değildir. Hatta bu gece ben orada bile değilim. Osvald Sigmündoviç, uyumak için sakin bir yer ararken, memnunlukla

hatırladı: Bu gece orada kimseler yoktur. Uzaktaki ışıklara baktı ve hafif bir korku duydu: ışıklar uzaklaşıyor, gözden kaçarak ard arda kayboluyordu. Karanlıklar! İhtiyar elini gözlerinin üzerine koydu: Gözler kuvvetini kaybediyor, kalb yavaşlıyor, sağırlık başlıyor, eski öğretmen iyice yıpranmıştır. Daha ne kadar zaman yaşayabilir? Bir yıl, iki yıl... Gerçekten bu kadarı yeter, görülecek ne varsa hepsini görmüştür. İnsanı hayat çekerken, bir komedinin birinci perdesi gibi, herşey daha yeniyken ölmek acıdır. Oyundaki entrika düğümlenir, kadın kahramanı kimin seveceği bilinmez, erkek kahramanın kaderi belli değildir. Perde arası uzunmuş gibi gelir. Fakat yazarın gözde kahramanı, beşinci perdenin son tiradını, gitmek için hazırlanan ve vestiyere yetişmeğe çalışanların gürültüleri arasında okur. İnsan gençken, bir gün öleceğini bildiği halde nasıl yaşanabileceğini anlayamaz. Fakat ölüm yaklaşırken bunun hiç te korkulu olmadığı görülür. Hayat dağılır, dostlar, tanıdıklar kaybolur... Başka seyirciler başka oyunları seyrederler, seninki bitmiştir. Kayıtsızlık sizi baştan aşağı sarar. Kimin üstün geleceği artık sizi ilgilendirmez. Osvald Sigmündoviç gerindi ve yere uzanarak uyumağa çalıştı.

Fakat uyku bir türlü gelmiyordu.. Osvald Sigmündoviç yorgundu: bütün günü ayak üstü geçirmişti, bir bacağı ona ıstırap veriyordu. Romatizma. Hava hızla değişiyordu, eğer yarın yağmur yağarsa, işler kötüydü. Barınacak hiçbir yer yoktur. Ağrılar bıçak gibi saplanıyor ve kalbi zayıflıyordu. Herzaman, yanlamasına uzanıp, bir elini başının altına koyup uyurdu; bu gece arka üstü yatmağa mecburdur, çünkü sıkıntıdan nefesi kesilmektedir. Yattığı yerden, ışıklar gibi kaçmayan, fakat kederli ve bulanık bir

aydınlıkla dolarak, gitgide büyüyen ve çoğalan yıldızlara bakıyordu. Osvald Sigmündoviç, alâkasız bir şekilde, "beni çekiyorlar," dedi. Uyumağa çalışmalıyım...

Sokak çocuklarıyla beraber yaşarken hayat daha kolaydı. Juravka, çalınmış jambonla zıplarken ne kadar maskaraydı! Niçin şimdi orada değil?.. Ve öbürü, küçük "Futurum". Herhalde kötü bir insan yahut bir dahi olacak. Ya mutlular... Mutlu insanlar ne yapıyor acaba?"

Sessizlik hiçbir zaman Osvald Sigmündoviç'e bu geceki kadar ağır gelmemişti. Kayısı rengi evin bodrumu ona şimdi konforlu bir evmiş gibi geliyordu: orada bir aile vardı, çocuk sesleri, kahkahalar.

Ve artık hiçbir şey yok. Kalbinin boğuk vuruşlarından ve yıldızlardan başka hiçbir şey yok. Kalkmak, pazara kadar gitmek istedi — orada insanlar vardı — fakat bacakları bu dileğine boyun eğmediler. Hiç olmazsa bir polis memuru buradan geçseydi. Oh, küfürden başka birşey söylemese bile bir insan sesi dinlemek! Az zaman evvel, yalnızlıktan memnundu, ve şimdi, buraya sevişmek için gelen çekingen çiftlerden birini görebilmek için herşeyini verebilirdi! Fakat herşey uykudadır: orospular, polisler ve çocuklar. Yalnız yıldızlar onu yalnız bırakmıyorlar: "Biz aydınlık ve sonsuzuz, ışığımız hiç sönmez." Yavaş yavaş uykuya dalmağa başlamıştı ki birden bire sıçradı; kalbi hızlı, delice çarpmağa başlamıştı; kolundaki ağrı daha artmıştı. Şimdi ağrı ve dehşetten inlemeğe başlamıştı: "Acaba ölüyor muyum? Bu sadece romatizmadan olacak. Sıcak tutmam ve bir merhemle ovmam lâzım, işte o kadar! Hepsi geçer. Fakat, ya bu ölümse? Törensiz, düşüncesiz, uyuz bir köpeğinki gibi. Hayır, istemiyorum!"

Hayır, o henüz ölmeği istemiyordu; henüz hazır değildi. Acaba buna hazır insanlar da var mıydı? Biraz da-

ha, bir sene, bir ay, üç ay, kışa kadar. Şehir dışında, bir yerlerde.. bir ormanda. Juravka'yla beraber. "Görelim bakalım neymiş!" Bu yıldızlar niçin parlıyor? Haraketsiz kalınsa, nasıl olur? Bunu daha sonra koyarsınız. Anladınız mı?

Düşünceleri karışmıştı. Kafasında ne saat mefhumu, ne geçmiş yılların pişmanlığı, ne de hayatının tam bir kavramı vardı. Herşey karmakarışıktı. Üniforması niye naftalin kokuyordu? Onu havalandırmalıydınız, sevgilim. Çok geç. Artık üniforma yok. Ne kadar eski püskü! Bir ruble daha, eskici! Siz, arkadakiler, dersinize çalışmamışsınız! (İgnis) (is) le bittiği halde erkektir. Anlıyor musunuz, bu kural dışıdır. Herşey kural dışıdır zaten! Dinlenmek ayıptır, vatandaş! Tiyatro civarında insanlar cömert olurlar. Dikkat et, Juravka, sonunda kaybedeceksin. "Futurum". Metod bilmek lâzım... evet...

Osvald Sigmündoviç düzgün, sırasiyle düşünmeğe çalışıyordu. Eğer, kambur kemancı burada, yanında olsaydı ona bir ölüm duası çalardı. Odasında bir katil var. Demek ki onu affetmiş. Evet, affetmeyi bilmek, önemli olan budur. Ancak o zaman müzik dinlenebilir. Genç adam gerçekten insana merhamet hissi veriyordu. Gözleri çok kötü değildi. Bakışları mutsuzdu. Kafası bir katil kafası değildi. Genç kızı tanıyordu. İsmini biliyordu. Tanya, zannederim...

Yüzüğü hatırlayarak, Osvald bütün kuvvetini topladı, doğruldu, sokağa doğru baktı — tamam, oradaydı — ve gülümsedi. Yüreğini sonsuz bir sevinç doldurdu ve yüreği bu kadarına dayanamadı. Sadece vurması duruverdi. Ne çırpınma ne feryat, yalnız ihtiyarlık çizgilerinin sertliğini yumuşatan bir tatlı gülüş; belli belirsiz bir tebessüm. Duygusuz yıldızlardan başka hiç kimse onu görme-

mişti. Sokak uyuyordu, kötü insanlar, çocuklar bile.. Bütün insan güruhu uykudaydı ve kimse bu pis sokağın, eski lâtince öğretmeni, ihtiyar dilenci, serseri çocukların büyük babası Osvald Sigmündoviç Yansek'in göz kamaştırıcı tebessümü ile korunduğunun farkında değildi.

ONALTINCI KISIM

GÜZEL REÇEL

Pankratof ana reçel yapıyordu. Yazık ki bu çalışmayı güzel bir şiirle anlatacak bir şair yok: topal kadının ağır ve düzenli hareketleri, çileklerin ve yanmış şekerin hoş kokusu, güneşin sudan bir ufuk üzerinde batışına benzeyen uçuk gül rengi bir köpük. Pankratof anaya alkışlar! Çilekleri, yarı saydam şurup içinde, gök kubbedeki yıldızlar gibi muhafaza etmek için eski reçeteleri unutmamışsın. Onları günlük tasaların arasında unutmamışsın, gümüş takımlarını aramalardan evvel emin bir yere saklamak, yiyecek bulmak için çekişme, jambon hırsızlarını dört duvar arasına kapamak... Bakır leğeni, onu da koruyabilmişti; devrimi selâmlayacak topları yahut galip bir generali karşılayacak çanları yapmak için onu eritememişlerdi. Hayır, Pankratof ve adetler nasıl korunduysa, o da öyle mühafaza edildi. En büyük çilekler bayram günleri için, küçükleri hergün için. Ve mutfak için de et suyu. Pankra-

tof anaya alkışlar! Sokağın gururu olan kayısı rengi evin yumuşak havasını gördün. Kimsede böyle reçeller yoktur. Reçelsiz çay sizin evde neye benzer? Ve çay olmadan da hayat neye yarar? Pankratof ana için alkışlar!

Mübarek evin birinci katında herşey sanki arabayla gidiyormuş gibi rahat yürüyordu. Yalnız reçellerin başarıya uğraması değil, fakat patronun kendisi — Allahın izniyle — zenginleşiyordu. Meslektaşımız Praşof'un krizden bahseden makalelerine rağmen Pankratof'un ticareti yavaş yavaş ilerliyordu. Kâğıt paralar üst üste yığılıyor ve yerlerini mükemmelen tanıyorlardı. Budalaca korkular artık o saygı değer yüreğini rahatsız etmiyordu. Teninde çiçekler açıyordu; yıkanıyor, votka içiyor ve bazan Pol'le şakalaşıyordu. Korkmaya lüzum yok, kız akrabası, aşağı yukarı kardeşidir.

Fakat kader kıskançtır, insanların mutluluğuna tahammül edemez. Bu ihtiyar sakalın sessiz hayatını hemen hemen alt üst edecek bir felâket geliverdi. Eğer iş kulaktan kulağa yayılsaydı, cahil gazeteciler muhakkak bu saygıdeğer vatandaşın namusunu kirleteceklerdi. Ve sonra kanunlar bizde henüz konmağa başladı. Kim ne yapabileceğini, ne yapamayacağını doğru dürüst bilebiliyor mu? Hapishaneyi boylamak işten bile değil.

Şüphesiz böyle durumlarda reçel bahis mevzuu değildir. Bir kelimeyle, kayısı rengi ev az daha inlemelere, ağlamalara sahne olacaktı. Bütün bunlar ahmakça, tam da börek yenirken başladı. Etli börek, ne denirse densin çok güzeldi; nar gibi kızarmış, yağlı, ağızda eriyen cinsten. Her zamanki gibi tadını çıkararak yeniyordu. Birdenbire Pol sofradan kalktı ve rengi kâğıt gibi beyaz, dışarı çıktı; kusmak istiyordu. Gerçekten bu kabahat böreğin değildi. Birkaç gün sonra, aptallığına rağmen Pol neler döndüğü-

nü anladı. Ağzı daha fazla açılıyor ve yaşlar şişmiş gözlerinden durmadan akıyordu. Pankratof ana şüphelenmeğe başlamıştı. Fakat bu işi yapanı bir türlü bulamıyordu.

— Dinle, Pol, olup bitenleri görmüyorum mu zannediyorsun? Her şeyi gayet iyi anladım. Sen kötü bir kadın oluyorsun. Herşeyi patrona anlatmağa gidiyorum, seni dayaktan öldürür, sen görürsün. Seni kapı dışarı ederdim, fakat acıyorum. Ne de olsa kardeşimsin. Kim olduğunu bana söyle. Eğer paralı bir adamsa hiç olmazsa doğacak çocuk için nafaka istenebilir. Fakat sen o kadar aptalsın ki kimbilir nasıl alelâde bir adama dadandın. Söyle, haydi. Söyle, kimdir?

Ağzı kulaklarına kadar açık olduğu halde Pol susuyordu. Ne büyük ayıp! Ablasına ne cevap vermeli? Kendisi de bu işten kimin sorumlu olduğunu bilmiyordu. İkisinden hangisi? Daha ziyade "patron" olduğunu zannediyordu, çünkü Vanya ona: "Korkma, benimle tehlike yok, ben avrupalıyım." demişti. Halbuki patron hiçbir şey söylememiş, homurdanıp durmuştu. Evet bu ondan olmalıydı. Fakat yüreği utanarak kendi kendiyle tartışıyordu. Ya Vanya'dansa? Ne mutluluk! Ne cevap vereceğini bilemiyordu. Eğer Pankratof'u suçlasa, ablası onu öldürürdü. Yok eğer bu Vanya'ysa, başından ne hikâyeler geçecekti, kimbilir; ona bağırıp çağıracaklar, sonra Vanya'dan nafaka istenecek, ve onun, kendisine yetecek parası yok, zaten başı dertte. Ne kadar mahzun bir hâli var. Belki de hastadır? Zavallı! Hayır, onun adını hiçbir zaman vermeyecek. O halde?...

— Haydi, seni gidi kaltak seni! Niçin cevap vermiyorsun?

Pol dudaklarını oynattı, fakat kelimeler ağzından çıkmadı.

— Haydi! Korkma, seni yemeyeceğim. Ne yapmak lâzım, onu düşünelim. İki baş bir taneden daha iyidir...

— Kim olduğunu sana söyleyemeyeceğim. Cesaretim yok...

— Nasıl söyleyemezmişin? Bana bunu söylemeden seni salmayacağım.

— Korkuyorum...

— Korkuyorum...

— Evet? Şimdi biraz geç oldu. Cevap ver, kaltak!

Ve hiç acımadan Pol'ün yüzünü vurmağa başladı.

Pol bağırıyordu:

— İmkânı yok!.. Beni dövme! Söyleyeceğim... Fakat beni öldürürsün! Bana acı! ablacığım. Zorla yaptı. Artık beni dövme... Piotr Alekseviç yaptı!

Pankratof ana öfkesinden kendini kaybetti ve kendi gövdesinin ufaklığına bakmadan kocaman Pol'e yapışarak onu erzak çantası ile dövmeğe başladı. Kız kardeşinin göz yaşları onu biraz sakinleştirdi. Kıskanç değildi: kocası topuz gibi bir adamdı ve kendisi ihtiyarlamıştı. O halde başka ne yapabilirdi? Fakat kendi evinde ve kendi kız kardeşiyle? Bütün öfkesi Pol'eydi. Kocasına hiç kızmıyordu; o çok meşguldü, başka yerde arayacak zamanı yoktu.. Fakat kız...

— Al, al sana daha...

Sonunda, yorgun, yere oturdu. Pol, saçları darmadağın, yüzü gözü tırmık içinde ve ağlamaklı yere serilmişti.

Pol'ün gözyaşları, Pankratof ananın düşüncelerini toparlamasına mani oluyordu... Şimdi ne yapmalı: Ona iyi bir dayak çekmişti. İyi yapmış, biraz ferahlamıştı, fa-

kat sonra ne olacaktı? Kimseden akıl danışamazdı. Patrona bahsetmek, insanı öldürür, alimallah! En iyisi onu taşraya, annesinin yanına göndermeli. Fakat orada da mesele çıkacak. Orada da:

— Bu işi kim yaptı? Halletmek lâzım... diyecekler.

Pol, hâlâ göz yaşları içinde.. Neden sonra kendine geldi. Şimdi hayal kuruyordu: o patron değil, hayır. Ama onun ismini verdi ve meseleyi anlattı. Doğurmak, bu o kadar zor değil. Onu Vanya diye çağırırım. Sarışın bir çocuk olur ve Jirofle-Jirofla operetini görmeğe gider. Küçüğüm!

Rüyası, ablasının kötü mırıltısı ile kesildi:

— Bana bak, ağzından bir kelime kaçırmak yok! Yarın seni Kramçenko anaya götüreceğim. Bu işi çabucak halleder. Ve ondan sonra, ayni şeyler tekrar olmasın diye annenin yanına gideceksin. Anladın mı?

Pol elini göğsünün üzerine koydu ve küçük yürek şeklindeki gümüş madalyonu sıkarak tekrar ağlamağa başladı "Vanya, benim küçük sevgili çocuğum..."

Bu takdirde bu aile skandalını, birçok şüpheli meziyetleri olan ebe Kramçenko anadan başka kimse bilmeyecekti. Kramçenki ana, köpek huylu, burnunun üzerinde siyah lekeler olan, hatta bunlar olmasa bile gene de pek az çekiciliği olan bir kadındı. Kadınlar bağırdığı zaman, kötü kötü söylenirdi: "Kes sesini, güzelim, onunla yatarken böyle bağırmıyordun,. Haydi bakalım, tamam, kapa oranı!" Bir kelimeyle pis bir kadındı, fakat mezar gibi sessizdi, kimseye bir kelime ağzından kaçırmazdı. Polün sırrı emin ellerdeydi.

Patron hiçbir şeyden şüphe etmedi. Karısından Pol'ün annesinin yanına gittiğini öğrenince, kaşlarını çattı: "Böylesini bulmak için nerelere gitmeliyim?" Topal karı-

sını bir şemsiye ile iyice dövdü, sonra sakinleşti: her halde aşk mevsimi sona ermişti.

Ya Vanya? Onun da yapacak başka bir sürü işi vardı. Keder ve yüz üstü bırakılmak kayısı rengi evin birinci katının alın yazısıydı. Müşteriler de git gide azalmağa başlamıştı. Natalya Hanrikovna'nın bütün gayretlerine rağmen işler bozuluyordu. Niye bozuluyordu? Çok yakına Madam Şukonyan yerleşmişti. Onun gerçekten ne "Komilfo" diye tabelası, ne de asalet unvanı vardı, sadece "Ben modaya uygun modeller yaparım" derdi. Fakat mahallenin şıkları ona gidiyorlar, onun insanı bağlayan gülümseyişini barones'in kederli gözlerine tercih ediyorlardı. Natalya Hanrikovna için: "Bu iş onun içini kemiriyor" diyorlardı; kızı gece rüyasında görüyor olmalı.

Sakarof'la Natalya hiç konuşmuyordu. O eve geliyor ve bağırıyordu: "Sofra başına, barones!" Ve bir kelime söylemeden barones çorba çanağını masanın üstüne koyuyordu. Yemek esnasında yutma seslerinden başka bir şey duyulmazdı. Bazan masa üzerinde Petka'nın bakkaldan geri getirdiği paraları görünce, Sakarof öfkeyle onları cebine atardı. Natalya Hanrikovna itiraz etmez, fakat bunlardan başka ona hiçbir şey de vermezdi.

Bir defasında Sakarof para istemişti:

— Bana bir çervonetz ver. Hayır mı, pekalâ, ayın sonuna kadar ödünç ver. Allah için, tramvaya binecek param bile yok!

Natalya cevap verdi:

— Bu sıralarda sipariş yok. Petka'ya potin almam lâzım. Eğer sana birşeyler verirsem, yiyecek parası kalmaz .

Yalan söylemiyordu. Parası yoktu. Fakat eskiden, Vanya'sının istediği bir şeyi reddetmek elinden gelir miy-

di? Hemen bulup buluştururdu. Fakat artık kulak asmıyordu. Eğer çalışmağa devam ediyorsa, bu sadece Petka içindi. Halbuki artık oğlu olmadığını da hissetmişti. Petka onun için kaybolmuştu. Belki alışkanlıktan dolayı çalışıyordu: onun herkesi doyurması bir kuraldı. O korkunç rüyadan artık birşey hatırlamıyordu ve asla geleceği düşünmüyordu. Günler, dikiş ilmikleri gibi, sakin ve ilgisiz geçiyordu: bir daha, bir daha ve bir tane daha...

Bu sükûnet bilhassa Sakarof'u korkutuyordu. O küfürleri tercih ederdi. Acaba kızgın mıydı? Yahut kafasında bir şeyler mi kuruyordu? Ah, biraz parası olsaydı! Bir saat daha fazla kalmazdı! Tek engel para yokluğu! Sokaklarda koşar ve projeler yapardı. Birisi ona dışardan gelmiş hesap makinelerini kurmayı teklif etmişti. Fakat son dakikada bu işi üzerine almaktan korkmuştu. Belki de deniz ticareti reklâmcılığında başarı kazanabilecekti: 12 çervonetz komisyon. Hemen taşınacaktı. Fakat nereye? Kimin yanına? Vera'nın evine. Vera onu delice seviyor, budala, bütün söylediklerini sineye çeker. Yüzü, doğrusu, bakılacak gibi değil: ergenliklerle dolu. Fakat buna karşılık bir evi var. Ne kadar fena! İnsan sıkışırsa, gözlerini kapar ve yüzüne bakmaz. Elverir ki buradan ayrılabilsin. Çünkü burada da bir takım hikâyeler olacağa benzemektedir!.. Sakarof'un koku alma yeteneğine güvenebilirsiniz; çünkü gerçekten iyi bir önsezisi vardır... Bu budala Pol'ün gözlerinin niye kızarmış olduğunu sormasını ondan nasıl istersiniz? Bir adım ve çoktan kendini sokaktan dışarı atmıştır. Uzağa, çok uzağa, Vera Muravyof'un oturduğu yere. Pol'ün parası yoktu ve öbür şeye gelince onun da şimdi sırası değildi. Sakarof küçük evin yolunu unutmuştu; yastık yığınlarından ve hayranlık iniltilerinden dolayı oradan kımıldamağa imkân yoktu.

Pankratof ana kızkardeşini acele yolculuğa hazırlıyordu: Kramçenko anayı ziyaret ettikten sonra iyileşmek için kısa bir zaman geçmişti. Pek fazla vakti yoktu, çünkü patron çapkın bir adamdı, ve hem de ne çapkın! (Bunu övünerek söylüyordu: çünkü kocasıydı).

Ayrılmazdan bir gün evvel Pol veda etmek için Barones'e geldi. Natalya sır ortağına ne diyeceğini bilemiyor ve susuyordu; yeni duyguları anlatılamaz bir haldeydi ve boş şeylerden konuşmak için hiç bir istek duymuyordu. Pol de susuyordu. Sanki ruhunu çekip almışlar ve sadece bir kabuktan ibaret kalmıştı — göğüsler, saçlar, ağız, o ardına kadar açık ağız. Birkaç dakika sıkıldıktan sonra:

— Size biraz yardım etmeğe geldim, Natalya Hanrikovna, dedi. Ve alışkanlıkla bir şapkayı eline aldı. İşi acele, kolayca yapıyordu. Fakat Barones'in varlığı onu rahatsız ediyordu. Çünkü Natalya Hanrikovna dünyada ona küfretmeyen tek insandı: "Kapa ağzını, budala!" Ne ablası, ne patron, hatta ne de Vanya onunla kederlerini paylaşmayı düşünmüşlerdi. Halbuki Natalya onunla eşitmiş gibi konuşuyor, ona yüreğini açıyordu. Eğer ona bütün sırlarını açabilse! Hepsini: Vanya'yı, gümüş madalyonu, ruhunu öldüren Kramçenko'yu, duraklamadan, hemen anlatabilse! Fakat hayır, ona bunları söyleyemez, Barones ona, Vanya'sının bütün bunları yaptığına, hem de ağzı açık bu budala ile yaptığına inanmazdı! Hiçbir zaman! Ve eğer inanırsa bu daha fena öfkelenir ve Pol'den nefret ederdi. Allahım, insanın sırlarını açacak kimsesi olmazsa hayat ne kadar güçtür!

Pol usul usul ağlamağa başladı. Elindeki şapkayı ıslanmasın diye kenara koydu.

— Neyiniz var, Pol?

Natalya Hanrikovna'nın iyilik dolu sesi Pol'ü alt üst etmişti. Hemen Barones'in ayaklarına kapandı ve başı dizleri üzerinde mırıldanmağa başladı:

— Rüyamda Natalya Hanrikovna, İvan İgnatyeviç'ten bir oğlum olduğunu gördüm. Sarışın, güzel bir çocuk! Bir küçük Vanya! Ve uyandığım zaman, artık Vanya yoktu. Korkmuştum. Göğsümü yardılar ve kalbimi aldılar. Şimdi artık nasıl yaşayabilirim?

Ve aşağıda Pankratof ana reçellerini kaynatıyordu, bu sene çileklerin nadir ve küçük olmasına rağmen reçel iyi olacağa benziyordu: bu işin esası, belirli bir karıştırma hareketi, sabır ve iç rahatlığıdır...

ONYEDİNCİ KISIM

SAKAROF AİLESİNİN SONU

Bazıları için, Protoçni sokağı bir geçitten başka bir şey değildir. Onlar burada durmazlar. Pankratof burada doğdu, burada ölecek, fakat Petka, o gitti. "Ben arkadaşlarla gideceğim" dedi ve dediğini de yaptı. Kaçışı özenle hazırlanmıştı: büfeden üç ruble, akşam yemeği için ayrılmış börekleri ve küçük tahta atını almıştı; ve annesine, bulvarda biraz dolaşacağını söyledikten sonra, iz bırakmadan kaybolmuştu. Dostları ona bazı tavsiyelerde bulunmuşlardı muhakkak. Hiç kimse, bodrum işinden sonra Petka'nın kimlerle arkadaşlık ettiğini bilmiyordu. Moskova nehri kıyılarında veya pazar yerinde ne zaman ona rastlansa, daima bir sürü serseri çocukla beraberdi. Ve işte şimdi de kaçmıştı!

Ötekiler anasız babasızdı, ama Petka, onun anası babası da, bir evi de vardı ve sevgi görüyordu. Nasıl anla-

malı? Başka yerde, rüyasını gördüğü "bubik" mi vardı? Yahut da çocuğun yüreği, özgürlüğün çekiciliğine mi kapılmıştı, "ay, yıldızlar ve bulutlar" şarkısına mı tutulmuştu? Veya sadece, bu yaşta, başına buyrukluk, özgür hayat, her evin yeni bir Amerika, her kar topunun bir top mermisi olduğu macerası mı onu çekmişti? Bir çocuk ruhunun karanlıklarına girmek zordur; orada, ilk yaşların yapma basitliği ve musallat rüyalar vardır. Çocuk üç ruble alıp kaybolmuştu.

Natalya Hanrikovna, paranın kaybolduğunu gördüğü zaman endişeden titrediği halde, onu akşam yemeğine kadar sabırla beklemişti. Belki... Uzun zaman bekledi. Sakarof homurdanıyordu: "Ona öyle bir tokat atacağım ki, o zaman anlayacak!" Gece oldu ve Petka hâlâ dönmüyordu. Natalya, somurtkan bir çocuğun tehdidinden başka bir şey olmayan "gideceğim" ini hatırladı. Pankratof ana çocuğu aramağa koyuldu. Sakarof birkaç yere telefon etti. Herkes sinirliydi, yalnız Natalya telâşsız görünüyordu. Biliyordu ki bu koşuşmalar, bu aramalar boşunaydı. Petka "ötekiler" le beraber gitmişti. Ötekilerin, boğulmuş, gözleri yuvalarından fırlamış, Petka'sını nasıl kendilerine çektiklerini, kahkahayla gülerek onu beraber götürdüklerini apaçık görüyordu.

— Böyle nasıl, kımıldamadan, odun gibi oturabiliyorsun! diye Sakarof birdenbire bağırdı.

— Yapacak hiçbir şey yok, çocuğu onlar götürdüler.

— Kimdir, onlar dediğin? Çingeneler mi? (Sakarof, onların, niçin olduğu bilinmeden boyuna çocuk çalan çingeneler olduğunu düşünmüştü.)

— Hayır, ötekiler. Bodrumdakiler. Biz onları öldürmüştük, işte şimdi intikam alıyorlar.

O zaman Sakarof Pankratof'lara koştu. Gözlerinde artık umursamazlıktan iz kalmayan patronu korkuttu:

— Barones çıldırdı! Hayaletler görmeğe başladı! Bodrumdakilerden başka bir şeyden konuşmuyor! Bu çok tehlikeli, bu. Hepimiz için tehlikeli. Onu dinleyebilirler. Ne yapmak lâzım, bilemiyorum! Vicdanında daha bir sürü şeyler var. Bir anlatmağa başlarsa, hepimiz hapı yutarız. Onu bir yere kapatıp kapatamayacağımı öğrenmek için bir arkadaşın fikrini almağa gidiyorum. Size de bu arada bazı işler düşüyor. Sakın onu dışarı çıkarmayın. Zorla da olsa önüne geçin, anladınız mı?

Pankratof sövmeğe başlamıştı.

— Kaltak! Bu iş beraber yapıldı, o halde şimdi gevezelik edecek ne var? Kusura bakma Sakarof, eğer birşey olursa onu tahta kurusu gibi ezerim, anladın mı?

Merdivenleri çıkarken öyle bir gürültü yapıyordu ki, sanki bir süvari bölüğü at koşturuyordu sanılırdı.

— Biliyor musunuz, küçük hanımcığım, evimde skandal çıkmasına müsaade edemem... ben...

Ve birden durdu. Oda boştu. Pankratof geç kalmıştı Aşağıda onlar konuşurken, barones kaçacak kadar zaman bulabilmişti. Patron alnındaki terleri siliyordu. Kendi kendisiyle alay etti.

— Pekalâ, bu defa da onlar kazandı.

Topal, çileklerini unutmuş, acaip bir şekilde atlayarak tavuk gibi gıdıkladı:

— Sonumuz geldi. Nasıl oldu da düşünemedin ve onları oradan, toprak altından çıkarmadın?

— Çıkarmak! Çıkarmak! Bunu söylemek kolay. Bunlar patates değil, budala! Sen hiçbir şeyden anlamazsın. Kes sesini.

Ve kayısı rengi ev öyle bir tiyatro sahnesi oldu ki, çok daha korkunçlarını görmüş olan bu sokağın şeytanları bile şaşırıp kalabilirler.

Sokakta, sıcaklığın parıltılarını görmeden — yaz gecesi boğucuydu — ve geçenlerin gülmelerini işitmeden, Natalya Hanrikovna ağır ağır yürüyordu. Nereye gittiğini kendisi de bilmiyordu. Olduğu yerde duramadığı için sokağa çıkmıştı. Petka'yı aramıyor, geçen çocukların yüzlerine bakmıyordu. Çocuğu kaybolmuştu, onu biliyordu. Dönmemek üzere gitmişti. Zaten çocuklar çetesinin içinde onun sevimli yüzünü farketse de, Petka onu itip tekrar kaçacaktır. O, bir katille beraber yaşamak istemiyordu. Herkesin hakkı vardır: Natalya'dan bir vebalı gibi kaçmak lâzım. Genç kıza bir şey yapmadı. Fakat bir kış gecesi çocukları öldürmüştü. Kaç kişiydiler? Kimbilir? Pankratof bodrumun deliğini tıkarken o, gözcülük yapıyordu. Onlar boğularak ölmüşlerdir. Narin çocuklardı. Petka gibi. Ölüm, işlediği suç için yeter bir ceza değildir. Hatta işkence bile azdır. Onu bir bodruma koymalı, girişi de tıkamalı. Hiç kimse ona acımasın. Petka bile, bodrumun ağzını tıkamak için toprak atmalı: "Al sana, katil!" Yalnız kendisi suçludur. Ya Pankratof'lar? Bunlar insan mıdırlar? Bonbon, sosison, jambonlar. Eğer o gece Natalya hayır, deseydi ötekiler acaba yapmağa cesaret edebilirler miydi? Halbuki o gözcülük etmişti. Pekalâ, işte ceza. Petka artık yok. Natalya'nın yaşaması için hiçbir sebep kalmamıştı. Eğer hayata çok bağlanmışsa bu Vanya için, Petka içindi. Şimdi o yalnızdır. Yoldan geçenler ondan sakınıyorlar, her tarafı kanla bulanmış olmalı.. Ölmek? Bir defa daha korkak olmak değil mi? Hayır, şekerim, borcunu ödemesini bilmek gerek. Herkes onun ne câni olduğunu bilsin.

Adımları daha güvenli olmağa başladı, gözleri şimşek gibi çakıyordu. Nereye ve niçin gideceğini biliyordu. Evvelâ, Mary Picford'un resmi önünde, bir bardak çayın tadını çıkaran nöbetçi polisini, bu muşamba cilâsı kokan oda için çok fazla gelen sesi ile şaşkına çevirdi. Polis anlatılanlara inanmayarak homurdandı:

— Sakin olun, vatandaş, aksi halde sizi anlayamayacağım. Hangi çocuklar? Kimin çocukları? Bu hikâye nedir?

Natalya Hanrikovna tekrar etti:

— Ben sakinim. Size olup bitenleri aynen olduğu gibi anlatıyorum. Bunlar serseri çocuklardı. Benim çocuğumla arkadaşlık ediyorlardı. O zaman onları öldürmeğe karar verdim. Bir gece herkes uyurken, onların barındığı bodrumun ağzını karla tıkadım. Eğer bana inanmıyorsanız, arkamdan gelin. Onlar orada, bodrumdadırlar. Protoçni sokağında. Benim adım Sakarof, Natalya Hanrikovna.

Polis kafasını kaşıdı. Ne yapması lâzım geldiğini bilemiyordu:

— Bu serseri çocuklar da amma baş belâsı şeyler. Günde on taneden fazla tutanak! Kimse onları ne beslemek ne de öldürmek istiyor, ve herşeyi yoluna koymak da bize kalıyor. İşte meselâ dün...

Natalya Hanrikovna onun sözünü kesti:

— Size tekrar ediyorum. Ben bir katilim. Onları öldürdüm, anladınız mı?

— Ah, peki! Fakat ne istiyorsunuz?

— Beni tutuklamalarını, mahkemeye vermelerini ve idam etmelerini istiyorum.

Memur son derece şaşkın, yumuşak başlılıkla, dili dolaşarak konuştu:

— O halde, telefon etmeliyim...

Suç yerini ziyaret sabahın dokuzunda başladı. Pankratof ana "işte geliyorlar" diye bağırdı ve patron gelenlerin kim olduğunu bile sormadı: kimler olduğunu biliyordu. Dükkânına bile gitmemişti. Uykusuz geçen bir geceden sonra, avuçları yanıyor, gözleri ağrıyordu; gün ağarıncaya kadar Sakarof'la beraber barones'in dönmesini beklemişlerdi. Ne korkunç bir geceydi bu! Sakarof, Pankratof'ların rahat evini sigara izmaritleri, sinirli esnemeleri ve briyantininin münasebetsiz kokusu ile doldurmuştu. Ev sahiplerinden ziyade kendi kendisi ile konuşuyordu:

— Ne anlaşılmaz iş! Bir polis romanı! Eğer bir kimsenin vicdanı pek rahat değilse, ondan herşey beklenebilir. Ben bir kurbanım. Benim elimden Tanya'yı aldı. Bu besbelli... Baron Meinord'un kızı katil mi? Evet. zannederim. Fakat ben günahsızım. Çalışıyorum. Bir işim var. Ben bir işçi ailesinden geliyorum. Bende bu baronlara mahsus duygular olamaz. Acaba çocukları öldürdüler mi? Hiçbir şey bilmiyorum. O gece ben evde bile değildim. Gerçekten, beni ele verebilir. Bu kadar kişi içinde. Pişmanlık onu kovalıyor. Fakat bana gelince, o çocukların bana hiçbir kötülüğü yoktu. Tam tersine, ben çocukları çok severim. O kadar güzel gülerler ki...

Fakat tam orada, Pankratof öfkeyle, onun sözünü kesti:

— Bu kadar yeter. Bizim üzerimize atmağa kalkma. Birlikte yapıldı, ve cezası da birlikte çekilecek. Eğer, inkâr etmeğe kalkar da, bütün suçu benim sırtıma yüklersen, seni çiğ çiğ yerim, duydun mu? Ötekiler gibi, anladın mı? Biraz da senin piliçten bahsedelim! Ortadan kaybolması ne demek oluyor? Onunla yatmış mıydın? Evet. Karın onu bıçakladı mı? Evet. Ve sen hiç sesini çıkarmadın?

Hayır. O halde bütün bunlar şüpheli görünüyor. Ve eğer beni kurşuna dizerlerse, aynı şey senin de başına gelecek. İşte bu kadar.

Öfkeli, iri kıyım, kanı başına çıkmış Fankratof, her tarafı titreyen Sakarof'un başına cellât gibi dikilmişti. Boynunun damarlar hiddetten şişmişti, gömleğinin yakasını çözdü: boğuluyordu. "Sonum geldi" diye Sakarof aklından geçirdi, ve kimbilir neden ölmüş baronun kılıçları ve gizli polis binasının kana bulanmış gibi kıpkırmızı olan kocaman kadranı hatırına geldi. Acele acele kekeledi:

— Pekâlâ, pekâlâ, şaka ediyorum... Herkesle beraberim. Kötü kadın olan o. Fakat ben? Sizi yalnız bırakmaktansa ölürüm daha iyi.

Pankratof acele geri çekildi.

İşte. Çok geç oldu. Vakit kaybetmekten başka birşey yapmıyoruz. Eğer bizi ele verdiyse, ne yapmak lâzım, karar vermeliyiz. Onları çıkarmalıyız, ötekileri.

— Bilhassa deli olduğunu iddia etmeliyiz. Çocuklar bodrumdaysa bize ne? Giriş yerini fırtına kapamıştır. Şu halde... Sanki bu çocuklardan başka donarak ölen kimse yokmuş gibi. Natalya Hanrikovna'ya gelince, o Hayal görüyor. Delidir o. Onu doktorlara muayene ettirmekten başka yapacak birşey yok. Sebepler çok açık. Bunları evvelce de sorgu hâkimine söylemiştim. Benim hiçbir ilgim yok. Evvelâ, ben bir kurbanım. "Niye ondan ayrılmadım?" Ya Petka ne olurdu o zaman? Bu çok trajik!

— Tekrar kendinizden mi bahsetmeğe başladınız?.. Bu haydutları ne yapmalı, karar vermek lâzım, siz oturmuş gene duygularınızdan bahsediyorsunuz, Onlar şimdi bodrumdalar mı? Bunlar tavuk değil ki ortadan kaldıracaksın. bulmağa gidiyorlar ve biz de hapı yuttuk.

Böylece sabaha kadar münakaşa ettiler ve küfür savurdular. Topal kadın "İşte geliyorlar!" diye bağırıncaya kadar. Bu sözler üzerine Sakarof, — nihayet buna da sinir derlerdi — ne yaptığını bilmeden şarkı söylemeğe başladı: "Hayret ediyorum, şaşkınım..."

Kayısı rengi evin bodrumunun aranacağı haberi saniyesinde bütün sokağı dolaştı. Korkunç bir uğultu başlamıştı. "Memurları getiren Natalya Hanrikovna'nın kendisi". "Şaka değil bu!" Genç kızı da oraya saklamış, biliyor musun? Kızı maydanoz gibi doğramış". "Fakat onu Moskova nehrine attığı söyleniyordu." "Evet, başını nehire atmış, fakat vücudu, onu bodruma saklamış". "Barones, ha? Muhakkak çıldırmıştır!" "Hangi çocuklar?" Çocukları arıyorlar... "Öyle görünüyor ki Sakarof'lar küçük çocukları boğmuşlar..." Gerçekte, ne oluyordu, kimsenin tam olarak bildiği yoktu ama herkes sokağa fırlamıştı. Evin yanından geçmenin imkânı yoktu. Kalabalık çingene çalgıcıları dinlemek için toplanmamıştı. Biraz sonra bodrumdan bir genç kızın çürümüş cesedi çıkacaktı, belki de başsız bir ceset ve ayni zamanda birkaç da çocuk cesedi, kim bilebilir; fakat herhalde bazı şeyler çıkaracaklardı, bu muhakkak.

Herkes soluğunu tutarak bekliyordu. Acemler, İvanovka, doğurmak üzere olan Löter'in karısı. Allah vere de korkudan doğurmasa... Kontrplâk tröstü bu sabah muhasebecisiz idare etmeğe mecbur kalmıştı. Kim acaba böyle bir seyirden mahrum kalmağa razı olabilirdi? Her Allahın günü sokakta cesetler bulunmaz. "Haydi vatandaşlar, biraz yer açalım. Her yeri kaplamış, sanki tek başınaymış gibi. Herkes görmek ister! Biraz kıçını topla!"

Fakat kâtip kımıldamadı. Esinli gözlerle, dikkate değer bazı şeylerin çıkması lâzım gelen duvar oyuğuna bakı-

yordu, altından, peri masallarındaki çiçeklerden, yıldızlardan daha güzel et parçaları ile kaplı kemikler.

Pankratof da kendini sokağa çıkmağa zorladı. O da herkesle beraber bakıyor, sızlanıyordu: "Bu Barones de ne inekmiş, genç kızı dilim dilim doğramış ve salamura yapmış". Bir taraftan da sözü deliliğe getirmek istiyordu: "Kocası iğdişin biri, briyantinli saçlarına rağmen haytanın biri. Tabii kadın da aklını oynatmış. Gece merdivenlerde ulumağa başlıyor: "Masumları katleden benim, Herode!" Pankratof incelikle dikkati çekiyordu: bu muhtemelen yalandır, bir palavradır. Böyle bir kadın ne anlatatabilir? Fırtına konusunda çok daha dikkatli konuşuyordu: fırtınadan — meselâ geçen sene olduğu gibi — insanların donduğu çok görülmüştür...

Gözlerini kapkara delikten ayırmadan konuşuyordu. İlkbaharda koku çıkmasın diye onu örmüştü. Memurlar onu tekrar açmışlar ve çoktan içeri girmişlerdi bile. Nerdeyse Juravka'yı dışarı çıkarırlardı. Ya birdenbire — uykusuz geçen gece düşüncelerini bulandırıyordu — Juravka geçen defa Paskalya gecesinde olduğu gibi, morarmış dilile boynunu yalamağa başlarsa? Pankratof titreyerek tükrüğünü yuttu ve ceketinin yakasını kaldırdı. Topal, o dışarı çıkmağa bile cesaret edememişti. Sandık odasına kapanmış ağlıyor ve korkudan hıçkırıyordu. Kedi gelip onu orada buldu. Kadın memnun, onu okşamak, ensesini gıdıklamak istedi. Fakat kötü muamele görmeğe alışık olan kedi sırtını kabartarak tısladı ve burnunu tırmaladı. Pankratof ana ulur gibi ağlamağa başladı; acıdan değil, fakat bu işte "Allahın parmağını" gördüğünü zannettiği için. Onları bulacaklar, bu muhakkak! Zaten bulmamalarına imkân var mı? Bunlar toplu iğne değil ki? Hepimizi kurşuna dizecekler!

Hıçkırığı gitgide artmış, spazm haline gelmişti. İlikli kemikler, çürümüş etler hayalini dolduruyordu. Pankratof ana kustu, başı yana doğru kaydı, ve nihayet kendini kaybetti.

Ya Sakarof? Seyirciler arasında niçin görülmüyordu? O vakit varken uzaklaşmıştı. Bulvar kenarında bir bir sıra üzerine oturmuş, elindeki gazeteyi okuyormuş gibi yaparak, zaman zaman "onların" gelip gelmediğine bakıyordu. Plânını yapmıştı. Bütün o unutulmaz geceyi Tanya'nın odasında geçirmişti. Tanya, gerçekten, artık bu dünyada değildir (ilk defa olarak, Pol'ün dediği gibi "küçüğünün" ölümüne üzüldü.) Fakat kapıyı ona açan kamburdu. Ve onu görünce yüzü garip bir hal almıştı Şayet Barones ve Pankratof'ları yakalarlarsa, o derhal sorgu hâkimine gidip herşeyi anlatacak. Pankratof hapse girerse, artık, ona birşey yapamaz, istediği kadar homurdansın dursun orada. Ama ya yahudi ona kötü bir oyun oynarsa? Pis bir soydur, şu yahudiler. O zaman ne olacak?

Hayır, Sakarof gazete okumuyordu. Katlanmış kâğıt acaip bir şekilde elinde hopluyordu. Kızgın bir günü haber veren bu sıcak sabah vaktinde, Sakarof soğuktan titriyordu. Onu hâlâ arıyorlar mıydı? Kuşkulu gözlerle uzağa baktı; fakat sokaktan hiç kimse çıkmıyordu. İmtihan devam ediyordu demek.

Polis memurları söyleniyorlardı. Ne gülünç bir macera! Çirkef dolu bir bodrumda ne bulunabilirdi ki? Bu kadının sözleri değersizdir. Niçin sokaktaki serseri çocukları öldürmek istesin? Ve sonra oraya tek başına gidip bu işi yapamaz. (Natalya Pankratof'lardan bahsetmemişti. "Ben tek başıma" yaptım demişti.) Muhakkak ki kadın bunları uydurmuştur. Bu bir isterik kadın, o halde bütün bu hikâyeleri uydurmuştur.

Kalabalık beklerken yerinde duramıyor, çığlıklar atıyordu. Her düşünce, bir orman rüzgârı gibi, kalabalığı bir baştan br başa dolaşıyordu: "İşte onlar". Hayır, o bir polis". "Bir bağırtı, duydun mu?" "O korkudan ağlayan Pankratof ananın sesidir". "Bu salaklar herşeyi yıkacaklar". "Aşağı ineli nerdeyse bir saat olacak!" "Bina nerdeyse çökecek, görürsün". "Allahım, imkânı var mı?".

Sadece, bütün bu kargaşalığın kışkırtıcısı soğuk kanlılığını muhafaza ediyordu. Yüzü, kederli bir kararlılık içindeydi. Kendisine "elveda!" dediği gün, baba baronun kızının gözlerinde gördüğü o zalim ve parlak bakışlarla bakıyordu. Gözlerini dikmiş, bir kuyuyu andıran açık ağzıyla, geçidi izliyordu: ölüm nerdeyse dışarı çıkacaktı. Evvelâ bir ceset çıkaracaklar, sonra ikincisini...

Natalya Hanrikovna, Sokaktakilerin bakışlariyle delik deşik, herkesin önünde hareketsiz duruyordu, ve etrafındaki, ne merak, ne de lânetleri farkediyordu. Ruhu toprağın altında (Natalya kendisi de bodruma inmek istemişti fakat ona müsaade etmemişlerdi), ve aynı zamanda göklerde, yani yaklaşan cezanın o, kocasını, Pankratof'ları ve bütün bu kalabalığı alt üst eden herşeyin üstündeydi.

Uzaktan, Natalya bütün hayatını seyrediyor ve hayret ediyordu, sahiden hayatı ona mı aittti? Ev işlerine dalmış bu çalışkan kadının kederleri ve neşeleri, Vanya'nın elbiseleri, oğlunun eğitimi, kanepelerin kılıfları, bütçesi ve komşuların dediği gibi, evlilik münasebetleri ona gülünç ve belki de patavatsız bir yazarın bilinmeyen bir hayat üzerine yazdığı biyografi gibi arzu edilinebilir görünüyordu. "Böyle yaşamak kötü", dedi ve sonra ilâve etti: "Fakat başka birşey düşünmeden bu hayatı yaşayan insan mutludur; ruhu belki biraz kuru, fakat uykuları

sâkindir". Kendisi acaba böyle mi yaşamıştı? Günleri, eşyayı, yüzleri, bıyıkları, şapkaları, ebe kadının papatya suyu içirdiği küçük Petka'yı çırılçıplak tekrar gözünün önüne getirdi; herşeyi, mutfaktaki kapkacağa varıncaya kadar gözünün önüne getirdi. Fakat duyguları tekrar yaşamıyor ve içinde oturanlar tarafından terkedilmiş konforlu bir eve benzeyen, miskin, lüzumsuz seneleri canlandıramıyordu. Niçin, bu rengini kaybetmiş fotoğraflar duvardan kaldırılmıştı? Niçin, bu çoktan solmuş çiçekler, duygulu ev sahibesi tarafından atılmamıştı?

Evet, kayısı rengi evin dar odalarında, bu boğucu seneleri yaşayan kendisiydi. Kıskanan, çırpınan, konuşan kendisiydi. Birazdan, başkasının yüz karasını görmek için toplanan bu insanlar hayatının bilançosunu da göreceklerdir.

Evvelce Natalya tembelliğinden ve duygularının gevşekliğinden şikâyet ederdi: kocasıyla ve çocuğuyla pek az meşgul oluyordu. Fakat şimdi, kaç zamandır fazilet olarak kabul ettiği bütün şeylerin, ona hata olarak, önemsiz şey olarak, hemen hemen günah gibi göründüğünü sezinliyordu. Kim onu cinayete sürüklemişti? Yakınlarını çok seviyordu, onları, budalaca, yapışkan ve bataklık gibi pis bir aşkla seviyordu. Bu iki varlık için olan şefkati yüreğini kurutmuştu. Mutluydu ki diğerini, genç kızı öldürmemişti. Pekalâ bunu da yapabilirdi. Şimdi bütün rekabetler bitmişti. Taşlar, kemikler onu mahkûm ediyordu. Bütün yakınları onu terketmişti ve hakları da vardı: böyle bir kadınla beraber yaşanamaz. Yabancılar.. onlara zaten hiç bir zaman bakmamıştı. Bir köpek gibi tek başına ölümü bekliyordu.

Öyle anlar vardır ki insan duyguları, orada, gürültülü olaylar, güçlü sözler, mübalâğa ve hareket ister. Natal-

ya, bir darağacında, bir odun yığını üzerinde veya tüfeklerin karanlık ağızları önünde bir duvara yapıştırılmış olsaydı sükûnet bulabilecekti .Fakat alınyazısı ona daha beterini hazırlamıştı. Bodrumdan sürünerek çıkan adamları görünce, hayal kırıklığına uğramış kalabalık, uğuldadı. Birisi ıslık çalmağa başlamıştı: "Budalalar" Sonunda utanmadan herkesle alay ettiler! Hiçbir şey yok! Fakat hiçbir şey!

Memurlar memnuniyetsizlikten kaşlarını çatmışlardı.

— Size pekalâ, bir isterik, diye söylemiştim. Geçen sene de böyle bir tane başımıza musallat olmuştu.

Geçen sene neler olup bittiğini bilmiyorum. Fakat bu sene hiçbir şey olmamıştı. Trajedi pek aptalca sona eriyordu: Barones'i bir güzel azarlayıp gittiler. Kalabalık, kimin kimi aldattığını sorakak hemen dağıldı: Barones mi polisleri, yoksa polisler mi Barones'i? Fakat gerçekten aldanan biri varsa o da sokaktakilerdi: onlara cesetler vadetmişlerdi ve sadece bir otomobille dört tane evrak çantası gösterdiler.

Sadece Sakarof memnundu. İşte bu şanstı. Cesetler buhar olup uçmuşlardı. Ne esrarengiz şey! Sakın bu eski açıkgöz Pankratof onları oradan çıkarmış olmasın? Yahutta bütün bunlar bir budalalıktan başka bir şey değildi. Ceset falan yoktu ve bu pis serçeler yakalanmamışlardı. Kim işin aslını bilebilir? Esas mesele şu ki, orada hiçbir şey bulunamamıştı. Boşuna gayret gösterdiniz, Brones! Sakarof'un artık orada kalmasına lüzum yoktu ve bulvarda kimseler görünmüyordu, bir solucana benzeyen ince ve bükülgen dilini belli olmayan birine çıkardı. Kurtulmuştu. Gezintilerine, bürosuna devama, Vera'ya gitmeğe, istediği heryerde dolaşmağa gene başlayabilir-

di, ve hiçkimse "Dur, vatandaş!" diye kulağına fısıldamak için onu tenha sokaklarda takip etmeyecekti. Onu kurtaran muhakkak ki küçük fildi.

Bu son düşünce gerçekten hepsini bastırmıştı. Bu küçük uğur oraya ne yapmak için gelmişti? Sakarof herşeye inanırdı, kedilerin rengine, tarihlere, kötü şans getiren sayılara ve bir sürü haberci belirtilere dikkat ederdi. Küçük fili Vera'dan "aşkları mezara kadar devam etsin" diye almıştı ve onu cüzdanının küçük bir gözünde Aziz Serj'in madalyonu ve bir çin parası ile beraber saklıyordu: Hepsi beraberce onu kurtarmışlardı! En son gelen ve en esaslısı olduğu için şu anda evvelâ o hatırına gelmişti. Onu cebinden çıkararak kemikten yapılmış hortumunu okşadı. Teşekkür etmek için Vera'ya gitmek hatırına geldi, fakat sonra fikir değiştirdi: evvelâ buradaki işleri yoluna koymak lâzımdı. Gerçekten sokağa tekrar dönmek pek hoş birşey değildi, bu Vera'nın yüzündeki ergenliklerden de daha kötüydü; sokağın, hâlâ iz bırakmadan ortadan kaybolan cesetlerin kokusunu ve hapishane müşterilerini beklediği söylenebilirdi. Fakat Pankratof'u görmeğe gitmeden nasıl yapılabilirdi zaten Sakarof'a kâfi derecede kızmış olmalıydı: "tabansız, bodrum araştırılırken hemen tüymüş." Pankratof'la şaka etmeğe gelmez, çünkü herşeyi yapabilecek bir adamdır. Ya Barones'le beraber ona karşı birleşirse? Şayet, meselâ genç kızla çocukları bıçaklayan Sakarof'dur deseler? O zaman üç tanık olurlar! Bu düşünce, ne kadar manasız olursa olsun, sırtına ürpertiler verdi. Yalvararak soluk göğe baktı ve küçük fili çıkardı, sağa sola birkaç adım attı, içini çekti ve sokağa doğru yola koyuldu.

Doğrudan doğruya girdiği Pankratof'larda, her zamanki ev telâşı yerine tam bir sessizlik vardı. Karı koca

çay içiyorlardı. Bu sıcakta biraz terlemek için frenk üzümü reçeli ile çaydan daha iyi ne vardır. İşte Pankratof'un gerçek meziyeti. Bu adam kolaylıkla zeytinyağı gibi üste çıkar. Geçmiş senelerin olayları bunu ona öğretmiştir: sabahleyin nefes bile alınmaz, nereye olursa olsun saklanmak lâzımdır, hiç olmazsa köşelere.. ve akşam yeniden bir tüccar olunur, herkes size saygı gösterir.

Pankratof eve döndüğünde ihtiyar karısı hâlâ sandık odasında, terden sırılsıklam ve yarı ölü uzanıyordu. Pankratof avazı çıktığı kadar bağırmıştı:

— Haydi, yallah dışarı! Semaveri hazırla! Gittiler bile, budalalar!

Sakarof, hadisenin nasıl geçtiğini bilmeği çok istiyordu. Acaba Patronun, bodrumu temizleyecek kadar vakti olmuş muydu? Fakat Pankratof bunu sormasına fırsat vermeden:

— Haydi, haydi. Kimbilir? Hiçbir şey geçmedi. İnsanın dilini yorduğuna değmez. Ciddi şeyler düşününüz. Biliyorsunuz şimdiye kadar hiç bir itirazım yoktu. Ama bu hadiseden sonra artık sizinle beraber yaşamanın imkânı yok, değil mi? Kanunlar, ben onları gerçekten bilmem; fakat böyle dostça ayrılsak daha iyi olur... Biz sakin insanlarız, gazetelerin bizden bahsetmesine ihtiyacımız yok... İvan İgnatyeviç, kendinize başka bir yer aramanız lâzım... İşte bu kadar.

Sakarof sarsılmıştı: herşeye hazırdı, hatta küfürlere bile: "Nereye tüydün ha?", fakat bu yumuşak ricaya değil: "Evden çıkar mısınız". Hangi şeytanın bucağına gidebilirdi? Vera'nın yanına mı? Oraya da 20 çervonetz ödemek lâzım, bunu ödemezse Vera'yı bile kapı dışarı ederler. Allahım, bütün bu işler ne kadar kötü düzenlen-

miş! Sakarof, bu pis barones yüzünden daha ne kadar acıya katlanmağa mecbur kalacak!

—Boşanacağım, Piyotr Alekseyiç, size söz veriyorum. Yahut daha kolayı, boşanmadan onu kapı dışarı edeceğim. Sizi gayet iyi anlıyorum, görüyorsunuz: böyle bir kaltakla beraber yaşanmaz. Bugün polisleri getirdi, yarın belki de gizli polisi kışkırtır. Onun yüzünden hepimiz telef oluruz!

Bu iyi duygulara memnun olan Pankratof cevap verdi:

— Sizin yerinizde olsam ben de ayni şeyi yapardım. Fakat madem ki onu kapı dışarı edeceksiniz bu daireye ne ihtiyacınız kalacak, söyler misiniz? Oğlan ortalıktan kayboldu. Kadın kapı dışarı edildi. Siz hâlâ genç ve hareketlisiniz. Halbuki bakkal Muşin uzun zamandan beri bir ev arıyor. İstermisiniz bir alışveriş yapalım? Bakkal Muşini bir akraba yerine koyacağım ve size yirmi çernovetz vereceğim. Kabul ederseniz yarısı hemen hazır. Bir avans olacak. Ve dostça birbirimizden ayrılacağız. Barones'e gelince arkasına bir tekme. Anlaştık mı?

Sakarof uzun zaman düşünmedi. Ne olacaktı sanki? Erginliklerin o kadar korkunç olmadığını ve bunların sadece ilk defa tanışıldığında farkedildiğini düşünecek kadar zamanı olmuştu. Pankratof ana ona bir bardak çay doldurdu.

— Rahat oturun, bir bardak çay için.

Fakat Sakarof çayı istemedi. İşi sıcakken bitirmek için acele ediyordu. Bu deli ile yüz yüze gelmek biraz korkuluydu. Ya saldırırsa? Yahut tekrar memurları aramağa giderse? Ona korktuğunu göstermemek lâzım. Açıkça konuşmak lâzım: "Haydi vatandaş, bir dakikada boşanma".

Merdiven Sakarof'a dik geldi, kalbi çarpıyordu, kapı açılmadı. Barones içeriye kapanmıştı galiba. Hayır, sadece Sakarof'un elinde kuvvet kalmamıştı. Nihayet açıldı. haydi, konuş bakalım!..

Natalya duvara dayanmış, gövdesi hâlâ ayakta ve dalları hâlâ sallanan bir kesik ağaç gibiydi; nefes alıyor, ve yaşıyordu, fakat artık daha fazla yaşamak için kuvveti kalmamıştı. Yüzünde, bir iç mücadelesinin, aşağı yukarı daha bir saat evvel onu alt üst eden tehlikeli düşüncelerin izini aramak boşunadır. Kendi kendini feda etmek dileği ne kadar utanılacak bir şekilde sona ermişti! Hiç kimse, fırtınalı bir gecede, onun sokak çocuklarını öldürmek istediğine inanmamıştı. Herşeyini almışlardı, hatta günah kefaretini ödeme hakkını bile. Ya şimdi? Tekrar şapkalar, kocası, kolay hayat? Ölüm? Fakat nasıl ölmeli? Karar vermek gücü yoktur. Niçin dün, kendini suya atmadı? Olup bitenlerden sonra, herşey onun için alelâdedir artık. Tekrar müşteriler. Tekrar bıyıklar. Tekrar gülüşmeler ve yalnızlık. Artık o ne ölüme, ne zındana ve ne de Allahın affına lâyıktır. Madam Demidof'un şapkasını bir bej kurdele ile süslemek lâzım...

Sakarof odaya girdiği zaman, sanki gelişini farketmemiş gibi, yüzünün bir tek adelesi bile oynamadı. Aralarındaki sükût uzun sürdü. Sakarof cesaret topluyordu. Hangisinin daha tesirli olacağını, resmi mi yoksa içten bir tonla mı konuşmasının daha iyi olacağını düşünüyordu. Nihayet kendini tehlikeye atabildi:

— Demek böyle, şimdi de bizi ele verdin! Beni kaybetmek istiyorsun demek ki! Ve bütün bunlar bana olan aşkından, öyle mi? Seni gidi çirkef! Seni boşuyorum! Anladın mı? Ve artık buradan defolup gitmekten başka yapacak bir işin kalmıyor! Ev benim adıma kiralanmıştır, işit-

tin mi? Sana bir oda bulmak veya Moskova'dan gitmek için üç gün izin veriyorum. Para meselesine gelince, bu artık seni sıkmasın. Beni yeterince sefaletten kıvrandırdın! Bir kelimeyle birbirimizi terkediyoruz. Eğer karşı koymağa kalkarsan, gerekli her yere gideceğim ve bu senin için daha kötü olacak. Ve sonra Pankratof'lar da benim tarafımdan!

Tatlı bir gülümseme Natalya Hanrikovna'nın yüzünü aydınlattı: nihayet birisi onun adına karar vermiş, birisi ona "defol" demiş ve güçlüğü kesip atmıştı.

— Pekalâ, gideceğim. Üç güne de ihtiyacım yok. Hemen gideceğim. Sadece eşyalarımı alacağım ve gideceğim...

Hazırlıklar uzun sürmedi: Natalya Hanrikovna, çamaşırlarını, babası baronun kullandığı kartallarla süslü bir fincanı ve Petka'nın büyük bir resmini aldı.

Sakarof bayram yapıyordu: bu iş çok kolay olmuştu. Cebinde yirmi çervonetz vardı, hatta isterse şu çirkin Vera'ya nanik bile yapabilirdi. Ve dahası, budala bütün eşyalarını bırakmıştı. Onları da satabilirdi. Bunlar yirmi çervonetz daha cebine koyabilirdi.

Natalya Hanrikovna, titrek bir elle odadaki eşyaları düzeltti, saçlarını taradı ve yarım kalmış şapkayı Sakarof'a verdi.

— Bunu 15 numaradaki Madam Demidof'a ver. Bitiremediğimi ona söylersin. Vaktim olmadı. Anahtarlar çekmecededir. Hepsi bu kadar Allahaısmarladık, Vanya! Eğer sana kötülük yaptımsa ,beni affet... Ben fena bir kadınım...

Sakarof'un içi sızlamıştı; o gerçekten gidiyordu! Çıkıyordu! Uzlaştırıcı bir tonda konuştu:

— Ne söylüyorsun, orada? Senin hakkında hüküm veren ben değilim. Haydi, görüyorsun! Ben senin hakkında hiçbir şey söylemedim. Pişmanlığa gelince, bu bir peşin hükümdür, bilirsin. Fakat memurlarla beraber çok fiyakalıydın, doğrusu güzel bir şakaydı. Aferin! Şimdi artık kimse seni suçlayamaz.

Natalya, ona cevap vermeden çoktan kapıyı açmıştı, ki Sakarof onu durdurdu:

— Bekle, nereye gidiyorsun? Şehirden ayrılacak mısın?

— Hiçbir şey bilmiyorum. Her tarafa gitmek benim için birdir.

Merdiven başında Pankratof bütün bu hikâyenin nasıl biteceğini görmek için bekliyordu. Natalya Hanrikovna ona da allahaısmarladık dedi, fakat o sakalı içinden birşeyler gevelemekle kaldı:

— Haydi, haydi, pakalâ, yürü...!

Sokakta Natalya Hanrikovna kendine gelir gibi olmuştu: gerçekten, nereye gidebilirdi? Vakit ikindi üzeriydi. Kuru, can sıkıcı bir sıcak şehrin sokaklarını ve insanların kafalarını boşaltmıştı. Sokakta tek bir canlı yoktu. Düşünce yerine, arık bir iç sıkıntısı. Ne yapmalı? Ne dostu ve ne de parası vardı. Serseri çocuklar gibi.

Fakat bir an sonra gülümsemeğe başlamıştı. Bu bir kurtuluş gülümsemesiydi. Yalnızlığına seviniyordu: artık kimsesi, hiçbir şeyi yoktu! Özgürlük! Dünyada yalnız kalmak! Artık ne gam, ne arzu, ne mutluluk olmayacak. Bu kızgın güneşin delik deşik ettiği bu şehir gibi çıplak ve uzun günlerden başka birşey yok artık.

Belli belirsiz bir kederle kayısı rengi eve bir kere daha baktı, orada o kadar ıstırap çekmiş ve o kadar sevmişti: bütün bunlar artık bir yalandan başka birşey de-

ğil!Herkesle beraber ve insanlarla birlikte yaşamak, tek başına yaşamak. İnsanlar gittiler. Ve eşyalar: onları da kendisi terketti. Ve her şey yolunda gidiyor.

Kambur bir kadın, elinde bir paket, yavaş yavaş Protoçni sokağında yürüyordu. Hiç kimse ona bakmıyordu. İnsanlar gölgelerle dolu odalarında öğle uykusuna yatmışlardı. Sokağın köşesinde, kadın tereddüt etti, sonra sağa saptı ve kayboldu.

ONSEKİZİNCİ KISIM

BAŞKALARININ TARLALARINDA

On sekiz temmuzda, Moskova — Kursk hattı üzerindeki Skuratovo istasyonunda, yerlileri ve uzun süre hareketsiz yorgun yolcuları biraz canlandıran bir olay geçti. Kafkas ekspresi burada bir çeyrek saat durur, bu, yolcuların sabahtan akşama kadar alışılmış yemeklerin tozlandırdığı sefil gar büfesinde bir bardak çay veya kahve içmelerine ve yol boyunda ufak bir gezinti yapmalarına yarar. Tel örgülerin arkasından şehir yolcularına süt, piliç veya çilek satan ve en önemsiz kelimeye gülen köylülerle biraz şakalaşmak da mümkündür. Sabah erkenden, bacaklarının uyuşukluğunu gidermek ve kırların taze havasını ciğerlerine çekmek ne kadar hoştur. Toplantılardan, raporlardan ve hesap defterlerinden kurtularak dinlenmek için güneye gidenlerin gözüne özellikle buradaki herşey güzel görünür. Karlı dağlar, kırlar, gezintiler

ve tatlı tembellik sizi bekler. Eğer istenirse, maden suları içmek veya içli görünen daktilolarla kayalıklar arasında gezinmek, yahutta yanakları hazdan şişirerek uzanıp kalmak, "nihayet kurtuldum!" diye düşünmek mümkündür. Muhakkak ki burası Protoçni sokağındaki plâj değildir.

Tren Moskova'dan gece kalkar, bu yüzden Skuratovo, güneş ve özgürlükle ilk karşılaşma noktası olur. Büfedeki kaynamış çayın pek güzel bir kokusu varmış gibi gelir insana. Bir kelimeyle, bu istasyon kalbin neşeyle çarptığı yerdir. Daha dün küfrederek üzerinize yürüyen saygideğer vatandaş bugün burada, çocuklu bir kadın yolcuya süt aramanız için gayet nazik bir şekilde tencereyi size uzatır.

Skuratovo'dan sonra yolcuların huyları gözle görülür bir şekilde değişir. Herkes birbirile alâkadar olmağa başlar: "Sizi sıkmıyorum ya?" ve küçük kurabiyeler yahut sosison ikram edilir.

Bu sabah ta, eğer serseri çocuklar havayı bozmasaydı, herşey alışılmış şekilde geçecekti. Memurun Natalya Hanrikovna'ya: "Bunlarla insanın başına belâ gelir." derken hakkı varmış. Vatandaşlar, kalpleri, kara ciğerleri yahut sinirleri için bir sürü muayene komisyonundan geçerek kür yapmağa giderken, böyle rezilliğe katlanmaları mümkün müdür?

Rezalet yataklı vagonların yanında başladı. Genç bir kadın, pencereden eğilmiş, iyiliksever bir yolcunun getirdiği pirinç unu kurabiyesini yiyerek etrafı seyrediyordu. Parmaklarını kirletmekten korkarak, sevimli sevimli kırıtıyordu. Serseri çocuklardan biri, herzamanki gibi yalvarmağa başladı:

— Bir kapik! Lütfen!

Gerçekten korkunç bir hali vardı: kurumdan simsiyahtı; anlaşılıyordu ki Skuratovo'ya bir vagona asılarak gelmişti, pantalonu bir paçavradan başka bir şey değildi, gömleğiyse hiç yoktu, alnı dar, yanakları çöküktü ve çamur içindeydi. İğrenç bir şey, ve bütün bunların ortasında küçük, parlak ve kötü bakışlı gözler. Böyle bir çocuk herşeyi yapabilir... Korkudan genç kadın kurabiyesini düşürdü. Çocuk onu daha havadayken yakaladı. Kadın kendini geriye, kompartımanın içine attı.

— Nikola Stepanoviç! Korkunç bir serseri! Nerdeyse elimden kurabiyemi alacaktı!

Arkadaşı, "Ekonomik Hayat" dergisini okuyan sevimli ve şık bir adam, güldü:

— Gerçekten korkacak hiçbir şey yok!.. Çöl ortasında değiliz ya...

Ağır ağır pencereye yaklaştı ve hâlâ bir kapik bekleyen çocuğu, elindeki bardağın dibinde kalan çayla ıslatarak, "haydi, çek arabanı, miskin." dedi.

Bunu kötülükle yapmamıştı: çay soğuktu; fakat çocuk öfkeyle kötü kötü ulumağa başladı ve ona bir taş fırlattı. Gürültüye diğer vagonlarda "çalışan" çocuklar koşuştular. Çaylarını bitiren ve trenin kalkmasını bekleyerek etrafta gezinen yolcular bir anda çocukların etrafını çevirdiler.

Eğer birinci, yani şu taşı atan çocuğun, kötü karakteri tekrardan ortaya çıkmasaydı, herşey belki de geçip gitmiş olacaktı: Çub, üstün numarasını hatırlayarak (bu Protoçni sokağının meşhur Çub'u idi) onu boğazından yakalayan kontrol memurunun elini ısırdı. Orada bir karışıklık oldu. Çocuklar kendilerini saran çemberden kaçmayı başardılar. Arkalarına düşüldü. Kırmızı saçlı bir

adam, bilinmez niçin, elindeki çaydanlığı sallayarak koşuyordu:

— Benden bir çay kaşığı aşırdılar, domuzlar! diye bağırıyordu.

Nasıl oluyor da Yusik'in dostları Skuratovo'da bulunuyorlar diye bana soracak mısınız? Bunu anlatmak uzun bir iş: Hergün yeni bir maceradır. Mayn Reid'in romanlarına hiç lüzum bırakmayacak maceralar! Bütün çete güneye doğru ilerliyordu; o unutulmaz geceden az sonra bir kampta üç ay geçirmişlerdi. Bu durum Pankratof'u da kurtarmıştı. Çub sakallıdan öç almağa ve kayısı rengi evi yakmağa hazırlanıyordu; Hatta bu işin ustalarından, bir evin nasıl tutuşturulacağını öğrenmek için fikir bile almıştı.

Fakat kamptan kaçtıkları gün düşünecek bundan daha önemli şeyleri vardı. Geçmiş unutuldu ve Moskovayı terketmek için acele etmeleri gerekiyordu. Juravka (o şefti) emir verdi: "Kaplıcalara gitmek için yola düşün!" Onları çeken ne kaplıca suları ne de Kafkasların güzelliğiydi, bir geminin ardındaki martılar gibi onlar da güneye giden vatandaşları takib ediyorlardı. Kışın, gece kulüplerinin, tiyatroların, veya Postahanelerin civarında dolaşıyorlardı. Yazları da güneye doğru yolculuk yapılıyordu. Biletsiz tabii. Kolayını da bulmuşlardı. Vagonların altında, tamponların üstünde, istasyondan istasyona gidiliyordu. Onları sık sık dövüyorlardı, fakat bundan şikâyetçi değildiler. Bu bir çeşit bilet parasını ödemekti. Böylece bir haftada Skuratovo'yu Moskova'dan ayıran 300 kilometreyi aşmışlardı. Bu güne kadar işler yolunda gitmiş, sadece kondüktör birkaç defa onları tren yürürken aşağıya atmakla korkutmuştu. Fakat hiçbir şey yapmamıştı.

Ama burada, bu kavgacı Çub yüzünden başlarına iş açmışlardı.

Bütün güçleriyle koşuyorlardı. Kurtulmalarına az kalmışken, su deposu yanında Kiryuşa'nın ayağı kaydı. Islak yere basmıştı. Elinde çaydanlık olan kırmızı saçlı adam ilk tekmeyi yapıştırdı: "Al sana, kaşık çalmayı öğren!" Arkasından herkes toplandı. Ya demek, bu çalıyor, taş atıyor, ısırıyor, size hayatı zehir ediyordu! Sabahın tatlı serinliği ve kırların güzelliği unutulmuştu. Bütün bu insanlar içlerinde birikmiş kinlerini bu çocukların üstüne boşaltıyorlar denebilirdi: İş süreleri, para cezaları, işten çıkmalar ve ev buhranı. Kiryuşa'nın burnu kanıyordu ve başını koluyla korurken, çamurla karışık bu kanı bütün yüzüne yaydı. Tepiniyor ve bağırıyordu:

— Ben değilim. Yemin ederim ki ben değilim!

Biraz evvel çayı nasıl iştahla içtilerse, ayni iştahla, her darbeyi, "Al sana, pis çocuk!" sözleriyle kuvvetlendirerek dövüyorlardı. Genç kadın da görmek için koşup gelmişti: "Ne vahşi bir küçük hayvan!" Arkadaşı soğuk kanlılıkla şöyle konuştu:

— Devletin elinde, bunları yok etmekten başka hâl yolu yoktur!

Birisi de elindeki dağcı sopası ile işe karışmıştı. Kiryuşa artık bağırmıyordu, arka üstü uzanmış korkudan titriyordu. Sarı saçları kana bulanmıştı ve yuvalarından fırlamış gözleri artık hiçbir şey ifade etmiyordu. Artık acı bile duymuyordu. Bütün bu işler çobucacık, polisler gelmeden evvel olmuştu.

Yolcular acele kompartımanlarına döndüler. Yiyecekler serildi, sigaralar yakıldı ve konuşmalar başladı: Polis acaba ne yaptı? Çocuk bir kaşık çalmıştı, fakat büyüdüğü zaman yol kesen bir haydut olacaktı. Bu besbel-

liydi. Kaşık, doğrusunu söylemek lâzım gelirse, sonradan sıranın altında bulunmuştu, fakat bu hiçbir şeyi değiştirmezdi: bunlar, ne olursa olsun hırsızdılar.

Ta Orel'e kadar sadece serseri çocuklardan konuşuldu. Seyahatte, bir konuşma mevzuu olması hoş bir şey, zaman çabuk geçer.

Kiryuşa'ya gelince, onu dispansere naklettiler. Sabahın erken saatinde bir şişeyi yuvarlamaya vakit bulabilmiş, kırmızı burunlu hastabakıcı, bilinmez niçin, çocuğun göğsünü vurur gibi okşadı ve kederli bir şekilde gar şefine söyledi:

— Demek beni Allah zannediyorsunuz? Tutanağınızı yazınız, bana gelince, artık yapacak hiçbir şey yok. İnsanlar alçak mahlûklar ve ben Skuratovo'nun hasta bakıcısı, yani baytarların en kötüsü, onlardan nefret ediyorum. Anladınız mı? Evet, hiç durmadan içiyorum ve onlardan nefret ediyorum. İşte bu kadar.

Dolabın arkasına geçti ve sümüğünü çekerek bir küçük şişe daha içti.

Köprünün altında, çocuklar Kiryuşa'nın dönmesini uzun zaman beklediler. Yakalamışlar mıydı? Kurtulmuş muydu? Bereket versin ki Petka'yı farketmemişlerdi! Yoksa onu da kaybedeceklerdi. O kadar küçüktü ki...

Çub yalnız bir şeye üzülüyordu: attığı taş boşa gitmişti. Ah! iyi nişan almasını bir bilseydi! İkisini de (ufak tefek kadın ve kırmızı saçlı adam) öldürecekti...

Kiryuşa ne oldu acaba? Juravka durumu incelemek için gitti. Fazla uzağa gidememişti. Bütün köy olaydan konuşuyordu. Juravka döndü ve gizli bir haber veriyormuş gibi konuştu:

— Haydi yola koyulalım! Beklemek boşuna. Buradan trene binmek imkânsız, bizi tanıdılar. Bundan sonraki istasyona, Vipolkova'ya kadar yürümeli. Bilgi topladım, on kilometre kadar yol varmış, yürüyeceğiz. Orada bir marşandiz trenine bineceğiz.

Ve Petka'ya üzülerek bakarken ilâve etti:

— Fakat seninle beraber, bu iş felâket. Allahın belâsı, sen niye geldin, uyuşuk? Söyle? Haydi, ağlama. Eğer çok yorulursan, seni taşırız. Şimdi senin için Kiryuşa benim artık.

— Ya Kiryuşa, o nerede?

Juravka hiç cevap vermedi, fakat öfkeyle tükürdü.

Şehirden çıkar çıkmaz, kırmızı burunlu hasta bakıcıya rastladılar. Çub, her türlü ihtimale karşı hazır bulunmak için, avucunun içinde bir taş saklayarak dikildi.

— Hele bir davran!

Hastabakıcı durdu, dikkatle çocuklara baktı:

— Ah! orada mısın, genç nöbetçi! Dur bakalım!

Hastabakıcı cebinden küçük bir paket çıkardı:

— Bu size. sucuk. İşte 10 kapik te para. İspirto içinde banya yapmış bir karaciğerle, insanlara karşı derin bir nefretten başka hiçbir şeyim kalmadı. Bugün Skuratovo'nun bütün köpekleri, iki ayaklıları görünce utançtan kıpkırmızı oluyorlar. Büyüdüğünüz zaman siz de kızaracaksınız. Bana gelince, ben daha iyi değilim. Fakat ne de olsa, onlardan tiksiniyorum... İşte bu kadar...

Azıklar yendi. Sonra herkes kırmızı burunlu adam üzerine izlenimlerini söyledi:

— Kapkaraydı, gerçekten. Fakat fena insan değilmiş. On kapik te para verdi.

— Protoçni sokağındaki ihtiyara benziyor. Hatırlar mısın nasıl "dua" ederdi?

Tasasız memleketimizin bu yersiz yurtsuz çocukları, ana yol üzerinde, buğday tarlaları, arasında, başkalarının zenginliği ve emeği ortasında yürüyorlardı. Başaklar yaldızlanır, kadınlar orak sallar, şarkı söylerken, trenler bakanlıklardaki önemli kişileri dağlara ve deniz kıyılarına götürürken, kuş yavruları tüylenirken, kayısı rengi ev altınla dolarken ve yemişlerle yürekler etlenirken, onlar kızgın güneş altında yürüyorlardı.

Hava çok sıcaktı, ayakları yanıyordu. Boğazları kurumuştu. Hiç konuşmadan, herkes kendi öz düşüncelerine dalmış yürüyorlardı Juravka ayni yerleri bakla kırı bir at üzerinde geçtiğini ve her rastladığını uçurduğunu hayal ediyordu: Kargaları, köylüleri ve güneşi! İşte bütün dünyaya savaş açmıştı! Emri altında yüz tane serdengeçti ve yıldız kadar kocaman bir madalyası olacaktı. Çub kendi kendine:

— Nasıl oldu da taşı kafasına indiremedim? Şimdi Kiryuşa yerine öteki gömülecekti. Ah! tabanca ne kadar güzel bir şey, bütün alçakları yere serebilir insan! Petka, o ayaklarını sürükleyerek gerçek olmayan rüyalar görüyordu:

— Eğer ineklerin kargalar gibi kanatları olsa ve onların üstüne çıkabilse...

Ağlamıyordu, hayal kurarak dayanıyordu: "Şimdi artık ben de bir serseri çocuğum", bu "ben bir kahramanım" diyebilmek kadar cesaret isteyen bir şeydi. Nihayet varacakları istasyon görününce, durmağa mecbur oldu. Kızgın bir toz yığınının üzerine oturdu ve utangaç sordu:

— Biraz dinlenebilir miyim?

Fakat dinlenecek kadar zaman yoktu: tren birazdan geçecekti. Juravka Petka'yı sırtına aldı: "Ben seni taşı-

yacağım, daha iki kilometre kadar yolumuz var." Petka yavaşça sordu:

— Söyle, Juravka.. Kiryuşa nerede?

Juravka cevap vermek için tereddüt etti.

— Haydi, ne var? Görüyorsun ki seni taşıyorum.. Kiryuşa, o temizlendi..

Ve Petka, utanmakla beraber — haydi, sen bir kız değilsin! — ağlamağa başladı. Kiryuşa artık yoktur ve hiçbir zaman da olmayacaktır. Belki de hiçbir zaman olmamıştır, Bubik gibi, kanatlı inek gibi. Annesi iyi söylemişti: "Böyle birşey yok. Onu sen her gördüğün şeyden çıkarıyorsun, Petka."

— Söyle, Juravka... O yaşıyordu değil mi?

Juravka gitgide daha kederli bir hâl alıyordu. Birden sesini yükseltti:

— İyi biliyorum yaşıyordu. Onu öldürdüler. Şimdi anladın mı?

Öldü? Bir zamanlar öbür taraftakilerin Juravka'yı öldürmek istedikleri gibi. Ve eğer Petka bulunmasaydı bunu yapacaklardı da. O halde, demek ki büyükler küçükleri herzaman öldürürler? O halde niçin herzaman: "Daha sonra, büyüdüğü zaman..." derler? Kiryuşa'yı şimdi ne yapacaklar? Onu toprağın altına mı koyacaklar? Bu ne kadar korkunç şey...

Petka ağlıyordu. Sonra uyudu, o kadar yorulmuştu ki. Juravka tek kelime söylemeden yürüyordu. Nihayet istasyon: Vipolkovo.

Marşandiz trenine binebildiler mi, bilmiyorum; Kafkasya'ya varabildiler mi, yoksa yolda vagonların altında veya açlıktan telef mi oldular, bilmiyorum. Belki de merhametli yolcuların dersi sayesinde, Kiryuşa gibi bu

istasyonda kalmışlardır. Kim bilir? Alın yazısını izlemekten başka çare yok.

İşte yürüyorlar. Çub önde, sonra Juravka.. Omuzlarında ihtiyar lâtince öğretmeninin gözdesi: Petka "Futurum". Ve bana öyle geliyor ki, sanki bu ilerleyen, çocuksu ve terkedilmiş, hayalperest ve hırçın, ocaksız, sevgisiz, bakımsız, herşeyi evvelce denemiş bir çocuk ülke, Skuratovo'dan Vipolkovo'ya giden, oradan da kızgın yolların üstünde başkalarının mahsulü ve zenginliği arasında daha uzaklara giden, bizim Rusya'mızdır.

Yolda kimlere rastlayacaktır? Skuratovo yolcularına veya merhametli hastabakıcıya. Ve işte burada yürek artık atmaz olur, insan sormağa korkar, acaba ereğine varabilecek mi?

ONDOKUZUNCU KISIM

HAYAL

Bizim sokakta yaz, ormanda yangın neyse odur, eğer fazla bira içtiği için geyirip duran Pankratof'u saymazsak bizde kaplan da yoktur. İnsanlar sıcağı sulayarak boğmak isterler, fakat ıslatılan taşlardan sıcak ve kalın bir buğu yükselir. Yaz sonuna yaklaştıkça, geceler de gitgide daha karanlık ve yoğun bir hal alır. Hava zift gibi yapışkan ve koyudur. Uykusuz insanların iniltileri, iç çekmeleri ve gerinmeleri açık pencerelerden dışarı çıkar ve her köşede uğuldar! Bunlar içinden mezar kurtlarının çıkacağı yumurtacıklar, kezzap ve bıçak şeklinde ortaya çıkan gazete havadisleridir. Ne sıcak!

Bizim sokak, geçen gün dikkatleri üzerine çekmek şerefine kavuştu. Kızgın sıcağa rağmen birkaç tane müfettişin geldiği görüldü. Maliye müfettişlerinden bahsetmiyorum — onlar bu yolu eskiden beri bilirler — emni-

yet müfettişlerinden de değil, burası onların herzamanki yurdudur, fakat bu gelenler sağlık müfettişleridir. Bir komisyonda Protoçni sokağında sağlığa uygun olarak yaşanmadığına karar verilmiş ve hemen yardıma koşulmuş. Duvarlar afiş ve çağırılarla doldu. Bunlarda ne öğütler yoktu: "sinek, işte düşman". "Çocuklarınızı koruyunuz". "Kooperatif halinde birleşiniz". "Gazete okuyunuz" ve "kadın işçilere saygı gösteriniz". İvanovka katılarak gülüyordu: "Tamam, tamam saygı gösteriyorlar." Acemler neşeyle sinek avlıyorlardı.

Kayısı rengi evin yanında, 6 numarada, emrinde bir otomobil bulunan Tarım bakanlığının önemli bir kişisi yaşıyordu, yahutta yaşamak arzusundaydı. Onu hatırlayarak civara bir pankart koydular: "Otomobillere dikkat ediniz." Pankratof gülüyordu. Bu sokakta bir otomobil ha? Bu sokakta yalnız Pankratof bir insanı ezebilir. Kendinizi kollayın kuzular!

Sokaktaki lokantanın klübe çevrileceğinden bile bahsediliyordu. Asemit Birliği sekreteri ceketinin yakasında bir vecize taşıyordu: "Ben dinsizim!" Muhasebecinin oğlu aşk şarkısı yerine bir devrim türküsü söylemeğe başladı: "Budyeni kardeşimiz ve herkes, bizimle beraberdir!" Ve bütün bunlar, hem de bu sıcakta!

Fakat canlılık biraz sonra kayboldu. Afişler yerlerinden sökülmeğe başladı. Sekreter yakasındaki vecizeyi çıkardı ve onu sadece bayram günleri, yeni bir kasket gibi taşımağa karar verdi. Her ne kadar çocuk, gençlik teşkilâtına yazıldığını her yerde söylüyorsa da, muhasebeci kimse görmeden oğlanın kıçına bir tekme attı. "Kadınlara saygı gösteriniz" afişi İvanovka'nın bir renkli resmi ile süslendi. Ve buna Pankratof bile şaşırdı kaldı. Galiba mevsimi kötü seçmişlerdi. Derece 35 i gösterirken

nasıl olur da sağlıktan ve eğitimden konuşulurdu? Belki de bu sebepten veya bir başkasından sokakta hiçbir şey değişmedi: Onun derisi sertti ve kimse kesemiyordu. Bu devletin bir parçası değil miydi? Burası Protoçni sokağıdır, lâğım, çamur, bir kelimeyle romansların, tahta kurularının ve meşhur rus hamam böceklerinin toplandığı bir bataklıktır.

Karpuz mevsimi çoktan gelmiştir. Yakında sonbahara girilecektir. Pankratof ana yakında elmaları salamuraya koyacak ve erik reçeli yapmağa başlayacaktır. O birinci katı temizlemiştir: Sakarof Vera'nın yanına taşındı. "Komilfo" yazılı tabelâ işe yaramadığı görülünce, bahçeye atıldı. Yeni bir eve taşınınca ziyafet verilir ve birkaç kadehçik de içilir tabii!. Yeni kiracı Muşin'in parası, ikonları, etli butlu bir karısı ve bir gramafonu vardı, fakat kendisi bir sopa gibi kuruydu!

Muşin'in karısının ilerde patronun tekliflerini geri çevirmeyeceği şimdiden tahmin edileblir.

Löter'ler, Osenka, Raya ve ilik'e bir tane daha ilâve ettiler. Bu Yusik için yeni bir üzüntü konusu oldu: İsmi gibi kırmızı ve dikenli olan Roz çok ağlıyordu. Acaba annesinin sütü mü yoktu? Çocuğu sütten kesmek lâzımdı.

Löter'ler bir zaman sızlandılar, sonra sesleri kesildi: "Çocuklarla hayat daha neşeli geçiyor". Sonra, Bayan Löter'in annesinin on bir tane çocuğu olduğu düşünülünce, dört tane hiçbir şey değildi.

— Yusik, dostum, Roz ağlamasın diye bu oyuncakla oynar mısınız? Yusik oyuncağı sallıyordu başka ne yapabilirdi? Şimdi o okadar yalnızdır ki. Praşof ta taşınmıştır. Giderken:

— Kusura bakma, Yusik.. Burada o kadar çok hatıralar var ki.. Bana çok acı veriyor... dedi.

Gitmeden evvel, dudağında acı bir gülümsemeyle, eserlerinden bir tomarını sobayı yakmak için mutfağa taşımıştı. Hayatı şöyle böyle düzene girmişti. Bir akşam gazetesine ikinci düzeltici olmuştu. Yazmayı ve içmeyi kesmişti. Bunun sebebi neydi? Acaba eski lâtince öğretmeni ile yaptığı konuşmanın tesiri miydi? Veya yüreği kurtlarını dökmüş te dinlenmek, günlük hayatın donuk ve ortaklaşa sükûnetini mi istiyordu? Yusik bile bunu bilmiyordu.. Sık sık sorardı: Boris'e ne oldu acaba? Mutlu mu? Onu Pankratof'a sormağa çalışırdı, fakat öbürü kapalı geçerdi: "İyidir, görüyorum..."

Yusik "San'at Sineması" nda çalıyor, küçük Roz'u eğlendiriyor ve bilinmeyen yazarın kitabı ile teselli oluyordu.

Bu sokakta Tanya isminde bir genç kız yaşamışmıydı acaba? Yahut bu bir rüyadan başka bir şey değilmiydi? Bu sokak ta bazen güzel rüyalar görür. Bu rüyanın hiçbir zaman sonu yoktur. Ne ölüm, ne evlenme. Güzel bir sabah sokak uyanmıştır: Tanya kayboldu! Ve o artık bu rüyayı bir ikinci defa görmeyecektir. "Gülünüz" demek dile kolay. Bu kederli insanlar arasında nasıl gülünebilir? İhtiyar öğretmen öldü, çocuklar gittiler, kilisenin avlusundaki yabani hindibalar soldular. Yusik yalnız, hayatla baş başa kaldı ve onu bir hörgüç gibi sürüklüyor.

Bu anlatmak istediğim gece kamburun canı sıkılıyordu. Kinle kemanına bakıyordu: bu Pankratof'tan daha kötüdür, diyordu. Yalan söylüyor. Niçin insanlar şaşılacak kadar güzel sesler icad etmişler? Tanya, o mısraları severdi. Fakat çiçek tozları kadar narin kelimeler onu pomadlı bıyıklardan kurtarabildi mi? Bütün notaları yak-

mak, bütün bülbülleri öldürmek ve sonra anlamak lâzım: Protoçni sokağında veya başka bir yerde daha çok seneler yaşayacağız, gülmeden, basitçe yaşayacağız; çünkü biz böyle yaşamak için yaratılmışız, o halde yaşayalım. Fakat bu Allahın belâsı teller Tanya'dan ve ölümden bahsederken ağlamıyor ve artık her çeşit mutluluğun şarkısını söylemiyor! Yusik şimdi sokağın da bir kamburu olduğunu ve bütün dünyanın da kendine göre "can sıkıntısı" adında bir kocaman kamburu bulunduğunu biliyor. Artık hayal kurmamak lâzım...

Bir tabure üzerine oturmuş, kollarını bir yarasa gibi sallıyordu. Pencereden gecenin sıcak zifti akıyordu. Bu gece sıkıntıdan boğulan yalnız Yusik değildi. Sıcak, bir vicdan azabı gibi, insanları yuvalarından çıkarıp kızgın asfaltın üzerine sürüyor ve onları birbirinin üzerine atıyordu. Sidorenko Petrof'a ne diyebilir: "Nasıl, paraları cebe attın mı?" "Allah için..."

Praşof'u bu anılmaya değer yere doğru sürükleyen tastamam bu sıcaktı. Yusik'le konuşma kötü başladı.. İkisinin de keyfi yerinde değildi. Yusik'in bugün gülmek için hiç isteği yoktu: Osvald Sigmündoviç efsanesi ile ve hayatla dargındı. Ve işte Praşof ta gelmişti. Demek ki yaşıyordu, ve Sakarof da sağdı. Kütüphanedeki kitaplar da yerindeydi; şimdi nasıl olur da Seyfulina ve Buharin hatırlanabilir? Fakat Tanya, o yaşıyor mu? Aptalca rüyalar! Allahın belâsı keman! Hepsi boş şey, Pankratof'un sakalı, küflü sucuklar ve renkli bonbonlardan başka hepsi.

— Söyler misiniz, Boris, siz daima gerçek olanla olmayanı bilir misiniz?

Praşof hiç cevap vermedi. Yusik'in sorusu onu sinirlendirmişti. O, Praşof, şimdi gerçek hayatını düzenliyor-

du, gösterişsiz, şöhret rüyaları olmayan, acı ve aldatıcı aşkları bulunmayan, alelâde bir hayat. Yeni bir eşyaymış gibi ona özentiyle bakıyordu. Ve işte şimdi Yusik, bu kadar güçlüklerle ortaya çıkan bu eseri yok etmek istiyordu. Bu iskambilden bir şato muydu? Belki! Bizde hiçbir şey bir saatten fazla sürmez. Eskiden, kemanın ağlamaları ile uyandığı zamanlar yaptığı gibi bağırmak istiyordu: "Deli olmayın, sizi bir tımarhaneye kapatıverirler." Evet, bana sorarsanız, bunun için sizi yalnız tamarhaneye değil, fakat öteki dünyaya da gönderirler.

Fakat Yusik devam ediyordu (sorguya çektiği Praşof değil, fakat kendisiydi):

— Ve sonra, Tanya... Gerçekten o, bir rüyadan başka bir şey değilmiydi?

Praşof o zaman cebinden itina ile kâğıda sarılmış yüzüğü çıkardı:

— Budalaca şeyler söylemeği bırakın, Yusik!.. Bu yüzüğü görüyor musunuz? Tanya bunu ölmeden evvel bir ihtiyar dilenciye vermiş. Fakat siz onu tanırsınız: bizim ihtiyar dostumuz. Size bunu evvelce anlatmadımsa, sadece bu hatıraların benim için acı olduğundandır... Tanya ölmüştür, ihtiyar da... Fakat biz, Yusik yaşamağa devama mecburuz. Basitçe, fantezisiz. Ben bu yüzüğü bir ruh fakirliği içinde verdim ve onu cömertlikle, gerçek bir ruh zenginliğiyle aldım. Bunu bana Krezüs verdi, namusum hakkı için. Krezüs. Bu adam cimrice yaşıyordu: fiil çekimlerine başlarken de bitirirken de "Merhamet ediniz" diyordu. Hiçbir şeyde gözü yoktu. Hileyi yabancıların gözünden okuyordu. "Eğer bir ev yanarsa, sevinmek lâzımdır". İşte bu fevkalâde! Bunu daima üzerimde mendilimde düğüm gibi taşıyorum: anladın mı Yusik, yaşamak lâzım!

Yusik onu dinlemiyordu. Elleri, göz kapakları, kamburu, hepsi titriyordu. Hepsi boş, hepsi! Bu kırılamayan bir halkadır. Praşof, Tanya, Sakarof, ihtiyar öğretmen ve yeniden Praşof. Yalan! Hayal! Osvald Sigmündoviç hayal görmüş olmalı! Veya yalan söylemiştir, belki de! Belli ki yalan söylemiş. Peki, ihtiyar öğretmen yalan söylediyse, o halde gerçek nerededir? "Bu bir kural dışıdır". Ve terkedilmiş çocukları kurtaran "futurum", belki de onu da uydurmuştur? Niçin yapmıştır? Ne kadar manasız bir soru: o halde kemana niçin olmayacak şeyleri vadettiğini sorunuz.

Fakat Praşof, onu bu yüzükle kurtarmıştı. Praşof, Sakarof'un rolünden şüphe etmiyor ve bu yüzüğü bir yâdigâr gibi saklıyordu. Demek ki ihtiyar lâtince öğretmeninin hakkı varmış. Fakat o zaman kemanın da hakkı var, herkesin de. Ve Tanya'nın gerçekten yaşayıp yaşamadığını sormak saçma şey. Odasında ağlayan küçük Roz'a rağmen Tanya yaşamıştı. O halde herşey ayni zamanda hem hayaldir hem de gerçek.

Yusik büyümüş gibi görünüyordu. Kolları ileri doğru uzamış, gözleri bir meczubunkiler gibi görmeden parlıyordu. Praşof'u kolları arasına aldı.

— Boris, dostum... Siz yalan ve çürümüş sucuklar hakkında istediğinizi söyleyin... Fakat ben şimdi gerçeğin nerede olduğunu biliyorum. Kotz'daki haham onu görememişti. "O mevcut değildir" demeğe cesaret edebilmişti. O bir köstebek gibi kördü. Gerçeği bulamamış olsa bile birşeyler uydurmalıydı. Son mumun dibini de söndürmeğe hakkı yoktu. İhtiyar lâtince öğretmeni lâzım gelen şeyi uydurdu. Benim yazar da bazı şeyler uydurmuş. Keman, Sanat sinemasının sefil kemanı da kutsaldır. Boris, şiirler yazın! Bir işitilmemiş halka için yazın.

Praşof kendini kurtardı ve öfkeyle konuşmağa başladı:

— Artık şiir yazmıyorum ve size bunu evvelce söylemiştim: sadece yaşıyorum. Ben alelâde bir insanım, yeteneksiz.. ve bu hiç te onur kırıcı değil. Dünyada şairler ve musahhihler bulunması lâzım. Herkesin hayatı ayrı. Otuz sene boyunca Praşof şair olmağa çalıştı. Yeter artık! Bu kötü ve budalaca birşey. Bütün felâketler bana bu hırstan geldi: tembelliğim, mısralarım ve Tanya'yla olan bu mutsuz "roman". Eğer eğlenilmişse bunu mutlaka arabada ve gece kulüplerinde yapılmış olması ve eğer ağlanmışsa bunun da mısralarda olması lâzım. Artık yeter! Alışılmış şeylerden dışarı çıkmayacağımı açıkladım. Sosyal meselelerle herkes kadar ilgilenirim, fakat daha fazla değil. Pravda'nın baş makalesini okurum, Douglas'ı görmek için gara gitmiştim, sadakamı İngiliz madencileri yararına yardım parası toplayanlara veririm ve diğerleri de bunlar gibidir. Teslim oldum. Ve mutluyum. Şimdi niçin beni allak bulak etmeğe çalışıyorsunuz? Sanki bu sükûneti ben kolayca ele geçirmişim gibi... Hava sıcak olduğu için, bunaldığım için buraya geldim. Çalışacak gücüm yoktu, canım sıkılıyordu. Ve siz hâlâ çıkışıp duruyorsunuz...

Fakat Yusik'i durdurmak güçtü coşmuş, artık Praşof'u görmüyordu. Şimdi dünyanın bütün filozofları, bütün şairleri ve lâtince öğretmenleriyle konuşuyordu; ayni zamanda, her sene, mine çiçeği asın diye cehenneme inen şu garip bakire ile de konuşuyordu. Mine çiçeği mi? Bu muhakkak kilise bahçesindeki zavallı hindibalardan daha güzeldir. Mine çiçeği güler. Cehenneme gitmek istemez, fakat gene de güler. Bu gülüş şefkatle doludur. Durunuz! Yusik bu gülüşü evvelce de görmüştür... "Bana yapacak

ne kaldı, Yusik?.." Fakat bu Tanya'dır! Osvald Sigmündoviç bir falcıydı. O Tanya'dan, cehennemden Protoçni sokağına inmiş gibi bahsediyordu. Mine çiçeği açsın diye. Evet, mine çiçeği! Ve Praşof mine çiçeğinden daha mı az ilgi çekicidir? Demek ki Tanya yaşıyor ve geri gelecektir.

— Boris, anlıyor musunuz? O yaşıyor! Bana deli diyorsunuz, değil mi? Belki, fakat deliliğim beni daha akıllı yapıyor. O geri gelecek. Herşey, anladınız mı, bir hayalden başka birşey değil. O yalnız geçmişte değil, gelecekte de yaşayacak. Mine çiçeği açsın diye. Bunu biliyorum. Mine çiçeğinin ne olduğunu bilmek istiyor musunuz? Ben hiçbir şey bilmiyorum. Belki bir çiçektir. Belki bir insan. Belki de sizsiniz? Yahut küçük Roz Löter? Bunun önemi yok, fakat, anlıyor musunuz, Tanya geri gelecek!

— Kesin artık! Hemen. Bu sayıklamalarla beni deli ediyorsunuz. Neden geldim... O kadar sakindim. Unutmuştum. Artık Tanya'dan bahsedilmesini işitmek istemiyorum. O ölmüştür ve bir ceset sevilemez. Bu iki kere iki dört eder kadar açık. Ve mine çieği, bu da bir sayıklama. Yeniden kötü mısralar yazmak mecburiyetinde mi kalıyorum? Katuşa Markof'u tanırsınız değil mi? Evet onunla evlenmek istiyorum. Bu açık değil mi? Boğulmuş bir kızla evlenemem ya. Anlaştım.. bu iş başka. Tanrıya, şiirlerde söylendiği gibi, onu seviyordum. Ve bunun için ona karşı kabaydım"Kaba şakalara varıncaya kadar". Fakat burası o kadar sakin. Löter'ler gibi bizim de çocuklarımız olur. Eğer bu bir küçük Roz değilse, bir Şura olur, ve aradaki tek fark budur. Fakat, Allah için, yaşamam lâzım, anlıyor musunuz? Yahut, daha iyisi beni öldürün! Artık hayal kurmak istemiyorum. Ben bayağı bir mahlûkum ve

sizin bana böyle işkence etmeğe hakkınız yok! O ölmüştür. O suda boğulmuştur. Bir nokta, hepsi bu kadar.

Yusik bu dağınık sözlerden artık kaçamıyordu. Artık önünde bir akşam gazetesinin ikinci musahhihinden başka kimse yoktu. O Katuşa Markof'la evlenecekti. Yapsın bakalım. Artık dünyada Praşof'u gözetecek kimse yok, o yalnızdır. Tanya'nın yaşadığına inanmıyor mu? Daha iyi. Yaşadığına inanmamak ona daha kolay geliyor. Masallar anlatmak yeterli değil, ayni zamanda hayatı karış karış kurmak lâzım.

Dostunun geleceği için duyduğu tedirginlik Yusik'i gitgide daha fazla deli ediyordu. Evet, ihtiyar öğretmenin nutuklarını inkâr etmeyi ve bilinmeyen yazarın kitabını yakmayı bilmek lâzım.

— Bana kıymet vermeyin, Boris. Ben aklımı kaçırıyorum. Bu sıcaktan, artık hiçbir şeyi göremiyorum. Tanya'nın ölmüş olmasını istiyorsunuz. Pekalâ, size öyle söyleyeyim, o ölmüştür. O üç ay evvel boğuldu. Bunu bir çocuk bile anlardı. En kısa zamanda evlenmeniz lâzım. Katuşa'nın çok asil gözleri var. Sizi tebrik ederim Boris. Size hakaret ettimse, özür dilerim, ben budala bir kamburdan başka bir şey değilim. Bana artık hayali hikâyeler uydurmaktan başka bir şey kalmıyor. Yaşayınız, iyi yaşayınız ve beni unutunuz, Boris.

Praşof, Yusik'in bunları söylerken ne kadar acı çektiğini anlamış gibiydi. Şefkatle kamburun elini sıktı. Tek cevabı bu oldu ve konuşmadan birbirlerinden ayrıldılar.

Biraz sonra Yusik'i Löter'in karısı çağırdı: bu sıcakta bütün gün evde kalmıştı. Eğer Yusik Rozet'le beraber kalmak isterse, biraz hava almağa gidecekti. Yusik eline diş halkasını aldı, hiçbir kederi yokmuş gibi küçük kıza gülümsedi. Praşof'un da bir küçük kızı olacaktı. Yu-

sik'in hiçbir zaman çocuğu olmayacaktır, o bir gudubettir. Fakat o, Tanya'nın yaşadığını biliyor. Onun bu korkunç cehenneme niçin indiğini biliyor. Bunları, henüz ne evi, ne nişanlısı ne de düşüncesi olan Roz'a anlatacak. O henüz korku bilmiyor. Gözleri, mimarının hayallerinden başka kimsenin oturmadığı, yeni bir ev gibi boş ve aydınlıktır. Roz onu anlayacaktır.

— İsmini biliyor musun? Senin adın "mine çiçeği". Bu çiçek gülden daha güzeldir.

Pencerenin arkası karanlık bir cehennemdir. Kızgın zift gibi ateşli yürekler kıskançlık ve arzu içer dururlar. Tanya işte buraya inmişti.

Löter'in karısı gezintiden dönünce dondu kaldı. Uyuyan küçük Roz'un başucunda kambur hareketsiz, hayran duruyordu. Saçları dimdikti, bir eli çocuğun diş halkasını keman yayı gibi çekiyor, öbür eli, kafesinden kaçan bir kuşu tutmağa çalışıyormuş gibi kuvvetle kalbine dayanmış duruyordu ve gözleri yaşlarla doluydu.

Praşof ne evine ne de Katuşa'lara gitti. Yusik'in sözleri eski acısını canlandırmıştı. Sıcak devam ediyordu. İnsanlar sendeleyerek, sanki her adımda toprağı yadsıyarak ve uçmayı öğreniyorlarmış gibi hemen hemen kaldırımlara dokunarak yürüyorlardı. Konuşmalar garipti: Bulutlardan, müşfik ve zalim aşklardan, şiirden bahsediliyordu. Ve bununla beraber bunlar basit vatandaşlar, Praşof'un meslekdaşlarıydı. Noluyordu? Mahsustan mı yapıyorlardı? Atkarsk'lı büyük adamla eğleniyorlar mıydı? Uzun saçlı bir adam, bir karpuz dilimini yiyerek ilerliyordu. Karpuzu elinden bırakmadan bağırdı: "Bu hiçbir şey değil, Öridis'çiğim, kışımız da bu kadar soğuk olsun." Biraz utanın vatandaş! Hava sıcak! Bizde Öridis yok. Osvald Sigmündoviç öleli çok zaman oldu. Ve Praşof bir

ikinci müsahhihten başka bir şey değildir. O, Katuşa Markofla evlenmeğe hazırlanıyor.

Ne yalan! Bütün etrafta, sanki operada veya kurbağalı bir bataklık önünde bulunuyormuş gibi aşk iniltilerinden başka bir şey yok.

Praşof bir meydandan geçti. Her bankta güvercin gibi sesler çıkaran bir çift vardı ve yaz, sonuna yaklaştığı için meyveler daha etli ve yürekler daha ağırdı. Bu güvercin sesleri kederli, hemen hemen büyülü gibiydi: Kaderler birbirine bağlanıyor ve çatışıyordu. "Ebediyen." "Allahaısmarladık." Ne korkunç bir güvercinlik! Ve işte nehir...

Praşof durdu. Uykulu ve aşina şehir muhteşemdi. Onda büyük bir şehre uygun düşen göz kamaştırıcı parlaklık ve gerçekten uzaklık vardı. Moskova nehrinin arkasında, mavi kilisesi, sigara gibi tüten fabrika bacalariyle banliyö, mahcup uzanıyordu. Orada, nehrin ötesinde, ikonlarla, yas tülleri ve duaların garip bir karışımı ile anlaşılmaz bir hayat akıp gider. Ve işte orada, Kremlin, bütün rus şefkati. iyilik, kuzeyli ruhunun gizli gururu. Fuarın bulunduğu alacalı limanı gözden silen muhteşem bir damla gözyaşı. Ve Kremlinden ötede hisar, kale ve bizim umumi lokantanın kapıcı kulübesi. Dikkatli ol, dostum, seni soyacaklar, paralarını çalacaklar! Merdivenlerin basamakları geniştir. Moskova nehri bile burada. gösterişlidir. Çanlar çalar. Sokak fenerleri, parmaklıklar. Bir kelimeyle payitaht!

Praşof heyecanlı, kuvvetle nefes aldı: geçen defa "çatı" daki gibi, burası da Moskova'dır. Her şey bitti. Herşey düzene girdi. Çalış! Provalarını tashih et! Fakat bu küçük duman nedir? Gözleri mi bulanmıştı? Bir rüya gö-

rüyordu: yüzyılların ve yüreklerin rüyası, elleri tüylü rahiplerin ve saçları zorla kesilmiş rahibelerin rüyası, Kremlin'in duvarı dibinde bir hayalet gibi beyaz ve ölüm gibi canlı uyuyanın rüyası, şairlerin ve kamburların rüyası. Bu beyaz bir şal içinde, kim çıkıyor merdiveni? Dur, vatandaş! Bir zavallı musahhihi rahatsız etme! Açıkça söyleyin, siz umumi lokantada çalışanlardan biri misiniz? Fakat kadın hiç cevap vermedi. Kimdi acaba? "Bu hiç bir şey değil Öridis, kışımız da bu kadar soğuk olsun". Gerçekten, yazın bile bizde, kıştır. Ruyalara yer yoktur. Korkunç memleket! Zalim hayat! Yusik, onun hayal kurmağa hakkı var... Çünkü bir kamburu var. Halbuki Praşof'un yaşaması lâzım. Göreceksiniz, Katuşa ile evlenecek. İnanın bana, evlenecek!

Fakat size açıkça söyleyeyim, bu hafif dumanı dağıtmayacak. Nikâh memurluğundan çıktıktan sonra, Yusik'in hayali hikâyesini düşünmeyi bırakmayacak. Böyle bir yürek sıkıntısından kurtulmak mümkün değil. Tanya onunla sadece bir gece geçirdi, fakat ebediyen onun yanında kalacak. İçini çektiği ve şüphe ettiği için, dertleri kabuk bağlamadığı için ve bir Pankratof olamadığı için. Bu onun simididir! Sıkı tut, Praşof!

Pekalâ, o artık sakin yaşayacak. İyi bir vatandaş, iyi bir koca olacak. Fakat bunu, o bunu hiçbir zaman inkâr edemeyecek. Yusik, bu yüzüğü niçin üzerinde taşıdığını ve bu hatıranın ne manaya geldiğini nasıl anlayamamıştı? Moskova! aşina hayaller şehri! Hepimiz bir parça deliyiz!

YİRMİNCİ KISIM

TANYA'NIN MEKTUBU

Yusik, sevgili Yusik! Çok şaşıracaksınız! İmzaya bakacak ve omuz silkeceksiniz. Bu öbür dünyadan gelen bir mektup. Fakat belki de bu imzanın kimin olduğunu unutmuşsunuzdur. "Hangi Tanya? Ah, evet, komşum!" kitaplarımı kütüphaneye götürüp değiştirin.. "diye boyuna kafamı şişiren kız." Bana darılmayın, Yusik! Beni unutmuş olmanızdan gerçekten korkuyordum. Bana, o son geceden sonra on sene geçmiş gibi geliyor. Aslında sayıyorum: beş aydan fazla değil. Ne kadar değiştim. Hatırlarmısınız ,sizden bana morfin bulmanızı istemiştim? O zamanlar ciddi olarak ölümü düşünüyordum. Gün doğarken, sahiden kendimi suya atmak için evden çıktım, fakat korktum. Bir an köprü üzerinde durdum ve sonra yürüdüm. Ve şimdi, o sokakta geçen bütün sıkıntılarım çocukça şeyler gibi geliyor bana... Böyle mi ölünür acaba? Orada

hayatım gerçekten kolay değildi — gözleri açılmamış bir köpek yavrusu gibi yolumu arıyordum — ve bununla beraber o zamanları üzülerek hatırlıyorum: Onlar benim ilk gençlik yıllarımdı. Sevgili evimizi, bağırışan kadınları, Acemleri, Löter'leri acınarak hatırlıyorum. Hemen hemen beni mahveden Praşof için bile şefkat duyuyorum. Aslında o iyiydi. Fakat kendi kendini anlayamamıştı: Bir afiş gibi mutlak şekilde kaba görünmek istiyordu: "Vakit nakittir." Her halde bana yazın. O ne oldu? Zengin mi? Şöhretli mi? Yoksa evlendi mi?

Fakat sizi hatırladığım zaman, Yusik, yüreğim ağzıma geliyor. Söyleyin, sizin gibi insanlar nereden gelir? Göktaşları gibi gökyüzünden mi? Bazan da öyle gelir ki herşey insanlara bağlıdır. Bu aslında pek az bilimseldir; biliyorum ki esas olan alt yapıdır. Bizim burada, Kaşiradaki militanlara bakıyorum, herşeyleri var: Bilgi, enerji, tutum. Ve neticede, altı gençlik teşkilâtı üyesi bizim hizmetçi Maşa'nın ırzına geçiyor da gençler arasında hiç kimse bunu yakışıksız bulmuyor. Yaşlılar bundan başka söz bilmiyorlar: "İşte sizin devriminiz!" Kollar çaresiz iki yana düşüyor. Ve işte Yusik, eğer herkes sizin gibi olsaydı, o zaman herşey çok kolaylaşırdı. Kocamın bunlara karşı birtek cevabı var: "Bütün bunlar, bizim ekonomik geriliğimizden ileri geliyor." Onun gerçekten hakkı var. Fakat hemen aşağıda size ifade edeceğim: ben ekseriya şüpheler içindeyim. Eğer insanlar değişmezse, belki isimler müstesna, hiçbir şey değişmeyecek. Siz beni muhakkak anlarsınız.

Ve işte, size yazıyorum. Burada tam manasiyle konuşacak hiç kimsem yok. Kocam çok zeki, fakat çok soğuk. Ve sonra böyle budalalıklarla uğraşacak vakti de yok. Partinin buradaki bütün işlerini o görüyor. Benim çalış-

tığım Halk eğitimi dairesindeki arkadaşlara gelince, onlarla müşterek hiçbir tarafım yok. Onlar dedikodu yapar, entrikalar çevirir ve yahudi fıkraları anlatırlar. Kulüpte Lunaçarski'nin bir piyesini oynadılar: Bakan ve çilingir. Beni de davet ettiler. Hiçbir şey anlamamışlar, metni ezberlemişler, hepsi o kadar. Olayın özü şurada ki, oyunu sahneye koyan fırsatlardan istifade ederek genç kadınları sıkıştırıyordu. Ne bayağılık! Az zaman evvel dokuzuncu yıldönümü kutlandı. Kocam, yakın hedefler üzerine ciddi bir nutuk söyledi. Gürül gürül cümleler kullanmadan, kuru, fakat güzel konuştu, ve sonra diğerleri sarhoş oldular ve millî dansları göstermek için dansa başladılar. Bütün bunları niye anlatmamalı? Ve işte böyle.

Ya ablanız ne oldu, diyeceksiniz? Şura ile konuşmanın imkânı yok. Üç çocuk, hasta bir koca, mutfak, hergün çamaşır. O kadar değişmiş ki insan bunun Şura olduğuna inanamaz. Et fiatından ve bayağı dedikodulardan başka bir şey bilmiyor: "Pazarda o kadar masraf ediyor ki. Bu parayı nereden buluyor", bunun gibi şeyler. O çok iyidir, beni şefkatle bağrına bastı. Onun yanına âniden, budalaca trajedimle ve tam da çocuklar boğmacaya tutulmuşken gelmiştim. İlk günler ona Moskova'daki hayatımı anlatmağa çalıştım. Ve tabii diğer şeyleri de. Kimseye birşey söylememem için bana yalvararak ağlamağa başladı:

— Yeter ki kimse öğrenmesin, Allahım!..

Düşününüz, 1926 senesinde! Ve herşey de ona göredir: ayinler, cenaze törenleri, ikonlar, iç çekmeler: "Ne zaman geberecekler acaba, lânet insanlar?" Şura bana acıyor ve beni doyurmaktan başka birşey düşünmüyordu. "Tanya'cığım, bir parça daha!" Bu beni teselli etmek için-

di. Sokolovski ile evleneceğimi duyunca ağlamağa başladı: "Nasıl, bir bolşevikle mi?" Sonra sakinleşti: Ne olursa olsun bir kocaydı ya. Bu oradan, Moskovadan daha iyiydi (içinden benim orospuluk ettiğime inanıyordu). Bana çeyizler bile hazırladı. Fakat kocama rastlamamak için bize ziyarete gelmiyordu.

İşte benim hayatım. Gördüğünüz gibi istediğiniz oldu: ben evlendim. Kocama dair size daha neler anlatmalıyım, bilemiyorum. O benden çok daha yaşlı, kırk beş yaşında. Aşağı yukarı kızı olabilirdim. Devrimden evvel de bolşevikmiş. Sakalı yoktur, saçları yarı yarıya beyazlaşmıştır. Serbest bir zamanı oldu mu satranç problemlerini halletmeye bayılır. (Burada onunla karşılaşabilecek oyuncu yok.) Moskovadan buraya gönderilmiş. Birbirimize kulüpte rastladık: O gün ben nöbetçiydim. Çok hoşlandım — diğerleriyle insan söyleyeceği sözleri unutuyor — ve ona hemen tiyatrolar, konferanslar filimler üzerine bütün bildiklerimi anlattım. Geç vakte kadar kaldı. Bir hafta sonra tekrar geldi. Konuşmağa koyulduk: Sokolovski flörte başlamıştı. Gülüyordum. Ne flört? Fakat onunla konuşmaktan zevk duyuyordum. Birbirimize sık sık rastlamağa başladık. Bir defasında bana: "Benimle yaşamak ister misiniz, Tanya?" dedi. Birden bire sarsıldım: çünkü o zamana kadar aramızda hiçbir şey geçmemişti. Ona sordum: "Bunu niye istiyorsunuz?" "Hoşuma gidiyorsunuz ve yalnızlık bana zor geliyor?" Evleneli işte üç ay oldu ve ben hâlâ kendi kendime soruyorum: niçin bana ihtiyaç duydu? Çok iyidir, bir karısı olduğundan ve yakında bir çocuğu olacağından mutludur. Fakat mutluluk duyacak vakti de yoktur. Ona herşeyi ilk gün anlattım. Susarsam bunun bir yalan olacağını düşündüm. O kaşlarını çattı: "geçmişten niye bahsetmeli, bu herkesin

başına gelebilir. Şimdi artık beni buldun ya bu kâfi." Ve bundan sonra bu konuda tek kelime konuşmadı.

Bir defasında aynen şöyle söylemiştim: "Eğer orada, Moskova'da yaptığımı burada da yaparsam?" "Çok üzülürüm." Söylediğine inanırım, çünkü o hiçbir zaman yalan söylemez. Fakat niye üzüleceğini anlayamıyorum. Ondan o kadar uzağım ki. Beni bir yüzükle satın almak isteyen Praşof hiç olmazsa heyecanlıydı. Bana mısralar söylerdi. Halbuki Sokolof (onu daima soyadı ile çağırıyorum) hiçbir zaman soğuk kanlılığını kaybetmez, daima sakin, aklı başındadır. Bu bir insan mıdır acaba? Bununla beraber, belki de böyle olması lâzımdı. Şimdi artık büyüdüm. Çok çalışıyorum. Bu bana huzur veriyor. Burada, kocam için hemen hemen bir arkadaşım. Sonbaharda, sosyal psikoloji derslerini takib etmek için Moskova'ya gitmek istiyordum. Kocam da ısrar ediyordu. Fakat bu iş olmadı. Bir çocuk bekliyorum. Demek ki en aşağı iki sene daha beklemek lâzım. Ve bazan bu işin hiçbir zaman olmayacağını bile düşünüyorum. İki sene sonra, erzak, çocuk bezleriyle Şura gibi olacağım. Ne yapmalı...

Bir çocuğum olmasından memnunum ve korkuyorum, çok şeyler ummaktan korkuyorum. Bu aşk için de aynı şey değil mi? Bu şiirlerde bir türlü, hayatta ise bir başka türlü! Görüyor musunuz, henüz yeteri kadar akıllı olamadım.

Size sahici bir kompozisyon ödevi yazdım: Vatandaş Evdokimova nasıl yaşıyor? Evde herşey sakin. Kocam bir toplantıya gitti. Geceler burada çok uzun. Pencereler buzlu, küçük yıldızlarla kaplı. Camların arkası, gecedir, kardır. Kaşira pek çok kilisesi ve bahçeleri olan küçük güzel bir şehirdir. Bir tek büyük cadde, gerisi köy gibi. Ve köpekler havlıyor.

Yusik, size herşeyi anlattım, fakat henüz hiçbir şey söyleyemedim. Eğer burada olsaydınız, bana sizin komik "parça" lardan birini çalardınız ve ben için için ağlardım. Fakat mutsuz olduğumu düşünmeyin. Hayır, kederden başka şeyler için de ağlanabilir. Herkes bana acıyor — kocam, o, okadar büyük, o kadar zeki, o kadar yalnız — Şura ve buradaki herkes. Ve Praşof (o beni anlamadı, herşey başka türlü olabilirdi). Siz, sizden şikâyetim yok: siz rastladığım insanların en mutlusunuz. Siz sebepsiz, sadece mutlusunuz. İşte ben de böyle olmak istiyorum. Bunun için daha yapacak pek çok şeyim var, fakat bazı şeyleri de anlamış bulunuyorum. Burada bir "öncüler" gurubunu kurdum ve meşgul olduğum zamanlar herşey bana daha kolay tahammül edilebilir gibi geliyor. Sebebini bilmiyorum ama, bana, onlar bizden daha iyi yaşayacaklarmış gibi geliyor. Biz bilmiyoruz ama onlar biliyorlar. Fakat belki babalarımız da ayni şeyi düşünmüşlerdir. O zaman bunun ihtiyarlık olduğunu kabul etmeliyiz. Bilmiyorum. Sadece onların parolası "hazırol" u işittiğim zaman içim sevinçle doluyor. Sanki onlar bir başka, bir gerçek hayata hazırlanıyorlar.

Şimdi Yusik, size açık kalplilikle itiraf edeceğim: onu öyle bir mutlulukla bekliyorum ki, bazan, kalbim dayanamayacakmış ve duracakmış gibi oluyor. Eğer o anda hayatım sona ererse, gönlüm gam yemez. Fakat kendimi feda edebileceğim sevebileceğim bir kimsem olacak.

Ve sadece nefes alabileceğim için de kendimi sevinçli hissediyorum. Bunu ilk defa, geçen yaz, buraya geldikten az sonra duydum.

Bir akşam parka çıkmıştım. Kafam, ürkütücü şeylerle doluydu, yüzük hikâyesi, ablamın nasihatleri, ve bir sürü düşünce. Buraya ne yapmağa gelmiştim? Kendimi at-

mak istediğim köprüyü, nehri hatırladım. Sırtım ürperdi. Bu korkunç bir şeydi. Ve birden gülmeğe başladım. Hâlâ yaşıyordum. Bahçede şebboylar kokuyor, yıldızlar gökte pırıl pırıldı. Evlerin bahçeleri ışık içindeydi. Çanlar çalıyordu. Kızlar şarkılar söylüyorlardı. Bütün bu başıma gelenlerin ne önemi vardı? Hava ne kadar güzeldi!..

İşte, sadece bu anlarda yaşarım ben. Bunlar benim adacıklarımdır. Bunların arasında çalışma, tartışmalar vardır. Ve sonra birden onlar gelirler. Suyun yüzüne çıkarım. Bütün bu sayfayı ıslatan göz yaşlarıma aldırma. Bunların önemi yok. Ne şikâyetim olabilir? Sebepsiz gözyaşları bunlar. Kocamın söylediği gibi: "Üç hamlede bir mat" bu. Ve her şeye rağmen dışarda kar ve yıldızlar var. Ve siz Yusik... Şimdi, size herşeyi anlattım. Sizi bu mektubu okur ve başınızı sallarken görüyorum: "Bu iyi, Tanya; bu çok iyi." Benim sevgili, benim beceriksiz Yusik'im! Sizi tekrar tekrar öper, sokağa, evet bizim sokağa, bütün sevgilerimi yollamak isterim. — sevinci ve acıyı orada tanımadım mı — bütün evlerine, sarı hindibalarıyla kilise bahçesine, Moskova nehrine, Praşof'a (sakın darılmayın, o kötü değildi, onu şimdi anlıyorum) ve bilhassa size, sevgili, sevgili ve eski dost!

Ve işte görüyorsunuz, size gülümsüyorum...

YİRMİBİRİNCİ KISIM

SOKAKTA ÇİÇEKLER AÇIYOR

Yeniden kış geldi, kar dağlar gibi yığıldı, eski evlerin üzerine bir mavi duman yayıldı ve ilk don için bayram yapan çocuklar kıçüstü Moskova nehrine kadar kaymağa başladılar. İki defa polis taraması oldu ve İvanovka'nın birkaç kişisini götürdüler.. fakat çete azalmadı, çünkü yeni elenmanlar katıldı. Pazar yanında yeni bir çamaşırhane açıldı, bir çinli çamaşırhanesi: "Emeğimiz." Kontrplâk Tröstü muhasebecisinin karısı zatürreden öldü. Kocası iki hafta boyunca içti ve sonunda eve yüzü gözü açılmış bir kızcağız getirerek öyle bir skandala sebep oldu ki bütün sokağın ağzı hayretten bir karış açık kaldı. Sokak iki yeni şahsiyetle zenginleşti: Korolkof, sulh hâkimi ve Sorokin, bir "fotograf akademisi" nin bilgili sekreteri. Korolkof'tan çekiniliyor.. Bir komünist ve üstelik te hukukçu. Dişlerinin fare dişleri gibi öne doğru çıkık olması boşuna değil. Sorokin'e gelince, öbürünün aksine onunla görüşülüyor: elinde kocaman bir fotograf makinesi bir "tip" yakalamak için sokakta dolaşır durur. Bunları yabancı gazeteler için çektiği ve resim başına en az beş ruble para aldığı söyleniyor. (Yalan söylediklerini düşünüyorum. Böyle suratlara kim para verir). Resim çekmeğe başladımı bütün sokak pohpohlamaya girişir. Pankratof, Sorokin'i görünce, derhal istenen pozu alır ve derhal düzenlemeye girişir: "Haydi o tarafa gir, makineni oraya koy. Bu işin bize hiçbir zararı yok". Bunları bir kenara koyarsak, Protoçni sokağına yeni hiçbir şey gel-

medi. Vaktile olduğu gibi "sağlığa uygun şekilde" kaynaşmağa devam ediliyor ve çingeneler aşk şarkılarını söylemeğe devam ediyorlar.

Fakat bu sene, hikâyemin kahramanları için çok hareketli geçti. Kader hepsini bir köşeye attı, sokakta sadece iki tanesi kaldı: Yusik ve Pankratof. Tanya Kaşira'dadır, Sakarof başka bir mahallede bir oda buldu ve orada mutludur. Praşof Katuşa Markof'la evlendi (onların da bir evi var), serseri çocuklar eğer telef olmadılarsa bir yerlerde dolaşıp duruyorlardır, ve elindeki küçük paketle çıkıp gittiği günden beri Nataşa Hanrikovna'dan hiçbir haber alınamadı. Löter'ler, doğrusunu söylemek lâzım gelirse, hep 6 numarada oturuyorlar, fakat ne denir. Beşinci çocuktan daha bir haber yok ve bu şimdilik iyi bir havadis.

Pankratof, onun işi fena değil. Fakat arada kötü günler geçirdi. Çernovetz'in değerini kaybedeceği ve onunla sadece duvarların süslenebileceği söylenmişti bir aralık. O pek kıymetli destelerini zararına çar altını ile değiştirmek istemişti, fakat Allah onu korudu, herşey yoluna girdi. Şeytan götürsün hepsini, fakat "onların" ne yapmak istediklerini anlamağa imkân yoktu. Bazan sizi sıkıştırırlar: vergiler, salmalar, kapitale karşı savaş, "Çini savununuz", "dünya devrimi!" Kısaca, bir sürü yahudi dalaveresi ve bazan da akıllanırlar, şu ayni Pankratof'u kurtarırlar. Niçin sokağın köşesinde bir polis var, sorar mısınız? Dünya devrimini kurtarmak için mi? Komik şey! O para demetlerini saksının içinde saklıyor (onsekizinciye başladı.)

Patronun yanakları kiraz gibi kırmızıdır. Topal karısı korkudan titreyerek: "Biraz kan aldırsan iyi edersin" diyordu. Ne budalalık! Kan ve çervonetz bizim kırmızı Hıristiyanların süsüdür: Bak, Muşin'in karısı, o renkten

anlar, Pankratof'un önemini, ateşliliğini ve ruhunun gençliğini de anlıyor. Pankratof, "seni seviyorum" gibi tatlı mırıltılar yerine avazı çıktığı kadar bağırır: Haydi bakalım, küçük hanım, biraz sallan," gözleri kan çanağı, kızgın bir boğa gibi vahşi ve öfkeli.

Usta bir gözle Pankratof sokağı gözlüyor; burada herşey onundur. Hırsız çetesi onun malına dokunmaz, o geçerken saygıyla kasketlerini çıkarırlar: "Günaydın, patron..." Bodrum sakindir, oraya gizlenmiş ceset hikâyelerinden korkan genç haydutlar artık bodruma girmiyorlar. Löter'lerin apartman da temizlendi, artık ne şüpheli kız, ne de sözüm ona gazeteci var. Sadece yahudi kambur, gözdeki leke gibi yapışmıştı. Pankratof'a niçin öyle bakıyor? Onu yerinden atmak lâzım. Yahudiler güç öfkelenirler, kediler gibi, düzenbaz, ihtiyatlı tiplerdir, fakat bir yahudi veba gibidir, herkesi ısırır. Pankratof, kendisine o lânet gözlerile artık bakmasın diye, kamburu evden çıkarmak için, kendisile, hatta işini bilir sulh yargıcı Korolkof'la işbirliği yapmaya hazırdı.

Sokakta yaşıyanlardan pek çoğu şimdi Pankratof gibi düşünüyordu. Yusik'in delirmiş olması muhtemeldi. Bakışları, konuşmaları herkesi korkutuyordu. Bütün sokak ona ters ters bakıyordu: bakalım neler icad edecek, bakalım kiminle dost olacak (İvanovka'nın haytalarından birile olmasın?) kimin yüzüne karşı bağıracak ve hangi serseriyi evine çay içmeğe götürecek? Haydutları evine getirdiği ve birbirini tutmaz sözleri ve can sıkıcı öğütleri yüzünden Löter'ler de ona karşıydılar. Löter'in karısı artık Roz'a yaklaşmasına müsaade etmiyordu; çocuğu boğar diye korkuyordu: "Allahım, o korkunç gözlerini nasıl da yuvarlıyordu!" Çocuklar yeni bir şarkıya başlamışlardı: "Yahudi kaçırdı donuna, küçük şeytan ka-

kaları! Kamburu bir buçuk kilo geliyor, Yahudi bunun için delidir."

Bir gün Yusik'in sabrı tükendi:

— Niçin peşimden geliyorsunuz çocuklar? Kamburum bir buçuk kilo değil, fakat bin kilo geliyor ve ben artık onu taşıyamıyorum. Düşüp ölmekten başka bir şey elimden gelmiyor..

— İşte bunun için o delidir!

Dillerini çıkararak çocuklar şarkı söylüyor ve etrarında dönüp dansediyorlardı. Yusik artık kendine hakim olamadı:

— Siz çocuk değil, taşsınız!

Fakat birden kendi kendinden utandı: böyle kime hakaret ediyordu? Çocuklara "geleceğe" mi? Bu artık Yusik'in sonunun geldiğini gösteriyordu. Eğer şimdi masum yüreklerle mücadeleye başladıysa, sokak artık filozofunu kaybetmiş demekti. Kamburun mutluluğu ölmüştü. Herkes onu kovuyordu. Löter'ler homurdanıyordu: "Hırsızlarla olan randevularınız için bir başka yer bulmalısınız! Burası namuslu bir evdir". Sanat Sinemasından da kapı dışarı etmişlerdi: bir defasında kemanıyla bir melodi ararken, perdede tam Çiçerinin bir İngiliz heyetini kabulü gösterilirken matem marşı çalmağa başlamıştı. Bütün sokağa karşı tek başına kalmıştı.

Hava açık, güneşli, sanki bayram yapıyordu. Sokak, kar ve ışıktan kuyumcu Gureviç'in vitrini, bir serseri çocuğun rüyası, bir hayal gibi pırıl pırıldı. Böyle bir günde buraya gelirseniz, Pankratof'un, İvanovka takımının, ceketler altında kaynaşan bitlerin gerçekliğine inanmazsınız ve şöyle dersiniz: Niçin Protoçni sokağı herhangi bir başka saygıdeğer sokaktan daha kötüymüş? Kış, insan sefaletleri üzerine muhteşem bir manto sermiştir. Mosko-

va nehri üzerinde patenler kayar ve çocukların gümüş gib sesleri duyulur. Herşey temizdir, herşey pırıl pırıldır. Tabiat bu bayramı kimin için yapıyor? Hangi hatip, hangi general, hangi güzel genç kız bu kadife gibi yoldan geçip gelecek? Neyi bekliyor o halde sokak? Yoksa bu ihtişam boşuna hayatın, her yerde, bütün sokaklarda aynı, insan davranışlarının herzaman karanlık, fakat insanların yüreğindeki sevincin açık, ışıklı, dayanılamayacak kadar parlak olduğunu göstermek için midir?

Saçı sakalı buz tutmuş postacı neşeliydi, öksürdü, tükürdü ve gülümsedi. Yusik ona kapıda rastlamıştı Kemanı koltuğu altında bir dans dershanesine gidiyordu.

Şimdi nereye gittiğini görmeden mektubu okuyor ve yürüyordu; beraberinde: "bakın, kambur şimdi de sözde bir yazar olmuş!" sözlerini de sürüklüyordu. Sonra durdu ve tekrar bir defa daha okudu. Tanya'nın düşündüğü gibi başını sallamıyordu. Sadece gülümsüyordu, evvelâ mahcup, kuşkulu — sakın bu bir alay olmasın? — sonra neşeli, ağzı kulaklarına varıncaya kadar: o yaşıyor! Ve Yusik'e gülümsüyor. Oradan, Kaşira'dan. Kaşira nerede acaba? Uzak mı? Yakın mı? Bunun hiç önemi yok. Tanya ona gülüyor ya. Evlenmiş. Kocası bir filosof. Herhalde Homel'deki gibi bir filozof. Ne yazık! Adı bilinmeyen yazarlar filozoflardan daha iyidirler, çünkü onlar gülmeyi ve ağlamayı bilirler. Ve filozoflar zekice şeyler söylemekten başka birşey bilmezler. Tanya'nın Praşof hakkında söyledikleri gerçektir. Onlar evlenebilirlerdi. Halbuki aralarındaki münasebet ne kadar budalaca düzenlenmişti. (Yusik'in yüzü kederlidir şimdi). Şimdi artık çok geç. Praşof Katuşa'yı aldı; Tanya'nın bir filozofu var. Bodrumda yaşayan çocuklar kayboldu. Kötü alın yazısına karşı insan ne yapabilir? Herşeye rağmen ikisi de birbir-

lerini seviyorlardı. Yusik bunu gayet iyi biliyor. Şimdi artık Praşof'a Tanya'nın kendisini hâlâ hatırladığını söyleyemez, hatta yaşadığını bile söyleyemezdi. Praşof şimdi bile herşeyi bırakıp Kaşira'ya gidebilirdi. Ne yapardı Katuşa o zaman? Filozof ne yapardı? Başkalarının felâketinden insan kendisi için bir mutluluk çıkarabilir mi? Hayır. Yusik mektuptan Praşof'a hiç bahsetmeyecek. Yeni evinde sakin yaşasın diye. Kendi hayatını yaşasın diye. Kaç kilo çeker bir insanın kamburu o halde? Beş, yüz, bin, bir milyon kilo mu?

Fakat hayır, Yusik kederlenmemeli, mutlu olmalı. Tanya şimdi o bilinmeyen yazar gibi yazıyor. Gülümsemekten bahsediyor ve mektubun üzerine göz yaşları döküyor. O Protoçni sokağının ve Kaşira'nın üzerinde uçuyor, lâpa lâpa yağan karın ve kuşların arasında süzülüyor. O herşeyi biliyor. O artık dudakları boyalı, Seyfulina'nın Tanya'sı değildir. İhtiyar lâtince öğretmeninin bahsettiği bâkiredir.

Niçin Tanya Yusik'in kendisini unutmuş olabileceğini yazıyordu? Bununla beraber Praşof'un kötü bir insan olmadığını anlamış. O halde neden acaba Yusik'in kendisini sevdiğni anlayamamış? Acaba sırttaki kambur Tanya'yı sevmeğe engel midir? Hayır, o sadece yaşamağa engeldir.

Yusik, kendine gel! Bahtsız küçük adam, halinden şikâyete nasıl cür'et edebiliyorsun? Çok zaman geçmedi, burada çocuklara hakaret eden sendin... Neşeli ol! O yaşıyor. O cehennemden döndü ve sana gülümsüyor.

Ve Yusik'te Tanya'ya gülümsedi. O şimdi kayısı rengi evin önünde duruyordu. Şimdi bütün sokağa, Tanya'nın kendilerini şefkatle hatırladığını, herşeyin, münakaşaların, alayların, kavgaların, yalan olduğunu, ve soka-

ğın aydınlık ve temiz olduğunu anlatmak istiyordu. Kemanını kutusundan çıkardı ve en gözde parçasını çalmağa başladı en asil, en sevgili parçası: "Tanya yaşıyor!"

Beş adım ötesinde, Pankratof elinde bir sepet, donup kalmıştı. Patron eve giremiyordu. Kambura kötü kötü bakıyordu. Hayır, bana kalırsa polis çağırmak lâzım, Korolkof'a gitmeli, deliyi buradan uzaklaştırmak için imza toplamalı! Kendisini tutamayarak Yusik'e yaklaştı:

— Defol buradan, pis mendebur! Gitmezsen polis çağıracağım. Mahallenin keyfini kaçırıyorsun!

— Niçin öfkelisiniz, vatandaş Pankratof? Ben nasıl gülüyorsam, siz de öyle gülün! Tanya yaşıyor. Çocuklar da sağ. Ve neşeyi öldürmek kimsenin elinden gelmez. İhtiyar lâtince öğretmeni öldü. Fakat ölmeden evvel bana herşeyi anlattı. Biliyorum: onları bir parça jambon için öldürmek istemişsiniz. Sakın korkmayın, bunu kimseye anlatmayacağım. Size, onların yaşadıklarını sadece size söylemek istedim. Bu kemanı dinliyor musunuz? O halde benimle beraber siz de mutlu olun! Başaramadığınız için mutlu olun! Gülünüz! Dansediniz! Çılgınlıklar yapınız! yahut kimse artık sizi görmesin diye o korkunç bodrumunuza ininiz, çünkü herkes gülüyor ve siz o kapkara öfkenizden ölünüz!

Ve Yusik tekrar çalmağa koyuldu. Soğuktan donmuş parmakları teller üzerinde neşeyle kayıyor, dokunaklı, tatlı sesler, çiçeklenen sokağa yayılıyordu. Lokantanın tabelâsındaki yaldızlı lâhanalar neşeleniyor ve Acemlerin karışıklarla dolu yüzleri de neşeden çiçekleniyordu. Kar pırıldıyor, kadınların yüreği daha hızlı çarpıyor —zayıf bir kuzey rüzgârı gibi hafif bir toz kaldırarak— kocaman ve sâde insan sevinci, sokağı bir uçtan bir uca sarıyordu.

İLYA EHRENBURG bu romanında, 1917 ihtilâlinden hemen sonra gelen yılları anlatmaktadır. Nep devrinin sıkıntıları, devrimi yadırgıyan burjuva kalıntılarının maceralı hayatları, bir kenar mahallede - Protoçni Sokağı'nda - dile getirilmektedir.

Asırlar boyu çarlık rejimini sürdüren bir toplum.. Sonra yeni düzen. Ve yeni sorunlar...

İLYA EHRENBURG, bu romanında, halk gelişimle çelişen aristokrat kalıntılarını, aşkları, kinleri ve ihtiraslarile renkli bir sinema şeridi halinde önümüze sermekle kalmıyor, bunlara paralel, yeni sovyet bürokrasisini de ince bir eleştiri süzgecinden geçiriyor.

GÜN YAYINLARI, bütün dünya dillerine çevrilen ve milyonlarca satılan MOSKOVADA BİR SOKAK romanını Samih Berk'in çevirisinden okuyucularına sunar.

GÜN YAYINLARI

Posta K. : 1119 — İSTANBUL
Cağaloğlu Şeref Efendi Sk. 48/11

Kapak Resmi : Ferit ÖNGÖREN. — Kapak Baskısı : Nadir MAT.
Fiatı : 7,5 Lira